POLIROM
Top 10+

E.A. Poe

Cărăbuşul de aur şi alte povestiri

E.A. Poe

Cărăbuşul de aur şi alte povestiri

Traducere din limba engleză
şi note de Liviu Cotrău

POLIROM
2011

From *Collected Works of Edgar Allan Poe. Tales and Sketches. 1843-1849*, vol. III
© 2005, 2008, 2011 by Editura POLIROM, pentru traducerea în limba română

www.polirom.ro
Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;
sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

ISBN ePub: 978-973-46-2382-2
ISBN PDF: 978-973-46-2381-5
ISBN print: 978-973-46-2283-2

Foto copertă: © iStockphoto.com/Hagit Berkovich
Coperta: Radu Răileanu

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright şi este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiei, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum şi alte fapte similare săvârşite fără permisiunea scrisă a deţinătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislaţiei cu privire la protecţia proprietăţii intelectuale şi se pedepseşte penal şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura digitală protejează mediul

Versiune digitală realizată în colaborare cu elefant.ro

EDGAR ALLAN POE (1809-1849) s-a născut la Boston, Massachusetts. Şi-a început studiile la Universitatea din Virginia, apoi, după o scurtă perioadă de timp petrecută în armată, a început să publice articole de critică în periodice literare, devenind celebru pentru stilul său caustic, riguros, de o înaltă ţinută intelectuală şi cu o largă deschidere filosofică. Două dintre eseurile sale, *Principiul poetic* şi *Filosofia compoziţiei*, au rămas pînă astăzi repere de neocolit ale poeticii moderne. Considerat unul dintre cei mai provocatori scriitori ai secolului XIX, cu o influenţă considerabilă în literatura americană şi europeană, părinte al prozei poliţiste şi precursor al romanului SF şi horror, şi-a început cariera literară ca poet (cu *Tamerlane and Other Poems*, 1827; *Poems*, 1831). Singurul său roman finalizat, *The Narrative of Arthur Gordon Pym* (*Povestea lui Arthur Gordon Pym*), este publicat în 1838, iar primul volum de povestiri, *Tales of the Grotesque and Arabesque*, apare în 1840. Însă cartea care îl va impune definitiv în atenţia publicului este *The Raven and Other Poems* (1845); prin intermediul traducerilor lui Baudelaire, care îl descria ca pe „cel mai important scriitor al epocii“, reputaţia sa europeană începe totodată să capete un contur bine definit.

Misterul lui Marie Rogêt[1]

Urmare la *Crimele din Rue Morgue*

> *„Es giebt eine Reihe idealischer Begebenheiten, die der Wirklichkeit parallel lauft. Selten fallen sie zusammen. Menschen und Züfalle modificiren gewöhnlich die idealische Begebenheit, so dass sie unvollkommen erscheint, und ihre Folgen gleichfalls unvollkommen sind. So bei der Reformation; statt des Protestantismus kam das Lutherthum hervor.“*
>
> *„Există serii ideale de evenimente care au loc în paralel cu cele reale. Ele arareori se suprapun. Oamenii şi împrejurările schimbă, în general, cursul ideal al evenimentelor, astfel încît el pare imperfect, iar consecinţele lui sînt, de asemenea, imperfecte. Aşa şi cu Reforma; în locul protestantismului s-a ivit luteranismul.“*
>
> Novalis[2], *Moralische Ansichten*

Puţine sînt acele persoane, chiar printre cei mai calmi gînditori, care să nu fi fost atrase uneori de o vagă şi totuşi vibrantă cvasicredinţă în supranatural, de *coincidenţe* de o natură aparent atît de miraculoasă încît, ca *simple* coincidenţe, intelectul a fost incapabil să le accepte. Asemenea sentimente – căci cvasicredinţele despre care vorbesc nu au niciodată întreaga putere a *gîndului* – sînt rareori pe deplin înăbuşite altfel decît prin recurs la teoria hazardului sau, cum i se mai spune tehnic, calculul probabilităţilor. Ei bine, acest calcul este în esenţa sa pur matematic; şi astfel avem anomalia ca lucrul cel mai rigid şi mai exact din domeniul ştiinţei să fie aplicat umbrei şi spiritului celui mai intangibil din domeniul speculaţiei.

Amănuntele extraordinare pe care sînt chemat acum să le fac publice vor alcătui, după cum se va vedea, cît priveşte desfăşurarea în timp, prima parte dintr-o serie de *coincidenţe* aproape de neînţeles, a căror parte a doua sau încheiere va fi recunoscută de toţi cititorii în recentul asasinat asupra lui MARY CECILIA ROGERS, petrecut în New York.

Cînd într-o lucrare intitulată *Crimele din Rue Morgue* am încercat în urmă cu aproape un an să zugrăvesc cîteva însuşiri cu totul remarcabile ale alcătuirii mentale a prietenului meu, cavalerul C. Auguste Dupin, nu mă gîndeam că voi reveni vreodată asupra acestui subiect. Această zugrăvire a caracterului său constituia scopul meu; iar acest scop a fost atins în succesiunea de împrejurări ce aveau să dovedească idiosincrazia lui Dupin. Aş fi putut aduce şi alte exemple, dar n-aş fi dovedit mai multe. Evenimente recente însă, în surprinzătoarea lor desfăşurare, mi-au atras atenţia asupra mai multor amănunte care vor avea întru cîtva aerul unei mărturisiri smulse cu forţa. Auzind eu ce am auzit de curînd, ar fi într-adevăr ciudat dacă aş trece sub tăcere ceea ce am auzit şi am văzut cu atîta timp în urmă.

După ce a luat sfîrşit tragedia iscată prin moartea lui madame L'Espanaye şi a fiicei sale, cavalerul numaidecît îşi abătu atenţia de la această întîmplare şi recăzu, după vechiul său obicei, într-o reverie sumbră. Avînd dintotdeauna o înclinaţie spre abstracţiune, m-am alăturat şi eu degrabă umorii sale; şi, continuînd să ocupăm apartamentul nostru din Faubourg Saint Germain, am lăsat în voia întîmplării Viitorul şi ne-am abandonat fără griji Prezentului, întreţesînd cu visuri lumea plicticoasă din jurul nostru.

Dar aceste visuri nu erau chiar fără întreruperi. Se poate lesne presupune că rolul jucat de prietenul meu în drama din Rue Morgue nu putea să nu-şi lase amprenta asupra închipuirilor poliţiei pariziene. În rîndul agenţilor ei, numele lui Dupin ajunsese un cuvînt familiar. Caracterul simplu al deducţiilor prin care acesta dezlegase misterul nefiind dezvăluit niciodată, nici măcar prefectului de poliţie, şi nimănui altcuiva decît mie, nu-i surprinzător, desigur, că afacerea era considerată un lucru aproape miraculos sau că însuşirile analitice ale cavalerului i-au adus acestuia creditul acordat intuiţiei. Francheţea lui l-ar fi făcut să dezmintă în faţa oricărui curios o astfel de prejudecată; însă firea lui indolentă îi interzicea să se mai frămînte din pricina unui subiect care încetase de mult să-l mai intereseze. Aşa s-a întîmplat că el se trezi steaua călăuzitoare spre care se îndreptau ochii poliţiei; şi nu puţine au fost cazurile în care s-au făcut încercări din partea prefecturii de poliţie de a-i folosi serviciile. Unul dintre cele mai remarcabile cazuri a fost uciderea unei tinere cu numele de Marie Rogêt.

Acest eveniment avu loc cam la doi ani după atrocităţile din Rue Morgue. Marie, ale cărei nume de botez şi de familie vor atrage numaidecît

atenţia prin asemănarea lor cu cele ale nefericitei „fetişcane cu ţigările“, era singura fiică a văduvei Estelle Rogêt. Tatăl ei murise pe cînd ea era încă o copilă şi, din clipa morţii lui pînă cu vreo optsprezece luni înainte de asasinatul ce face subiectul povestirii noastre, mama şi fiica locuiau împreună în Rue Pavée Saint Andrée3, madame ţinînd un pension şi fiind ajutată de Marie. Lucrurile au mers astfel pînă cînd aceasta din urmă împlini vîrsta de douăzeci şi doi de ani, cînd neasemuita ei frumuseţe atrase atenţia unui negustor de parfumuri care ocupa una dintre prăvăliile situate la parterul lui Palais Royal şi printre ai cărui muşterii se numărau îndeosebi aventurierii fără căpătîi care bîntuiau acea vecinătate. Monsieur Le Blanc era conştient de avantajele ce decurgeau din prezenţa în parfumeria sa a frumoasei Marie, iar propunerea lui mărinimoasă fu bucuros acceptată de fată, deşi cu oarecare ezitare de madame.

Aşteptările negustorului au fost împlinite şi curînd saloanele lui au ajuns vestite graţie farmecelor drăgălaşei *grisette*. Ea se afla deja în slujba lui de aproape un an cînd admiratorii ei fură luaţi prin surprindere de neaşteptata ei dispariţie din prăvălie. Monsieur Le Blanc nu putea da nici o lămurire în legătură cu absenţa ei, iar madame Rogêt era înnebunită de spaimă şi îngrijorare. Imediat ziarele luară în stăpînire acest subiect, iar poliţia era tocmai pe punctul de a întreprinde cercetări serioase cînd, într-o frumoasă dimineaţă, după ce trecuse deja o săptămînă, Marie, teafără şi sănătoasă, însă cu un vag aer de tristeţe, îşi făcu din nou apariţia la obişnuita ei tejghea din parfumerie. Orice anchetă în afară de cea cu caracter particular a fost, se înţelege, sistată numaidecît. Monsieur Le Blanc se declară total neştiutor, ca mai înainte. Marie, împreună cu madame, răspunse la toate întrebările, cum că-şi petrecuse ultima săptămînă în casa unei prietene de la ţară. Astfel, afacerea se stinse şi fu în general uitată; căci fata, ca să se ferească, pare-se, de curiozitatea impertinentă a unora, curînd îşi luă rămas-bun pentru totdeauna de la negustorul de parfumuri şi-şi căută refugiul în casa mamei sale din Rue Pavée Saint Andrée.

După vreo cinci luni de la întoarcerea ei acasă, prietenii ei se alarmară de neaşteptata ei dispariţie pentru a doua oară. Trecură trei zile fără să se fi auzit nimic de ea. În a patra, cadavrul ei fu găsit plutind pe Sena4, în apropiere de malul opus cartierului unde se află Rue Pavée Saint Andrée, într-un loc nu prea îndepărtat de vecinătatea pustie cunoscută sub numele de Barrière du Roule.

Atrocitatea acestei crime (căci din capul locului era evident că se comisese o crimă), tinereţea şi frumuseţea victimei, însă mai presus de toate

faima ei de mai înainte produseră o adîncă tulburare în minţile sensibililor parizieni. Nu-mi pot aminti de nici o întîmplare asemănătoare care să fi produs un efect atît de adînc şi de stăruitor. Vreme de cîteva săptămîni în discuţiile despre această problemă de mare interes au fost uitate chiar şi cele mai însemnate chestiuni politice ale zilei. Prefectul făcea eforturi ieşite din comun; şi, fireşte, fură puse în mişcare forţele întregii poliţii pariziene.

Imediat după descoperirea cadavrului, nimeni nu-şi închipuia că ucigaşul va reuşi să scape multă vreme de urmărirea ce fusese numaidecît pusă la cale. Abia după ce trecuse o săptămînă se crezu de cuviinţă să se ofere o recompensă; şi chiar şi atunci această recompensă se limita la o mie de franci. În acest răstimp, cercetările îşi urmau cursul cu vigoare, chiar dacă nu întotdeauna cu chibzuinţă, şi numeroşi indivizi fură anchetaţi fără nici un rezultat; în acelaşi timp, în lipsa permanentă a oricărui fir conducător în acest mister, nerăbdarea publicului crescuse enorm. La capătul celei de-a zecea zi se socoti nimerit să se dubleze suma propusă iniţial; şi în cele din urmă, trecînd şi cea de-a doua săptămînă fără ca ea să fi dus la vreo descoperire, iar prejudecata ce exista dintotdeauna la Paris împotriva poliţiei răbufnind în cîteva serioase *émeutes*5, prefectul îşi asumă răspunderea de a oferi suma de douăzeci de mii de franci pentru „condamnarea asasinului“ sau, dacă se va dovedi că erau implicaţi mai mulţi, „pentru condamnarea fiecăruia dintre asasini“. În înştiinţarea ce anunţa această răsplată se făgăduia iertarea deplină a oricărui complice care ar fi făcut mărturisiri împotriva părtaşului său; la toate acestea era anexat, oriunde apărea înştiinţarea, un afiş privat al unui comitet de cetăţeni care oferea zece mii de franci în plus faţă de suma propusă de prefectura de poliţie. Întreaga recompensă se ridica astfel la nu mai puţin de treizeci de mii de franci, ceea ce poate fi socotită o sumă extraordinară, dacă luăm în considerare condiţia umilă a fetei şi frecvenţa sporită în marile oraşe a unor atrocităţi precum cea descrisă.

Nimeni nu se îndoia acum că misterul acestei crime va fi adus de îndată la lumină. Însă, cu toate că într-un caz sau două se făcură arestări ce promiteau o dezlegare, nu se descoperi nimic care să-i implice pe suspecţi; astfel încît aceştia fură eliberaţi numaidecît. Oricît ar părea de ciudat, trecu şi a treia săptămînă de la descoperirea cadavrului, şi trecu fără să fie aruncată nici o lumină asupra acestui caz, înainte ca măcar cel mai neînsemnat zvon în legătură cu evenimentele ce tulburaseră într-atît opinia publică să fi ajuns la urechile lui

Dupin şi ale mele. Adînciţi în cercetările ce ne absorbeau întreaga atenţie, se scursese aproape o lună de cînd nici unul din noi nu mai ieşise din casă, nici nu primise vreun vizitator şi nu-şi aruncase decît în treacăt ochii asupra articolelor politice mai de seamă de prin gazete. Primele informaţii despre crimă ne-au fost aduse de G. în persoană. Acesta veni degrabă în după-amiaza zilei de 13 iulie a anului 18… şi rămase la noi pînă noaptea tîrziu. Era foarte supărat că toate strădaniile lui de a-i încolţi pe asasini eşuaseră. Reputaţia lui – aşa spunea dumnealui cu aerul său specific parizian – era în joc. Chiar şi onoarea lui era vizată. Ochii lumii erau aţintiţi asupra lui; şi, într-adevăr, nu era sacrificiu pe care să nu fi fost dispus să-l facă pentru dezlegarea misterului. Îşi încheie acest discurs destul de hazliu cu un compliment pentru ceea ce îi făcea plăcere să numească *tactul* lui Dupin, făcîndu-i acestuia o propunere directă şi bineînţeles generoasă, a cărei natură precisă nu mă simt împuternicit să o dezvălui, însă care nu are nici o legătură cu subiectul propriu-zis al naraţiunii mele.

Complimentul, prietenul meu îl respinse cît putu mai bine, însă propunerea o primi numaidecît, deşi avantajele ei erau cu totul provizorii. Odată înţeleşi asupra acestui punct, prefectul se lansă pe loc în explicarea propriilor sale ipoteze, presărîndu-le cu lungi comentarii asupra probelor; pe care noi nu le aveam încă la îndemînă. Vorbi îndelung şi, neîndoielnic, savant în vreme ce eu lansam din cînd în cînd cîte o sugestie pe măsură ce noaptea se scurgea somnoroasă. Dupin, şezînd neclintit în fotoliul său dintotdeauna, era întruparea atenţiei respectuoase. Purtase ochelarii pe toată durata întrevederii; şi cîte o privire răzleaţă pe sub sticlele lor verzi era suficientă pentru a mă convinge că, deşi pe tăcute, dormise adînc în tot răstimpul de şapte-opt ceasuri grele ca plumbul ce precedară plecarea prefectului.

În dimineaţa următoare am procurat de la prefectura de poliţie un raport amănunţit asupra tuturor probelor obţinute, iar de la redacţiile diverselor gazete cîte un exemplar din fiecare ziar în care s-a publicat vreo informaţie însemnată în legătură cu această tristă întîmplare. Lăsînd la o parte tot ce era vădit eronat, această masă de informaţii se prezenta astfel:

Marie Rogêt părăsise casa mamei sale din Rue Pavée Saint Andrée pe la orele nouă, duminică dimineaţa, în ziua de 22 iunie 18…. La plecare îl anunţase pe un anume monsieur Jacques St. Eustache[6] – şi numai pe dînsul – de intenţia ei de a-şi petrece ziua la o mătuşă care locuia în Rue des Drômes. Rue des Drômes e o stradă scurtă şi îngustă, însă foarte populată, nu departe de malurile

fluviului şi la o distanţă de vreo două mile pe drumul cel mai direct cu putinţă de *pension*-ul lui madame Rogêt. St. Eustache era peţitorul oficial al lui Marie, acesta locuind şi luînd mesele la *pension*. El urma să plece după logodnica lui pe înserat şi să o însoţească pînă acasă. În acea după-amiază însă se întîmplă să plouă cu găleata; şi, presupunînd că ea va rămîne toată noaptea la mătuşa ei (cum mai făcuse şi în alte rînduri), el socoti că nu era nevoie să-şi ţină promisiunea. După ce se înnoptase, madame Rogêt (care era o bătrînă infirmă în vîrstă de şaptezeci de ani) fu auzită exprimîndu-şi temerea „că nu are să o mai vadă niciodată pe Marie“; dar această vorbă a ei atrase prea puţină atenţie în acel moment.

Luni se descoperi că fata nu fusese în Rue des Drômes; şi, cînd ziua se scurse fără nici o veste de la ea, fu pornită o cercetare pe timp de noapte în cîteva puncte din oraş şi în împrejurimi. Totuşi, abia în a patra zi de la dispariţia ei se află cîte ceva mai demn de luat în seamă în privinţa ei. În acea zi (miercuri, 25 iunie), un anume monsieur Beauvais7, care, împreună cu un prieten, întrebase de Marie în apropiere de Barrière du Roule, pe celălalt mal al Senei, în apropiere de Rue Pavée Saint Andrée, fu informat că tocmai fusese adus la mal de către nişte pescari un cadavru ce fusese găsit plutind pe apă. Văzînd cadavrul, Beauvais, după o oarecare ezitare, îl identifică drept cel al vînzătoarei de parfumuri. Prietenul lui îl recunoscu mai prompt.

Chipul acestuia era mînjit cu sînge închegat, din care o parte i se prelinsese pe gură. Nu se vedea nici urmă de spumă, ca în cazul celor înecaţi. Ţesutul celular nu era decolorat. În jurul gîtului avea vînătăi şi urme de degete. Braţele îi erau încrucişate pe piept şi înţepenite. Pumnul drept îi era încleştat, iar cel stîng pe jumătate deschis. Pe încheietura stîngă se vedeau două excoriaţii circulare, aparent urmele frînghiilor sau ale unei frînghii răsucite de mai multe ori. O parte a încheieturii drepte era şi ea foarte roasă, la fel spinarea, pe toată întinderea ei, dar mai ales omoplaţii. Ca să poată aduce la mal cadavrul, pescarii îl legaseră cu o frînghie, însă nici una dintre excoriaţii nu fusese provocată de acest lucru. Muşchii gîtului erau foarte umflaţi. Nu se vedeau nici un fel de tăieturi sau vînătăi de pe urma vreunor lovituri. Se găsi o bucată de şiret atît de strîns legat în jurul gîtului, încît era ascuns privirii; era complet îngropat în carne şi fixat cu un nod care se afla chiar sub urechea stîngă. Numai atît ar fi fost suficient ca să-i producă moartea. Raportul medical vorbea convingător despre caracterul virtuos al moartei. Aceasta fusese supusă, se

spunea, unor violenţe brutale. Cînd a fost găsit, cadavrul era într-o asemenea stare, încît prietenii nu avură nici o dificultate în a-l recunoaşte.

Rochia era în mare parte ruptă şi altminteri răvăşită. Din veşmîntul exterior o fîşie lată cam de o palmă fusese sfîşiată de la tiv pînă la talie, fără însă să fi fost smulsă de tot. Era înfăşurată de trei ori în jurul taliei şi prinsă la spate într-un fel de nod. Fusta de sub tunică era din muselină fină, iar din aceasta fusese sfîşiată cu totul o fîşie lată de optsprezece ţoli – sfîşiată pe o lungime egală şi cu multă grijă. Fîşia fu găsită înfăşurată destul de larg în jurul gîtului şi prinsă într-un nod zdravăn. Deasupra fîşiei de muselină şi a bucăţii de şiret erau legate panglicile unei pălării ce atîrna la spate. Nodul cu care erau legate panglicile pălăriei nu părea făcut de o femeie, ci era un fel de laţ sau nod marinăresc.

După identificarea cadavrului, acesta n-a fost dus, ca de obicei, la morgă (această formalitate fiind de prisos), ci a fost îngropat în grabă nu departe de locul unde fusese adus pe mal. Prin strădaniile lui Beauvais, afacerea fu înăbuşită cu mare sîrg, atît cît s-a putut; şi trecură mai multe zile pînă să apară vreo reacţie publică. Într-un tîrziu însă, o gazetă săptămînală[8] preluă subiectul; cadavrul fu dezgropat şi se deschise o nouă anchetă, dar nu se descoperi nimic în plus faţă de ceea ce se menţionase deja. Hainele însă fură arătate acum mamei şi prietenilor moartei şi pe deplin identificate ca fiind cele purtate de fată atunci cînd plecase de acasă.

Între timp frămîntarea creştea cu fiecare ceas. Mai mulţi indivizi fură arestaţi şi puşi apoi în libertate. Bănuiala căzu mai ales asupra lui St. Eustache; la început, acesta nu reuşi să prezinte o relatare clară despre locurile pe unde umblase în duminica în care Marie plecase de acasă. Dar după aceea reuşise să-i ofere lui monsieur G. declaraţii ce justificau în chip mulţumitor fiece oră din ziua respectivă. Cum timpul trecea şi nu mai apărea nici o descoperire, circulau o mie şi unu de zvonuri contradictorii, iar gazetarii îşi făceau de lucru cu tot felul de *presupuneri*. Între acestea, cea care atrase mai mult atenţia era ideea că Marie Rogêt ar mai fi încă în viaţă – că leşul găsit în Sena era al unei alte femei nefericite. Ar fi nimerit să supun atenţiei cititorului unele pasaje ce cuprind sugestia la care se face trimitere. Aceste pasaje sînt traduceri *literale* din *L'Étoile*[9], o gazetă condusă, în general vorbind, cu multă pricepere.

„Mademoiselle Rogêt a părăsit locuinţa mamei sale într-o duminică dimineaţa, în ziua de 22 iunie 18…, cu scopul mărturisit de a merge să o vadă

pe mătuşa ei sau vreo altă rudă din Rue des Drômes. Din ceasul acela nimeni nu pare să o mai fi zărit. Nici o urmă, nici o ştire despre ea. […] Nu s-a arătat pînă acum nimeni care să o fi văzut în ziua aceea, după ce a trecut pragul locuinţei mamei sale. […] Ei bine, deşi nu avem nici o mărturie că Marie Rogêt se mai afla printre cei vii după orele nouă, duminică, 22 iunie, avem totuşi dovada că pînă la acea oră fusese încă în viaţă. Miercuri, pe la orele douăsprezece ale amiezei, s-a descoperit cadavrul unei femei plutind spre malul de lîngă Barrière du Roule. Chiar dacă presupunem că Marie Rogêt ar fi fost aruncată în rîu la trei ore după ce a părăsit casa mamei sale, tot n-ar fi decît trei zile de cînd a plecat de acasă – trei zile încheiate. Dar e o nebunie să presupunem că omorul, dacă într-adevăr s-a comis un omor asupra ei, putea fi săvîrşit destul de iute ca să le permită ucigaşilor să arunce cadavrul în fluviu înainte de miezul nopţii. Cei care se fac vinovaţi de asemenea crime oribile se împacă mai bine cu întunericul decît cu lumina. […] Vedem, aşadar, că, dacă trupul găsit în fluviu era într-adevăr cel al lui Marie Rogêt, nu se poate ca el să fi stat în apă două zile şi jumătate sau chiar trei. Întreaga experienţă arată că trupurile celor înecaţi sau cadavrele aruncate în apă imediat după o moarte violentă au nevoie de şase pînă la zece zile pentru a ajunge într-o stare de descompunere destul de avansată ca să fie aduse la suprafaţă. Chiar şi atunci cînd se trage cu tunul într-un cadavru şi acesta se ridică la suprafaţă înainte de a fi stat în adînc cel puţin cinci sau şase zile, el se scufundă din nou dacă e lăsat în voia apei. Vom întreba atunci ce anume ar fi putut pricinui în acest caz o abatere de la cursul firesc al naturii? […] Dacă trupul ar fi fost ţinut în starea lui mutilată pe mal pînă în noaptea de marţi, s-ar fi găsit pe mal vreo urmă lăsată de ucigaşi. E, de asemenea, îndoielnic că trupul ar fi putut să revină atît de repede la suprafaţă, chiar dacă ar fi fost aruncat în apă la două zile după moarte. Şi mai mult decât atît, pare cu totul improbabil ca nemernicii care au comis o asemenea crimă, aşa cum se presupune în acest caz, să fi aruncat cadavrul în apă fără o greutate care să-l scufunde, cînd s-ar fi putut lua atît de uşor o asemenea măsură de prevedere.“

Redactorul demonstrează în continuare că trupul trebuie să fi stat în apă „nu doar trei zile, ci măcar de cinci ori cîte trei zile“, căci acesta era atît de descompus, încît Beauvais l-a recunoscut cu mare greutate. Acest din urmă aspect însă a fost dezminţit cu totul. Am să continui cu traducerea:

„Care sînt atunci faptele care îl fac pe monsieur Beauvais să afirme că nu

are nici un dubiu că respectivul cadavru ar fi cel al lui Marie Rogêt? El spune că a rupt mîneca rochiei şi a găsit semne care îi erau suficiente cît priveşte identitatea sa. Lumea în general a presupus că semnele acelea constau în descrierea unor cicatrice. El a pipăit braţul şi a găsit pe el *fire de păr* – ceva cum nu se poate închipui mai vag, credem noi –, tot atît de neconcludent ca descoperirea unui braţ într-o mînecă. Monsieur Beauvais nu s-a întors acasă în noaptea respectivă, însă i-a trimis vorbă lui madame Rogêt pe la orele şapte, miercuri seara, că cercetările cu privire la fiica ei îşi urmau cursul. Dacă admitem că madame Rogêt, din pricina vîrstei şi a mîhnirii, nu s-a putut duce (ceea ce ar fi cam mult), negreşit trebuie să fi fost cineva care să creadă de cuviinţă să se ducă la faţa locului şi să ia parte la cercetări, dacă socoteau într-adevăr că acel cadavru îi aparţinea lui Marie. Nimeni nu s-a dus. Nimic nu s-a spus sau auzit despre întîmplarea din Rue Pavée Saint Andrée care să fi ajuns măcar la urechile locatarilor aceluiaşi imobil. Monsieur St. Eustache, iubitul şi viitorul soţ al lui Marie, care locuia în gazdă în locuinţa mamei ei, declară că n-a auzit despre descoperirea cadavrului logodnicei sale decît a doua zi dimineaţa, cînd monsieur Beauvais a venit în camera lui şi i-a povestit acest lucru. Ne surprinde că o asemenea veste a fost primită cu atîta răceală“.

În acest fel ziarul s-a străduit să creeze impresia unei anume apatii din partea rudelor lui Marie, apatie incompatibilă cu ipoteza că rudele acestea considerau cadavrul ca fiind într-adevăr al ei. Insinuările ziarului se reduc la atît: că Marie, cu complicitatea prietenilor ei, a lipsit din oraş din motive ce i-ar pune la îndoială cinstea; şi că aceşti prieteni, imediat după descoperirea în apele Senei a unui cadavru ce semăna întru cîtva cu cel al fetei, s-au folosit de prilej pentru a sădi în mintea publicului ideea că aceasta murise. Dar *L’Étoile* s-a pripit din nou. Era pe deplin dovedit că nu putea fi vorba de nici un fel de apatie precum cea imaginată; că bătrîna doamnă era foarte slăbită şi atît de tulburată, încît n-ar fi fost în stare să ia parte la nici o obligaţie; că St. Eustache, departe de a fi primit vestea cu răceală, era înnebunit de durere şi se frămînta atît de mult, încît monsieur Beauvais l-a dat în seama unui prieten şi rude care să-i poarte de grijă şi care să nu-l lase să fie de faţă la cercetări în momentul deshumării. Mai mult, deşi *L’Étoile* afirmă că reînhumarea cadavrului s-a făcut pe cheltuiala publică, că familia respinsese categoric o propunere avantajoasă pentru o înmormîntare privată şi că nici un membru al familiei nu luase parte la ceremonie: deşi, repet, toate acestea erau afirmate de *L’Étoile* pentru a întări

impresia pe care voia să o transmită, totuşi *toate* acestea au fost dezminţite în chip mulţumitor. Într-un număr următor al gazetei s-a încercat să se arunce bănuiala asupra lui Beauvais însuşi. Redactorul afirmă:

„Iată că în această problemă a intervenit o schimbare. Ni se spune că odată, pe cînd o anume doamnă B. se afla la madame Rogêt în casă, monsieur Beauvais, care era tocmai pe picior de plecare, i-ar fi spus că aşteptau să vină un *gendarme* şi că dînsa, madame B., nu trebuia să-i spună nimic acestui *gendarme* pînă la întoarcerea lui, ci să lase problema în seama sa. […] În starea actuală a lucrurilor, monsieur Beauvais pare să ţină zăvorîtă în capul lui întreaga chestiune. Nu se poate face nici un pas fără monsieur Beauvais; căci orice cale ai apuca, te împiedici de dînsul. […] Dintr-un anumit motiv, a hotărît ca nimeni să nu aibă nimic de-a face cu ancheta în afară de dînsul, dîndu-i la o parte pe toţi bărbaţii care se înrudeau cu fata, după spusele lor, într-un mod foarte ciudat. S-ar părea că monsieur Beauvais s-a împotrivit foarte tare ca rudele să fie lăsate să vadă cadavrul“.

Prin faptul următor s-a dat o anume nuanţă suspiciunii astfel aruncate asupra lui Beauvais. Un vizitator, sosit în biroul său cu cîteva zile înainte de dispariţia fetei, şi în lipsa ocupantului, a zărit *un trandafir* în gaura cheii şi numele *Marie* scris pe o tăbliţă pusă acolo la vedere.

Impresia generală, din cîte am reuşit noi să spicuim din ziare, părea să fie aceea că Marie a fost victima *unei bande* de aventurieri, că a fost tîrîtă de aceştia pe celălalt mal al fluviului, maltratată şi ucisă. Cu toate acestea, *Le Commerciel*[10], gazetă cu mare influenţă, a combătut cu îndîrjire această părere a publicului. Citez un pasaj sau două din coloanele ei:

„Sîntem convinşi că cercetările de pînă acum au urmat o pistă falsă atîta vreme cît ele au fost îndreptate asupra locului numit Barrière du Roule. E imposibil ca o persoană cunoscută de mii de oameni, aşa cum era această tînără, să fi străbătut trei străzi fără să fie văzută de nimeni; şi oricine ar fi văzut-o ar fi ţinut-o minte, fiindcă trezea interesul tuturor celor care o cunoşteau. A ieşit din casă exact cînd străzile erau mai înţesate de lume. […] E cu neputinţă ca ea să se fi dus spre Barrière du Roule sau Rue des Drômes fără să fie recunoscută de zeci şi zeci de oameni; cu toate acestea, nimeni n-a venit să spună că ar fi zărit-o după ce ea a trecut pragul casei mamei sale, şi nici nu există vreo dovadă, exceptînd declaraţia privind *intenţiile ei mărturisite*, că într-adevăr ar fi ieşit din casă. Rochia i-a fost sfîşiată, înfăşurată în jurul ei şi legată;

şi în felul acesta trupul a fost purtat ca un balot. Dacă crima ar fi fost comisă lîngă Barrière du Roule, n-ar fi fost nevoie de o asemenea măsură. Faptul că trupul a fost găsit plutind în apropiere de Barrière nu e o dovadă în privinţa locului unde el a fost aruncat în apă. […] O bucată dintr-una din jupele nefericitei fete, lungă de două picioare şi lată de un picior, a fost ruptă şi legată sub bărbie şi în jurul gîtului ei, probabil ca să o împiedice să ţipe. Aceasta nu putea fi decît fapta unor indivizi care nu aveau nici măcar o batistă în buzunar“.

Cu o zi sau două înainte ca prefectul să vină la noi, poliţia pusese mîna pe o importantă informaţie, care părea să spulbere, dacă nu altceva, măcar partea cea mai însemnată a argumentării din *Le Commerciel.* Doi băieţei, copiii unei oarecare madame Deluc, pe cînd hoinăreau prin pădurea de lîngă Barrière du Roule, ajunseră din întîmplare într-un crîng des, unde se găseau trei sau patru pietroaie mari, alcătuind un fel de jilţ cu spătar şi cu scăunel. Pe piatra de sus era o jupă albă; pe-a doua, o eşarfă de mătase. Se mai găsiră acolo o umbrelă, mănuşi şi o batistă. Batista avea imprimat numele „Marie Rogêt“. Se descoperiră bucăţi din rochie pe mărăcinii dimprejur. Pămîntul era frămîntat, tufişurile erau rupte şi totul mărturisea că avusese loc o luptă. Între crîng şi rîu gardurile fuseseră doborîte, iar pe pămînt se vedeau urmele unei poveri foarte grele ce fusese tîrîtă pe acolo.

O gazetă săptămînală, *Le Soleil*11, făcu următoarele comentarii pe marginea acestei descoperiri – comentarii ce nu erau decît ecoul opiniei întregii prese pariziene:

„E limpede că obiectele au stat acolo cel puţin trei sau patru săptămîni; erau toate mucegăite de la acţiunea ploii şi lipite unele de altele din cauza mucegaiului. În jurul lor crescuse iarba, care acoperea o parte din ele. Mătasea umbrelei de soare era trainică, însă pe dinăuntru firele se tăiaseră. În partea de sus, acolo unde fusese îndoită şi răsucită, era putredă şi plină de mucegai şi, cînd au încercat să o deschidă, s-a sfîşiat. […] Bucăţile de rochie smulse de tufişuri erau cam de trei palme lăţime şi de şase palme lungime. Una dintre ele era tivul rochiei, care fusese cîrpit; cealaltă bucată era o parte din fustă, nu din tiv. Arătau ca nişte fîşii rupte şi erau împrăştiate pe tufişul de mărăcini cam la un picior deasupra pămîntului. […] Nu încape deci nici o îndoială că a fost descoperit locul acestei înfiorătoare crime“.

Ca urmare a acestei descoperiri, apărură dovezi noi. Madame Deluc mărturisi că ţinea un han la marginea drumului, nu departe de malul fluviului,

peste drum de Barrière du Roule. Împrejurimile nu sînt mai deloc umblate. Este obişnuitul loc duminical de întîlnire al haimanalelor oraşului, haimanale care străbat fluviul cu bărcile. Pe la orele trei după-masă, în duminica respectivă, o fată sosi la han însoţită de un tînăr oacheş. Cei doi rămaseră acolo o vreme. La plecare, o luară pe drumul ce ducea spre pădurea deasă din apropiere. Atenţia lui madame Deluc fu atrasă de rochia purtată de fată datorită asemănării ei cu una purtată de o rudă de-a ei răposată. O eşarfă îi reţinu în mod special privirea. Curînd după plecarea perechii, îşi făcu apariţia o bandă de secături care iscară tărăboi, mîncară şi băură fără să plătească, o luară pe acelaşi drum ca tînărul şi fata, se întoarseră la han pe la asfinţit şi traversară iar Sena, aparent, în mare grabă.

Curînd după lăsarea întunericului, în aceeaşi seară, madame Deluc, precum şi fiul ei mai mare auziră ţipete de femeie în apropierea hanului. Ţipetele erau cumplite, însă n-au ţinut mult. Madame D. recunoscu atît eşarfa găsită în crîng, cît şi rochia descoperită odată cu cadavrul. Un controlor de omnibuz, pe nume Valence12, declară că şi el o văzuse pe Marie Rogêt traversînd Sena cu feribotul în duminica aceea în compania unui tînăr oacheş. El, Valence, o cunoştea pe Marie şi nu se putea înşela în privinţa identităţii ei. Lucrurile găsite în crîng fură pe deplin identificate de rudele lui Marie.

Dovezile şi informaţiile adunate de mine astfel de prin gazete, la sugestia lui Dupin, mai conţineau un singur fapt, însă acela era un fapt, pare-se, de o uriaşă însemnătate. S-ar părea că îndată după descoperirea hainelor descrise mai sus trupul neînsufleţit sau aproape neînsufleţit al lui St. Eustache, logodnicul lui Marie, fu găsit în apropiere de ceea ce cu toţii bănuiau de acum a fi locul crimei. Un flacon gol, cu eticheta „Laudanum“, se afla lîngă el. Răsuflarea lui arăta că era vorba de otravă. Murise fără să apuce să vorbească. Asupra lui se găsi o scrisoare relatînd pe scurt despre dragostea lui pentru Marie şi despre intenţia sa de a-şi curma viaţa.

— Cred că nu mai e nevoie să-ţi spun, zise Dupin, după ce isprăvi de cercetat însemnările mele, că acesta e un caz mult mai încîlcit decît cel din Rue Morgue; de care diferă într-un aspect important. Deşi oribilă, crima aceasta este un exemplu de crimă *obişnuită*. Nu există în ea nimic *outré*13. Îţi dai seama că din acest motiv misterul a fost considerat uşor, cînd tocmai din acest motiv el ar fi trebuit considerat dificil de dezlegat. Astfel, la început nu s-a crezut necesar să se ofere o recompensă. Mirmidonii lui G. au reuşit să înţeleagă numaidecît

cum şi de ce *ar fi putut* fi comisă o asemenea atrocitate. Îşi puteau închipui un mod – multe moduri – şi un mobil – multe mobiluri; şi, întrucît nu era imposibil ca vreunul dintre aceste nenumărate moduri şi mobiluri *să fi putut* fi cel adevărat, ei au considerat că *trebuie* negreşit să fie unul dintre ele. Dar uşurinţa cu care au crezut în aceste felurite închipuiri, însăşi plauzibilitatea fiecăreia dintre ele ar fi trebuit înţelese ca un indiciu mai degrabă despre dificultăţile decît despre înlesnirile ce aveau să însoţească elucidarea. Am observat mai înainte că în căutarea adevărului raţiunea îşi găseşte drumul, dacă şi-l găseşte, doar atunci cînd se înalţă deasupra planului obişnuit şi că întrebarea cea mai nimerită în cazuri ca acesta nu-i atît „ce s-a întîmplat“?, cît „ce anume s-a întîmplat care nu s-a mai întîmplat niciodată înainte?“ În cercetările efectuate în locuinţa lui madame L’Espanaye, agenţii lui G. au fost descurajaţi şi derutaţi tocmai de acea *ciudăţenie* care, unui intelect bine pus la punct, i-ar fi permis cei mai siguri sorţi de izbîndă; pe cînd acelaşi intelect s-ar fi lăsat copleşit de disperare în faţa aspectului obişnuit a tot ceea ce vedea ochiul în cazul fetei de la parfumerie şi care funcţionarilor prefecturii de poliţie nu le prevestea totuşi nimic altceva decît un succes ieftin.

În cazul lui madame L’Espanaye şi al fiicei sale n-a existat nici o îndoială, chiar de la începutul cercetărilor noastre, că se comisese o crimă. Ideea de sinucidere a fost înlăturată din capul locului. Şi aici putem elimina de la bun început orice bănuială de sinucidere. Cadavrul găsit lîngă Barrière du Roule a fost descoperit în împrejurări ce nu lasă loc nedumeririi cît priveşte acest aspect însemnat. Dar s-a dat de înţeles că acel cadavru descoperit nu era al lui Marie Rogêt, pentru condamnarea asasinului sau asasinilor căreia se oferea recompensa şi în privinţa căruia am căzut noi la înţelegere cu prefectul. Amîndoi îl cunoaştem bine pe acest gentleman. Nu trebuie să ne încredem prea mult în dînsul. Dacă, pornind cercetările de la cadavrul găsit şi de aici, urmărindu-l pe asasin, am descoperi totuşi că acest cadavru ar fi al unei alte persoane decît Marie; sau dacă, pornind de la ideea că Marie s-ar mai afla încă în viaţă, am găsi-o, ba mai mult, am găsi-o neasasinată – în oricare caz am munci pe degeaba; întrucît noi cu monsieur G. avem de tratat. Aşadar, măcar în propriul nostru interes, dacă nu în interesul justiţiei, este indispensabil ca primul nostru pas să fie stabilirea identităţii dintre cadavru şi dispăruta Marie Rogêt.

Argumentele din *L’Étoile* au avut mare greutate la public; şi faptul că

gazeta este convinsă de importanţa lor reiese din modul cum îşi începe ea unul dintre articolele despre acest subiect: „Cîteva ziare de dimineaţă, spune ea, vorbesc despre articolul *edificator* din *L'Étoile* de luni“. Mie acest articol mi se pare prea puţin edificator, afară de zelul autorului său. Să nu uităm că în general scopul gazetelor noastre este mai degrabă acela de a crea senzaţie – de a aduce ceva nou – decît de a sluji cauza adevărului. Acest din urmă scop e urmărit numai dacă el pare să coincidă cu cel dintîi. Gazeta care nu face decît să-şi însuşească opinia comună (oricît de întemeiată ar fi această opinie) nu are nici un credit la public. Masa oamenilor îl consideră profund doar pe cel care sugerează *contradicţiile flagrante* ale ideii generale. În logică, nu mai puţin decît în literatură, e apreciată în modul cel mai direct şi mai universal *epigrama*. În amîndouă meritul ei ţine de ordinul cel mai de jos.

Vreau să spun că mai curînd amestecul de epigramă şi de melodramă conţinut în ideea însăşi că Marie Rogêt ar mai trăi încă decît vreo reală probabilitate a acestei idei a recomandat-o ziarului *L'Étoile*, asigurîndu-i o primire favorabilă din partea publicului. Să cercetăm punctele principale ale pledoariei din acest ziar, străduindu-ne să nu ţinem seama de incoerenţa cu care este ea prezentată la început.

Cel dintîi scop al autorului e să arate că, din cauza intervalului prea scurt dintre dispariţia lui Marie şi descoperirea cadavrului plutitor, acest cadavru nu poate fi al lui Marie. Reducerea acestui interval la dimensiunea lui cea mai mică cu putinţă devine astfel dintr-odată unul dintre scopurile analistului. În urmărirea nechibzuită a acestui scop, el se lansează de la bun început în simple presupuneri. „E o nebunie să presupunem“, afirmă el, „că omorul, dacă într-adevăr s-a comis un omor asupra ei, putea fi săvîrşit destul de iute ca să le permită ucigaşilor să arunce cadavrul în fluviu înainte de miezul nopţii“. Ne întrebăm numaidecît şi foarte firesc: *de ce?* De ce-ar fi o nebunie să presupunem că omorul a fost comis *la cinci minute* după ce fata a părăsit locuinţa mamei sale? De ce-ar fi o nebunie să presupunem că omorul a fost comis în oricare perioadă din zi? S-au mai întîmplat asasinate la orice oră. Însă, dacă omorul a avut loc în oricare moment între orele nouă din dimineaţa de duminică şi douăsprezece fără un sfert, noaptea, tot ar fi fost timp destul ca ei „să arunce cadavrul în fluviu înainte de miezul nopţii“. Această afirmaţie, aşadar, susţine anume acest lucru: că omorul nu a fost în nici un caz comis duminică – iar dacă îngăduim ziarului *L'Étoile* să susţină aşa ceva, îi putem

permite orice fel de libertăţi. S-ar putea presupune că paragraful începînd cu: „E o nebunie să presupunem că omorul…“ etc., etc., deşi apare tipărit în acest fel în *L'Étoile*, de fapt a existat în creierul autorului *astfel*: „E o nebunie să presupunem că omorul, dacă într-adevăr s-a comis un omor asupra ei, putea fi săvîrşit destul de devreme ca să le permită ucigaşilor să arunce cadavrul în fluviu înainte de miezul nopţii; e o nebunie, zicem noi, să presupunem toate acestea şi să presupunem în acelaşi timp (cum sîntem gata să facem) că trupul neînsufleţit *nu* a fost aruncat în apă decît *după* miezul nopţii“ – o frază destul de ilogică în sine, dar nu chiar atît de absurdă precum cea tipărită.

Dacă scopul meu nu ar fi altul decît acela de *a combate* acest pasaj din argumentaţia gazetei *L'Étoile*, continuă Dupin, aş putea foarte bine să las totul baltă. Însă noi nu cu *L'Étoile* avem treabă, ci cu adevărul. Fraza despre care e vorba, aşa cum este ea formulată, nu are decît un singur înţeles; iar acest înţeles l-am stabilit destul de bine: dar este important pentru noi să mergem dincolo de simplele cuvinte, să căutăm ideea pe care aceste cuvinte au încercat în mod vădit să o exprime şi nu au izbutit. Intenţia gazetarului a fost aceea de a spune că la orice oră din ziua sau din noaptea de duminică s-ar fi comis crima, era improbabil ca ucigaşii să fi riscat să transporte cadavrul pînă la fluviu înainte de miezul nopţii. Iată de fapt ipoteza care mă nemulţumeşte. Se presupune că omorul ar fi fost comis într-un asemenea loc şi în astfel de împrejurări, încît *transportarea lui* pînă la fluviu a devenit necesară. Ei bine, asasinatul ar fi putut avea loc pe malul fluviului sau chiar pe fluviu; şi astfel s-ar fi putut recurge la aruncarea cadavrului în apă la orice oră din zi sau noapte, acesta fiind modul cel mai indicat şi mai la îndemînă de a scăpa de el. Înţelegi că nu sugerez aici nimic din ceea ce ar părea probabil sau ar coincide cu propria mea opinie. Deocamdată argumentul meu nu se referă deloc la *faptele* din acest caz. Aş dori doar să te avertizez în legătură cu întreg tonul *sugestiei* din *L'Étoile*, atrăgîndu-ţi atenţia asupra caracterului ei din capul locului *ex parte*14.

După ce a stabilit astfel o limită care se împacă bine cu ideile lui preconcepute, după ce a presupus că, dacă acesta ar fi trupul neînsufleţit al lui Marie, el n-ar fi putut sta în apă decît un răstimp foarte scurt, ziarul afirmă mai departe:

„Întreaga experienţă ne arată că trupurile celor înecaţi sau cadavrele aruncate în apă imediat după o moarte violentă au nevoie de şase pînă la zece zile pentru a ajunge într-o stare de descompunere destul de avansată ca să fie

aduse la suprafaţă. Chiar şi atunci cînd se trage cu tunul într-un cadavru şi acesta se ridică la suprafaţă înainte de a fi stat în adînc cel puţin cinci sau şase zile, el se scufundă din nou dacă e lăsat în voia apei“.

Aceste afirmaţii au fost aprobate tacit de fiecare gazetă din Paris afară doar de *Le Moniteur* 15. Ziarul acesta încearcă să combată acea parte a articolului care se referă numai la „cadavrele înecate“, citînd vreo cinci sau şase cazuri în care trupurile unor persoane despre care se ştia că s-au înecat au fost găsite plutind după o perioadă mai scurtă decît cea asupra căreia insista *L’Étoile*. Dar există ceva din cale-afară de nefilozofic în încercarea gazetei *Le Moniteur* de a respinge afirmaţia generală din *L’Étoile* prin citarea unor cazuri particulare care militează împotriva acestei afirmaţii. Chiar dacă ar fi fost posibil să se aducă nu cinci, ci cincizeci de exemple de cadavre găsite plutind după două-trei zile, aceste cincizeci de exemple tot n-ar fi putut fi considerate decît ca excepţii de la regula enunţată de ziarul *L’Étoile*, atîta timp cît regula însăşi n-a fost infirmată. Admiţînd regula (iar pe aceasta *Le Moniteur* nu o neagă, ci insistă doar asupra excepţiilor ei), argumentul din *L’Étoile* îşi păstrează întreaga sa forţă; căci acest argument nu pretinde să ridice decît chestiunea *probabilităţii* ca trupul înecat să se fi putut ridica la suprafaţă în mai puţin de trei zile; iar această probabilitate va fi în favoarea poziţiei ziarului *L’Étoile* pînă cînd exemplele prezentate într-un mod atît de pueril vor fi în număr suficient pentru a stabili o regulă contrară.

Vei vedea îndată că orice argumentare asupra acestui aspect trebuie îndreptată, la o adică, împotriva regulii înseşi; iar în acest scop trebuie să cercetăm *raţiunea* însăşi a regulii. Ei bine, trupul omenesc, în general, nu-i nici mult mai uşor, nici mult mai greu decît apa Senei; adică greutatea specifică a trupului omenesc, în starea lui naturală, este aproximativ egală cu volumul de apă pe care îl dislocă. Trupurile persoanelor grase, puhave, cu oase mici şi, în general, ale femeilor, sînt mai uşoare decît cele ale persoanelor costelive şi ciolănoase, dar şi ale bărbaţilor; iar greutatea specifică a apei unui fluviu este oarecum influenţată de prezenţa fluxului marin. Lăsînd însă deoparte fluxul, se poate spune că *foarte* puţine trupuri omeneşti se vor duce *singure* la fund, chiar şi în apă dulce. Oricare dintre ele, căzînd într-un rîu, va reuşi să plutească, dacă se va stabili un echilibru între greutatea specifică a apei şi a sa proprie – adică dacă tot trupul va fi scufundat, rămînîndu-i afară cît mai puţin cu putinţă. Poziţia cea mai potrivită pentru cel care nu ştie să înoate este poziţia verticală a

celui care umblă pe uscat, cu capul dat pe spate şi cufundat în apă, numai gura şi nările rămînîndu-i deasupra. Într-o asemenea poziţie vom descoperi că plutim fără greutate şi fără sforţări. Este evident însă că greutatea trupului şi a volumului de apă dislocat se află într-un echilibru foarte precar şi că o nimica toată poate face ca oricare dintre ele să prevaleze. De pildă, un braţ scos din apă şi astfel lipsit de sprijinul său devine o greutate suplimentară, suficientă pentru a scufunda capul cu totul sub apă, pe cînd ajutorul întîmplător al unei scîndurele, fie ea cît de mică, ne va permite să ne ridicăm capetele ca să putem privi în jurul nostru. Ei bine, prin sforţările unuia care nu ştie să înoate, braţele sînt aruncate invariabil în sus în timp ce el încearcă să-şi ţină capul în obişnuita lui poziţie verticală. Urmarea este scufundarea gurii şi a nărilor şi absorbţia, din cauza eforturilor lui de a respira sub apă, a apei în plămîni. Stomacul primeşte şi el o bună parte şi întreg trupul devine mai greu prin diferenţa dintre greutatea aerului ce dilata iniţial aceste cavităţi şi cea a lichidului care le umple acum. Această diferenţă e suficientă pentru a face ca trupul să se scufunde ca regulă generală; dar e insuficientă în cazul unor persoane cu oase mici şi cu o cantitate anormală de materii gelatinoase sau grăsimi. Astfel de persoane plutesc chiar şi după ce s-au înecat.

Cadavrul, presupus a fi pe fundul rîului, va rămîne acolo pînă cînd, printr-un mijloc oarecare, greutatea sa specifică va deveni iar mai mică decît cea a volumului de apă pe care îl dislocă. Acest efect este produs fie prin descompunere, fie într-alt mod. Rezultatul descompunerii este degajarea de gaze care dilată ţesuturile celulare şi toate cavităţile şi care îi dă înfăţişarea aceea *puhavă* atît de respingătoare. Cînd această dilatare a progresat într-atît încît volumul cadavrului a crescut în mod semnificativ, însă fără o creştere corespunzătoare a *masei* sau a greutăţii, ponderea sa specifică devenind mai mică decît cea a apei dislocate, el îşi va face numaidecît apariţia la suprafaţă. Dar descompunerea este determinată de o mulţime de împrejurări – ea este grăbită sau întîrziată de o sumedenie de factori; de pildă, de căldura sau de frigul de afară, de impregnaţia minerală sau de puritatea apei, de adîncimea ei mai mică sau mai mare, dacă e curgătoare sau stătătoare, de starea corpului, dacă era infectat de vreo boală sau era sănătos înainte de moarte. Aşadar, e limpede că nu putem stabili cu precizie perioada după care cadavrul se va ridica la suprafaţă în urma descompunerii sale. În anumite condiţii acest lucru se va produce într-o oră; într-altele s-ar putea ca el să nu aibă loc niciodată. Există

unele combinaţii chimice prin care sistemul animal poate fi ferit *pe veci* de putrezire; aşa, de pildă, biclorura de mercur. Dar, pe lîngă descompunere, mai poate avea loc, şi foarte adesea chiar are loc, producerea de gaze în stomac prin fermentarea acetică a materiilor vegetale (sau în alte cavităţi din alte cauze), suficiente pentru a provoca o dilatare ce va aduce trupul la suprafaţă. Efectul produs de folosirea unui tun e cel al unei simple vibraţii. Ea fie că va degaja cadavrul din mîlul moale sau din mocirla în care zace, permiţîndu-i astfel să se ridice atunci cînd alţi factori îl pregătiseră deja pentru acest lucru, fie că va birui aderenţa unor părţi putrezite din ţesutul celular, îngăduind astfel cavităţilor să se dilate sub influenţa gazelor.

Avînd astfel înaintea noastră întreaga filozofie asupra acestui subiect, prin ea putem uşor verifica afirmaţiile din *L'Étoile*. „Întreaga experienţă ne arată", spune acest ziar, „că trupurile celor înecaţi sau cadavrele aruncate în apă imediat după o moarte violentă au nevoie de şase pînă la zece zile pentru a ajunge într-o stare de descompunere destul de avansată ca să fie aduse la suprafaţa apei. Chiar şi atunci cînd se trage cu tunul într-un cadavru şi acesta se ridică la suprafaţă înainte de a fi stat în adînc cel puţin cinci sau şase zile, el se scufundă din nou dacă e lăsat în voia apei".

Întreg paragraful acesta trebuie să ne apară acum ca o înlănţuire de contradicţii şi de lucruri fără şir. *Nu* orice experienţă ne arată că „trupurile celor înecaţi" *au nevoie* de şase pînă la zece zile pentru a ajunge într-o stare de descompunere destul de avansată ca să le aducă la suprafaţă. Atît ştiinţa, cît şi experienţa ne arată că perioada ridicării lor la suprafaţă este şi în mod necesar trebuie să fie nedeterminată. Mai mult, dacă un cadavru se ridică la suprafaţă după ce s-a tras cu tunul în apă, el *nu* „se va scufunda din nou dacă e lăsat în voia apei", pînă cînd descompunerea nu a progresat îndeajuns ca să permită degajarea gazelor produse. Aş vrea însă să-ţi atrag atenţia asupra deosebirii ce se face între „trupurile celor înecaţi" şi „cadavrele aruncate în apă imediat după o moarte violentă". Cu toate că autorul admite această deosebire, el le include pe toate în aceeaşi categorie. Ţi-am arătat cum se face că trupul unui înecat devine în mod specific mai greu decît volumul său de apă şi că el nu s-ar îneca deloc dacă n-ar fi zbaterile prin care îşi ridică braţele deasupra apei şi sforţările de a respira sub apă – sforţări ce umplu cu apă locul aerului iniţial din plămîni. Dar aceste zbateri şi sforţări nu se produc la un cadavru „aruncat în apă imediat după o moarte violentă". Astfel că în acest din urmă caz *trupul, ca regulă*

generală, nu se scufundă deloc – fapt despre care se vede bine că *L'Étoile* habar nu are. Cînd descompunerea a ajuns într-o stare foarte avansată – cînd carnea s-a luat în mare măsură de pe oase, atunci într-adevăr, dar nu *pînă* atunci, vedem cadavrul dispărînd.

Şi ce să mai credem acum despre argumentul că trupul găsit ar putea să nu fie cel al lui Marie Rogêt, întrucît, trecînd doar trei zile, trupul acesta a fost găsit plutind? Dacă s-a înecat, fiind vorba de o femeie, posibil ca ea să nu se fi scufundat niciodată; sau, dacă s-a scufundat, posibil ca ea să fi reapărut în douăzeci şi patru de ore sau chiar mai puţin. Dar nimeni nu crede că ea s-ar fi înecat; şi, murind înainte de a fi aruncată în apă, ea ar fi putut fi găsită plutind oricînd după aceea.

Dar, zice *L'Étoile*, „dacă trupul ar fi fost ţinut în starea lui mutilată pe mal pînă în noaptea de marţi, s-ar fi găsit pe mal vreo urmă lăsată de ucigaşi". Aici e greu la început să-ţi dai seama de intenţia autorului. El caută să preîntîmpine ceea ce îşi închipuie că ar putea fi o obiecţie la teoria lui – anume: că trupul a fost ţinut pe mal două zile la rînd, suferind o rapidă descompunere – *mai rapidă* decît dacă ar fi fost scufundat în apă. El presupune că, dacă aşa s-au petrecut lucrurile, corpul *ar fi putut* apărea la suprafaţă miercuri, şi crede că *numai* în astfel de împrejurări ar fi putut apărea astfel. Prin urmare, se grăbeşte să arate că el *nu a fost* ţinut pe mal; căci în acest caz „s-ar fi găsit pe mal vreo urmă lăsată de ucigaşi". Bănuiesc că vei zîmbi la acest *sequitur*16. Nu reuşeşti să vezi de ce simplul *răstimp* cît cadavrul a stat pe mal ar putea duce *la înmulţirea urmelor* asasinilor. Nici eu.

„Şi mai mult decît atît", continuă ziarul nostru, „pare cu totul improbabil ca nemernicii care au comis o asemenea crimă, cum se presupune în acest caz, să fi aruncat cadavrul în apă fără o greutate care să-l scufunde, cînd s-ar fi putut lua atît de uşor o asemenea măsură în acest caz de prevedere". Observă aici ce confuzie ilară de idei! Nimeni – nici chiar *L'Étoile* – nu contestă crima comisă asupra trupului neînsufleţit *găsit*. Urmele de violenţă sînt prea vădite. Scopul autorului nostru e să arate numai că acest trup nu este al lui Marie. El nu vrea să demonstreze decît că *Marie* nu a fost asasinată – nu că n-ar fi existat acest cadavru. Totuşi, observaţia lui demonstrează numai ultimul punct. Aici se află un cadavru fără nici o greutate legată de el. Ucigaşii, dacă l-ar fi aruncat în apă, n-ar fi omis să lege de el o greutate. Prin urmare, el n-a fost aruncat de ucigaşi. Acesta e singurul lucru dovedit, dacă se poate vorbi despre aşa ceva.

Chestiunea identităţii nici măcar nu a fost atinsă, şi *L'Étoile* îşi dă acum întreaga osteneală să nege ce a afirmat doar cu un minut mai devreme: „Sîntem absolut convinşi", spune el, „că trupul neînsufleţit găsit era al unei femei ucise".

Nu este acesta singurul caz, fie şi numai în această parte a articolului său, unde autorul nostru, fără să-şi dea seama, raţionează împotriva lui însuşi. Scopul lui vădit, am spus deja, este acela de a reduce cît mai mult cu putinţă intervalul dintre dispariţia lui Marie şi descoperirea cadavrului. Cu toate acestea, îl vedem *insistînd* asupra faptului că nimeni nu a mai văzut-o pe fată din momentul în care ea a părăsit locuinţa mamei sale. „Nu avem nici o mărturie", zice el, „că Marie Rogêt se mai afla încă printre cei vii după orele nouă, duminică, 22 iunie". Întrucît argumentul său este evident *ex parte*, ar fi trebuit măcar să lase la o parte latura acestui aspect; căci, dacă s-ar găsi cineva care să o fi văzut pe Marie, să zicem luni sau marţi, intervalul în chestiune s-ar fi micşorat cu mult şi chiar prin raţionamentul său s-ar fi redus cu mult probabilitatea ca trupul neînsufleţit să fi fost cel al *grisette*-i. Totuşi, este amuzant să vezi că ziarul *L'Étoile* insistă asupra acestui punct pe deplin încredinţat că el va veni în sprijinul argumentului general.

Reciteşte acum şi partea acestui argument care se referă la identificarea cadavrului de către Beauvais. În privinţa *părului* de pe braţe, *L'Étoile* dovedeşte o vădită rea-credinţă. Monsieur Beauvais, nefiind un idiot, n-a putut în nici un caz să atragă atenţia la identificarea cadavrului numai asupra *părului de pe braţe*. Nu există braţ *fără* păr. *Generalitatea* exprimării din *L'Étoile* nu-i decît o pervertire a spuselor martorului. El trebuie să fi vorbit de o anume *particularitate* în privinţa acestui păr. Trebuie să fi fost o particularitate care priveşte culoarea, sau cantitatea, sau lungimea, sau dispunerea lui.

„Avea picioare mici", spune ziarul, „însă picioare mici sînt cu miile. Nici jartiera nu e o dovadă – şi nici pantoful –, căci pantofi şi jartiere se vînd cu toptanul. Acelaşi lucru se poate spune şi despre florile de la pălărie. Un lucru asupra căruia insista foarte tare monsieur Beauvais e acela că agrafa de la jartiera găsită a fost trasă pentru a o face mai strîmtă. Lucrul acesta nu dovedeşte nimic; întrucît multor femei li se pare mai firesc să ia acasă o pereche de jartiere şi să le potrivească după grosimea picioarelor pe care ele urmează să le cuprindă decît să le încerce în magazinul unde le cumpără". Aici e greu de admis că autorul vorbeşte serios. Dacă monsieur Beauvais, căutînd

trupul lui Marie, ar fi descoperit un cadavru corespunzînd ca statură şi întreagă înfăţişare cu fata dispărută, ar fi fost îndreptăţit (fără a fi deloc vorba de îmbrăcăminte) să tragă concluzia că cercetările sale au fost încununate de succes. Dacă pe lîngă acest aspect al staturii şi al înfăţişării generale va mai fi găsit pe braţ un anume fel de păr pe care-l zărise la Marie pe cînd ea se afla încă în viaţă, opinia lui va căpăta pe drept cuvînt mai multă greutate; iar certitudinea va spori în raport cu ciudăţenia sau particularitatea părului. Dacă, picioarele lui Marie fiind mici, cele ale cadavrului vor fi şi ele mici, probabilitatea ca acest cadavru să fie al lui Marie va creşte nu doar în proporţie aritmetică, ci într-una geometrică sau exponenţială. Adaugă la toate astea pantofi la fel cu cei despre care se ştia că ea îi purta în ziua dispariţiei ei şi, deşi pantofi ca aceştia se vînd cu toptanul, pînă aici n-ai făcut decît să sporeşti probabilitatea pînă la punctul ca ea să devină o certitudine. Ceea ce nu este în sine o dovadă de identitate devine, prin poziţia ei coroborativă, o probă dintre cele mai sigure. Dă-ne apoi florile de la pălărie la fel cu cele purtate de fata dispărută şi nu mai avem nevoie de nimic. Chiar şi o *singură* floare şi nu ne mai trebuie nimic – dar două, trei sau mai multe? Fiecare unitate succesivă este o mărturie multiplă – nu-i o dovadă *adunată* cu altă dovadă, ci *înmulţită* de sute sau de mii de ori. Şi, dacă mai descoperim asupra moartei şi nişte jartiere ca acelea purtate de Marie atunci cînd era în viaţă, este aproape o nerozie să mai continui. Dar se constată că aceste jartiere au fost strîmtate prin ajustarea unei agrafe, exact aşa cum şi le strîmtase Marie pe ale ei cu puţin înainte de a pleca de acasă. Ar fi acum o nebunie sau o ipocrizie să te mai îndoieşti. Ceea ce spune *L'Étoile* cu privire la această strîmtare a jartierelor ca fiind o întîmplare obişnuită nu arată nimic altceva decît propria-i perseverenţă în eroare. Materialul elastic din care e confecţionată jartiera cu agrafă este el însuşi o dovadă despre *caracterul neobişnuit* al acestei strîmtări. Ceea ce este făcut să se ajusteze de la sine nu are nevoie decît arareori să fie ajustat. Trebuie să fi fost un accident în sensul său cel mai strict ca aceste jartiere ale lui Marie să fi avut nevoie de strîmtarea de care am vorbit. Ele singure ar fi stabilit cu prisosinţă identitatea ei. Dar nu atît faptul că asupra cadavrului au fost găsite jartierele fetei dispărute sau că au fost găsiţi pantofii ei, sau pălăria, sau florile de la pălărie, sau picioarele ei, sau vreun semn distinctiv de pe braţ, sau statura şi întreaga ei înfăţişare – ci faptul că asupra cadavrului găsim nu doar fiecare obiect în parte, ci *pe toate la un loc*. Dacă s-ar putea dovedi că redactorul

gazetei *L'Étoile* a avut *într-adevăr* vreo îndoială, în această situaţie nu ar fi nevoie de o comisie *de lunatico inquirendo*17. El a crezut că e un lucru înţelept să se ia după balivernele avocaţilor care, în cea mai mare parte, se mulţumesc să se facă ecoul principiilor pătrate ale tribunalelor. Aş remarca aici că multe dintre dovezile pe care le respinge o curte sînt pentru intelect cea mai bună dovadă cu putinţă. Întrucît curtea, ghidîndu-se după principiile generale ale mărturiilor – principii recunoscute şi *legiferate* –, este ostilă oricărei devieri în cazurile speciale. Iar această neclintită adeziune faţă de principiu, împreună cu dispreţul rigid pentru excepţia potrivnică, este un mod sigur de a atinge într-un lung răstimp *maximum* de adevăr tangibil. Prin urmare, acest procedeu este *în ansamblu* filozofic; dar nu-i mai puţin sigur că el duce la serioase erori în unele cazuri18·

Cît despre insinuările la adresa lui Beauvais, vei dori să le spulberi dintr-o suflare. Ţi-ai dat seama deja de caracterul acestui om cumsecade. Îi place *să se afle în treabă*, e foarte romanţios şi nu prea isteţ. Oricine astfel constituit se va purta în aşa fel în faţa unei emoţii *adevărate*, încît va da de bănuit celor prea subtili sau răuvoitori. Monsieur Beauvais (după cum reiese din notele tale) a avut cîteva întrevederi personale cu redactorul de la *L'Étoile* şi l-a jignit, avansînd părerea că trupul neînsufleţit, în pofida teoriei redactorului, era fără doar şi poate cel al lui Marie. „El ţine morţiş", spune ziarul, „că trupul neînsufleţit este al lui Marie, dar nu poate oferi nici o dovadă în plus faţă de cele pe care le-am comentat noi pentru a-i face şi pe alţii să creadă acest lucru". Fără a mai vorbi de faptul că *niciodată* n-ar fi fost cu putinţă să fie aduse dovezi mai puternice „pentru a-i face şi pe alţii să creadă acest lucru", se poate observa că e cu putinţă ca o persoană să creadă, într-un caz de acest fel, fără a avea capacitatea de a avansa măcar o singură explicaţie pentru a-l convinge pe un al doilea. Nimic mai vag decît impresiile privind identitatea unui individ. Fiecare om îşi recunoaşte vecinul, totuşi sînt puţine cazurile în care cineva este pregătit *să dea o explicaţie* despre felul cum l-a recunoscut. Redactorul de la *L'Étoile* nu avea nici un drept să fie jignit de credinţa nemotivată a lui monsieur Beauvais.

Se va vedea că împrejurările suspecte care planează asupra lui se potrivesc mult mai bine cu ipoteza mea că ar fi un *romantic căruia îi place să se afle în treabă* decît cu insinuarea gazetarului că ar fi vinovat. Odată ce am adoptat interpretarea mai caritabilă, nu vom mai întîmpina nici o dificultate în a

înţelege trandafirul din gaura cheii, numele „Marie“ de pe tăbliţă, „datul la o parte al bărbaţilor care se înrudeau cu ea“, „împotrivirea îndîrjită ca ei să fie lăsaţi să vadă cadavrul“, înştiinţarea dată lui madame B… să nu stea de vorbă cu jandarmul pînă la întoarcerea sa (a lui Beauvais); şi, în sfîrşit, hotărîrea lui făţişă ca „nimeni să nu aibă nimic de-a face cu ancheta în afară de dînsul“. Mi se pare indiscutabil că Beauvais era peţitorul lui Marie, că ea cochetase cu el şi că lui i-ar fi plăcut să se ştie că se bucură de toate favorurile şi de încrederea ei. Nu mai am nimic de zis asupra acestui punct; şi, întrucît dovezile dezmint întru totul afirmaţiile din *L'Étoile* privind acea *apatie* din partea mamei şi a celorlalte rude – apatie incompatibilă cu presupunerea lor că trupul neînsufleţit ar fi cel al vînzătoarei de la parfumerie –, vom trece acum mai departe, ca şi cînd chestiunea *identităţii* ar fi lămurită spre deplina noastră satisfacţie.

— Şi ce crezi, am întrebat acum, despre părerile exprimate de *Le Commerciel*?

— Că, în ce priveşte spiritul lor, ele sînt mult mai vrednice de atenţie decît oricare dintre cele care au mai fost enunţate despre acest subiect. Deducţiile din premise sînt logice şi profunde; însă premisele, în două cazuri cel puţin, se întemeiază pe observaţii greşite. *Le Commerciel* lasă să se înţeleagă că Marie ar fi fost răpită de o bandă de ticăloşi nu prea departe de casa mamei sale. „E imposibil“, afirmă gazeta, „ca o persoană cunoscută de mii de oameni aşa cum era această tînără, să fi străbătut trei străzi fără să fie văzută de nimeni“. Ideea aceasta este a unui om care a locuit multă vreme la Paris – un funcţionar –, un ins ale cărui drumuri încoace şi încolo prin oraş s-au mărginit cel mai adesea la vecinătatea unor instituţii publice. *El* e conştient că rareori străbate mai mult de o duzină de străzi din vecinătatea *biroului* său fără să fie recunoscut şi oprit. Şi, cunoscînd numărul mare al celor pe care îi cunoaşte şi care îl cunosc pe el, compară notorietatea sa cu cea a vînzătoarei de parfumuri, nu vede mare deosebire între ele şi numaidecît ajunge la concluzia că şi ea, în plimbările ei, poate fi recunoscută la fel de uşor ca dînsul într-ale lui. Ar fi aşa numai dacă plimbările ei ar avea acelaşi caracter metodic, invariabil şi ar avea loc în acelaşi *tip* de teritoriu limitat cum sînt şi ale lui. El se preumblă încoace şi încolo, la intervale regulate, într-un perimetru restrîns, plin de oameni care îl vor băga în seamă mai mult prin interesul pentru natura îndeletnicirii lui, îndeletnicire înrudită cu a lor. Dar s-ar putea presupune în general că plimbările lui Marie erau un fel de hoinăreală. În acest caz anume, lucrul cel mai probabil

este ca ea să o fi luat pe un traseu ce se abătea mai mult decît de obicei de la cele pe care era deprinsă să meargă. Paralela care ne imaginăm că a existat în mintea redactorului de la *Le Commerciel* nu s-ar putea susţine decît în împrejurarea în care cele două persoane străbat întreg oraşul. În acest caz, admiţînd că numărul cunoştinţelor personale ar fi egal, şansele de a realiza un număr egal de întîlniri ar fi, de asemenea, egale. Cît despre mine, înclin să cred nu atît că ar fi posibil, dar chiar mai mult decît probabil, ca Marie să fi mers în oricare clipă pe oricare dintre numeroasele trasee între locuinţa ei şi cea a mătuşii sale fără să întîlnească o singură persoană pe care să o cunoască sau care să o fi cunoscut pe ea. Pentru a privi această chestiune în deplina şi adevărata ei lumină, trebuie să păstrăm tot timpul în minte uriaşa disproporţie dintre cunoştinţele personale ale chiar şi celui mai de vază om din Paris şi întreaga populaţie a Parisului.

Dar oricîtă forţă ar părea să existe în argumentaţia lui *Le Commerciel*, ea îşi va pierde mult din valoare dacă vom lua în considerare *ora* la care fata a plecat de acasă. „A ieşit din casă exact cînd străzile erau mai înţesate de lume“, spune *Le Commerciel*. Dar nu este chiar aşa. Erau orele nouă dimineaţa. Ei bine, la orele nouă în fiecare zi din săptămînă, *cu excepţia duminicii*, străzile oraşului sînt, este adevărat, ticsite de oameni. La orele nouă duminica, lumea se află îndeobşte acasă, *pregătindu-se de biserică*. Nici unei persoane atente nu se poate să-i fi scăpat aspectul ciudat de pustiu al oraşului între orele opt şi zece în dimineaţa fiecărui sabat. Între zece şi unsprezece străzile sînt înţesate de lume, dar nu mai devreme decît perioada desemnată.

Mai este un aspect unde s-ar părea că există o deficienţă în ce priveşte *spiritul de observaţie* al ziarului *Le Commerciel*. „O bucată“, afirmă el, „dintr-una din jupele nefericitei fete, lungă de două picioare şi lată de un picior, a fost ruptă şi legată sub bărbie şi în jurul gîtului ei, probabil ca să o împiedice să ţipe. Aceasta nu putea fi decît fapta unor indivizi care nu aveau nici măcar o batistă în buzunar“. Dacă ideea aceasta este sau nu întemeiată, ne vom strădui să vedem numaidecît; dar prin „indivizi care nu aveau nici măcar o batistă în buzunar“ redactorul înţelege cele mai decăzute haimanale. Cu toate acestea, oamenii despre care e vorba sînt tocmai dintre cei care au o batistă, chiar dacă nu au o cămaşă pe ei. Ai avut pesemne ocazia să observi că în ultimii ani derbedeii nu se mai pot lipsi nici în ruptul capului de batistă.

— Şi ce trebuie să credem, am întrebat, despre articolul din *Le Soleil*?

— Că e păcat că autorul lui nu s-a născut papagal – în care caz, ar fi fost cel mai faimos papagal din toată seminţia lui. N-a făcut decît să repete datele unei opinii deja publicate; culegîndu-le cu o lăudabilă sîrguinţă de ici şi colo de prin gazete. „*E limpede* că obiectele au stat acolo“, zice el, „cel puţin trei sau patru săptămîni“ şi „nu încape *nici o îndoială* că a fost descoperit locul acestei înfiorătoare crime“. Faptele reproduse aici de *Le Soleil* sînt într-adevăr foarte departe de a-mi risipi îndoielile asupra acestui subiect şi o să le cercetăm îndeaproape mai tîrziu, în legătură cu un alt aspect al problemei.

În momentul de faţă trebuie să ne ocupăm de alte investigaţii. Nu se poate să nu fi observat cu cîtă superficialitate a fost examinat cadavrul. Desigur, chestiunea identităţii a fost iute lămurită sau ar fi trebuit să fie; dar mai erau şi alte aspecte ce trebuiau stabilite. Cadavrul fusese oare *jefuit*? Să fi avut decedata articole de bijuterie asupra ei cînd a plecat de acasă? şi dacă da, le avea la ea cînd a fost descoperită? Acestea sînt chestiuni importante cu totul neatinse de anchetă; şi mai sînt şi altele de egală importanţă care n-au fost băgate în seamă. Trebuie să ne străduim să găsim un răspuns în ancheta noastră personală. Cazul lui St. Eustache trebuie reexaminat. N-am nici o bănuială în privinţa acestei persoane; însă se cade să procedăm metodic. Vom stabili dincolo de orice îndoială validitatea *mărturiilor* cu privire la locurile pe unde a umblat duminică. Mărturiile de acest fel pot deveni cu uşurinţă prilej de mistificare. Dar, dacă nu-i nimic greşit aici, îl vom scoate pe St. Eustache din cercetările noastre. Sinuciderea lui, oricît de mult ar întări bănuielile dacă s-ar descoperi că mărturiile sînt o înşelătorie, nu este, fără o asemenea înşelătorie, în nici un caz o circumstanţă de neînţeles şi nici ceva care să ne abată de la cursul analizei obişnuite.

În ce propun eu acum vom lăsa la o parte aspectele lăuntrice ale acestei tragedii şi ne vom concentra atenţia asupra celor periferice. De departe cea mai obişnuită eroare în investigaţii precum aceasta este aceea de a limita cercetarea la evenimentele imediate, cu totala ignorare a celor colaterale sau întîmplătoare. Practica greşită a tribunalelor este aceea de a restrînge dovezile şi discuţiile la cadrul unei relevanţe aparent neîndoioase. Cu toate acestea, experienţa a arătat, şi o adevărată filozofie va arăta întotdeauna, că o mare parte, poate cea mai mare parte a adevărului se naşte din ceea ce pare irelevant. În spiritul acestui principiu, dacă nu chiar în litera lui, ştiinţa modernă a ajuns *să calculeze neprevăzutul*. Dar s-ar putea să nu mă înţelegi. Istoria cunoştinţelor omeneşti a

arătat în mod neîntrerupt că descoperirile cele mai numeroase şi mai valoroase le datorăm unor evenimente colaterale, incidentale sau accidentale, încît în cele din urmă a devenit necesar, din orice perspectivă asupra progresului, să se ţină seama într-o mare măsură, ba chiar în cea mai mare măsură, de invenţiile ce se vor naşte din întîmplare şi cu totul în afara aşteptărilor obişnuite. Nu se mai cade, filozofic vorbind, să întemeiezi pe ceea ce a fost o viziune despre ceea ce va să fie. *Accidentul* este admis ca o parte a substructurii. Facem din hazard o problemă de calcul absolut. Aplicăm necăutatului şi neimaginatului *formulele* matematice ale şcolilor.

Repet, nu-i decît un fapt obişnuit că *marea* parte a întregului adevăr izvorăşte din colateral; şi în acord cu spiritul principiului implicat în acest fapt aş dori să abat cercetarea în cazul de faţă de pe terenul bătătorit şi infructuos al evenimentului în sine spre împrejurările contemporane care îl învăluie. În timp ce dumneata te vei asigura de validitatea mărturiilor, eu am să cercetez ziarele mai pe larg decît ai făcut-o dumneata pînă acum. Deocamdată noi nu am făcut decît o recunoaştere a cîmpului de investigaţie; dar ar fi într-adevăr ciudat ca o privire cuprinzătoare aruncată asupra tipăriturilor publice, aşa cum ţi-am propus, să nu ne permită măcar cîteva repere mărunte care să stabilească o *direcţie* de cercetare.

Urmînd sugestia lui Dupin, am făcut o verificare scrupuloasă în chestiunea mărturiilor. Rezultatul a fost că m-am convins pe deplin de validitatea lor şi, în consecinţă, de nevinovăţia lui St. Eustache. Între timp, prietenul meu s-a ocupat cu ceea ce mie mi se părea o meticulozitate cu totul fără rost, cu răsfoitul diferitelor colecţii de ziare. La sfîrşitul săptămînii a pus înaintea mea următoarele extrase:

„Acum vreo trei ani şi jumătate o frămîntare aidoma celei de acum a fost pricinuită de dispariţia aceleiaşi Marie Rogêt din parfumeria lui monsieur Le Blanc de la Palais Royal. La capătul unei săptămîni însă, ea şi-a făcut din nou apariţia la obişnuitul ei *comptoir*19, arătînd mai bine ca oricînd, afară doar de o uşoară paloare mai neobişnuită. Monsieur Le Blanc şi mama ei au dat de înţeles că a fost vorba doar de o vizită la o prietenă la ţară; şi afacerea a fost înăbuşită cu iuţeală. Presupunem că absenţa ei de acum e o toană de acelaşi fel şi că la capătul unei săptămîni sau poate a unei luni o vom avea iarăşi printre noi“. *O gazetă de seară*20 *– luni, 23 iunie*

„O gazetă de seară, în numărul de ieri, se referă la o mai veche şi misterioasă dispariţie a lui mademoiselle Rogêt. E binecunoscut faptul că, în săptămîna cît a lipsit din parfumeria lui Le Blanc, ea s-a aflat în compania unui tînăr ofiţer de marină renumit pentru destrăbălarea sa. Se presupune că o ceartă a făcut-o în chip providenţial să se întoarcă acasă. Cunoaştem numele acestui Lothario, care în clipa de faţă se află la Paris, însă din motive evidente ne ferim să-l dăm publicităţii“. *Le Mercurie*21 *– dimineaţa zilei de marţi, 24 iunie*

„O nelegiuire de o nemaipomenită grozăvie a fost comisă alaltăieri în împrejurimile acestui oraş. Pe înserat, un gentleman însoţit de soţia şi de fiica sa a angajat şase tineri care se plimbau alene cu barca încoace şi încolo pe lîngă malul Senei să-i treacă rîul. Ajunşi pe malul celălalt, cei trei călători au coborît şi, după ce s-au îndepărtat de barcă, fata a descoperit că-şi uitase în ea umbrela de soare. Întorcîndu-se după ea, a fost răpită de bandă, dusă departe pe firul apei, i s-a astupat gura cu un căluş, a fost batjocorită şi, în cele din urmă, tîrîtă pe mal spre un loc nu prea îndepărtat de cel unde se urcase la început în barcă împreună cu părinţii ei. Între timp ticăloşii s-au făcut nevăzuţi, dar poliţia e pe urmele lor şi o parte din ei vor fi prinşi în curînd“. *O gazetă de dimineaţă – 25 iunie*22

„Am primit cîteva scrisori ce pun această crimă îngrozitoare, petrecută recent, pe seama lui Mennais23; dar, întrucît acest gentleman a fost complet scos din cauză de ancheta oficială şi întrucît argumentele celor cîtorva corespondenţi ai noştri par mai mult zeloase decît profunde, nu credem că ar fi nimerit să le facem publice“. O *Gazetă de dimineaţă – 28 iunie*24

„Am primit, din diverse surse, se pare, mai multe scrisori extrem de energice care merg pînă acolo încît dau ca o certitudine faptul că nefericita Marie Rogêt a devenit victima uneia dintre numeroasele bande de huligani ce mişună duminica prin împrejurimile oraşului. Părerea noastră este în mod hotărît în favoarea acestei ipoteze. Ne vom strădui să facem loc de aici încolo cîtorva dintre aceste argumente“. *Un ziar de seară – marţi, 31 iunie*25

„În ziua de luni, unul dintre barcagiii însărcinaţi cu încasarea taxelor a văzut o barcă goală plutind în josul Senei. Pînzele zăceau pe fundul bărcii.

Barcagiul a remorcat-o pînă la biroul de navigaţie. A doua zi de dimineaţă ea a fost luată de acolo fără ştirea vreunuia dintre funcţionari. Cîrma se află acum la biroul de navigaţie“. *Le Diligence – joi, 26 iunie*26

Citind eu aceste felurite extrase, mi s-au părut nu doar irelevante, dar nu vedeam nici în ce fel ar fi putut vreuna dintre ele să aibă o legătură cu chestiunea noastră. Am aşteptat unele lămuriri din partea lui Dupin.

— Nu am intenţia, mi-a spus el, *să zăbovesc* asupra primului şi a celui de-al doilea dintre aceste extrase. Le-am copiat în principal ca să-ţi arăt grava neglijenţă a poliţiei, care, din cîte-am înţeles eu de la prefect, nu şi-a dat nici cea mai mică osteneală să-l cerceteze pe ofiţerul de marină despre care s-a făcut aluzie. Totuşi, este curată nebunie să afirmi că între prima şi a doua dispariţie a lui Marie nu ar exista o *presupusă* legătură. Să admitem că prima escapadă a avut drept rezultat o ceartă între cei doi îndrăgostiţi şi întoarcerea acasă a celei seduse. Sîntem acum în măsură să privim a doua ei *escapadă* (dacă *am şti* că a avut loc o nouă escapadă) mai degrabă ca pe o dovadă că seducătorul şi-a reluat avansurile decît ca pe rezultatul vreunei noi propuneri din partea unui al doilea individ – sîntem în măsură să o privim ca pe o „împăcare“ a primului *amour* decît ca pe începutul unuia nou. Şansele sînt de zece la unu ca bărbatul care a fugit o dată cu Marie să-i propună acesteia să fugă din nou cu el decît ca aceea care a primit propuneri de a fugi din partea unuia să le mai fi primit şi din partea altuia. Iar acum dă-mi voie să-ţi atrag atenţia asupra faptului că timpul care s-a scurs între prima escapadă, dovedită ca atare, şi a doua, presupusă doar, întrece cu cîteva luni durata obişnuită a crucierelor27 noastre. Să fi fost împiedicat amantul în prima lui încercare de obligaţia de a pleca pe mare şi să fi prins el primul moment al întoarcerii pentru a-şi reînnoi planurile josnice, neduse încă la bun sfîrşit – sau neduse cu totul încă *de către el*? Despre toate aceste lucruri nu ştim nimic.

— Ai să-mi spui însă că în al doilea caz n-a fost *nici un fel de* escapadă, aşa cum şi-a închipuit lumea. Fireşte că nu – dar sîntem noi oare în măsură să spunem dacă n-a fost vorba de un plan eşuat? În afară de St. Eustache şi poate de Beauvais, nu avem alţi peţitori cunoscuţi, învederaţi şi onorabili ai lui Marie. Nu s-a vorbit despre nici unul. Cine atunci să fie tainicul iubit despre care rudele (*cel puţin majoritatea lor*) nu ştiu nimic, dar pe care Marie îl întîlneşte în dimineaţa zilei de duminică şi în care are atîta încredere încît nu ezită să rămînă

cu el pînă cînd umbrele serii pogoară peste crîngurile singuratice de la Barrière du Roule? Cine să fie acest iubit misterios, mă întreb, despre care *majoritatea* rudelor nu ştiu nimic? Şi ce vrea să însemne ciudata prorocire a lui madame Rogêt din dimineaţa în care fata a plecat de acasă? – „Mi-e teamă că n-am să o mai revăd niciodată pe Marie“.

Dar, dacă nu ne-o putem închipui pe madame Rogêt la curent cu planul ei de a fugi, n-am putea presupune cel puţin că fata a pus la cale acest plan? Plecînd de acasă, ea a lăsat să se înţeleagă că se ducea în vizită la mătuşa ei din Rue des Drômes, iar St. Eustache a fost rugat să vină să o ia pe înserat. Ei bine, la prima vedere, acest fapt dezminte categoric părerea mea; dar să reflectăm niţel. Că ea s-a întîlnit *într-adevăr* cu un prieten şi că a traversat cu el Sena, ajungînd la Barrière du Roule pe la ora trei după-amiaza, e un fapt cunoscut. Însă, consimţind astfel să-l însoţească pe acest ins (*oricare va fi fost scopul – cunoscut sau necunoscut de către mama ei*), trebuie ca fata să se fi gîndit la intenţia exprimată de ea chiar la plecarea de acasă şi la uimirea şi bănuiala trezite în sufletul logodnicului ei, St. Eustache, cînd acesta, venind după ea în Rue des Drômes, la ora stabilită, ar fi aflat că ea nici n-a dat pe acolo, ba mai mult, cînd, întorcîndu-se la *pension* cu această veste îngrijorătoare, şi-ar fi dat seama de absenţa ei prelungită de acasă. Ea trebuie să se fi gîndit la toate aceste lucruri, zic eu. Trebuie să fi prevăzut suferinţa lui St. Eustache, bănuielile tuturor. Nu se putea gîndi să se întoarcă înfruntînd aceste bănuieli; dar bănuielile devin pentru ea ceva lipsit de importanţă dacă vom presupune că ea avea intenţia de a *nu* se mai întoarce.

Ne-o putem închipui gîndind astfel: „Urmează să mă întîlnesc cu o anumită persoană cu scopul de a fugi împreună cu ea sau într-alt scop, cunoscut numai de mine. Nu trebuie să existe nici o piedică – trebuie să avem timp suficient să putem scăpa de orice urmărire –, voi da de înţeles că merg într-o vizită şi că am să-mi petrec ziua cu mătuşa mea din Rue des Drômes – am să-i spun lui St. Eustache să nu vină după mine decît spre seară –, în felul ăsta absenţa mea de acasă, oricît de mult ar dura, va putea fi justificată fără să dea naştere la bănuieli sau la nelinişte, iar eu aş cîştiga mai mult timp decît în oricare alt mod. Dacă îl rog pe St. Eustache să vină după mine pe înserat, cu siguranţă el nu va veni mai devreme; dar, dacă nu-l rog deloc să vină după mine, timpul care-mi va rămîne pentru fugă va fi scurtat, pentru că aş fi aşteptată să mă întorc mai devreme, iar absenţa mea ar trezi mai iute neliniştea.

Dar, dacă am *totuşi* intenţia să mă reîntorc – dacă mă gîndesc doar la o simplă plimbare cu persoana respectivă –, n-ar fi în planul meu să-l rog pe St. Eustache să vină după mine; căci, venind, el ar rămîne *încredinţat* că l-am înşelat – fapt pe care l-aş putea ţine pe veci ascuns de el dacă aş pleca de acasă fără să-l mai anunţ de intenţia mea şi dacă m-aş întoarce înainte de a se însera, spunînd abia atunci că am fost în vizită la mătuşa mea din Rue des Drômes. Dar, întrucît intenţia mea este aceea de a nu mă mai întoarce *niciodată* – sau măcar cîteva săptămîni – sau pînă ce nu vor fi tăinuite unele lucruri –, nevoia de a cîştiga timp este singurul lucru de care trebuie să-mi pese“.

Ai făcut observaţia, în notele dumitale, că opinia cel mai larg răspîndită în legătură cu această tristă întîmplare este şi a fost de la bun început aceea că fata a fost victima unei *bande* de huligani. Ei bine, opinia publică, în anumite împrejurări, nu-i de dispreţuit. Cînd ea se naşte de la sine – cînd ea se manifestă strict spontan –, ar trebui să o considerăm ca fiind analoagă *intuiţiei*, care este idiosincrasia omului de geniu. În nouăzeci şi nouă de cazuri dintr-o sută eu aş respecta decizia ei. Este însă important să nu găsim nici o urmă palpabilă de *influenţare*. Opinia trebuie să fie în mod riguros cea a *publicului însuşi*; iar deosebirea este adesea extrem de greu de perceput şi de menţinut. În cazul de faţă mi se pare că această „opinie publică“ în legătură cu *o bandă* a fost influenţată de evenimentul colateral detaliat în cel de-al treilea extras al meu. Întreg Parisul este tulburat de descoperirea cadavrului lui Marie, o femeie tînără, frumoasă şi bine cunoscută. Acest cadavru este descoperit avînd pe el urme de violenţă şi plutind pe apele fluviului. Dar tocmai acum se anunţă că în aceeaşi perioadă sau aproape în aceeaşi perioadă în care se presupune că ar fi fost asasinată fata, o nelegiuire aidoma celei îndurate de răposată, deşi mai puţin gravă, a fost comisă de o bandă de derbedei tineri asupra unei a doua femei tinere. E oare de mirare că o crimă cunoscută a putut influenţa judecata populară cît priveşte o alta, necunoscută? Această judecată aştepta o îndrumare şi nelegiuirea cea cunoscută părea să i-o ofere atît de bine! Marie a fost şi ea găsită în fluviu; iar nelegiuirea cunoscută fusese comisă pe acelaşi fluviu. Legătura dintre cele două evenimente avea ceva atît de palpabil, încît adevărata minune ar fi fost ca lumea *să nu*-şi dea seama de ea şi să nu recurgă la ea. Dar de fapt crima aceea, cunoscută ca fiind săvîrşită în acest fel, este, dacă nu altceva, măcar dovada că cealaltă, comisă aproape în acelaşi timp, *nu* a fost comisă în acest fel. Ar fi fost un miracol într-adevăr dacă, pe cînd o bandă de

derbedei săvîrşea într-un loc dat o fărădelege nemaiauzită, să se fi găsit o altă bandă similară, care, într-un loc similar, în acelaşi oraş, în aceleaşi împrejurări, cu aceleaşi mijloace şi metode, să comită o fărădelege întru totul asemănătoare şi tocmai în aceeaşi perioadă de timp! Totuşi, în ce altceva dacă nu tocmai în această nemaipomenită serie de coincidenţe ne pretinde să credem opinia, spontan *influenţată*, a publicului?

Înainte de a trece mai departe, să zăbovim niţel asupra presupusului loc al asasinatului, în crîngul de lîngă Barrière du Roule. Acest crîng, deşi stufos, era în imediata vecinătate a unui drum comunal. În el se aflau trei sau patru lespezi mari, alcătuind un fel de jilţ cu spătar şi taburet. Pe lespedea de sus a fost găsită o jupă albă; pe cea de-a doua, o eşarfă de mătase. Tot acolo s-au mai găsit o umbrelă de soare, o pereche de mănuşi şi o batistă. Batista avea brodat numele „Marie Rogêt“. Pe crengile dimprejur se vedeau fîşii de rochie. Pămîntul era frămîntat, tufişurile erau rupte şi era lucru vădit că avusese loc o luptă violentă.

În pofida interesului cu care presa a primit descoperirea din acest crîng şi a unanimităţii cu care, pasămite, s-ar fi indicat locul precis al nelegiuirii, trebuie admis că existau şi unele motive foarte bune de îndoială. Că acesta *era* într-adevăr locul cu pricina, puteam crede sau nu – dar existau motive excelente de îndoială. Dacă locul *adevărat* era, aşa cum sugera *Le Commerciel*, în apropiere de Rue Pavée Saint Andrée, autorii crimei, presupunînd că aceştia mai locuiesc încă la Paris, ar fi fost desigur cuprinşi de spaimă văzînd că atenţia publicului se îndrepta atît de stăruitor asupra cursului corect; iar în unele cugete ar fi apărut numaidecît necesitatea unui efort care să abată din nou această atenţie. Şi astfel, întrucît crîngul de la Barrière du Roule trezise deja bănuiala, ideea de a pune obiectele acolo unde ele au fost găsite trebuie să se fi născut în chipul cel mai firesc. Nu există nici o dovadă reală, deşi *Le Soleil* presupune acest lucru, că obiectele descoperite ar fi stat mai mult de cîteva, foarte puţine, zile în crîng; există totuşi numeroase dovezi indirecte că ele n-ar fi putut rămîne acolo fără a atrage atenţia în răstimpul celor douăzeci de zile care s-au scurs între duminica fatală şi după-amiaza în care ele au fost descoperite de băieţi. „Erau toate *mucegăite*“, afirmă *Le Soleil*, preluînd opiniile predecesorilor săi, „de la acţiunea ploii şi lipite unele de altele din cauza *mucegaiului*. În jurul lor crescuse iarba, care acoperea o parte dintre ele. Mătasea umbrelei era trainică, însă pe dinăuntru firele se tăiaseră. În partea de sus, acolo unde fusese îndoită şi

răsucită, era putredă şi plină de *mucegai* şi cînd au încercat să o deschidă, s-a sfîşiat“. În ce priveşte iarba care „crescuse în jurul lor şi acoperea o parte din ele“, e evident că acest lucru nu putea fi stabilit decît din vorbele şi, ca atare, din amintirile a doi băieţei; căci aceşti puşti au mişcat din loc obiectele şi le-au luat cu ei acasă înainte ca ele să fi fost văzute de un al treilea martor. Dar iarba creşte, mai ales pe vreme caldă şi umedă (cum a fost în perioada crimei), cam cu doi-trei ţoli într-o singură zi. O umbrelă de soare uitată într-un loc de curînd acoperit cu brazde de iarbă va fi într-o singură săptămînă complet ascunsă privirii de iarba crescută în jur. Iar cît priveşte *mucegaiul* asupra căruia redactorul de la *Le Soleil* insistă cu atîta obstinaţie, încît întrebuinţează cuvîntul nu mai puţin de trei ori în scurtul paragraf citat adineauri, nu-şi dă el seama de soiul acestui *mucegai*? Trebuie noi să-i spunem că este una dintre numeroasele specii de *fungus*, a cărui cea mai comună trăsătură e că apare şi dispare în douăzeci şi patru de ore?

Vedem astfel de la cea dintîi privire că tot ce s-a adus drept argument zdrobitor în sprijinul ideii că obiectele ar fi stat în crîng cel puţin trei sau patru săptămîni este, cît se poate de absurd, nul în ce priveşte dovada acestui fapt. Pe de altă parte, e foarte greu de crezut că aceste lucruri ar fi putut rămîne în crîngul cu pricina o perioadă mai mare de o săptămînă încheiată – o perioadă mai mare decît de la o duminică la cealaltă. Cei care cunosc cît de cît împrejurimile Parisului ştiu cît de greu este să găseşti un loc mai *izolat*, şi asta doar la mare distanţă de suburbiile sale. Un lucru cum ar fi un colţişor neexplorat sau arareori vizitat în mijlocul pădurilor şi crîngurilor sale este ceva cu totul de neimaginat. Numai să încerce iubitorul pătimaş al naturii, pe care îndatoririle îl ţin înlănţuit în praful şi căldura acestei uriaşe metropole – numai să încerce vreunul, chiar şi într-o zi de lucru, să-şi astîmpere setea de solitudine în mijlocul priveliştilor naturii încîntătoare ce ne înconjoară. La fiecare al doilea pas va descoperi că farmecul crescînd se destramă la auzul glasului sau la apariţia vreunui derbedeu sau a unei bande de cheflii. Va căuta linişte în umbrarul cel mai des, dar totul în zadar. Tocmai aici sînt ungherele unde mişună toţi nespălaţii – aici sînt templele cele mai pîngărite. Cu durere în inimă călătorul va fugi înapoi în Parisul vicios ca spre o cloacă a viciului mai puţin odioasă, pentru că e mai puţin discordantă. Dar, dacă împrejurimile oraşului sînt cotropite astfel în zilele de lucru ale săptămînii, cu atît mai mult de sabat! În special acum cînd, scutit de obligaţia de a munci sau lipsit de obişnuitele

prilejuri de a tîlhări, haimanaua de la oraş caută împrejurimile nu din iubire pentru viaţa la ţară, pe care în sufletul său o dispreţuieşte, ci ca să scape de restricţiile şi de convenţiile societăţii. Rîvneşte nu atît aerul proaspăt şi verdeaţa copacilor, cît deplina *libertate* a vieţii de la ţară. Aici, în hanul de la marginea şoselei sau sub frunzişul pădurii, se dedă, ferit de alţi ochi decît cei ai tovarăşilor săi de chef, tuturor exceselor nebuneşti ale falsei veselii – rodul libertăţii şi al romului. Nu spun nimic mai mult decît ceea ce trebuie să fie limpede pentru orice observator imparţial atunci cînd repet că împrejurarea ca lucrurile cu pricina să fi rămas nedescoperite o perioadă mai lungă decît răstimpul dintre o duminică şi cealaltă, în *oricare* crîng din imediata vecinătate a Parisului, ar trebui socotită drept un miracol şi nimic mai mult.

Dar nu lipsesc nici alte temeiuri ca să bănuim că obiectele au fost puse în crîng pentru a distrage atenţia de la adevăratul loc al fărădelegii. Şi în primul rînd ia aminte, te rog, la *data* descoperirii obiectelor. Confruntă acest lucru cu data celui de-al cincilea extras copiat de mine din gazete. Vei afla că descoperirea a urmat aproape imediat după înştiinţările urgente trimise gazetei de seară. Aceste înştiinţări, deşi diferite şi provenind, pare-se, din diverse surse, tindeau toate spre acelaşi scop – anume: să îndrepte atenţia asupra unei *bande* ca fiind autoarea fărădelegii şi asupra împrejurimilor de lîngă Barrière du Roule ca fiind locul acesteia. Ei bine, nu e vorba, fireşte, de bănuiala cum că obiectele ar fi fost găsite de băieţi doar în urma acestor înştiinţări ori că atenţia publicului ar fi fost suscitată de ele; totuşi s-ar putea naşte, ba chiar se naşte, bănuiala că lucrurile n-au fost găsite de băieţi *mai devreme* pentru simplul motiv că lucrurile nu se aflau în crîng mai devreme, ele fiind puse acolo doar la data sau cu puţin înainte de data înştiinţărilor, chiar de către autorii vinovaţi ai acestor înştiinţări.

Acest crîng era ciudat – unul chiar foarte ciudat. Era din cale-afară de des. În îngrăditura zidită de natură se aflau trei pietroaie extraordinare, *formînd un jilţ cu spătar şi un taburet.* Iar crîngul, atît de plin de arta naturii, se afla în imediata vecinătate, *la cîteva aruncături de băţ*, de locuinţa doamnei Deluc, ai cărei băieţi aveau obiceiul de a cerceta cu grijă tufişurile dimprejur după coajă de sasafras28. Ar fi oare un rămăşag nesăbuit – pariu de o mie la unu – că nu trecea *o zi* pe deasupra capetelor acestor băieţi fără a-l găsi măcar pe unul din ei pitit în adăpostul umbros, tolănit pe tronul său natural? Cei care s-ar codi să facă un asemenea rămăşag fie că n-au fost niciodată copii, fie că au uitat cum e

felul de a fi al copiilor. Repet – e foarte greu de înţeles cum ar fi putut rămîne nedescoperite lucrurile în acest crîng mai mult de o zi-două; şi că astfel există motive temeinice de a bănui, în pofida ignoranţei dogmatice afişate de *Le Soleil*, că ele au fost puse la o dată relativ recentă în locul unde au şi fost găsite.

Dar mai sînt şi alte motive mai temeinice decît oricare dintre cele pe care le-am avansat deja să credem că ele au fost puse acolo în acest mod. Iar acum ia seama, te rog, la aşezarea cît se poate de artificială a lucrurilor. Pe piatra *de deasupra* zăcea o jupă albă; pe *a doua*, o eşarfă de mătase; risipite în jur, erau o umbrelă de soare, o pereche de mănuşi şi o batistă avînd brodat numele „Marie Rogêt“. E tocmai aşezarea pe care ar face-o *în mod firesc* o persoană nu prea isteaţă, care ar dori să dispună obiectele *în mod firesc*. Dar nu e în nici un caz o aşezare *cu adevărat* firească. Mai curînd m-aş fi aşteptat să văd *toate* lucrurile zăcînd pe jos şi călcate în picioare. În spaţiul îngust al acelui crîng ar fi fost aproape imposibil ca jupa şi eşarfa să-şi fi păstrat locul pe pietre, expuse fiind vînzolelii mai multor persoane care s-au încăierat. „Existau dovezi“, se spune, „că a avut loc o luptă; iar pămîntul era frămîntat, tufişurile erau rupte“, dar jupa şi eşarfa au fost găsite rînduite ca pe nişte rafturi. „Bucăţile din rochie rupte de tufişuri erau cam de trei palme lăţime şi de şase palme lungime. Una dintre ele era tivul rochiei, care fusese cîrpit. *Arătau ca nişte fîşii smulse*“. Aici, din nebăgare de seamă, *Le Soleil* a utilizat o frază din cale-afară de suspectă. După felul în care sînt descrise, bucăţile într-adevăr „arată ca nişte fîşii smulse“; dar într-un anume scop şi cu mîna. Rareori se întîmplă ca o bucată dintr-o rochie, precum cea despre care e vorba acum, să fie „smulsă“ de *un spin*. Din chiar felul unor asemenea ţesături, un spin sau un cui ce se agaţă în ele le rupe pe fir drept – le desparte în două fîşii longitudinale, în unghi drept una faţă de cealaltă, întîlnindu-se în punctul pe unde intră spinul –, dar este aproape cu neputinţă să concepi că bucata ar putea fi „smulsă“. Eu n-am văzut niciodată aşa ceva şi nici dumneata. Ca să *smulgi* o bucată dintr-o asemenea ţesătură este nevoie, aproape în fiecare caz, de două forţe distincte, acţionînd în direcţii diferite. Dacă ţesătura are două margini – dacă, de exemplu, ar fi vorba de o batistă şi cineva ar dori să rupă din ea o fîşie, atunci şi numai atunci ar fi de-ajuns o singură forţă. Dar în cazul de faţă e vorba de o rochie ce nu are decît o singură margine. Doar printr-un miracol ar fi putut fi sfîşiată de spini o bucată din interior, acolo unde nu era nici o margine şi unde *un singur* spin nu ar fi putut să facă acest lucru. Dar, chiar dacă ar exista o margine, tot ar fi nevoie de

doi spini, acţionînd unul în două direcţii distincte, iar celălalt într-una singură. Iar asta presupunînd că marginea este netivită. Dacă este tivită, chestiunea aproape că iese din discuţie. Vedem astfel numeroasele şi marile obstacole în calea ipotezei cum că bucăţile ar fi fost „smulse“ pur şi simplu de „spini“; şi cu toate acestea, ni se cere să credem că nu doar o singură bucată, ci chiar mai multe ar fi fost rupte în acest mod. „Iar una dintre bucăţi *era tivul rochiei*! O altă bucată era *o parte din fustă, nu din tiv*“, adică a fost complet ruptă de spini din mijlocul fără margine al rochiei! Să avem iertare, zic eu, dar nu putem crede asemenea lucruri; totuşi, luate împreună, ele alcătuiesc poate motive mai puţin întemeiate de suspiciune decît împrejurarea surprinzătoare că obiectele ar fi fost lăsate în acest crîng de nişte *ucigaşi* care au avut suficientă precauţie ca să se gîndească la înlăturarea cadavrului. Dacă presupui însă că intenţia mea este *să neg* că acest crîng ar fi fost locul nelegiuirii, înseamnă că nu m-ai înţeles corect. S-ar fi putut întîmpla *aici* ceva rău sau, mai probabil, un accident în locuinţa lui madame Deluc. Dar de fapt acesta este un aspect de mai mică însemnătate. Noi nu ne-am angajat să găsim locul, ci să-i descoperim pe făptaşii crimei. Tot ce-am prezentat aici, dincolo de felul amănunţit în care am prezentat, a fost cu intenţia mai întîi de a arăta absurditatea afirmaţiilor categorice şi hazardate din *Le Soleil*, dar în al doilea rînd, mai important, să te determin pe calea cea mai firească să arunci din nou o privire asupra faptului îndoielnic că acest asasinat a fost acţiunea unei *bande*.

Vom relua această întrebare referindu-ne doar la amănuntele revoltătoare ale chirurgului interogat la anchetă. E suficient să spun că *deducţiile* sale, publicate, privind numărul ticăloşilor au fost pe bună dreptate luate în rîs ca fiind eronate şi total lipsite de temei de către toţi anatomiştii cu reputaţie ai Parisului. Nu că lucrurile *nu ar fi putut* fi aşa cum le deduce el, dar nu exista nici un temei pentru o asemenea deducţie: oare nu exista tot atîta temei pentru o alta?

Să reflectăm acum asupra „urmelor unei lupte“; şi să întreb ce anume vor aceste urme să demonstreze. O bandă. Dar nu demonstrează ele mai degrabă absenţa unei bande? Ce *luptă* ar fi putut avea loc – ce luptă atît de violentă şi atît de îndelungată, încît să-şi lase „urmele“ în toate direcţiile – între o fată plăpîndă şi fără apărare şi presupusa *bandă* de ticăloşi? Încleştarea tăcută a cîtorva braţe vînjoase şi totul s-ar fi sfîrşit. Victima trebuie să fi fost absolut pasivă în mîinile lor. Îţi vei aduce aminte aici că argumentele formulate

împotriva ipotezei că acest crîng ar fi locul crimei sînt aplicabile în mare parte doar împotriva ipotezei că el ar fi locul unei fărădelegi comise de *mai mulţi indivizi, şi nu doar de unul singur.* Dacă ne imaginăm că a fost *un singur* violator, atunci şi numai atunci vom putea concepe că a avut loc o luptă atît de violentă şi atît de îndîrjită, încît să fi lăsat „urme“ vădite.

Şi încă ceva. Am menţionat deja bănuiala ce s-ar putea naşte din faptul că lucrurile cu pricina au fost lăsate *pur şi simplu* în crîngul unde au şi fost descoperite. Pare aproape imposibil ca aceste dovezi de vinovăţie să fi fost lăsate în mod accidental acolo unde ele au fost găsite. A existat suficientă prezenţă de spirit (se presupune) ca leşul să fie îndepărtat; şi, cu toate acestea, o dovadă chiar mai peremptorie decît cadavrul însuşi (ale cărui trăsături ar fi putut fi iute alterate prin descompunere) e lăsată să zacă la vedere la locul fărădelegii – mă refer la batista cu *numele* răposatei. Dacă asta a fost o greşeală, ea n-a fost greşeala unei *bande.* Ne-o putem imagina numai ca fiind greşeala unui singur individ. Să vedem. Un individ anume a comis crima. E singur cu strigoiul celei dispărute. E îngrozit de ceea ce zace nemişcat în faţa lui. Furia patimii lui a trecut, iar acum în inima lui e loc destul pentru grozăvia firească a faptei sale. Nu are nimic din acea încredere pe care inevitabil o inspiră prezenţa mai multora. E *singur* cu moarta. Tremură şi se înfioară. Totuşi trebuie să scape de cadavru. Îl tîrăşte pînă la rîu, însă lasă în urma sa celelalte dovezi de vinovăţie; căci e greu, dacă nu chiar imposibil, să care întreaga povară o dată, dar îi va fi uşor să se întoarcă pentru ceea ce a mai rămas. Însă în anevoioasa lui înaintare spre rîu, temerile sale se înteţesc. Zvonul vieţii îl însoţeşte în cale. De zeci de ori aude sau îşi închipuie că aude pasul cuiva care îl pîndeşte. Pînă şi luminile oraşului îl înspăimîntă. Totuşi, într-un tîrziu, după îndelungi şi dese opriri într-o cumplită agonie, ajunge la malul rîului şi scapă de groaznica lui povară – poate cu ajutorul unei bărci. *Ei bine*, ce comori posedă lumea – ce ameninţare cu răzbunarea ar putea veni de la ea – care să aibă puterea să-l îndemne pe acest ucigaş singuratic să se întoarcă pe acest drum anevoios şi primejdios la crîngul plin de amintiri care îi îngheaţă sîngele în vine? Fie ce-o fi, el *nu* se întoarce. N-ar *putea* să se întoarcă chiar dacă ar *vrea*. Singurul lui gînd e să fugă numaidecît. Întoarce spatele *pe vecie* acelor tufişuri îngrozitoare şi fuge ca din faţa mîniei viitoare.

Dar cu o bandă? Numărul lor le-ar fi dat curaj; dacă într-adevăr curajul ar lipsi vreodată din pieptul unui nemernic înrăit; căci numai din astfel de

nemernici înrăiţi sînt alcătuite aceste aşa-zise *bande*. Numărul lor, repet, ar fi stăvilit teroarea teribilă şi iraţională care, mi-am imaginat eu, l-ar fi putut paraliza pe un om singur. Dacă am presupune că unul sau doi sau chiar trei dintre ei ar fi scăpat ceva din vedere, această scăpare ar fi fost remediată de un al patrulea. Ei n-ar fi lăsat nimic în urma lor; căci numărul lor le-ar fi permis să transporte *totul* o singură dată. Nu ar mai fi fost nevoie *să se întoarcă*.

Consideră acum împrejurarea că, odată găsit cadavrul, din veşmîntul său exterior „o fîşie, lată cam de o palmă, fusese sfîşiată de la tiv la talie, înfăşurată de trei ori în jurul mijlocului şi prinsă într-un fel de nod la spate“. Acest lucru a fost înfăptuit cu văditul scop de a face *un ochi* cu ajutorul căruia să poată fi tîrît trupul. Dar *mai mulţi* oameni ar fi visat ei oare să recurgă la un asemenea expedient? Pentru trei-patru dintre ei, membrele cadavrului ar fi constituit un mijloc de transport nu doar suficient, ci chiar cel mai bun cu putinţă. Procedeul aparţine unui singur individ; şi asta ne duce la faptul că „între crîng şi rîu, gardurile au fost găsite doborîte, iar pe pămînt se vedeau urmele unei poveri foarte grele ce fusese tîrîtă pe acolo!“ Dar s-ar fi ostenit oare de pomană *mai mulţi* oameni să dea jos un gard numai ca să treacă prin el un cadavru pe care într-o clipă l-ar fi putut *trece pe deasupra* oricărui gard? *Mai mulţi* oameni ar fi *tîrît* ei oare un cadavru astfel încît să lase *urme* vădite că l-au tîrît?

Şi aici trebuie să ne referim la o observaţie a gazetei *Le Commerciel;* o observaţie pe care într-o oarecare măsură am comentat-o deja. „O bucată“, spune această gazetă, „dintr-una din jupele nefericitei fete, lungă de două picioare şi lată de un picior, a fost ruptă şi legată sub bărbie şi în jurul gîtului ei, probabil ca să o împiedice să ţipe. Aceasta nu putea fi decît fapta unor indivizi care nu aveau nici măcar o batistă în buzunar“.

Am sugerat mai devreme că un huligan adevărat nu umblă niciodată *fără* batistă. Dar nu asupra acestui fapt atrag eu acum atenţia. Că nu din lipsa unei batiste a fost folosit acest bandaj pentru scopul imaginat de *Le Commerciel* e lucru dovedit chiar de batista lăsată în crîng; şi că intenţia n-a fost „să o împiedice să ţipe“ reiese aşijderea din faptul că a fost utilizat bandajul în locul a ceea ce ar fi răspuns mult mai bine acestui scop. Dar limbajul dovezilor vorbeşte despre fîşia cu pricina ca fiind „găsită în jurul gîtului, atîrnînd slobodă, prinsă într-un nod solid“. Cuvintele acestea sînt destul de vagi, dar ele diferă sensibil de cele din *Le Commerciel*. Fîşia era de optsprezece ţoli în lăţime şi, ca atare, deşi din muselină, putea alcătui o funie solidă, dacă era împăturită sau

răsucită longitudinal. Şi ea a fost descoperită răsucită chiar în acest fel. Deducţia mea este aceasta. Ucigaşul singuratic, după ce a transportat cadavrul pe o distanţă anume (fie din crîng, fie de altundeva) cu ajutorul bandajului *înnodat* în jurul taliei, şi-a dat seama că greutatea, în felul acesta de a acţiona, era peste puterile sale. El a decis să tîrască povara – probele arată că ea *a fost* tîrîtă. În acest scop a trebuit să lege un fel de funie la una dintre extremităţi. Ea putea fi legată cel mai bine în jurul gîtului, unde capul ar fi împiedicat-o să lunece. Iar acum ucigaşul s-a gîndit fără doar şi poate la bandajul din jurul şalelor. L-ar fi folosit pe acesta, dacă n-ar fi fost înfăşurat în jurul cadavrului, dacă n-ar fi fost *nodul* care îl stingherea şi gîndul că el nu fusese „smuls“ cu totul din veşmînt. Era mai uşor să rupă o altă fîşie din fustă. A rupt-o, a legat-o strîns în jurul gîtului şi astfel ş*i-a tîrît* victima pînă pe malul rîului. Că acest „bandaj“ obţinut cu multă trudă şi întîrziere şi care răspundea într-un chip imperfect scopului său – că acest bandaj a fost *totuşi* utilizat demonstrează că necesitatea utilizării sale s-a născut din împrejurări ce s-au ivit într-un moment în care batista nu mai era la îndemînă – adică s-au ivit, aşa cum ne-am imaginat noi, după părăsirea crîngului (dacă era într-adevăr crîngul), pe drumul dintre acesta şi rîu.

Dar vei spune că mărturia lui madame Deluc (!) indică mai ales prezenţa *unei bande* în vecinătatea crîngului în momentul crimei sau cam pe-atunci. Sînt de acord. Mă întreb dacă în chiar locul sau în apropiere de Barrière du Roule, la ora *sau în jurul* orei cînd a avut loc această tragedie, nu se aflau cumva *zece* bande precum cea descrisă de madame Deluc. Dar banda care şi-a atras asupră-şi mînia înverşunată din depoziţia, deşi cam tîrzie şi foarte suspectă, a lui madame Deluc este *singura* bandă despre care bătrîna asta cinstită şi cumsecade afirmă că i-ar fi mîncat cozonacii şi i-ar fi băut coniacul fără a-şi da osteneala să-i plătească. *Et hinc illae irae?*29

Dar care *este* mărturia precisă a lui madame Deluc? „Îşi făcu apariţia o bandă de secături care iscară tărăboi, mîncară şi băură fără să plătească, o luară pe acelaşi drum ca tînărul şi fata, se întoarseră la han *pe la asfinţit* şi traversară iar Sena aparent în mare grabă.“

Ei bine, e foarte posibil ca acest „în mare grabă“ să fi părut chiar *mai mare* în ochii lui madame Deluc, întrucît ea stăruia cu jale şi durere asupra berii şi cozonacilor care îi fuseseră luaţi cu de-a sila – berea şi cozonacii pentru care poate mai trăgea încă o slabă nădejde să fie despăgubită. Căci altminteri, cum

era şi *pe înserat*, de ce-ar fi pomenit de *graba* lor? Nu-i de mirare de bună seamă că pînă şi o bandă de derbedei *se grăbeşte* să ajungă acasă atunci cînd are de trecut un rîu lat cu nişte bărcuţe, cînd se anunţă furtună şi cînd *se apropie* noaptea.

Am spus *se apropie;* căci noaptea *nu sosise încă.* Era de-abia *pe înserat*, cînd graba necuviincioasă a acestor „secături“ jignise privirile cumpătate ale lui madame Deluc. Dar ni se spune că în aceeaşi seară madame Deluc împreună cu băiatul ei cel mai mare „au auzit ţipete de femeie în apropierea hanului“. Şi cu ce cuvinte descrie madame Deluc ceasul din seară la care s-au auzit aceste ţipete? „*Curînd după lăsarea întunericului*“, spune ea. Dar „curînd *după* lăsarea întunericului“ este totuşi *întuneric;* şi *pe înserat* este încă lumină. Astfel, este cît se poate de limpede că banda părăsise Barrière du Roule *înainte* ca madame Deluc să audă (?) ţipetele acelea. Şi deşi în nenumăratele rapoarte ale anchetei expresiile cu pricina sînt întrebuinţate în mod clar şi invariabil, aşa cum le-am întrebuinţat şi eu în această discuţie cu dumneata, nici una dintre gazetele publice şi nici unul dintre lucrătorii de poliţie nu şi-a dat seama pînă acum de uriaşa discrepanţă dintre ele.

Am să mai adaug un singur argument împotriva ipotezei despre o *bandă*; dar acest argument are, după mintea mea cel puţin, o greutate absolut irefutabilă. În împrejurarea că se oferea o recompensă substanţială, precum şi deplina iertare a denunţătorului, nu se poate închipui nici o clipă ca vreun membru al *unei bande* de haimanale ordinare sau al oricărei cete de bărbaţi să nu-şi fi trădat de mult complicii. Pentru oricare ins dintr-o bandă de acest soi *teama de a fi trădat* e mai mare decît dorinţa de a scăpa cu faţa curată sau de a primi o recompensă. El trădează iute şi plin de zel *ca să nu fie el însuşi trădat.* Că secretul nu a fost divulgat e cea mai bună dovadă că el este de fapt un secret. Ororile acestei fapte întunecate sînt cunoscute numai unei *singure* sau două fiinţe omeneşti şi lui Dumnezeu.

Să adunăm acum roadele sărace, dar sigure ale îndelungatei noastre analize. Am ajuns la ideea că e vorba fie de un accident fatal petrecut sub acoperişul lui madame Deluc, fie de un omor săvîrşit în crîngul de la Barrière du Roule de către un iubit sau cel puţin de către un prieten intim şi tainic al răposatei. Acest prieten este oacheş. Culoarea feţei, felul în care este „înnodat“ bandajul şi „nodul marinăresc“ cu care este prinsă panglica pălăriei indică un marinar. Legătura lui cu răposata, o fată uşuratică, dar nu decăzută, îl arată ca

fiind mai presus de condiţia unui marinar de rînd. Aici scrisorile prompte şi bine scrise către ziare întăresc serios ipoteza noastră. Împrejurările primei escapade, aşa cum sînt ele menţionate în *Le Mercurie*, tind să amestece chipul acestui matelot cu cel al „ofiţerului de marină“ despre care se ştie că a fost primul care a împins-o pe nefericita fată la păcat.

Şi aici se cuvine să ţinem seama de absenţa prelungită a tînărului oacheş. Mă întrerup o clipă pentru a observa că tenul acestui om era închis şi negricios; nu era vorba de o culoare negricioasă obişnuită, care constituia *singura* particularitate de care îşi amintesc atît Valence, cît şi madame Deluc. Dar de ce este absent omul acesta? A fost el oare ucis de bandă? Dacă e aşa, de ce nu se găsesc decît *urmele fetei* asasinate? E firesc să se presupună că locul celor două fărădelegi a fost identic. Dar unde e cadavrul lui? E mai mult ca sigur că asasinii ar fi scăpat de amîndoi în acelaşi mod. Dar se poate afirma că acest om trăieşte şi se fereşte să se arate de teama de a nu fi acuzat de crimă. Se poate presupune că acest considerent acţionează asupra lui acum – după atîta timp –, întrucît s-a depus mărturie că a fost văzut cu Marie – dar că el n-ar fi avut nici o putere în momentul faptei. Primul impuls al unui om nevinovat ar fi fost să anunţe fărădelegea şi să ajute la identificarea nemernicilor. Lucrul acesta i-ar fi fost sugerat de *raţiuni tactice*. Fusese văzut cu fata. Trecuse cu ea fluviul pe un bac deschis. Denunţarea asasinilor i s-ar fi părut chiar şi unui idiot singurul mijloc sigur de a îndepărta bănuielile. Nu putem presupune că în noaptea duminicii fatale el ar fi fost nevinovat şi în acelaşi timp că n-ar fi ştiut nimic despre fărădelegea comisă. Şi totuşi numai într-o astfel de împrejurare e cu putinţă să ne închipuim că el, în viaţă fiind, nu i-ar fi denunţat pe asasini.

Şi care sînt mijloacele noastre de a ajunge la adevăr? Vom vedea că aceste mijloace se înmulţesc şi capătă claritate pe măsură ce avansăm. Să cernem pînă la fund afacerea aceasta cu prima escapadă. Să lămurim întreaga poveste cu „ofiţerul“, locul unde se află el în clipa de faţă şi pe unde a umblat în momentul precis al crimei. Să comparăm cu grijă între ele diversele înştiinţări trimise ziarului de seară, în care scopul era acela de a inculpa *o bandă*. Isprăvind cu asta, să comparăm aceste înştiinţări, atît în ce priveşte stilul, cît şi scrisul, cu cele trimise mai de mult ziarului de dimineaţă şi care insistau cu atîta vehemenţă asupra vinovăţiei lui Mennais. Şi, isprăvind cu toate acestea, să comparăm iarăşi aceste diverse înştiinţări cu scrisul cunoscut al ofiţerului. Să încercăm să aflăm, prin repetate întrebări adresate lui madame

Deluc şi fiilor ei, precum şi vizitiului omnibuzului, Valence, mai multe despre înfăţişarea şi purtările acelui „bărbat oacheş“. Nu se poate ca întrebările, dirijate cu pricepere, să nu smulgă de la vreunul dintre aceşti martori unele informaţii asupra acestui punct anume (sau asupra altora) – informaţii pe care nici martorii înşişi nu-şi dau seama că le posedă. Şi acum să căutăm *barca* recuperată de barcagiu în dimineaţa de luni, 23 iunie, şi care a fost luată de la biroul de navigaţie, fără ştirea ofiţerului de serviciu şi *fără cîrmă*, cu puţin timp înainte de descoperirea cadavrului. Cu băgare de seamă şi perseverenţă vom da negreşit de urma acestei bărci; nu doar pentru faptul că barcagiul care a recuperat-o o poate identifica, ci întrucît *cîrma este la dispoziţia noastră.* Cîrma unei *bărci cu pînze* n-ar fi fost nicidecum abandonată fără a naşte suspiciuni de către un om cu inima împăcată. Şi aici am să mă opresc ca să strecor o întrebare. Nu s-a dat nici o *înştiinţare* despre recuperarea acestei bărci. A fost adusă pe ascuns la biroul de navigaţie şi tot pe ascuns a fost dusă de acolo. Dar proprietarul sau patronul ei – *cum se face* că a fost informat încă de marţi dimineaţă, fără să se fi dat nici un anunţ, despre locul unde a fost găsită barca luni – decît dacă ne gîndim la vreo legătură cu *marina* – vreo legătură personală şi permanentă ce permite cunoaşterea micilor ei interese – a măruntelor ştiri de interes local?

Vorbind despre asasinul singuratic, tîrîndu-şi povara pînă la mal, am sugerat deja probabilitatea ca el să-şi fi făcut rost de *o barcă.* Trebuie să înţelegem acum că Marie Rogêt *a fost* aruncată dintr-o barcă. E firesc ca lucrul să se fi petrecut astfel. Cadavrul nu putea fi încredinţat apelor puţin adînci de la mal. Semnele ciudate de pe spatele şi umerii victimei vorbesc despre şipcile de pe fundul unei bărci. Faptul că trupul a fost găsit fără a avea legată de el vreo greutate de asemenea întăreşte această idee. Dacă ar fi fost aruncat de pe mal, ar fi fost legată de el o greutate. Putem explica absenţa acesteia doar presupunînd că ucigaşul a neglijat prevederea de a-şi face rost de ea înainte de a se depărta de mal. În clipa cînd a încredinţat cadavrul apei, fără îndoială că şi-a dat seama de această scăpare; dar atunci nu mai avea nici un remediu la îndemînă. Orice risc ar fi fost de preferat unei întoarceri pe malul acela blestemat. După ce s-a descotorosit de această povară macabră, ucigaşul se va fi grăbit spre oraş. Acolo, în dreptul vreunui chei obscur, va fi sărit pe mal. Dar barca – o va fi priponit el oare? Va fi fost prea grăbit pentru lucruri cum ar fi priponirea unei bărci. Mai mult, legînd-o de chei, va fi crezut că lasă o dovadă

împotriva lui însuşi. Gîndul lui firesc va fi fost să alunge cît mai departe cu putinţă tot ce avea legătură cu crima sa. Nu numai că va fi fugit de lîngă chei, dar nu va fi lăsat să rămînă nici *barca*. Cu siguranţă va fi lăsat-o să plutească în voia curentului. Să ne urmăm gîndul. Dimineaţa, nemernicul este cuprins de o groază nedescrisă cînd află că barca a fost găsită şi că este la adăpost într-un loc unde el are obiceiul de a se duce zilnic – într-un loc unde probabil îndatoririle lui îi impun să se ducă. În noaptea următoare, *fără a îndrăzni să ceară cîrma*, o sustrage. *Unde* se află acum acea barcă fără cîrmă? Asta va trebui să descoperim în primul şi în primul rînd. Cu prima rază de lumină aruncată aici, se vor ivi şi zorii izbînzii noastre. Această barcă ne va călăuzi cu o iuţeală care ne va surprinde chiar şi pe noi către cel care a folosit-o în miezul de noapte al sabatului fatal. O dovadă va veni să întărească o altă dovadă şi ucigaşului i se va da de urmă.

[Din motive pe care nu le vom specifica, dar care multor cititori li se vor părea evidente, ne-am luat libertatea de a omite din manuscrisul aflat în mîinile noastre acea parte care detaliază *urmările* indiciului aparent neînsemnat obţinut de Dupin. Socotim nimerit să spunem doar, pe scurt, că rezultatul dorit a fost atins; şi că prefectul a împlinit întocmai, deşi oarecum în silă, condiţiile înţelegerii sale cu cavalerul. Articolul domnului Poe se încheie cu următoarele cuvinte. – *Red*.]30

Se înţelege că vorbesc despre coincidenţe *şi nimic altceva*. Ce-am spus mai sus asupra acestui subiect e de-ajuns. În inima mea nu sălăşluieşte nici o credinţă în supranatural. Că Natura şi Dumnezeul ei sînt două, nici un om care cugetă nu va tăgădui. Că acesta din urmă, creînd-o pe prima, poate, după voia sa, să o supravegheze şi să o modifice e de asemenea indiscutabil. Spun „după voia sa“; căci aici e vorba despre voinţă şi nu, cum pretinde sminteala logicii, despre putere. Nu că Divinitatea *nu şi-ar putea* schimba legile, ci că noi o jignim imaginîndu-ne o posibilă nevoie de schimbare. La origine, aceste legi au fost alcătuite pentru a îmbrăţişa *toate* întîmplările ce *ar putea* fi cuprinse în Viitor. Pentru Dumnezeu, totul este *Acum*.

Repet, aşadar, că vorbesc despre aceste lucruri ca despre nişte coincidenţe. Şi mai departe: din ce am să relatez se va vedea că între soarta nefericitei Mary Cecilia Rogers, atît cît ştim despre această soartă, şi soarta unei oarecare Marie Rogêt, pînă la o anumită perioadă din viaţa ei, există o paralelă atît de precisă încît raţiunea însăşi se sfieşte să şi-o imagineze. Spun că

toate acestea se vor vedea. Dar să nu se presupună nici o clipă că, zugrăvind trista poveste a lui Marie din perioada adineauri menţionată şi urmărind pînă la deznodămîntul ei misterul ce o învăluia, intenţia mea ascunsă ar fi să extind paralela sau chiar să insinuez că măsurile adoptate la Paris pentru descoperirea asasinului unei *grisette* sau măsurile întemeiate pe vreun raţionament asemănător ar produce vreun rezultat asemănător.

Căci, în ce priveşte ultima parte a presupunerii, trebuie avut în vedere că pînă şi cea mai neînsemnată variaţie în faptele celor două cazuri ar putea da naştere celor mai importante erori de calcul, făcînd să devieze complet cele două cursuri ale evenimentelor; aproape la fel ca în aritmetică, unde o eroare, care în sine poate fi neînsemnată, produce în cele din urmă, în virtutea înmulţirii în toate punctele procesului, un rezultat în flagrantă contradicţie cu adevărul. Şi în ce priveşte prima parte, nu trebuie să pierdem din vedere că acelaşi calcul al probabilităţilor la care m-am referit interzice orice idee de a extinde paralela: o interzice cu o străşnicie cu atît mai mare şi mai neclintită, cu cît această paralelă a fost mai de durată şi mai exactă. Aceasta este una dintre acele afirmaţii anormale care, părînd a se adresa unei gîndiri cu totul străine de matematică, e totuşi ceva pe deplin înţeles doar de un matematician. Nimic, de pildă, nu-i mai greu decît să-l convingi pe cititorul de rînd că, dacă un jucător la zaruri a dat dubla de şase de două ori la rînd, acesta este motiv suficient ca să pariezi pe oricît că dubla de şase nu va mai ieşi şi din a treia încercare. Un raţionament de acest tip este îndeobşte respins pe loc de intelect. Nu se vădeşte cum anume cele două aruncări de zar care s-au consumat şi care ţin acum cu totul de Trecut pot să aibă influenţă asupra unei aruncări ce nu există decît în Viitor. Şansa de a da dubla de şase pare să fie aceeaşi ca în oricare alt moment – adică supusă numai influenţei diferitelor alte aruncări ce se pot face la jocul cu zaruri. Şi acesta este un gînd ce apare atît de vădit, încît încercările de a-l combate sînt primite mai degrabă cu un surîs dispreţuitor decît cu respectuoasă luare-aminte. Eroarea implicată în acest caz – o eroare grosolană şi dăunătoare – nu pot pretinde să o expun în spaţiul care mi-a fost acordat aici; iar pentru minţile filozofice nu-i nevoie de nici o expunere. Este poate suficient să spun că ea face parte dintr-o serie infinită de greşeli ce răsar în calea Raţiunii din cauza tendinţei acesteia de a căuta adevărul *în detaliu.*

1. La prima tipărire a *Misterului lui Marie Rogêt,* notele de subsol adăugate acum au

fost socotite de prisos; dar, întrucît s-au scurs cîţiva ani de la tragedia pe care se bazează această povestire, este oportun să le oferim şi totodată să spunem cîteva cuvinte care să lămurească tema generală. O tînără, *Mary Cecilia Rogers*, a fost ucisă în apropiere de New York; şi, deşi moartea ei a stîrnit o emoţie puternică şi stăruitoare, misterul din jurul ei a rămas nedezlegat în perioada cînd a fost scrisă şi publicată prezenta lucrare (noiembrie, 1842). În cele de faţă, sub cuvînt că relatează soarta unei *grisette* (vînzătoare cochetă, uşuratică – în fr., în orig). pariziene, autorul a urmărit în cele mai mici amănunte faptele esenţiale – pe cele neesenţiale oferindu-le doar ca termen de comparaţie – ale adevăratului asasinat comis asupra lui Mary Rogers. Astfel, orice argument întemeiat pe ficţiune este aplicabil adevărului: iar scopul l-a constituit cercetarea adevărului.

Misterul lui Marie Rogêt a fost redactat departe de locul atrocităţii şi fără alte mijloace de cercetare decît cele relatate de gazete. Ca atare, autorului i-au scăpat numeroase lucruri pe care le-ar fi aflat dacă ar fi fost la faţa locului şi ar fi vizitat împrejurimile. Cu toate acestea, n-ar fi lipsit de sens să consemnăm că mărturisirile a *două* persoane (una din ele – madame Deluc din povestire), făcute în perioade diferite, mult după publicare, au confirmat întru totul nu doar concluzia generală, dar absolut *toate* detaliile ipotetice mai importante prin care s-a ajuns la această concluzie (n.a.).

2. *Nom de plume* al lui Von Hardenburg.
3. Nassau Street (n.a.).
4. Fluviul Hudson.
5. Răzmeriţe (în fr., în orig).
6. Payne (n.a.).
7. Crommelin (n.a.).
8. *New York Mercury* (n.a.).
9. *New York Brother Jonathan*, gazetă editată de H. Hastings Weld, Esq. (n.a.).
10. *Journal of Commerce* din New York (n.a.).
11. *Sat. Evening Post* din Philadelphia, gazetă editată de C.J. Peterson, Esq. (n.a.).
12. Adam (n.a.).
13. Exagerat (în fr., în orig).
14. Părtinitor (în lat, în orig).
15. *N.Y. Commercial Advertiser*, gazetă editată de col. Stone (n.a.).
16. *Non sequitur* (în lat, în orig): „o concluzie ce nu derivă din argument sau din probe“.
17. Pentru examenul medical al unui nebun (în lat, în orig).
18. „O teorie bazată pe calităţile unui obiect o va împiedica să se deruleze potrivit obiectivelor sale; iar cel care ordonează faptele în raport cu cauzele lor va înceta să le evalueze potrivit rezultatelor lor. Astfel, jurisprudenţa fiecărei naţiuni va arăta că, atunci cînd legea devine o ştiinţă şi un sistem, ea încetează să mai fie justiţie. Erorile

în care a căzut dreptul comun din cauza încrederii oarbe în *principiile* de clasificare se vor vedea observînd cît de frecvent a fost nevoită puterea legislativă să intervină pentru a restabili echitatea pe care schema ei o pierduse.“ – *Landor* (n.a.)

19. Tejghea (în fr., în orig).
20. *N.Y. Express* (n.a.).
21. *N.Y. Herald* (n.a.).
22. *N.Y. Courier and Inquirer* (n.a.).
23. Mennais a fost unul dintre primii suspecţi arestaţi, însă mai tîrziu a fost eliberat din lipsă totală de dovezi (n.a.).
24. *N.Y. Courier and Inquirer* (n.a.)
25. *N.Y. Evening Post* (n.a.).
26. *N.Y. Standard* (n.a.).
27. Expresie marinărească prin care sînt desemnate călătoriile mai lungi ale vaselor cu pînze.
28. Plantă înrudită cu dafinul, originară din Canada.
29. Şi de aici mînia ei (în lat, în orig).
30. Redacţia revistei în care articolul a fost publicat pentru prima dată (n.a.).

Cărăbuşul de aur

Văleu, văleu! Insul ăsta se zbînţuie ca un apucat!
L-a muşcat o tarantulă.

Totul de-a-ndoaselea

Cu mulţi ani în urmă, m-am împrietenit cu un oarecare domn William Legrand. Descindea dintr-o străveche familie de hughenoţi şi fusese cîndva bogat, dar o serie de nenorociri îl lăsaseră fără o lăscaie. Ca să evite umilinţele restriştilor abătute asupră-i, a părăsit New Orleans, oraşul de baştină al strămoşilor săi, şi s-a stabilit pe insula Sullivan, aproape de Charleston, în Carolina de Sud.

Insula asta e cu totul deosebită. În afară de nisip de mare, nu se găseşte pe ea mai nimic şi e lungă de aproape trei mile. Lăţimea ei nu trece nicăieri de un sfert de milă. E despărţită de continent printr-un pîrîiaş abia vizibil, care se strecoară printr-un hăţiş de trestii şi nămol – ţinutul preferat al găinuşelor de baltă. Vegetaţia, cum s-ar putea bănui, e rară sau mai bine zis pitică. Nici un arbore mai important nu se zăreşte prin preajmă. Aproape de capătul vestic, unde se înalţă Fort Moultrie şi cîteva clădiri prăpădite din şindrilă, închiriate pe timpul verii de cei care fug de praful şi frigurile de baltă din Charleston, poate fi văzut, într-adevăr, palmierul ţepos; dar cu excepţia acestei părţi apusene şi a unei plaje albe şi stîncoase de-a lungul ţărmului, întreaga insulă e brăzdată de pădurile dese de mirţi aromaţi, atît de preţuiţi de horticultorii din Anglia. Acest arbust atinge aici adesea înălţimea de cincisprezece sau chiar douăzeci de picioare, alcătuind un desiş aproape de nepătruns şi umplînd văzduhul cu miresmele sale.

Într-un cotlon ferit al crîngului, nu departe de capătul răsăritean – partea cea mai îndepărtată a insulei –, Legrand îşi ridicase singur o colibă, în care l-am găsit locuind, cînd, din pură întîmplare, l-am cunoscut prima oară. Întîlnirea aceasta se va preschimba nu peste mult în amiciţie, căci sihastrul avea în el multe care să trezească interesul şi preţuirea. Am aflat că avusese parte de o educaţie aleasă, că mintea lui, deşi neobişnuit de ageră, suferea de mizantropie şi de unele stări capricioase, ba de entuziasm, ba de melancolie. Ţinea cu el

numeroase cărţi, însă rareori se folosea de ele. Principalele lui distracţii erau vînătoarea şi pescuitul ori cutreieratul de-a lungul ţărmului şi prin crîngurile de mirţi în căutare de scoici sau insecte; colecţia lui entomologică ar fi putut stîrni invidia lui Swammerdamm însuşi. În preumblările sale era însoţit cel mai adesea de Jupiter, un negru bătrîn care fusese eliberat înainte de-a se abate necazurile asupra familiei, dar care n-a putut fi convins, nici cu ameninţări, nici cu promisiuni, să renunţe la ceea ce el considera a fi dreptul său de a se ţine, pas cu pas, de mai tînărul său „*massa*1 Will“. Nu-i exclus ca rudele lui Legrand, socotindu-l cam necopt la minte, să fi căutat să-i vîre în cap lui Jupiter îndărătnicia aceasta, numai cu gîndul de a-l ţine sub observaţie şi de a-l ocroti pe vagabond.

La latitudinea insulei Sullivan, iernile sînt arareori aspre şi, la sfîrşit de an, nu se prea întîmplă să fie nevoie de foc în sobă. Cam pe la mijloc de octombrie, în anul 18…, se nimeri totuşi să fie o zi nespus de friguroasă. Pe la asfinţit, mă sileam să străbat tufişurile veşnic înverzite ca să ajung la coliba prietenului meu, pe care nu-l mai văzusem de cîteva săptămîni, fiindcă locuiam pe atunci în Charleston, la vreo nouă mile distanţă de insulă, posibilităţile de traversare dintr-o parte într-alta fiind, pe vremea aceea, cu mult în urma celor de azi. Ajungînd la colibă, am bătut la uşă, după cum aveam obiceiul, şi, neprimind răspuns, am căutat cheia în locul unde ştiam eu că-i pitită, am descuiat şi am pătruns în odaie. În vatră ardea un foc straşnic. Era o noutate pentru mine, şi cîtuşi de puţin neplăcută. Scoţîndu-mi degrabă paltonul, am tras un fotoliu lîngă buştenii trosnind şi m-am pus să aştept în tihnă venirea amfitrionilor mei.

Sosiră curînd după lăsarea întunericului şi-mi făcură o primire dintre cele mai prietenoase. Jupiter, rînjind cu gura pînă la urechi, se grăbi să pregătească de cină nişte găinuşe de baltă. Legrand era într-unul din accesele lui – cum altfel să le zic? – de entuziasm. Găsise o cochilie bivalvă, nemaivăzută pînă atunci, dintr-un gen nou şi, mai mult de-atît, urmărise şi reuşise să prindă cu ajutorul lui Jupiter un *scarabaeus*, care, zicea el, era cu totul necunoscut, dar în privinţa căruia voia să afle părerea mea a doua zi dimineaţa.

— Şi de ce nu în seara asta? îl întrebai, frecîndu-mi mîinile deasupra focului şi, în sinea mea, trimiţînd la dracu’ întreg neamul scarabeilor.

— Ah, de-aş fi ştiut că eşti aici! zise Legrand. Dar s-a scurs atîta amar de vreme de cînd nu te-am mai văzut; şi cum puteam să prevăd că o să treci pe la

mine chiar în seara asta? Pe cînd mă întorceam acasă, am dat peste locotenentul G., de la fort, şi, idiotul de mine, i-am împrumutat cărăbuşul, aşa că n-o să-l poţi vedea decît mîine dimineaţă. Rămîi aici peste noapte şi la răsăritul soarelui am să-l trimit pe Jup după el. E cel mai mirific lucru din lume!

— Ce? Răsăritul soarelui?

— Aiurea! Cărăbuşul! E viu colorat, în auriu, şi e cam cît o nucă mare, americană, cu două pete negre ca smoala la una din extremităţile spatelui şi încă una, ceva mai lungă, la cealaltă. Antenele…

— *Massa* Will, io v-am tot spus că n-are tenechele! îl întrerupse Jupiter. Scărăbuşu-i numa' din aur, fieşcare bucăţică, şi pe 'năuntru şi pe 'nafară, numa' l-aripă nu, da' io n-am văzut scărăbuş nici jumate pe-atîta de greu de cînd mă ştiu.

— Prea bine, Jup, să presupunem că aşa e, răspunse Legrand, parcă mai iritat decît era cazul. Ăsta să fie motivul pentru care ai lăsat să ţi se ardă galiţele? Culoarea – aici se întoarse spre mine – aproape că adevereşte spusele lui Jupiter. Nu cred să fi văzut cîndva un luciu metalic mai viu decît cel al elitrelor; dar despre asta n-ai cum să-ţi faci o părere decît mîine. Între timp, am să-ţi dau o idee aproximativă despre forma lui.

Şi zicînd acestea, se aşeză în dreptul unei măsuţe pe care se aflau un toc şi o călimară, însă nici o coală de hîrtie. Căută prin sertar, dar nu găsi nici una.

— Nu contează, zise el în cele din urmă, e bună şi asta, şi din buzunarul jiletcii scoase ceea ce mi se păru a fi un petic de hîrtie aspră şi soioasă, şi cu tocul schiţă ceva la repezeală. Pe cînd se îndeletnicea cu treaba asta, am rămas în fotoliul de lîngă foc, fiindcă mai dîrdîiam încă de frig. După ce isprăvi desenul, mi-l dădu, fără să se ridice. Tocmai voiam să pun mîna pe el, cînd se auzi un mîrîit straşnic, însoţit de nişte zgîrieturi în uşă. Cînd Jupiter o deschise, un cîine imens, din rasa Newfoundland, al lui Legrand, se năpusti înăuntru, îşi propti labele pe umerii mei şi mă potopi cu dezmierdări; asta pentru că în precedentele mele vizite îi arătasem prea multă afecţiune. Sfîrşindu-se zbenguiala, aruncai o privire asupra peticului de hîrtie şi, drept să spun, nu mică mi-a fost mirarea văzînd schiţa prietenului meu.

— Măi-măi! exclamai, după ce l-am privit cîteva minute, într-adevăr, trebuie să mărturisesc că-i un scarabeu cam neobişnuit, ceva absolut nou pentru mine; nicicînd n-am mai văzut aşa ceva, doar dacă n-o fi cumva vreo tigvă sau un cap de mort, căci din tot ce-am văzut eu pînă acum, cu asta seamănă cel mai

tare.

— Cap de mort! reluă Legrand. A, da, păi, fără îndoială, pe hîrtie aduce cu ceva în genul ăsta. Cele două pete negre de pe spate arată ca nişte ochi, nu-i aşa? iar ailaltă mai lungă de pe burtă, parcă-i o gură; şi apoi toată înfăţişarea-i ovală.

— Tot ce se poate, am spus, însă tare mă tem, Legrand, că nu prea ai stofă de artist. Dacă e să-mi fac o idee de cum arată, trebuie să aştept pînă ce văd şi eu gîndacul.

— Păi, nu ştiu, zise el, niţel iritat, desenez rezonabil, cel puţin aşa *s-ar cuveni*, căci am avut parte de nişte maeştri buni şi-mi place să cred că nu-s chiar tolomac.

— Dragul meu, atunci pesemne că glumeşti, intervenii eu, e o *tigvă* cît se poate de reuşită; la drept vorbind, aş putea spune că-i un *craniu* de-a dreptul excelent, după standardele obişnuite privind fiziologia acestor specimene, iar gîndacul tău trebuie că-i cel mai ciudat scarabeu din lume, dacă într-adevăr e vorba de el. Crede-mă, pe baza acestei schiţe, am putea născoci o povestioară palpitantă, plină de mister. Presupun că vei boteza gîngania *scarabaeus caput hominis*2 sau ceva de soiul ăsta – există multe nume de-astea în cărţile de ştiinţe naturale. Dar unde-s antenele de care vorbeai?

— *Antenele!* exclamă Legrand, pe care subiectul părea să-l învioreze nespus. Sînt convins că ar trebui să-i vezi antenele. Le-am redat exact aşa cum sînt ele la insecta originară şi bănuiesc că asta-i destul.

— Bine, bine, am zis, poate că le-ai redat, dar eu unul nu le văd.

Şi i-am întins peticul de hîrtie, fără nici un comentariu, nevrînd să-l enervez; eram însă foarte surprins de întorsătura pe care o luaseră lucrurile; mă nedumerea proasta lui dispoziţie; şi cît priveşte schiţa gîndacului, pur şi simplu nu se vedeau nici un fel de antene, iar toată înfăţişarea lui, într-adevăr, semăna leit cu forma obişnuită a unui cap de mort.

Negru de supărare, apucă peticul de hîrtie şi era cît pe ce să-l mototolească, probabil cu intenţia de a-l zvîrli în foc, cînd o privire întîmplătoare asupra desenului păru să-i atragă brusc luareaaminte. Într-o clipă, faţa i se înroşi grozav, apoi se îngălbeni de tot. Cîteva minute bune cercetă desenul cu mare băgare de seamă, din locul unde şedea. În cele din urmă, se ridică, luă o lumînare de pe masă şi se duse să se aşeze pe un cufăr în ungherul cel mai îndepărtat al încăperii. Acolo, se apucă iarăşi să studieze cu înfrigurare

hîrtia, întorcînd-o în toate direcţiile. Nu zise însă nimic şi purtarea lui reuşi să mă uimească de-a binelea; totuşi chibzuii că era mult mai înţelept să nu-i zgîndăr prin vreo remarcă starea crescîndă de surescitare. Numaidecît scoase din buzunarul hainei un portofel, puse cu grijă peticul în el şi pe amîndouă le încuie în sertarul mesei de scris. Arăta acum mult mai încrezător în sine, dar parcă îi dispăruse aerul de voioşie de la început. Cu toate astea, părea nu atît ursuz, cît preocupat. Pe măsură ce afară se întuneca, amicul meu era tot mai adîncit în reverie, din care vorbele mele de duh nu reuşeau nicicum să-l trezească. Intenţia mea fusese să-mi petrec noaptea la cabană, cum mai făcusem deseori înainte, dar, văzînd-o pe gazda mea în această stare sufletească, socotii de cuviinţă să-mi iau rămas-bun de la ea. Nu insistă să rămîn, însă la plecare îmi strînse mîna cu mai multă afecţiune decît de obicei.

La vreo lună după asta (răstimp în care nu l-am mai întîlnit deloc pe Legrand), în Charleston, am primit vizita lui Jupiter, sluga lui. Nicicînd nu-l mai văzusem pe bunul şi venerabilul negru atît de abătut şi de aceea mă temeam să nu-l fi ajuns pe prietenul meu vreo mare nenorocire.

— Bună, Jup, am zis, care-i treaba? Cum o duce stăpînul tău?

— Apăi, să zic pe cinstite, *massa*, nu-i aşa de bine cum s-ar cădea.

— Nu-i bine! Îmi pare sincer rău să aud asta. Dar de ce se plînge?

— Chiar asta-i! În veci nu se plînge de nimic, da’ d-aia-i foarte beteag.

— *Foarte* beteag, Jupiter! De ce n-ai zis aşa de la bun început? A căzut la pat?

— Vai, nu! Nu-l loveşte nimica, asta-i buba, mă doare sufleţelu’ de bietu’ *massa* Will!

— Jupiter, aş vrea să-nţeleg ce spui. Zici că stăpînul tău e bolnav. Nu ţi-a zis ce-l mîhneşte?

— Văleu, *massa*, nu vă grijiţi de-asta. *Massa* Will zice că nimica nu-l mîhneşte, zău, d’atuncea de ce hojbăie de colo-colo cu capu’ jos, gîrbov şi coliliu ca un moroi?3 Ş-atuncea de ce sămăluieşte neostoit?

— Ce face, Jupiter?

— Sămăluieşte cu ţîfruri pe răboj, cel’ mai dihai ţîfruri ce-am văzut. Mă trec năduşeli de spaimă, să vă spui cinstit… Veşnic îs cu ochii pe el. Deunăz’ m-a dus cu cobza ’nainte să se crape de ziuă şi dus a fost cît fu ziua de lungă. Am cioplit o botă zdravănă ca să-i ’vineţez spinarea cînd s-o întoarce, da’ prostu’ de mine, pîn’ la urmă nu m-a lăsat inima; arăta ca vai şi amar de el.

— Cum? Ce? A, da! La drept vorbind, cred că n-ar trebui să fii prea sever cu sărmanul om. Să nu-l baţi, Jupiter, s-ar putea să nu suporte. Dar n-ai idee ce anume i-a cauzat boala asta sau, cum să zic?, această schimbare de comportament? I s-a întîmplat ceva dezagreabil de cînd nu ne-am întîlnit?

— Nu, *massa*, nimica ’zagreabil; da’ mie tare mi-i frică c-a fost *mai ’nainte;* cînd ai fost matale pe la noi.

— Cum? Ce insinuezi?

— Păi, *massa*, ’sinuez că goanga aia…

— Ce?

— Goanga… mi-s foarte sigur că pe *massa* Will l-a muşcat de căpăţînă scărăbuşu’ ăla din aur.

— Şi ce motiv ai, Jupiter, să presupui lucrul ăsta?

— Foarfecile, *massa*, şi mestecău’. În vecii vecilor n-am mai văzut scărăbuş aşa-mpieliţat care numa’ ce-nhaţă şi muşcă orişice se nimăreşte. *Massa* Will l-a ’şfăcat năprasnic, da’ vă spui eu c-a trebuit ca să-l lese numaişicît, că poate c-atuncea l-o fi muşcat. Pfui, ce mai mestecău’ la scărăbuşu’ ăla, că d-aia n-am vrut să-l prinz cu deştu’, da’ l-am ’şfăcat c-un papir. L-am învălit în papir şi i-am astupat mestecău’ cu papir, iac-aşa am făcut.

— Şi socoţi, prin urmare, că stăpînul tău a fost într-adevăr muşcat de goanga aia şi că de la muşcătură i se trage boala?

— Nu socoţ nimica, numa’ că ştiu. Ce-l tot înghimpă că visează auru’ ăla dacă nu d-aia, că l-a muşcat goanga? Nu-i de prima oară c-am auzit io de scărăbuşii ăştia din aur…

— Dar de unde ştii tu că visează aur?

— De unde? Păi, d-acolo fincă vorbeşte-n somn de aur, d-acolo ştiu!

— Fie, Jup, s-ar putea să ai dreptate; dar cărei împrejurări fericite ar trebui să-i atribui onoarea vizitei tale de astăzi?

— Ce ziceţi, *massa*?

— Mi-ai adus vreun mesaj din partea domnului Legrand?

— Nu, *massa*, am adus ’pistola asta.

Şi aici Jupiter îmi înmînă un bileţel care suna astfel:

Dragul meu,

Oare de ce nu te-am mai văzut de atîta timp? Nădăjduiesc că n-ai fost chiar atît de naiv încît să te fi simţit jignit de vreun gest de-al meu cam *necugetat*; dar nu, e puţin probabil să fie aşa ceva.

De cînd ne-am întîlnit ultima oară, am avut motive serioase de îngrijorare. Am ceva anume să-ţi comunic, însă habar n-am cum să-ţi spun sau dacă ar trebui de fapt să-ţi spun.

> Nu mă simt prea bine de cîteva zile şi bietul Jup aproape mă scoate din sărite cu atenţiile lui binevoitoare. Să vezi şi să nu crezi! Deunăzi a făcut rost de o nuia zdravănă cu care să mă altoiască, fiindcă i-am scăpat de sub ochi şi mi-am petrecut întreaga zi *solus*4, hoinărind pe colinele din partea cealaltă a insulei. Cred sincer că numai starea mea deplorabilă m-a ferit de o chelfăneală.
>
> N-am mai reuşit să adăug nimic la colecţie de cînd nu ne-am mai întîlnit.
>
> Dacă ai putea cumva să-ţi faci timp, vino pe la mine împreună cu Jupiter. Vino, te rog. Vreau să ne întîlnim diseară, într-o afacere importantă. Te asigur că-i de cea mai mare însemnătate.
>
> Mereu al dumitale,
> William Legrand

Era ceva în tonul acestui mesaj care îmi produse o vie nelinişte. Stilul său era complet diferit de al lui Legrand. Oare la ce putea să viseze? Ce altă bazaconie să fi pus stăpînire pe creierul lui înfierbîntat? Ce „afacere de cea mai mare însemnătate“ ar putea *el* să încheie? Relatarea lui Jupiter nu prevestea nimic bun. Mă temeam că, sub veşnica povară a nenorocului, prietenul meu să nu-şi fi ieşit pînă la urmă din minţi. De aceea, fără să ezit o clipă, m-am pregătit să-l urmez pe negru.

Ajungînd pe chei, am observat o coasă şi trei cazmale, pare-se toate noi, zăcînd pe fundul luntrei în care urma să ne urcăm.

— Ce-nseamnă toate astea, Jup? l-am întrebat.

— Coasă şi cazmăi, *massa*.

— Foarte adevărat; dar ce caută ele aici?

— Coasa şi cazmăile care m-a pus *massa* Will să le cumpăr din oraş, ş-am dat pă ele a’ dracului de mult.

— Dar, pentru Dumnezeu, ce are de gînd să facă „*massa* Will“ al tău cu coasa şi cu cazmalele astea?

— Asta nu pot şti şi să mă ia dracu’ dacă nu crez că *massa* Will nici dumnealui nu ştie. Da’ sigur toate se trag de la scărăbuş.

Văzînd că nu mă puteam înţelege cu Jupiter, a cărui minte părea cu totul absorbită de „scărăbuş“, m-am urcat în barcă şi am înălţat pînza. Cu vînt

prielnic şi puternic, am intrat degrabă în golfuleţul situat la nord de Fort Moultrie, iar după o plimbare de vreo două mile am ajuns la colibă. Era în jur de trei după-amiaza. Legrand ne aştepta arzînd de nerăbdare. Îmi apucă mîna cu o *surescitare* nervoasă care-mi produse nelinişte şi-mi întări suspiciunile pe care le nutrisem deja. Chipul lui avea o paloare cadaverică, iar ochii, adînciţi în orbite, scînteiau cu un luciu nefiresc. După ce m-am interesat de sănătatea lui, neştiind ce altceva mai bun să zic, l-am întrebat dacă îşi recuperase deja scarabeul de la locotenentul G.

— O, da, îmi răspunse el, roşind straşnic, l-am luat de la el chiar a doua zi. Nimic n-o să mă despartă de acest scarabeu. Ştiai că Jupiter are perfectă dreptate în privinţa lui?

— În ce fel? am întrebat, cu sufletul străbătut de o presimţire tristă.

— Cînd pretinde că-i un cărăbuş din *aur veritabil.*

Rosti aceste cuvinte cu un aer grav, serios, ceea ce mă şocă nespus.

— Cărăbuşul ăsta e sortit să mă facă bogat, continuă el cu un surîs triumfător, să-mi restituie averea părintească. E de mirare atunci că-l preţuiesc? Fiindcă Norocul s-a gîndit să mi-l ofere mie, trebuie doar să-l folosesc cum se cuvine şi am să ajung la aurul al cărui indiciu pare să fie. Jupiter, adu-mi scarabeul!

— Ce? Scărăbuşu', *massa*? Nu voi să dau de belea cu goanga ăsta; dumneavoastră s-o luaţi, dac-o vreţi.

Atunci, Legrand se sculă cu un aer grav şi maiestuos şi îmi aduse gîndacul din caseta de sticlă în care-l vîrîse. Era un scarabeu superb şi la vremea aceea necunoscut naturaliştilor – de bună seamă un trofeu preţios din punct de vedere ştiinţific. La una din extremităţile spatelui avea două pete negre şi rotunde, iar la cealaltă, o pată de formă alungită. Elitrele erau extrem de dure şi luceau ca aurul vechi5. Greutatea insectei era de-a dreptul impresionantă şi, ţinînd cont de toate astea, mai că nu-l mai puteam învinui pe Jupiter pentru părerea lui, deşi în ruptul capului nu puteam pricepe cum se făcea că Legrand însuşi era de acord cu ea.

— Am trimis după dumneata, zise el pe un ton pompos, după ce sfîrşii de cercetat gîndacul, ca să-ţi cer sfatul şi ajutorul, astfel încît să se poată împlini hotărîrile Sorţii şi ale cărăbuşului…

— Dragul meu Legrand, am strigat eu întrerupîndu-l, de bună seamă eşti bolnav şi ar trebui să iei oareşce măsuri! Întinde-te pe pat, iar eu o să rămîn cu

dumneata cîteva zile pînă cînd îţi revii. Ai febră şi…

— Ia-mi pulsul, spuse el.

I l-am luat şi, la drept vorbind, n-am găsit nici cel mai mic indiciu de febră.

— Dar se poate să fii bolnav şi totuşi să n-ai febră. Îngăduie-mi numai de data asta să-ţi dau cîteva sfaturi medicale. În primul rînd, întinde-te în pat. Apoi…

— Greşeşti, interveni el, mă simt cît de bine se poate în starea asta de surescitare, care nu-mi dă pace. Dacă-mi doreşti într-adevăr binele, alungă-mi această stare.

— Şi cum aş putea face treaba asta?

— Foarte simplu. Jupiter şi cu mine vom porni într-o expediţie în munţii de pe ţărmul continental, şi în expediţia asta o să avem nevoie de ajutorul cuiva în care să ne putem încrede. Dumneata eşti singura persoană în care avem încredere. De-o fi sau nu să reuşim, în orice caz, se va mai potoli starea de surescitare în care mă vezi acum.

— Sînt dornic să te ajut oricînd, am răspuns; doar nu vrei să zici că goanga aia blestemată are vreo legătură cu expediţia voastră în munţi?

— Ba da.

— Atunci, Legrand, eu, unul, n-am cum să vă însoţesc într-o aventură atît de absurdă.

— Îmi pare rău, foarte rău, dar va trebui să încercăm singuri.

— Să încercaţi singuri! Omul ăsta e sigur nebun! Stai puţin! Cît timp crezi că veţi fi plecaţi?

— Probabil toată noaptea. Pornim la drum imediat şi, orice s-ar întîmpla, vom fi înapoi pe la răsăritul soarelui.

— Şi îmi promiţi pe cuvîntul dumitale de onoare că după ce-ţi faci damblaua şi-ţi iese afacerea cu cărăbuşul (Doamne, Dumnezeule!), o să te întorci acasă şi o să-mi asculţi întocmai sfaturile, aşa cum le asculţi pe ale medicului dumitale?

— Da, promit; şi acum hai s-o luăm din loc, că n-avem timp de pierdut.

Cu inima grea, îmi urmai prietenul. O luarăm din loc pe la orele patru, Legrand, Jupiter, cîinele şi subsemnatul. Jupiter avea la el coasa şi cazmalele, asta după ce ţinuse morţiş să le care pe toate de unul singur, mai mult din teama – din cîte mi se părea – de-a nu lăsa vreuna dintre aceste unelte la cheremul

stăpînului său decît dintr-un exces de hărnicie sau complezenţă. Era într-o dispoziţie cît se poate de proastă şi „blestematu' ăla de scărăbuş“ fură singurele cuvinte care îi scăpară din gură pe toată durata călătoriei. Cît despre mine, aveam în grijă două lămpaşe, pe cînd Legrand se mulţumise doar cu scarabeul, pe care-l purta legat de capătul unei biciuşti şi pe care-l legăna în mers dintr-o parte într-alta, cu aere de vrăjitor. Văzînd şi această ultimă şi peremptorie dovadă a nebuniei amicului meu, cu greu mi-am reţinut lacrimile. Am chibzuit însă că lucrul cel mai bun era să-i înghit toanele, măcar pe moment sau pînă cînd puteam lua nişte măsuri mai energice, cu oareşce sorţi de izbîndă. Între timp, m-am străduit, în zadar însă, să-l descos în legătură cu scopul expediţiei. După ce reuşise să mă înduplece să-l însoţesc, părea prea puţin dispus să discute despre un subiect atît de neînsemnat, şi la toate întrebările mele nu catadicsea să răspundă decît printr-un: „O să vedem!“

Străbăturăm cu schiful golfuleţul din buza insulei şi, urcînd costişele de pe ţărmul continental, o luarăm în direcţia nord-vest printr-o porţiune de teren teribil de sălbatic şi de pustiu, pe unde nu se zărea nici urmă de picior omenesc. În frunte mergea neabătut Legrand, oprindu-se ici şi colo, doar pentru o clipă, ca să cerceteze ceea ce păreau repere lăsate de el însuşi cu un prilej anterior.

Umblarăm astfel vreo două ore şi soarele tocmai scăpăta cînd am ajuns într-un ţinut infinit mai lugubru decît tot ce văzusem pînă atunci. Era un soi de platou, lîngă un vîrf de munte aproape inaccesibil, străbătut de la poale pînă pe culme de o pădure deasă şi presărat ici-colo cu steiuri uriaşe, care păreau vag priponite de sol, multe dintre ele fiind împiedicate să o ia la vale doar de arborii de care se propteau. Adînci ponoare, în diverse direcţii, dădeau peisajului un aer de o şi mai sumbră solemnitate.

Platforma naturală pe care ne căţăraserăm era năpădită de mărăcini, printre care – aveam să aflu curînd – ar fi fost imposibil să ne croim drum fără o coasă; şi Jupiter, la ordinul stăpînului său, se apucă să ne deschidă o cărăruie pînă la rădăcina unui tulipier grozav de înalt ce se înălţa pe podiş, alături de vreo opt sau zece stejari, întrecîndu-i însă cu mult, ca de altfel pe toţi ceilalţi arbori pe care-i văzusem vreodată, prin splendoarea frunzişului şi a formei lui, prin amplitudinea ramurilor şi prin măreţia întregii sale înfăţişări. Ajunşi în dreptul copacului, Legrand se întoarse spre Jupiter şi-l întrebă dacă se simţea capabil să se urce în el. Bătrînul păru niţel descumpănit de întrebare şi, preţ de cîteva clipe, nu răspunse. În cele din urmă, se apropie de trunchiul uriaş, îi dădu

agale un ocol şi-l cercetă cu luare-aminte. Cînd isprăvi cercetarea, zise doar:

— Da, *massa*, Jup s'urcă pe orişicare pom din veaţa lui.

— Atunci sus cu tine cît mai iute cu putinţă, căci nu peste mult va fi prea întuneric să mai vedem ce avem de făcut.

— Cît de sus trebui' s'urc, *massa*? întrebă Jupiter.

— Suie-te mai întîi pe trunchi şi-o să-ţi zic eu pe urmă în ce direcţie s-o iei. Aşteaptă numai! Ia şi gîndacul ăsta cu tine.

— Scărăbuşu', *massa* Will! Scărăbuşu' din aur! icni bătrînul negru, trăgîndu-se înapoi îngrozit. De ce trebui' să ieu scărăbuşu' sus în pom? Să mă ia dracu' dacă-l ieu!

— Jup, dacă unui jarcalete negru ca tine i-e frică să se atingă de o biată gînganie moartă, foarte bine, o poţi sui cu sfoara asta, dar, dacă n-o iei cu tine sus, voi fi silit să-ţi crăp ţeasta cu cazmaua asta.

— Acu' ce necaz, *massa*? zise Jup pe un ton mieros, vădit ruşinat – to'deauna gata să-l certaţi pe sărmanu' negru. Am făcut numa' haz. *Mie*, frică de scărăbuş! Ce-mi pasă mie de scărăbuş?

Aici, apucă precaut capătul sforii şi, ţinînd insecta departe de el, pe cît permiteau împrejurările, se pregăti să urce în copac.

În tinereţea sa, tulipierul sau *Liriodendron tulipiferum*, cel mai semeţ arbore din pădurile Americii, are un trunchi nespus de neted, deseori ajungînd la o înălţime apreciabilă, fără să dezvolte crengi laterale; la maturitate însă, scoarţa lui devine inegală şi noduroasă, şi pe trunchi îşi fac apariţia o sumedenie de ramuri scurte. Astfel, greutatea urcuşului, în cazul de faţă, era mai mult aparentă decît reală. Încolăcind uriaşul cilindru, cît mai strîns cu putinţă, cu braţele şi cu genunchii, şi ţinîndu-se cu mîinile de unele proeminenţe, iar de altele sprijinindu-şi tălpile goale, Jupiter, după ce o dată sau în două rînduri reuşi ca prin minune să evite căderea, în cele din urmă se sui pînă la prima mare bifurcaţie şi păru să considere întreaga afacere ca şi încheiată. La drept vorbind, dispăruse de-acum orice *risc*, deşi căţărătorul se găsea la vreo şaizeci-şaptezeci de picioare de sol.

— 'Cotro s-o iau acu', *massa* Will? întrebă el.

— Ia-o pe creanga cea mai groasă, aia din partea asta, zise Legrand.

Negrul se conformă pe dată şi aparent fără prea mare efort; urcînd tot mai sus, pînă cînd trupul lui îndesat dispăru cu totul în frunzişul des ce-l învăluia. Numaidecît i se auzi glasul, ca un fel de scîncet:

— Cît trebui’ să mai sui?

— Cît de sus eşti? întrebă Legrand.

— Atîtica de sus, răspunse negrul, că pot să văz ceriul prin vîrfu’ pomului.

— Dă-i pace cerului, ascultă la ce-ţi zic eu. Priveşte-n josul copacului şi numără crăcile de sub tine, din partea asta. De cîte crăci ai trecut?

— Un’, doi, trei, patru, şinci. Am trecut de şinci crăci mari, *massa*, din partea asta.

— Atunci mai urcă una.

După cîteva minute i se auzi iarăşi glasul, anunţînd că ajunsese pe a şaptea cracă.

— Acuma, Jup, strigă Legrand, evident emoţionat la culme, vreau s-o iei tot înainte pe craca aia cît poţi tu de departe. Dă-mi de ştire dacă vezi ceva ciudat.

Bruma de îndoială pe care-aş mai fi avut-o privind nebunia bietului meu amic se risipi şi ea pînă la urmă. Nu aveam altă cale decît să constat că i se tulburaseră minţile şi eram nespus de îngrijorat de cum să-l duc acasă. Pe cînd chibzuiam cum ar trebui să procedez, se auzi din nou glasul lui Jupiter.

— Tare frică mi-i să m-aventur pe craca asta, o cracă moartă cît de lungă-i.

— Spui că-i o creangă *moartă*, Jupiter? strigă Legrand cu o voce tremurătoare.

— Da, *massa*, moartă-coaptă, dusă la rogoz, făr’ pic de suflare.

— Pentru numele lui Dumnezeule, ce mă fac? întrebă Legrand, pare-se în culmea disperării.

— Ce să faci! am zis, bucuros de ocazia de-a strecura şi eu o vorbă. Păi, să vii acasă şi să te bagi în pat. Acum, haide, fii băiat cuminte! Se face tîrziu şi în plus aminteşte-ţi de promisiune.

— Jupiter, strigă el, fără să mă bage deloc în seamă, m-auzi?

— Da, *massa* Will, te auz bin’şor.

— Încearcă atunci lemnul cu briceagul şi vezi dacă-i *foarte* putred.

— Putred, *massa*, putred destul, răspunse negrul după cîteva clipe, da’ nu putred chiar de tot. Să spui cinstit, pot să mă ’ventur niţeluş pe cracă singur.

— Singur! Ce vrei să spui?

— Păi, spui de scarăbuş. *Tare*-i greu, scarăbuşu’! Spui că mai ’ntîi să-l

las jos ş-atunci craca n-o să se rupă subt un negru singur.

— Japiţă afurisită! strigă Legrand, parcă mai bine dispus, ce înseamnă vorbele astea fără noimă? Fii sigur că, dacă-i dai drumul gîndacului, am să-ţi frîng gîtul! Ia seama, Jupiter, m-auzi?

— Da, *massa*, da' nu trebui' să zberaţi aşa la sărmanu' negru.

— Fie! Ascultă-mă acum! Dacă mergi pe cracă pînă unde crezi tu că se poate şi nu-i dai drumul gînganiei, am să-ţi fac cadou un dolar de argint de cum te dai jos.

— Mi-s dus, *massa* Will, zău, răspunse negrul numaidecît, 'proape pînă-n capăt.

— *Capăt!* ţipă Legrand, spui c-ai ajuns la capătul crăcii?

— Acuşica-n capăt, *massa*, o-o-o-o-o! Ai milă, Doamne! Ce-i aicea-n pom?

— Hai, zi odată, strigă Legrand în culmea bucuriei, ce este?

— Păi, nu-i decît o căpăţînă; vreunu' care şi-a lăsat capu-n pom şi ciorile i-au 'fulecat toată carnea de pe el.

— O căpăţînă, spui! Foarte bine! Cum e prinsă de cracă? Ce-o ţine?

— Bine'nţeles, *massa* Will; trebui' să văz. Păi, p-onoarea mea, i-o treabă tare poznaşă, i-un cui mare-n căpăţînă, care-l ţine fix de pom.

— În regulă, Jupiter, acum fă exact ce-ţi spun eu, m-auzi?

— Da, *massa*!

— Bagă de seamă atunci! Caută ochiul stîng al căpăţînii.

— Hm! Aoleu! Asta-i bună! Păi, n-are nicicum ochiu' cel stîng.

— Blestemată-ţi fie prostia! Tu ştii care-i mîna dreaptă şi care-i stînga?

— Da, ştiu asta, ştiu tot; mîna cea stîngă-i aia cu care crap io lemnele.

— De bună seamă! Fiindcă eşti stîngaci; iar ochiul tău stîng e pe aceeaşi parte ca şi mîna ta stîngă. Socot acum c-ai să poţi găsi ochiul stîng al căpăţînii sau locul unde a fost ochiul stîng. L-ai găsit?

Urmă o îndelungă tăcere. Într-un tîrziu, negrul întrebă:

— Ochiu' cel stîng a' căpăţînii e tot pe partea aia cu mîna cea stîngă a căpăţînii? Findcă n-are căpăţîna asta nicidecît mînă. Mare scofală! Acu' am găsit ochiu' cel stîng, aicea-i ochiu' cel stîng, ce trebui' să fac cu el?

— Dă drumul gîndacului în jos prin el, cît e sfoara de lungă, dar ia aminte să n-o scapi din mînă.

— Gata, 'sprăvită, *massa* Will, lesne să bag pe scarăbuş prin bortă. Ia

uite-l cum se sloboade-n jos!

În răstimpul acestei conversaţii, nu ieşise la iveală nici o părticică din trupul lui Jupiter; însă cărăbuşul pe care-l lăsase în jos se putea vedea acum la capătul sforii, scînteind ca un glob de aur vechi în razele tîrzii ale asfinţitului de soare, unele dintre aceste raze luminînd încă slab dîmbul pe care stăteam. Scarabeul atîrna nestingherit printre ramuri şi, lăsat liber, ar fi căzut la picioarele noastre. Legrand luă numaidecît coasa şi curăţă cu ea o porţiune rotundă, de vreo trei-patru iarzi în diametru, chiar dedesubtul insectei şi, isprăvind treaba, îi porunci lui Jupiter să dea drumul sforii şi să coboare din copac.

După ce înfipse cu mare precizie un ţăruş în pămînt, exact în locul unde căzuse gîndacul, amicul meu scoase din buzunar o panglică de măsurat. Legînd unul din capetele ei de partea de trunchi a copacului care era cea mai aproape de ţăruş, o desfăşură pînă cînd ajunse la ţăruş, iar de acolo o întinse şi mai departe în direcţia dată deja de cele două puncte: copacul şi ţăruşul, pe o distanţă de cincizeci de paşi, în timp ce Jupiter reteza cu coasa tufişurile de mărăcini. În porţiunea astfel curăţată înfipse un al doilea ţăruş, iar în jurul său, luat ca centru, descrise un cerc cam rudimentar, cu un diametru de vreo patru picioare. Punînd apoi mîna pe o cazma şi dîndu-ne una lui Jupiter şi alta mie, Legrand ne rugă să ne punem pe săpat cît mai iute cu putinţă.

Ca să spun adevărul, niciodată nu m-am dat în vînt după o asemenea îndeletnicire şi, în acele momente mai ales, aş fi renunţat la ea cu dragă inimă, căci se însera şi mă simţeam nespus de ostenit după efortul pe care-l depusesem; nu vedeam însă nici un prilej de a scăpa şi mă temeam să nu care cumva să zdruncin liniştea sufletească a bietului meu prieten printr-un refuz. Dacă într-adevăr m-aş fi putut bizui pe ajutorul lui Jupiter, n-aş fi ezitat o clipă să încerc să-l aduc pe nebun acasă cu de-a sila; cunoşteam însă prea bine firea bătrînului negru ca să pot spera că, la o adică, m-ar fi susţinut într-o încleştare directă cu stăpînul său. Nu aveam nici un dubiu că acesta din urmă se molipsise de una dintre nenumăratele superstiţii sudiste despre bani îngropaţi în pămînt şi că această închipuire îi fusese confirmată de găsirea scarabeului sau poate de obstinaţia cu care Jupiter susţinea că „scărăbuşu’ e din aur curat“. O minte predispusă la nebunie putea lesne fi ademenită de asemenea insinuări, mai ales dacă ele se potriveau cu unele idei preconcepute; şi atunci îmi veniră în minte cuvintele bietului meu amic despre cărăbuşul care era „indiciul îmbogăţirii

sale“. Luînd totul în considerare, eram contrariat şi descumpănit, însă în cele din urmă am hotărît să fac haz de necaz, adică să sap cu sîrg şi astfel să-l conving mai iute pe vizionar, printr-o demonstraţie pe viu, în legătură cu opiniile eronate pe care le împărtăşea.

Aprinzînd felinarele, ne-am apucat de treabă cu un zel vrednic de o cauză mai înţeleaptă; iar cînd lumina sticloasă cădea pe trupurile şi pe uneltele noastre, nu puteam să nu mă gîndesc la grupul pitoresc pe care-l alcătuiam, la cît de stranii şi suspecte vor fi părut caznele noastre vreunui intrus care, din întîmplare, ar fi dat peste noi.

Am săpat fără încetare vreme de două ceasuri. Abia dacă am vorbit; şi cel mai tare ne deranja lătratul cîinelui, care părea din cale-afară de interesat de îndeletnicirea noastră. La un moment dat, deveni atît de zgomotos, încît ne era frică să nu dea cumva de ştire vreunor derbedei aflaţi prin preajmă; mai bine zis, aceasta era temerea lui Legrand, căci, în ce mă priveşte, m-aş fi bucurat de orice întrerupere care mi-ar fi permis să-l duc pe vagabond acasă. Într-un tîrziu, hărmălaia fu curmată extrem de eficient de către Jupiter, care, ieşind din groapă cu un aer decis şi neînduplecat, legă botul zăvodului cu una din bretelele sale, după care, cu un rînjet solemn pe chip, se întoarse la sarcina lui.

Cînd s-a scurs răstimpul pomenit, ajunseserăm la o adîncime de cinci picioare şi totuşi nu se arătase nici un semn de vreo comoară. Urmă un repaus general şi am început să sper că farsa se sfîrşise. Legrand însă, deşi în mod vădit foarte derutat, îşi şterse fruntea îngîndurat şi-şi reluă lucrul. Am săpat întreg cercul cu diametrul de patru picioare, i-am lărgit apoi marginile un pic şi ne-am dus pînă la adîncimea de două picioare. Nu ieşi însă nimic la iveală. Într-un tîrziu, căutătorul de aur, pe care sincer îl compătimeam, se căţără afară din groapă, purtînd pe fiecare trăsătură a chipului pecetea unei amare deziluzii, şi greoi şi parcă în silă îşi puse haina pe care şi-o dăduse jos la începutul lucrului. În tot acest răstimp n-am scos o vorbă. La un semn din partea stăpînului său, Jupiter începu să-şi adune uneltele. Odată treaba isprăvită şi după ce eliberă botul cîinelui, o luarăm într-o tăcere deplină înapoi spre casă.

Făcuserăm poate doisprezece paşi în direcţia respectivă, cînd, cu o înjurătură straşnică, Legrand se repezi la Jupiter şi-l prinse de guler. Uluit, negrul căscă gura, făcu nişte ochi cît cepele, scăpă din mîini cazmalele şi căzu în genunchi.

— Netrebnicule! izbucni Legrand, şuierînd silabele printre dinţii

încleştaţi, tu, negru infam şi blestemat! Vorbeşte, cînd îţi zic! Răspunde-mi numaidecît şi fără şmecherii! Care, care-i ochiul tău stîng?

— O, Sfinte Doamne, *massa* Will! Nu-i ăst aci ochiu' mieu stîng, taman el? urlă Jupiter înspăimîntat, aşezîndu-şi mîna pe organul *drept* al văzului şi ţinînd-o acolo cu disperată îndărătnicie, de parcă s-ar fi temut că stăpînul său o să încerce să i-l scoată numaidecît.

— Bănuiam eu! Ştiam eu! Ura! răcni Legrand, dîndu-i negrului drumul, sărind apoi şi ţopăind de zor, spre imensa uimire a valetului său, care, ridicîndu-se din genunchi, privea, fără grai, cînd la stăpînul său, cînd la mine.

— Haideţi! Trebuie să ne întoarcem, zise el, încă nu-i pierdută partida; şi ne conduse iar pînă la tulipier.

— Jupiter! zise el cînd am ajuns la piciorul arborelui. Ia vino-ncoa'! Tigva aia era prinsă cu faţa spre exterior sau cu faţa spre cracă?

— Cu faţa spre 'terior, *massa*, ca s-ajungă lesne ciorile pîn' la ochi.

— Atunci prin care ochi ai strecurat gîndacul? Prin ăsta sau prin ăla?

Şi Legrand atinse pe rînd amîndoi ochii lui Jupiter.

— Ochiu' ăsta, *massa*, ochiu' stîng, fix cum mi-aţi zis, şi aici negrul arătă spre ochiul său drept.

— Ajunge! Trebuie să încercăm din nou.

Aici, amicul meu, în a cărui nebunie vedeam acum, sau îmi închipuiam că văd, unele indicii de metodă, mută ţăruşul ce marca locul unde căzuse gîndacul cu vreo trei ţoli mai la vest faţă de poziţia lui anterioară. Desfăşurînd apoi panglica din punctul cel mai aproape de pe trunchi şi pînă la ţăruş, ca mai înainte, şi continuînd să o întindă în linie dreaptă pe o distanţă de cincizeci de picioare, marcă un alt loc, la cîţiva coţi de cel unde săpasem6.

În jurul acestui punct nou descrise acum un cerc puţintel mai mare decît prima oară şi ne apucarăm iarăşi de lucru cu cazmalele. Eram îngrozitor de obosit, dar, fără să înţeleg prea bine ce anume prilejuise o schimbare în felul meu de-a gîndi, nu mai simţeam o aşa mare repulsie faţă de corvoada la care fusesem silit. În mod inexplicabil, aceasta începuse să mă intereseze, ba chiar să mă pasioneze. Pesemne că mai era ceva, pe lîngă toate aceste apucături ciudate ale lui Legrand – un aer de profeţie, de premeditare, care mă impresiona. Săpam cu rîvnă şi în răstimpuri mă surprindeam, ca să zic aşa, căutînd, cu un sentiment ce aducea mai mult a speranţă, închipuita comoară, a cărei fantasmă îl scosese din minţi pe nefericitul meu tovarăş. La un moment

dat, cînd astfel de gînduri năzdrăvane puseseră stăpînire deplină asupra mea, şi după ce trudiserăm vreo oră şi jumătate, furăm iarăşi întrerupţi de lătrăturile furioase ale dulăului. Nelinişstea lui de prima oară fusese de bună seamă doar rodul unei stări de voioşie sau al capriciului, dar acum tonul său era aspru şi grav. Cînd Jupiter încercă să-i lege din nou botul, cîinele opuse o aprigă rezistenţă şi, sărind în groapă, se apucă să scurme furibund pămîntul cu ghearele. În cîteva secunde scoase la lumină un morman de oseminte omeneşti, alcătuind două schelete complete, amestecate cu cîţiva nasturi de metal şi cu ceea ce mi se părea a fi nişte scame de lînă putredă. Una sau două lovituri de cazma dezveliră lama unui pumnal mare, spaniol, şi, pe cînd săpam mai departe, ieşiră la lumină, risipite, trei sau patru monede de aur şi de argint.

La vederea acestora, Jupiter abia îşi mai putu stăpîni bucuria, însă pe chipul stăpînului său se întipărise o cruntă dezamăgire. Acesta ne îndemnă însă să ne continuăm strădaniile şi nu apucă să-şi sfîrşească bine vorba, că m-am împiedicat şi am căzut în faţă, după ce vîrful ghetei mi se agăţase într-un inel mare de fier, îngropat pe jumătate în solul afînat.

Lucram acum cu înverşunare şi niciodată nu mai trăisem zece minute atît de intense şi de palpitante. În acest interval, dezgroparăm pe de-a-ntregul un sipet lung de lemn, care, după starea lui de perfectă conservare şi minunata-i rezistenţă, în mod vădit trecuse prin vreun procedeu de mineralizare, poate cu biclorură de mercur. Lada aceasta era lungă de trei picioare şi jumătate, lată de trei şi înaltă de două şi jumătate. Era trainic ferecată cu cercuri din fier forjat, nituite, alcătuind un soi de leasă împrejurul ei. De fiecare latură a sipetului, aproape de capac, erau prinse cîte trei inele de fier, şase în total, cu ajutorul cărora putea fi transportat în siguranţă de şase persoane. Toate sforţările noastre reunite abia de reuşiră să-l clintească niţel din loc. Ne lămurirăm numaidecît că era cu neputinţă să ducem aşa o mare greutate. Din fericire, capacul era prins doar cu două buloane glisante. Am tras de ele, tremurînd şi gîfîind de emoţie. Într-o clipă, un tezaur de o inestimabilă valoare se lăfăia, sclipind, înaintea noastră. Şi cînd razele lămpaşelor căzură în groapă, din purcoiul nedesluşit de aur şi pietre preţioase fulgerară spre noi sticliri şi scînteieri care pur şi simplu ne luau privirile.

Nu voi pretinde să descriu sentimentele ce mă stăpîneau în timp ce priveam. Eram, desigur, în primul rînd uluit. Legrand părea cu totul vlăguit din cauza emoţiilor şi abia reuşi să îngaime cîteva vorbe. Chipul lui Jupiter

căpătase, răstimp de cîteva minute, o paloare cadaverică, în măsura în care firea lucrurilor îngăduie aşa ceva unui chip de negru. Părea de-a dreptul stupefiat, ca trăsnit. Deodată căzu în genunchi în groapă şi, afundîndu-şi braţele goale în aur pînă la coate, şi le lăsă acolo o vreme, de parcă ar fi trăit voluptatea unei băi. Într-un tîrziu, cu un oftat adînc, exclamă, de parcă şi-ar fi vorbit sieşi:

— Şi totu' vine numa' de la scărăbuşu' din aur! Drăguţu', săracu' scărăbuş, şi cum l-am mai suduit cu vorbe aşa rele. Nu-ţi crapă obrazu' de ruşine, negrule? Poftim, răspunde-mi!

M-am văzut nevoit în cele din urmă să-i trezesc la realitate atît pe stăpîn, cît şi pe valet, amintindu-le de nevoia urgentă de a transporta comoara. Se făcea tîrziu şi s-ar fi cuvenit să ne îngrijim să punem totul la adăpost înainte să se crape de ziuă. Era greu de spus ce trebuia făcut; şi am pierdut o grămadă de timp tot deliberînd – atît de confuze erau gîndurile fiecăruia dintre noi. Pînă la urmă am mai uşurat lada, scoţînd două treimi din conţinutul ei şi astfel am reuşit, cu ceva trudă, să o ridicăm din groapă. Am ascuns obiectele scoase afară printre mărăcini şi le-am lăsat în paza dulăului, cu ordin strict de la Jupiter ca, sub nici un motiv, să nu se clintească din loc şi nici să nu-şi deschidă gura pînă la întoarcerea noastră. Ne-am îndreptat după aceea în grabă spre casă, cu sipetul la noi; am ajuns cu bine la colibă, deşi după multă osteneală, pe la orele unu dimineaţa. Istoviţi cum eram, ar fi fost cu neputinţă, omeneşte vorbind, să facem mai mult atunci. Ne-am odihnit pînă pe la orele două şi am cinat. Imediat după aceea, am luat-o din loc spre coline, înarmaţi cu trei saci rezistenţi pe care am avut norocul să-i descoperim în debara. Am ajuns la groapă cu puţin înainte de orele patru, am împărţit între noi cît se poate de frăţeşte restul din pradă şi, lăsînd neastupate gropile, am pornit din nou spre colibă, unde, pentru a doua oară, ne-am deşertat poverile de aur, chiar în momentul în care primele dîre ale zorilor licăreau peste vîrful arborilor de la răsărit.

Eram acum la capătul puterilor, însă emoţiile intense ale momentului ne împiedicau să dormim. După un somn agitat de vreo trei-patru ore, ne-am deşteptat deodată, de parcă ne-am fi înţeles, ca să vedem de comoară.

Sipetul era plin ochi şi ne petrecurăm toată ziua şi mare parte din noaptea următoare cercetîndu-i conţinutul. Nu domnea în el nici un fel de ordine sau rînduială. Toate fuseseră azvîrlite alandala. După ce am sortat totul cu băgare de seamă, ne-am trezit stăpîni peste o avere chiar mai mare decît bănuiserăm la început. În monede, era cu ceva mai mult de patru sute cincizeci de mii de

dolari, calculînd valoarea banilor cît mai precis cu putinţă, după indicatorii de atunci. Nu era nici măcar o fărîmă de argint. Totul era aur vechi şi de o mare varietate – monede franceze, spaniole şi germane, cîteva guinee englezeşti şi nişte imitaţii din care nu mai văzuserăm înainte. Cîteva monede foarte mari şi grele erau atît de tocite, încît n-am reuşit să le descifrăm inscripţiile. Bani americani nu erau deloc. Valoarea bijuteriilor era o treabă şi mai greu de stabilit. Existau diamante, unele dintre ele extraordinar de mari şi de frumoase – o sută zece cu totul – şi nici unul nu era mic; optsprezece rubine de o remarcabilă strălucire; trei sute zece smaralde, toate nespus de frumoase; douăzeci şi unu de safire şi un opal. Toate aceste pietre preţioase fuseseră smulse din monturile lor şi azvîrlite de-a valma în sipet. Monturile însele, pe care le-am separat de celelalte piese de aur, păreau strivite cu ciocanul, ca să nu permită identificarea lor. Pe lîngă toate acestea, mai era şi o uriaşă cantitate de podoabe din aur masiv; aproape două sute de inele şi cercei masivi; lanţuri grele, în număr de treizeci, dacă-mi amintesc bine; optzeci şi trei de crucifixe foarte mari şi grele; cinci cădelniţe de aur de mare valoare; un bol uriaş de aur, pentru punci, ornat cu frunze de viţă-de-vie şi figuri de bacante, cizelate cu migală; două mînere de sabie, splendid decorate, şi o sumedenie de alte obiecte mai mărunte de care nu-mi mai aduc aminte. Greutatea acestor avuţii depăşea trei sute cincizeci de pfunzi; iar în acest calcul n-am inclus o sută nouăzeci şi şapte de splendide ceasuri de aur, trei dintre ele valorînd fiecare cîte cinci sute de dolari, dacă nu mai mult. Multe dintre ele erau foarte vechi şi lipsite de valoare ca instrumente de măsurat timpul, suferind mai mult sau mai puţin din pricina ruginei, însă toate erau bogat încrustate cu pietre preţioase şi ţinute în cutii de mare preţ. În acea noapte, am apreciat întreg conţinutul sipetului la un milion şi jumătate de dolari; şi, după ce, mai tîrziu, am mai vîndut din podoabe şi din bijuterii (păstrînd cîteva pentru propria noastră folosinţă), am aflat că subestimasem foarte mult tezaurul.

Cînd, într-un tîrziu, am sfîrşit de cercetat şi cumplitul neastîmpăr al acelor clipe se domolise într-o oarecare măsură, Legrand, care vedea că muream de nerăbdare să aflu răspunsul la această enigmă extraordinară, se lansă într-o relatare amănunţită asupra tuturor împrejurărilor legate de ea.

— Îţi aduci aminte, zise el, de seara cînd ţi-am dat schiţa aia, făcută în grabă, cu cărăbuşul. Ţii minte poate şi că m-am simţit destul de ofensat cînd insistai că desenul meu semăna cu un cap de mort. Cînd ai spus prima oară

acest lucru, eram convins că glumeai; după aceea însă, mi-am amintit de petele alea ciudate de pe spatele insectei şi, în sinea mea, am admis că observaţia dumitale avea o oarecare bază reală. Mă deranja totuşi atitudinea dumitale dispreţuitoare faţă de talentele mele într-ale desenului, nu de alta, dar lumea mă consideră un artist bunicel şi, ca atare, cînd mi-ai pus în mînă foaia de pergament, era cît pe ce să o mototolesc şi să o arunc mînios în foc.

— Vrei să spui peticul de hîrtie, zisei eu.

— Nu; semăna bine cu hîrtia şi la început am şi presupus că aşa era, dar cînd am vrut să desenez pe ea, am văzut numaidecît că era o foiţă de pergament foarte subţire. Era destul de slinoasă, dacă-ţi mai aduci aminte. Ei bine, cînd eram chiar pe punctul de-a o crîmpoţi, privirea mi-a căzut pe schiţa la care te uitaseşi dumneata, şi poţi să-ţi imaginezi uimirea mea cînd, la drept vorbind, am desluşit figura unui cap de mort acolo unde aveam impresia că desenasem gîndacul. Pentru o clipă am fost mult prea surprins ca să pot chibzui limpede. Ştiam că, în ce priveşte detaliile, desenul meu era foarte diferit de acesta, deşi, în privinţa aspectului general, exista o oarecare asemănare. Numaidecît am luat o lumînare şi, aşezîndu-mă în capătul celălalt al încăperii, m-am apucat să cercetez pergamentul mai îndeaproape. Întorcîndu-l, am zărit pe revers propria-mi schiţă, exact aşa cum o făcusem eu. Prima mea impresie a fost aceea de surpriză, văzînd asemănarea într-adevăr remarcabilă în privinţa conturului – ciudata coincidenţă constînd în faptul că, fără să ştiu, pe partea cealaltă a pergamentului era un craniu, chiar sub scarabeul schiţat de mine, şi că acest craniu aducea atît de bine cu desenul meu nu doar în privinţa conturului, dar şi a mărimii. Repet, ciudăţenia acestei coincidenţe pur şi simplu m-a năucit o bucată de timp. Acesta e obişnuitul efect al unor asemenea coincidenţe. Mintea se zbate să stabilească o conexiune, o relaţie de cauză şi efect şi, fiind incapabilă de aşa ceva, suferă un soi de paralizie temporară. Dar cînd mi-am revenit din starea de năuceală, încetul cu încetul prinse viaţă în cugetul meu o convingere care mă uimi mai abitir decît această coincidenţă. Am început să-mi aduc aminte clar şi precis că nu existase *nici un* desen pe pergament cînd am făcut schiţa scarabeului. Eram absolut sigur de acest lucru, deoarece ţineam minte că-l întorsesem mai întîi pe-o parte, apoi pe cealaltă, ca să caut un loc mai curat. Dacă tigva ar fi fost atunci acolo, bineînţeles că aş fi remarcat-o. Într-adevăr, era vorba aici de un mister pe care nu mă simţeam în stare să-l lămuresc; dar chiar şi în acele clipe de început, părea să pîlpîie, anemic, în

ungherele cele mai îndepărtate şi mai ascunse ale creierului meu, aidoma unui licurici, o întrezărire a adevărului pe care expediţia noastră din noaptea trecută a demonstrat-o într-un chip atît de strălucit. M-am sculat de-ndată şi, punînd pergamentul într-un loc sigur, am izgonit orice alt gînd pînă cînd aveam să fiu singur.

După plecarea ta, în timp ce Jupiter dormea buştean, m-am apucat să studiez mai sistematic întreaga afacere. În primul rînd voiam să aflu modul în care a intrat pergamentul în posesia mea. Locul unde am descoperit scarabeul era pe ţărmul continental, cam la o milă est de insulă şi doar la mică distanţă de cota maximă a fluxului. Cînd l-am apucat cu mîna, mi-a tras o muşcătură zdravănă, drept care i-am dat numaidecît drumul. Jupiter, cu obişnuitul său simţ de prevedere, înainte să înhaţe insecta, care zburase spre el, căutase prin jur o frunză sau ceva de genul ăsta cu care să o prindă. Chiar în acel moment, ochii lui, dar şi ai mei căzură pe foaia de pergament despre care presupuneam atunci că era hîrtie. Era pe jumătate îngropată în nisip, un colţ ieşindu-i afară. Aproape de locul unde am găsit-o, am observat nişte resturi de carenă din ceea ce fusese, pare-se, barca de salvare a unei corăbii. Epava părea să fi zăcut acolo de foarte mult timp, căci cu greu se mai putea desluşi asemănarea cu lemnăria unei bărci.

Ei bine, Jupiter luă de jos pergamentul, înfăşură în el gîndacul şi mi-l dădu mie. Curînd după aceea, o pornirăm înapoi spre casă şi pe drum l-am întîlnit pe locotenentul G. I-am arătat insecta, iar acesta m-a rugat să-l las s-o ia cu el în fort. Am fost de acord, iar el a vîrît-o numaidecît în buzunarul vestei, fără pergamentul în care fusese înfăşurată şi pe care-l ţinusem în mînă în răstimpul cît dumnealui o cercetase. Poate că se temuse să nu-mi schimb părerea şi chibzuise că era mai bine să se asigure de pradă cît mai iute – doar ştii cît e de pasionat de orice subiect legat de ştiinţele naturii. În acelaşi timp, fără să-mi dau seama, trebuie că am băgat în buzunar pergamentul.

Îţi aminteşti că, atunci cînd m-am dus la masă să desenez cărăbuşul, n-am găsit hîrtie acolo unde o păstrez de obicei. Am căutat în sertare şi n-am găsit nici una. Am scotocit prin buzunare, sperînd să nimeresc peste vreo scrisoare veche, şi atunci am dat de bucata de pergament. Îţi detaliez modul exact în care ea a ajuns în posesia mea, fiindcă acele împrejurări mi s-au întipărit în minte cu o forţă deosebită.

Fără îndoială că mă vei lua drept un exaltat, dar deja stabilisem un soi de *conexiune*. Pusesem cap la cap două verigi dintr-un lanţ uriaş. Iată, o corabie

eşuată pe un ţărm de mare şi nu departe de ea un pergament – *nu o hîrtie* – cu un craniu desenat pe el. O să mă întrebi, bineînţeles: Unde-i conexiunea? Şi-am să-ţi răspund că acel craniu, sau capul de mort, e binecunoscuta emblemă a piraţilor. Flamura cu capul de mort e arborată în toate luptele.

Ţi-am spus că era un petic de pergament, şi nu de hîrtie. Pergamentul e durabil, aproape nepieritor. Treburile de mai mică însemnătate rareori sînt consemnate pe pergament, întrucît pentru nevoile obişnuite ale scrisului sau desenului pergamentul nu e chiar la fel de potrivit ca hîrtia. Această reflecţie îmi sugera că acel cap de mort ar avea un înţeles, o semnificaţie anume. În acelaşi timp, nu mi-a scăpat din vedere nici *forma* pergamentului. Deşi întîmplarea făcuse ca unul dintre colţuri să fie distrus, se putea vedea că, iniţial, avusese o formă dreptunghiulară. Într-adevăr, era o coală ce putea sluji ca document oficial, pentru consemnarea în scris a unui lucru vrednic de a fi ţinut minte şi păstrat cu grijă.

— Totuşi, am intervenit, spui că tigva *nu* se afla pe pergament cînd ai făcut schiţa gîndacului. Cum stabileşti atunci conexiunea dintre corabie şi craniu, dacă acesta, după cum recunoşti chiar dumneata, trebuie să fi fost desenat (numai Dumnezeu ştie cum şi de cine) cîndva după ce dumneata ai desenat scarabeul?

— A, iată cheia întregului mister, deşi pînă în acest punct am avut destul de puţine greutăţi cu desluşirea lui. Progresam cu paşi siguri şi nu-mi puteam permite decît un singur rezultat. Iată, de exemplu, raţionamentul meu: cînd am desenat scarabeul, nu se vedea nici urmă de craniu pe pergament. După ce-am terminat desenul, ţi l-am dat dumitale şi am fost cu ochii pe dumneata pînă cînd mi l-ai dat înapoi. Prin urmare, nu dumneata ai desenat acel craniu şi nimeni altul nu era de faţă ca să-l poată realiza. Aşadar, nu fusese făcut de o fiinţă omenească. Şi totuşi fusese făcut.

În acest stadiu al cugetărilor mele, m-am străduit să-mi amintesc, şi într-adevăr mi-am amintit, cu toată claritatea, fiecare eveniment petrecut în perioada respectivă. Era o vreme rece afară (ah, o rară şi fericită întîmplare!) şi în vatră ardea focul. Mă încălzisem de la efort şi şedeam la masă. Dumneata însă ţi-ai tras un scaun lîngă şemineu. Tocmai cînd îţi dădusem în mînă pergamentul şi te apucaseşi să-l cercetezi, a intrat Wolf, cîinele de Newfoundland, şi a sărit cu labele pe umerii dumitale. Cu mîna stîngă îl mîngîiai şi-l ţineai la distanţă, în timp ce mîna dreaptă, în care ţineai pergamentul, ţi-o lăsaseşi să atîrne lejer

între genunchi şi foarte aproape de foc. La un moment dat, am crezut chiar că-l atinsese flacăra şi eram pe punctul să te previn, dar, înainte să apuc să vorbesc, îl trăseseşi înapoi şi erai ocupat cu cercetarea lui. După ce am luat în calcul toate aceste împrejurări, nu m-am îndoit o clipă că, de fapt, *căldura* fusese agentul ce adusese la lumină, pe pergament, craniul pe care-l vedeam desenat pe el. Ştii prea bine că există preparate chimice – şi ele au existat din timpuri imemoriale – cu ajutorul cărora poţi scrie, pe hîrtie sau pe pergament, astfel încît caracterele să devină vizibile numai după ce au fost expuse acţiunii focului. Uneori se foloseşte oxidul de cobalt, dizolvat în *aqua regis* şi diluat în apă, de patru ori greutatea sa; rezultă o culoare verde. Minereul de cobalt, dizolvat în spirt de salpetru, dă o culoare roşie. După un timp mai lung sau mai scurt, cînd s-a răcit materialul pe care s-a scris, aceste culori dispar, însă devin iarăşi vizibile dacă sînt ţinute aproape de căldură.

Cu băgare de seamă am cercetat acum capul de mort. Contururile exterioare ale desenului, contururile aflate cel mai aproape de colţul pergamentului, erau mult mai *distincte* decît celelalte. Era clar că acţiunea căldurii fusese imperfectă sau inegală. Am aprins numaidecît focul şi am expus fiecare porţiune a pergamentului unei călduri excesive. La început, singurul efect a fost acela de-a întări dungile firave ale craniului; perseverînd însă cu acest experiment, se putea zări, în colţul peticului, diagonal opus locului unde era desenat capul de mort, figura a ceea ce crezusem iniţial că-i o capră. Cercetînd-o însă mai îndeaproape, m-am lămurit că se voia a fi un ied.

— Ha! Ha! am exclamat. Fireşte că n-am nici un drept să rîd de dumneata; un milion şi jumătate de dolari sînt o treabă mult prea serioasă ca să te ţii de şotii; doar n-ai de gînd să stabileşti acum o a treia verigă în lanţul dumitale; n-ai cum să descoperi vreo legătură specială între piraţii dumitale şi o capră – piraţii, ştii dumneata, n-au nimic de-a face cu caprele; ele ţin de interesul fermierilor.

— Dar tocmai ţi-am spus că *nu* era figura unei capre.

— Bun, atunci a unui ied, cam tot aia-i.

— Cam, dar nu tot, zise Legrand. Vei fi auzit pesemne de un anume căpitan Kidd. De la bun început am considerat figura animalului de care vorbeam ca pe un soi de calambur, de semnătură hieroglifică. Zic semnătură, fiindcă poziţia sa pe pergament îmi sugera această idee. Cît despre capul de mort din colţul diagonal opus, părea şi el un fel de ştampilă sau sigiliu. Eram

însă teribil de necăjit de absenţa restului, a corpului presupusului meu instrument, a textului contextului meu.

— Presupun că te aşteptai să găseşti o scrisoare între sigiliu şi semnătură.

— Ceva de genul ăsta. Fapt e că simţeam povara irezistibilă a unei premoniţii în legătură cu un iminent şi colosal noroc. N-aş putea spune de ce. Poate că, la urma urmelor, era mai degrabă o dorinţă de-a mea decît o credinţă adevărată; dar ştii că pînă şi vorbele neroade ale lui Jupiter cum că gîngania ar fi din aur masiv au avut un efect nemaipomenit asupra imaginaţiei mele? Şi pe urmă seria de întîmplări şi coincidenţe – toate acestea au fost de-a dreptul extraordinare. Remarci oare faptul că doar hazardul a făcut ca toate aceste evenimente să se petreacă în *singura* zi din tot anul cînd era sau putea fi destul de rece ca să aprindem focul, şi că fără foc, sau fără intervenţia cîinelui chiar în momentul cînd a intrat, n-aş fi aflat niciodată despre capul de mort şi, astfel, n-aş fi ajuns nicicînd stăpînul tezaurului?

— Dar zi odată, fierb de nerăbdare!

— Ei bine, ai auzit, fireşte, numeroasele poveşti care circulă, miile de zvonuri despre bani îngropaţi undeva pe coasta Atlanticului de către Kidd şi tovarăşii săi. Zvonurile astea trebuie să fi avut o bază reală. Şi faptul că ele persistă fără întrerupere de atîta amar de vreme se datorează, după părerea mea, doar împrejurării că tezaurul îngropat *a rămas* încă în pămînt. Dacă acest Kidd şi-ar fi ascuns prada o bucată de vreme şi apoi şi-ar fi recuperat-o, zvonurile n-ar mai fi ajuns la noi în forma lor prezentă şi neschimbată. Observi că toate poveştile sînt numai despre căutători, nu şi despre descoperitorii de comori. Dacă piratul şi-ar fi recuperat banii, întreaga afacere ar fi fost lămurită. Mie, unul, mi se pare că vreun ghinion, de pildă pierderea documentului ce indica locul banilor, îl păgubise de orice mijloc de a-i regăsi şi că despre acest ghinion aflaseră însoţitorii lui, care pesemne că altminteri n-ar fi auzit niciodată de o comoară ascunsă şi care, trudind de pomană – căci n-aveau nici un fel de reper – ca s-o găsească, dăduseră, ei primii, naştere şi mai apoi răspîndiseră prin lume poveştile ce ne sînt atît de familiare acum. Ai auzit dumneata cîndva de vreun tezaur, cît de cît însemnat, care să fi fost dezgropat pe ţărm?

— Niciodată.

— Dar e lucru bine ştiut că avuţiile lui Kidd erau imense. Prin urmare, am luat-o a bună că pămîntul le mai adăpostea încă; şi n-o să te surprindă prea tare dacă-ţi voi spune că simţeam în mine o speranţă, care era aproape o

certitudine, că pergamentul găsit în împrejurări atît de stranii cuprindea o însemnare pierdută despre locul unde era ascuns tezaurul.

— Dar cum ai procedat?

— Am apropiat iarăşi bucata de pergament de foc, după ce l-am înteţit bine; n-a apărut însă nimic. Am socotit atunci că pesemne stratul de murdărie era de vină pentru această nereuşită, drept care am şters cu băgare de seamă pergamentul, turnînd peste el apă călduţă, şi, isprăvind cu asta, l-am pus într-un vas de tinichea, cu craniul în jos, şi am aşezat vasul pe un cuptor cu cărbuni aprinşi. Cîteva minute mai tîrziu, după ce vasul s-a încălzit de tot, am scos foaia şi, spre imensa mea bucurie, am observat că era marcată, în cîteva locuri, cu ceea ce păreau nişte semne aranjate pe rînduri. Am pus din nou pergamentul în vas şi l-am mai lăsat un minut. După ce l-am scos, arăta exact aşa cum îl vezi acum.

Aici, Legrand, după ce reîncălzi pergamentul, mi-l dădu să-l cercetez. Între capul de mort şi capră erau însemnate, cam rudimentar, cu cerneală roşie, următoarele caractere7:

53‡‡†305))6*;4826)4‡.)4‡);806*;48†8¶60))85;;]8*;:‡*8†
83(88)5*†;46(;88*96*?;8)*‡(;485);5*†2:*‡(;4956*2(5*–4)
8¶8*;4069285);)6†8)4‡‡;1(‡9;48081;8:8‡1;48†85;4)
485†528806*81(‡9;48;(88;4(‡?34;48)4‡;161;:188;‡?;

— Dar, am zis înapoindu-i foaia, am rămas la fel de nelămurit ca şi mai înainte. Chiar de-aş primi toate giuvaierurile Golcondei drept răsplată pentru rezolvarea acestei enigme, şi tot n-aş fi în stare să le dobîndesc.

— Cu toate astea, zise Legrand, soluţia nu-i deloc atît de complicată, pe cît ţi-ai putea imagina dintr-o primă şi fugară cercetare a caracterelor. Aceste semne, cum lesne s-ar putea ghici, alcătuiesc un cifru, adică transmit un mesaj; dar atunci, din ceea ce se ştie despre Kidd, eu, unul, nu l-aş putea socoti capabil să-şi construiască o criptogramă ceva mai complicată. De la bun început eram convins că-i vorba de una dintre cele mai simple, una totuşi care să pară inteligenţei mai greoaie a unui marinar ceva absolut insolubil în lipsa cheii.

— Şi-ai rezolvat-o, într-adevăr?

— Cu rapiditate; am rezolvat şi altele de zece mii de ori mai încîlcite. Împrejurările, dar şi o anume aplecare a minţii, mi-au trezit interesul pentru

asemenea ghicitori, şi pe bună dreptate am putea să ne îndoim că ingeniozitatea omenească ar fi în stare să construiască o enigmă de felul aceleia pe care aceeaşi ingeniozitate omenească, cu răbdarea cuvenită, să n-o poată şi dezlega. De fapt, după ce-am reuşit să identific cîteva caractere lizibile şi legate între ele, aproape că nici nu m-am mai gîndit la dificultatea de-a le descoperi înţelesul.

În cazul de faţă – într-adevăr, în toate cazurile de scriere secretă – prima întrebare care se ridică priveşte *limba* cifrului; căci principiile de soluţionare, deocamdată, mai ales cînd e vorba de cifruri mai simple, depind şi variază în funcţie de spiritul limbii respective. În general, cel care caută soluţia nu are altă alternativă decît să experimenteze (ghidîndu-se după probabilităţi) în fiecare limbă pe care o cunoaşte, pînă cînd va da peste cea adevărată. Cît despre cifrul pe care-l avem acum în faţă, semnătura înlătură orice dificultate. Calamburul pe seama cuvîntului *Kidd*[8] nu poate fi gustat în nici o altă limbă decît în cea engleză. Fără acest considerent, aş fi încercat mai întîi cu spaniola şi cu franceza, limbi în care un secret de acest gen ar fi fost cel mai nimerit să fie notat de către un pirat al ţinuturilor spaniole. În situaţia dată, am presupus că-i vorba de o criptogramă englezească.

Observi că nu sînt defel spaţii între cuvinte. Dacă ar fi existat aceste spaţii, sarcina mea ar fi fost simţitor mai uşoară. În acest caz, aş fi început cu o colaţionare şi o analiză ale cuvintelor mai scurte şi, dacă s-ar fi nimerit vreun cuvînt dintr-o singură literă, cum e foarte probabil – de exemplu, *a* sau *I*[9] –, aş fi considerat dezlegarea ca şi garantată. În lipsa spaţiilor însă, primul meu pas a fost să stabilesc literele predominante, precum şi pe cele mai puţin frecvente. Numărîndu-le pe toate, am alcătuit următorul tabel:

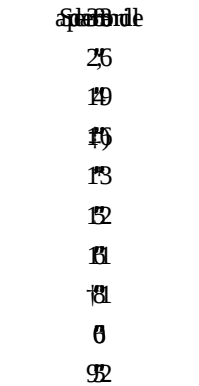

Iată că vom putea renunţa degrabă la *th*, ca nefăcînd parte din cuvîntul ce începe cu primul *t*, întrucît, căutînd prin tot alfabetul după o literă care s-o poată înlocui pe cea lipsă, ne dăm seama că nu putem alcătui nici un cuvînt din care să facă parte acest *th*. Ne vom restrînge aşadar la

t ee,

şi, parcurgînd, dacă-i nevoie, întreg alfabetul, ca şi mai înainte, vom ajunge la cuvîntul *tree* ca singura interpretare posibilă. Vom obţine astfel o altă literă, *r*, reprezentată prin semnul *(*, cu cele două cuvinte juxtapuse: *the tree*.

Privind dincolo de aceste cuvinte, puţintel mai departe, vom vedea iarăşi combinaţia*;48* şi o vom folosi ca *terminaţie* la ceea ce stă chiar înaintea ei. Vom avea astfel următoarea alcătuire:

the tree;4(‡?34 the,

sau, substituind literele naturale, adică pe cele pe care le cunoaştem, se va citi astfel:

the tree thr‡?3h the.

Acum, dacă în locul caracterelor necunoscute vom lăsa spaţii goale sau le vom înlocui cu cîte un punct, vom citi astfel:

the tree thr…h the,

unde cuvîntul *through*[10] se impune de la sine. Dar această descoperire ne dă trei noi litere, *o*, *u* şi *g*, reprezentate prin ‡*?* şi *3*.

Căutînd acum cu atenţie în cifru combinaţiile unor caractere cunoscute, vom descoperi, nu prea departe de început, următoarea alcătuire:

83(88, adică egree,

care, evident, este sfîrşitul cuvîntului *degree*[11] şi care ne dă o altă literă, reprezentată prin †.

La patru litere după cuvîntul *degree* vom observa combinaţia

;46(;88.*

Traducînd caracterele cunoscute şi reprezentîndu-le pe cele necunoscute prin puncte, ca şi mai înainte, vom citi astfel:

th. rtee.

o alcătuire ce sugerează numaidecît cuvîntul *thirteen*12, oferindu-ne iarăşi două noi litere, *i* şi *n*, reprezentate prin *6* şi *.

Revenind acum la începutul criptogramei, vom găsi combinaţia:

53‡‡†.

Traducînd, ca şi mai înainte, obţinem

.good,

care ne asigură că prima literă este *A* şi că primele două cuvinte sînt: *A good*13.

Ca să evităm orice confuzie, e timpul să rînduim cele descoperite pînă acum sub o formă tabulară. Iată cum va arăta aceasta:

reprezintă	
5	5
†	†
8	8
3	3
4	4
6	6
*	*
‡	‡
)	)
(	(
;	;

Avem aşadar nu mai puţin de zece dintre cele mai importante litere reprezentate şi nu va mai fi nevoie să urmărim toate detaliile modului de rezolvare. Ţi-am spus destul ca să te conving că asemenea cifruri sînt uşor de dezlegat şi ca să-ţi faci o idee despre *raţionamentul* alcătuirii lor. Fii însă

încredinţat că tipul pe care îl avem în faţa noastră ţine de una dintre cele mai simple specii ale criptografiei. Nu-mi mai rămîne acum decît să-ţi ofer traducerea integrală a caracterelor de pe pergament, după descifrarea lor. Iat-o:

A good glass in the bishop's hostel in the devil's seat forty-one degrees and thirteen minutes northeast and by north main branch seventh limb east side shoot from the left eye of the death's head a bee line from the tree through the shot fifty feet out.

[O sticlă bună la hanul episcopului în jilţul diavolului patruzeci şi unu grade şi treisprezece minute nord-est cart nord ramura principală a şaptea creangă latura estică trage prin ochiul stîng al capului de mort o linie oablă din copac spre ţintă la cincizeci paşi depărtare.]

— Dar, am spus, enigma asta pare mai încurcată ca oricînd. Cum poţi extrage vreun sens din toată poliloghia asta cu „jilţul diavolului“, „capul de mort“, „hanul episcopului“?

— Mărturisesc, răspunse Legrand, că problema pare încă destul de serioasă, dacă o priveşti la modul superficial. Întîi de toate, am încercat să desfac fraza în părţile ei fireşti, aşa cum le-a menit însuşi criptograful.

— Adică să pui semnele de punctuaţie?

— Ceva de genul ăsta.

— Dar cum ai reuşit să faci treaba asta?

— M-am gîndit că pentru autor toată *chestia* era să înşiruie cuvintele unul după altul, fără spaţii între ele, ca să îngreuneze descifrarea lor. Ei bine, un om nu prea ager, urmărind un asemenea scop, aproape sigur că va umfla lucrurile. Cînd, în cursul redactării, va ajunge la o întrerupere de sens, ceea ce, desigur, ar necesita o pauză sau un punct, insul va fi din cale-afară de doritor să înghesuie literele în chiar locul acela mai abitir decît de obicei. Dacă vei cerceta manuscrisul, în cazul de faţă, lesne vei putea detecta cinci asemenea cazuri de neobişnuită îngrămădeală. Pornind de la acest indiciu, iată cum am făcut împărţirea:

O sticlă bună la hanul episcopului, în jilţul diavolului, patruzeci şi unu grade şi treisprezece minute nord-est cart nord, ramura principală, a şaptea creangă, latura estică, trage, prin ochiul stîng al capului de mort, o linie oablă

din copac, spre ţintă, la cincizeci paşi depărtare.

— Chiar şi împărţirea asta, am spus, mă lasă tot în beznă.

— Şi pe mine m-a lăsat cîteva zile, răspunse Legrand, răstimp în care am umblat întruna ca să aflu, prin vecinătatea insulei Sullivan, de vreo clădire cu numele *Bishop's Hotel*14, căci, bineînţeles, am exclus din capul locului vechea-i denumire, aceea de *hostel*. Neprimind nici o informaţie în acest sens, eram pe punctul de a-mi extinde sfera de cercetare şi de a proceda într-un mod mai sistematic, cînd, într-o bună dimineaţă, mi-a trecut prin cap, aşa, ca din senin, că acest „han al episcopului" ar putea avea vreo legătură cu o străveche familie, pe nume Bessop15, şi care familie, din vremuri imemoriale, stăpînise un vechi conac, la vreo patru mile nord de insulă. Drept urmare, m-am dus pînă la plantaţia respectivă şi mi-am reluat cercetările printre negrii mai în etate de prin partea locului. În cele din urmă, una dintre femeile foarte bătrîne mi-a spus că ar fi auzit de un loc cu numele de *Castelul lui Bessop* şi era încredinţată că m-ar putea îndruma pînă acolo, numai că nu era nici castel şi nici han, ci o stîncă înaltă.

M-am oferit să-i dau o sumă frumuşică pentru osteneală şi, după ce se codi o vreme, consimţi să mă însoţească pînă la locul cu pricina. L-am găsit fără prea mare greutate şi, după ce m-am despărţit de femeie, am început să-l cercetez. „Castelul" consta într-o formaţiune neregulată de roci şi stînci, una dintre acestea fiind de-a dreptul impresionantă prin înălţimea ei, dar şi prin înfăţişarea ei stingheră şi oarecum artificială. M-am căţărat pînă pe vîrful ei şi apoi am simţit o mare disperare, neştiind ce trebuia să fac pe mai departe.

Pe cînd eram adîncit în gînduri, ochii îmi căzură pe o teşitură îngustă în peretele estic al stîncii, cam la un iard sub piscul pe care stăteam. Cornişa ieşea în afară cu vreo optsprezece ţoli şi nu era mai lată de un picior, o nişă în steiul chiar de deasupra ei făcînd-o să aducă de departe cu unul dintre scaunele acelea cu spetează scobită pe care le foloseau strămoşii noştri. Nu aveam nici un dubiu că acolo se afla „jilţul diavolului" pomenit în manuscris şi în acel moment mi s-a părut că pătrunsesem întregul secret.

„O sticlă bună", ştiam că nu putea să însemne nimic altceva decît o lunetă marină, căci cuvîntul „sticlă" rareori e întrebuinţat cu alt sens de către marinari. Ei bine, am văzut numaidecît că trebuia să mă folosesc de o lunetă şi de un anumit unghi de vedere, *absolut invariabil*, din care să privesc. Şi n-am

ezitat o clipă să cred că expresiile *„patruzeci şi unu grade şi treisprezece minute“* şi *„nord-est cart nord“* trebuiau luate ca nişte indicaţii despre cum anume să fie orientată luneta. Tulburat peste măsură de aceste descoperiri, m-am dus degrabă acasă, mi-am procurat o lunetă şi am revenit la stîncă.

M-am lăsat să lunec în jos pînă în dreptul cornişei şi am văzut că nu se putea sta pe ea decît într-o anumită poziţie. Acest fapt confirma presupunerea mea. M-am gîndit atunci să folosesc luneta. Bineînţeles, cele *„patruzeci şi unu grade şi treisprezece minute“* nu puteau însemna altceva decît înălţimea aflată deasupra orizontului vizibil, întrucît direcţia orizontală era clar indicată prin cuvintele *„nord-est cart nord“*. Această ultimă direcţie am stabilit-o de-ndată cu ajutorul unei busole de buzunar; apoi, îndreptînd luneta, mai mult pe ghicite, într-un unghi cît mai aproape de patruzeci şi unu de grade înălţime, am mişcat-o cu grijă în sus şi în jos, pînă cînd atenţia îmi fu reţinută de un soi de scobitură rotundă sau spărtură în frunzişul unui copac uriaş care îşi domina fîrtaţii pînă departe. În mijlocul acestei scobituri am observat o pată albă, însă la început nu puteam desluşi ce era. Ajustînd focarul lunetei, am privit din nou, şi de data asta mi-am dat seama că era un craniu omenesc.

După această descoperire, am devenit atît de încrezător în mine însumi, încît am socotit enigma ca şi dezlegată; întrucît expresia *„ramura principală, a şaptea creangă, latura estică“* nu se putea referi decît la poziţia craniului din copac, iar *„trage prin ochiul stîng al capului de mort“*, la fel, nu admitea decît o singură interpretare, legată de descoperirea unui tezaur îngropat. Mi-am dat seama că schema era să trag un glonţ prin ochiul stîng al craniului şi că *„o linie oablă“*, cu alte cuvinte o linie dreaptă, trasă de la *„ţintă“* (adică de unde a căzut glonţul), din cel mai apropiat punct al copacului, şi de acolo desfăşurată apoi pe o distanţă de cincizeci de picioare, ar putea indica un punct precis, şi sub acest punct, gîndeam în sinea mea, era măcar *posibil* să zacă ascuns un tezaur de valoare.

— Totul e cît se poate de clar, am zis, şi, deşi ingenios, e simplu şi explicit. Ce s-a mai întîmplat după ce-ai plecat de la „hanul episcopului“?

— Bun, după ce mi-am notat cu grijă poziţia copacului, am luat-o înapoi spre casă. Dar, în clipa cînd am părăsit *„jilţul diavolului“*, scobitura rotundă a dispărut, iar după aceea n-am mai putut-o zări, oricît m-am învîrtit. După mine, lucrul extraordinar în toată treaba asta e faptul (căci repetarea experimentului m-a convins că într-adevăr e vorba de un *fapt*) că spărtura cu pricina nu-i

vizibilă din nici un alt unghi de vedere decît din cel situat pe cornişa îngustă din peretele stîncii.

În expediţia asta pînă la „hanul episcopului“ fusesem însoţit de Jupiter, care de cîteva săptămîni bune remarcase fără îndoială starea mea de apatie şi era foarte grijuliu să nu mă lase de unul singur. A doua zi însă, sculîndu-mă dis-de-dimineaţă, am reuşit să-i dau plasă şi m-am dus în munţi să caut copacul. Cu chiu şi vai, l-am găsit. Cînd m-am întors acasă, noaptea, sluga mea îşi pusese în cap să-mi tragă o chelfăneală. Cît despre restul aventurii noastre, cred că eşti la fel de bine informat ca şi mine.

— Presupun, am zis, că n-ai nimerit locul de prima dată cînd am săpat din cauza neghiobiei lui Jupiter, care a lăsat în jos cărăbuşul prin ochiul drept, în loc să-i fi dat drumul prin ochiul stîng al craniului.

— Exact. Această eroare a dat diferenţa de doi ţoli şi jumătate faţă de *ţintă*, adică faţă de poziţia ţăruşului de lîngă copac; şi, dacă tezaurul s-ar fi aflat chiar sub *„ţintă“*, eroarea ar fi fost neînsemnată; dar *„ţinta“*, laolaltă cu punctul cel mai apropiat al copacului erau numai două repere care să ne permită să stabilim o linie de direcţie; fireşte, eroarea, oricît de măruntă la început, creştea pe măsură ce ne îndepărtam cu linia şi, după ce-am făcut cincizeci de paşi, ne abătuserăm cu totul de obiectivul nostru. Dacă n-ar fi fost convingerea mea adînc înrădăcinată că pe aici, pe undeva, era îngropat de fapt un tezaur, toate silinţele noastre ar fi fost poate în van.

— Pesemne că ideea trăsnită cu *craniul*, cu tragerea unui glonţ prin ochiul hîrcii, i-o fi venit lui Kidd chiar de la flamura piraţilor. Şi fără îndoială că un soi de simţ poetic l-a îmboldit să încerce să-şi recupereze banii recurgînd la acest simbol macabru.

— Tot ce se poate; dar nu pot deloc alunga gîndul că în toată treaba asta bunul-simţ a jucat un rol la fel de mare ca şi simţul poetic. Ca să se vadă din *„jilţul diavolului“*, trebuia ca obiectul, dacă era mai mititel, să fie neapărat *alb;* şi nimic nu-şi păstrează, ba chiar îşi sporeşte albeaţa, mai bine ca un craniu omenesc, atunci cînd este expus intemperiilor de tot felul.

— Însă grozav te mai făleai şi bălăngăneai cărăbuşul ăla! Eram sigur că ai luat-o razna. Şi de ce-ai ţinut morţiş să slobozi din craniu, în loc de glonţ, un cărăbuş?

— Ca să fiu sincer, mă cam enervau bănuielile dumitale vădite în legătură cu sănătatea mea mintală şi, ca atare, mi-am zis să te pedepsesc, pe

tăcute, în felul meu, printr-o mică şmecherie bine ticluită. De-asta bălăngăneam gîngania şi i-am dat drumul din copac. Chiar remarca dumitale despre greutatea ei neobişnuită mi-a sugerat această din urmă idee.

— Aha, pricep; dar un singur lucru îmi mai dă bătaie de cap. Cum e cu scheletele găsite în groapă?

— Iată o întrebare la care nu sînt mai în măsură să răspund decît dumneata. S-ar părea însă că nu există decît o singură explicaţie plauzibilă, şi totuşi ar fi cumplit să crezi în ororile pe care ea le presupune. E limpede că insul ăsta, Kidd, dacă într-adevăr Kidd a ascuns tezaurul, iar eu, unul, n-am nici o îndoială, e limpede, zic, că în toată treaba asta trebuie să fi avut ajutoare. Isprăvind însă cu partea cea mai grea, posibil ca omul să fi chibzuit că-i mai bine să-i elimine pe toţi cei care-i cunoşteau secretul. Poate că două lovituri de sapă să fi fost de ajuns, pe cînd ajutoarele lui trudeau în groapă; poate că a fost nevoie de vreo zece… cine să ne spună?

1. Forma stîlcită în care negrii din sudul Statelor Unite pronunţau apelativul englezesc *master*: stăpîn.
2. Scarabeul cu hîrcă de om (în lat, în orig).
3. *alb… ca un moroi*: „*as white as a gose*“ (strigoi). Baudelaire traduce expresia cu *comme un oie* (ca o gîscă), aceasta fiind, în opinia lui Mabbott, o îmbunătăţire involuntară a originalului, care i-ar fi plăcut lui Poe. Vorbirea dialectală a lui Jupiter e redată de Baudelaire în limba franceză standard.
4. Singur (în lat, în orig).
5. Cărăbuşul lui Poe e imaginar, însă el reuneşte trăsături ale unor insecte reale ce se găseau pe Insula Sullivan: *Callichroma splendidum*, de un galben auriu, cu aripioare verzi, şi *Alaus oculatus*, care are pe protorax două pete negre ovale încadrate de alb, semănînd cu un steag de piraţi (Ellison A. Smyth Jr., *Sewanee Review*, ianuarie 1910, citat de Hervey Allen, *Israfel*, 1926, I, p. 216).
6. Calculele matematice par a fi greşite (Dana C. Hill, *Poe's Error*, *Northwestern Magazine*, ianuarie 1916). După Edward Wagenknecht (*Edgar Allan Poe*, p. 103), „Poe era preocupat nu atît să fie precis, cît să dea aparenţa preciziei“.
7. Cifrul e cît se poate de corect în prima tipărire a nuvelei, dar în versiunile revizuite există o oarecare inconsecvenţă cît priveşte cifrul, transliterarea şi lista caracterelor de cod. După Wimsatt (*PMLA*, septembrie 1943), sursele autorului ar fi putut fi articolul despre *Cifru* din *Cyclopaedia* (1819) a lui Abraham Rees, altul perfect identic din *Encyclopaedia Britannica* (ediţia a III-VI-a, 1798-1836), precum şi *Cryptography* din *Encyclopaedia Americana* (1836).

8. Cuvîntul englezesc *kid* înseamnă „ied“.

9. În engl. *a* – „un“, „una“; *I* – „eu“.

10. Prin (engl.).

11. Grad (engl.).

12. Treisprezece (engl.).

13. Un bun, o bună (engl.).

14. Hanul episcopului.

15. *Bishop* şi *Bessop* au pronunţii foarte apropiate.

Îngropat de viu

Există anumite subiecte de interes arzător, însă mult prea oribile pentru scopurile unei povestiri legitime. Pe acestea simplul romancier ar trebui să le evite dacă nu vrea să jignească sau să dezguste. Ele sînt tratate cum se cuvine doar atunci cînd severitatea şi măreţia Adevărului le consfinţeşte şi le susţine. Ne simţim înfioraţi, de pildă, de cea mai intensă dintre „plăcutele dureri“ la relatările despre traversarea Berezinei, cutremurul din Lisabona, ciuma de la Londra, masacrul din noaptea Sfîntului Bartolomeu sau asfixierea celor o sută douăzeci şi trei de prizonieri în Hruba Neagră din Calcutta. Dar ce tulbură în aceste relatări este faptul în sine – este realitatea – este adevărul istoric. Ca simple invenţii, n-ar trebui să le privim decît cu silă.

Am menţionat doar cîteva dintre cele mai însemnate şi teribile calamităţi înscrise pe răboj; însă ce impresionează la ele într-atît închipuirea este nu atît întinderea, cît felul calamităţii. Nu-i nevoie să-i aduc aminte cititorului că, din lungul şi ciudatul catalog al mizeriilor omeneşti, aş fi putut alege numeroase alte cazuri mai pline de suferinţă esenţială decît oricare dintre aceste vaste generalizări ale dezastrului. Adevărata nenorocire, pe drept cuvînt – suferinţa supremă – este specifică, nu difuză. Că extremele cumplite ale agoniei le îndură omul luat ca unitate şi niciodată omul ca masă – pentru asta ar trebui să-i mulţumim Dumnezeului cel milostiv!

A fi îngropat de viu este, dincolo de orice îndoială, cea mai terifiantă dintre aceste extreme ce au fost hărăzite vreodată bieţilor muritori. Că acest lucru s-a petrecut frecvent, chiar foarte frecvent, nu poate fi negat de nici unul dintre cei care gîndesc. Hotarele ce despart Viaţa de Moarte sînt în cel mai bun caz vagi şi nebuloase. Cine ar putea spune unde se termină una şi unde începe cealaltă? Ştim că sînt unele boli în care se produc opriri totale ale tuturor funcţiunilor aparente ale vieţii şi în care totuşi aceste opriri sînt, la drept vorbind, doar simple întreruperi. Sînt numai nişte pauze temporare în mecanismul incomprehensibil. Trece o perioadă anume şi un principiu nevăzut şi misterios pune iarăşi în mişcare pinioanele magice şi rotiţele vrăjite. N-a fost ruptă pe vecie funia de argint, nici ireparabil sfărîmat potirul de aur.[1] Dar unde a fost sufletul în acest răstimp?

Totuşi, în afară de concluzia inevitabilă, *a priori*, că anumite cauze

trebuie să producă anumite efecte, că binecunoscuta ocurenţă a unor asemenea cazuri de întrerupere a vieţii în chip firesc trebuie să ducă din cînd în cînd la înhumări premature – afară de acest considerent, avem dovada peremptorie a experienţei medicale şi a celei obişnuite pentru a demonstra că nenumărate asemenea îngropări au avut într-adevăr loc. La nevoie, aş putea aminti pe loc o sută de cazuri bine autentificate. Unul de un fel cu totul remarcabil şi ale cărui împrejurări s-ar putea să fie încă proaspete în memoria unora dintre cititorii mei se petrecuse nu cu mult timp în urmă în oraşul învecinat, Baltimore, unde stîrni o vie, dureroasă şi pe larg împărtăşită nelinişte. Soţia unuia dintre cei mai respectabili cetăţeni, un eminent jurist şi membru al Congresului, fu lovită pe neaşteptate de o boală inexplicabilă ce sfida întreaga iscusinţă a medicilor ei. După multe suferinţe, ea muri sau s-a crezut că ar fi murit. Într-adevăr, nimeni nu bănuia şi nici nu avea motive de a bănui că nu era moartă de-a binelea. Femeia prezenta toate aspectele comune ale morţii. Chipul luase obişnuitul contur subţiat şi scofîlcit. Buzele aveau obişnuita paloare marmoreană. Ochii erau lipsiţi de strălucire. Căldura dispăruse. Pulsul încetase. Trei zile trupul fu ţinut neîngropat, răstimp în care căpătase o rigiditate ca de piatră. Pe scurt, fu grăbită înmormîntarea, dată fiind rapida avansare a ceea ce se credea a fi descompunerea.

Femeia fusese depusă în cavoul familiei, care, în următorii trei ani, rămase netulburat. La sfîrşitul acestei perioade fu deschis pentru aducerea unui sarcofag; însă, vai! ce şoc îngrozitor îl aştepta pe soţul care, el însuşi, deschise uşa. Cînd canaturile se dădură în spate, un fel de obiect înveşmîntat în alb îi căzu zornăind în braţe. Era scheletul soţiei sale în linţoliul încă neputrezit.

O cercetare atentă adeveri că femeia înviase la două zile după înmormîntare, că sforţările ei în sicriu îl făcuseră să cadă din nişă sau de pe raft pe podea, unde se sfărîmase atît de tare, încît îi permise să iasă. O candelă, care din întîmplare fusese lăsată plină cu seu în cavou, fu găsită goală; totuşi ea s-ar fi putut consuma prin evaporare. Pe cea mai înaltă dintre treptele ce duceau în această încăpere a groazei era o bucată mare din sicriu, cu care s-ar părea că se zbătuse să atragă atenţia izbind în uşa de fier. Pe cînd se chinuia astfel, probabil că leşinase sau posibil să fi murit pur şi simplu de spaimă; iar în cădere, giulgiul i se agăţase în grilajul de fier care era proiectat înspre interior. Astfel rămase şi astfel putrezi, în picioare.

În anul 1810 a avut loc în Franţa un caz de înhumare prematură, însoţit

de unele împrejurări ce dovedesc îndeajuns aserţiunea după care adevărul este, la drept vorbind, mai straniu decît ficţiunea. Eroina întîmplării era o oarecare mademoiselle Victorine Lafourcade, o fată dintr-o familie ilustră, cu avere şi de o neasemuită frumuseţe. Printre numeroşii ei peţitori era şi Julien Bossuet, un *littérateur*2 sau gazetar sărac, din Paris. Însuşirile şi purtarea lui mereu curtenitoare atraseră atenţia moştenitoarei, de care s-ar părea că era iubit cu adevărat; însă, mîndră de stirpea ei, ea se decise în cele din urmă să-l refuze şi să se mărite cu un anume monsieur Renelle, bancher şi diplomat cu oarecare notorietate. După căsătorie însă acest gentleman o neglija şi, poate chiar mai sigur, o maltrata. După ce petrecu cu el cîţiva ani de chin, muri – în tot cazul, starea ei aducea atît de mult cu cea a unei moarte, încît îi păcăli pe toţi cei care o văzură. Fu înmormîntată nu într-un cavou, ci într-o groapă obişnuită, în satul unde se născuse. În culmea disperării şi chinuit încă de amintirea iubirii sale nemărginite, îndrăgostitul purcede din capitală spre îndepărtata regiune unde se află satul, stăpînit de dorinţa romantică de a deshuma cadavrul şi de a-şi însuşi cosiţele ei învoalte. Soseşte la mormînt. În miez de noapte dezgroapă sicriul, îl deschide şi începe să taie părul fetei, cînd este reţinut de ochii dragi care se deschid. În realitate, fata fusese îngropată de vie. Viaţa nu o părăsise cu totul; şi fu trezită de mîngîierile iubitului ei din letargia ce fusese confundată cu moartea. Ca un nebun, el o duse în braţe pînă la locuinţa lui din sat. Îi dădu cîteva întăritoare puternice dintre cele sugerate de cunoştinţele sale medicale deloc neînsemnate. Într-un tîrziu, ea îşi reveni. Îşi recunoscu salvatorul. Rămase cu el pînă cînd, încetul cu încetul, îşi recăpătă pe deplin sănătatea de dinainte. Inima ei de femeie nu era de piatră, şi această ultimă lecţie de dragoste fu de ajuns ca să i-o înmoaie. I-o dărui lui Bossuet. Nu se mai întoarse la soţul ei, ci, ascunzîndu-i faptul că înviase, fugi cu iubitul ei în America. Douăzeci de ani mai tîrziu cei doi se întoarseră în Franţa cu convingerea că timpul schimbase atît de mult înfăţişarea femeii, încît prietenii ei nu o vor mai putea recunoaşte. Se înşelară însă, întrucît, de la prima întîlnire, monsieur Renelle o recunoscu pe dată şi-şi revendică soţia. Ea se împotrivi acestei cereri, iar tribunalul o susţinu în împotrivirea ei, hotărînd că, după trecerea atîtor ani, împrejurările cu totul speciale anulaseră, nu doar cît priveşte echitatea, dar şi legea, autoritatea soţului.

Revista de chirurgie din Leipzig, un periodic cu mare merit şi autoritate3, pe care editorii americani, indiferent care, ar face bine să-l traducă şi să-l

republice, consemnează într-un număr recent un eveniment foarte întristător de felul celor în cauză.

Un ofiţer de artilerie, bărbat de statură gigantică şi cu o sănătate robustă, trîntit fiind de pe un cal nărăvaş, se alese cu o foarte severă contuzie la cap, care îl făcu să-şi piardă numaidecît cunoştinţa. Craniul îi era uşor fracturat, însă nu se observa nici o primejdie imediată. Trepanaţia reuşi de minune. I se luă sînge şi fură aplicate multe altele dintre obişnuitele mijloace de alinare. Treptat însă el căzu într-o stare de amorţeală tot mai gravă şi în final s-a crezut că ar fi murit.

Vremea era caldă; şi el fu îngropat cu o grabă indecentă într-unul din cimitirele comunale. Înmormîntarea avu loc într-o joi. Duminica următoare, ca de obicei, aleile cimitirului erau înţesate de vizitatori; şi pe la amiază se iscă un freamăt nemaipomenit la spusele unui ţăran cum că, stînd pe mormîntul ofiţerului, simţi cît se poate de clar o zguduitură în pămînt, ca şi cînd ar fi fost produsă de cineva care se zbătea dedesubt. La început se dete prea puţină atenţie spuselor omului, însă vădita lui teroare şi încăpăţînarea cu care persista în relatarea lui îşi făcură în cele din urmă efectul firesc asupra mulţimii. Fură procurate degrabă nişte lopeţi şi în cîteva clipe groapa, care era ruşinos de puţin adîncă, fu răscolită atît de tare, încît apăru capul celui ce sălăşluia în ea. Atunci părea mort, însă stătea aproape în capul oaselor în sicriu, al cărui capac în sforţările sale furioase îl săltase niţel în sus.

Fu transportat numaidecît la cel mai apropiat spital, iar acolo fu declarat încă în viaţă, deşi în stare de asfixie. După cîteva ceasuri îşi reveni în simţiri, recunoscu unele dintre cunoştinţele sale şi în fraze întretăiate vorbi despre agonia sa din mormînt.

Din ce povesti era limpede că, îngropat fiind, trebuie să fi fost conştient mai bine de un ceas că era viu, înainte să cadă în nesimţire. Groapa fusese astupată neglijent şi la repezeală cu pămînt din cale-afară de afînat; şi astfel putea să pătrundă în ea puţin aer. Auzea deasupra capului paşii mulţimii şi se zbătuse la rîndul său să se facă auzit. Şi tocmai tumultul din incinta cimitirului, zise el, pare să-l fi trezit dintr-un somn adînc – dar nu apucase bine să se trezească şi-şi dete seama perfect de cumplita grozăvie a situaţiei sale.

Pacientul acesta – faptul este consemnat – se simţea binişor şi părea să se însănătoşească pe deplin, cînd căzu victimă experimentelor medicale ale unor şarlatani. Îi fu aplicată bateria galvanică şi brusc îşi dete sfîrşitul într-una din

crizele paroxistice pe care aceasta le provoacă uneori.

Menţionarea bateriei galvanice îmi aduce aminte însă de un caz bine cunoscut şi absolut extraordinar, în care acţiunea ei se dovedise a fi mijlocul prin care fu readus la viaţă un tînăr avocat din Londra, care fusese îngropat cu două zile înainte. Asta s-a întîmplat în 1831 şi la vremea aceea a produs o senzaţie nemaipomenită orişiunde devenea subiect de conversaţie.

Pacientul, domnul Edward Stapleton, murise, pare-se, de febră tifoidă, însoţită de unele simptome neobişnuite, care treziră curiozitatea medicilor săi. După moartea sa aparentă, prietenii lui fură rugaţi să încuviinţeze un examen *post mortem,* însă aceştia refuzară acest lucru. Cum se întîmplă adesea în cazul unor asemenea refuzuri, medicii hotărîră să dezgroape cadavrul şi să-l disece în voia lor pe furiş. S-a ajuns uşor la o înţelegere cu una dintre numeroasele bande de hoţi de cadavre ce infestează Londra; şi în a treia noapte după funeralii, presupusul cadavru fu dezgropat dintr-un mormînt adînc de opt picioare şi depus în sala de operaţie a unuia dintre spitalele private.

În fapt, i se făcu o incizie destul de adîncă în abdomen, cînd înfăţişarea fragedă şi nevătămată a subiectului sugeră aplicarea bateriei electrice. Experienţele urmară una după alta şi se arătară efectele obişnuite, fără nimic caracteristic cît de cît, cu excepţia, o dată sau de două ori, a ceva din activitatea musculară care semăna cu viaţa într-un grad mai mare decît de obicei.

Se făcuse tîrziu. Se crăpa de ziuă; şi socotiră de cuviinţă ca, în sfîrşit, să se purceadă numaidecît cu disecţia. Un student însă ţinea în mod special să-şi testeze o teorie proprie şi insistă să se aplice bateria la unul dintre muşchii pectorali. S-a făcut o tăietură adîncă şi o bucată de sîrmă fu pusă iute în contact, cînd pacientul, cu o mişcare grăbită, dar nicidecum convulsivă, se ridică de pe masă, se duse pînă spre mijlocul încăperii, privi nelinişţit în jur cîteva secunde şi apoi… vorbi. Ce spunea era ininteligibil; dar erau rostite cuvinte; silabisirea era clară. După ce vorbi, se prăbuşi pe podea.

Cîteva momente fură cu toţii paralizaţi de groază, dar urgenţa cazului le-a redat iute prezenţa de spirit. S-a văzut că domnul Stapleton era viu, deşi în stare de leşin. Sub influenţa eterului îşi reveni şi fu repede vindecat şi redat tovărăşiei prietenilor săi, cărora însă li s-a ascuns vestea învierii sale, pînă ce nu dispăru primejdia unei recidive. Se poate închipui mirarea, negrăita lor uimire.

Totuşi aspectul cel mai tulburător al acestei întîmplări este cuprins în cele afirmate de însuşi domnul S. Acesta a declarat că în nici o perioadă n-a fost cu

totul insensibil, că în mod vag şi confuz a fost conştient de tot ce i s-a întîmplat, din clipa în care a fost declarat *mort* de către medicii săi pînă în aceea în care a căzut leşinat pe podeaua spitalului. „Sînt viu“, fură cuvintele neînţelese pe care în disperarea sa se străduia să le rostească de îndată ce recunoscuse sala de disecţie.

Ar fi o treabă uşoară să înmulţeşti istorisiri precum acestea, însă mă abţin, căci într-adevăr nu-i nevoie să demonstrăm faptul că au loc înmormîntări înainte de vreme. Dacă ne gîndim, din natura cazului, cît de rar este în puterea noastră să le detectăm, trebuie să admitem că ele se pot petrece *frecvent* fără cunoştinţa noastră. Într-adevăr, rareori se întîmplă să fie răscolit un mormînt, indiferent de scop, indiferent de întinderea sa, fără a nu se descoperi schelete în poziţii ce sugerează cele mai cumplite bănuieli.

Cumplită într-adevăr bănuiala, dar şi mai cumplită osînda! Se poate afirma fără ezitare că *nici o* întîmplare nu este atît de teribil de potrivită ca să inspire suprema suferinţă trupească şi mentală cum este îngroparea de viu. Insuportabila apăsare asupra plămînilor, miasmele înăbuşitoare ale pămîntului jilav, strînsoarea veşmintelor morţii, rigida îmbrăţişare a îngustului locaş, întunericul Nopţii absolute, tăcerea ca o mare copleşitoare, prezenţa nevăzută, dar palpabilă a Viermelui Biruitor – aceste lucruri, laolaltă cu gîndul la aerul şi iarba de deasupra, cu amintirea prietenilor dragi care ar sări să ne salveze numai să ştie de soarta noastră, şi cu conştiinţa că despre soarta asta ei nu vor putea fi informaţi *niciodată*, că partea noastră fără speranţă este a celor morţi cu adevărat – aceste consideraţii, zic, strecoară în inima care încă mai palpită o oroare atît de cumplită şi de insuportabilă, încît pînă şi cea mai îndrăzneaţă imaginaţie se dă îndărăt dinaintea ei. Nu cunoaştem nimic mai chinuitor pe Pămînt, nici în tărîmurile cele mai întunecate ale Iadului nu putem visa la ceva mai hidos. Şi astfel toate istorisirile despre acest subiect sînt de un profund interes; un interes care, prin sfînta oroare a subiectului însuşi, depinde totuşi, în chip cît se poate de potrivit şi de ciudat, de convingerea noastră despre *adevărul* celor istorisite. Ce am să povestesc acum este din propriile mele cunoştinţe, din experienţa mea proprie şi adevărată.

Cîţiva ani am suferit de atacurile acelei stranii boli căreia, în lipsa unui termen mai exact, medicii au convenit să-i dea numele de catalepsie. Deşi cauzele imediate şi cele care predispun şi chiar diagnosticul acestei boli sînt încă un mister, caracterul ei aparent şi evident este suficient de bine cunoscut.

Variaţiile ei par să fie îndeosebi de grad. Uneori bolnavul zace doar o zi sau chiar o perioadă mai scurtă, într-un fel de extremă letargie. Este în nesimţire şi cu totul nemişcat; însă bătăile inimii sînt totuşi uşor perceptibile; mai dăinuie o urmă de căldură; o uşoară culoare persistă în miezul obrajilor; şi, apropiindu-i o oglindă de buze, putem detecta activitatea slabă, neregulată şi oscilantă a plămînilor. Apoi din nou durata transei este de săptămîni – sau chiar luni de zile; pe cînd observaţia cea mai atentă şi cele mai riguroase teste medicale nu reuşesc să stabilească vreo deosebire substanţială între starea bolnavului şi ce concepem noi a fi moartea absolută. Cel mai adesea el scapă de o îngropare de viu doar prin aceea că prietenii lui ştiu că înainte vreme suferise de catalepsie, datorită bănuielilor astfel trezite şi, mai presus de toate, neapariţiei descompunerii. Evoluţia bolii este, din fericire, treptată. Primele manifestări, deşi vădite, sînt neîndoielnice. Crizele devin tot mai pronunţate şi fiecare durează o perioadă mai lungă decît precedenta. În asta constă principala măsură de prevenire a îngropării. Nefericitul al cărui *prim* atac ar avea acest caracter extrem, care se poate vedea uneori, aproape inevitabil ar fi osîndit de viu mormîntului.

Propriul meu caz nu se deosebea prin nici un aspect mai important de cele menţionate în tratatele de medicină. Uneori, fără vreo cauză aparentă, mă cufundam încet-încet într-o stare de semisincopă sau semileşin; şi rămîneam în starea asta, fără vreo durere, fără capacitatea de a mă mişca sau, strict vorbind, de a gîndi, ci cu conştiinţa amorţită şi letargică a vieţii şi a prezenţei celor din jurul patului meu, pînă ce criza bolii mă readucea brusc şi deplin în simţiri. Alteori mă lovea fulgerător şi impetuos. Mi se făcea rău, amorţeam, mă treceau fiorii, ameţeam şi dintr-odată mă prăbuşeam la pămînt. Apoi, săptămîni în şir, totul era neant, întuneric şi tăcere, şi universul devenea Nimic. O anihilare mai totală nu putea fi. Din aceste din urmă atacuri mă trezeam însă la fel de încet şi de treptat pe cît de bruscă fusese criza. Aşa cum răsar zorile pentru cerşetorul fără prieteni şi fără adăpost, şi care colindă străzile în nopţile lungi şi pustii ale iernii – la fel de tîrzie – la fel de înceată – la fel de veselă se reîntorcea lumina Sufletului către mine.

Afară de această tendinţă spre transă, sănătatea mea părea totuşi în general bună; nici nu puteam observa că ea ar fi fost în vreun fel afectată de acea unică maladie prevalentă – doar dacă într-adevăr idiosincrazia în *somnul* meu obişnuit n-ar putea fi privită ca o consecinţă a ei. Trezindu-mă din somn,

nu-mi puteam niciodată recîştiga dintr-odată deplina posesiune a simţurilor, ci întotdeauna rămîneam multe minute în adîncă buimăcire şi perplexitate; facultăţile mentale în general, dar memoria în special, fiind într-o stare de absolută suspensie.

În tot ce înduram nu era nici o suferinţă fizică, dar cît despre suferinţa morală, o infinitate. Imaginaţia mea devenise macabră. Vorbeam „de viermi, morminte şi epitafuri“4. Mă abandonam reveriilor morţii, iar ideea îngropării de viu punea continuă stăpînire asupra creierului meu. Oribilul Pericol la care eram expus mă bîntuia zi şi noapte. În timpul celei dintîi, tortura meditaţiei era excesivă – în timpul celei de-a doua, supremă. Cînd Întunericul înfiorător cuprindea Pămîntul, atunci, la oroarea nemaipomenită a gîndului tremuram – tremuram ca penele fîlfîitoare de pe dric. Cînd Firea nu mai putea îndura veghea, doar după sforţări consimţeam să adorm – căci mă cutremuram la gîndul că, trezindu-mă, aveam să mă aflu locatarul unui mormînt. Şi cînd, într-un tîrziu, mă cufundam în somn, nu făceam decît să mă avînt dintr-odată într-o lume de fantasme, deasupra căreia, cu aripi uriaşe, negre, adumbrind totul, plutea atotputernică acea unică Idee sepulcrală.

Dintre nenumăratele imagini ale întunericului ce mă chinuiau astfel în visele mele, aleg ca mărturie doar o viziune solitară. Se făcea că eram cufundat într-o transă cataleptică de o durată şi profunzime mai mari ca de obicei. Deodată am simţit pe frunte o mînă ca un sloi de gheaţă, şi un glas nerăbdător, nedesluşit, îmi şopti în ureche cuvintele „Ridică-te!“.

M-am ridicat în capul oaselor. Întunericul era total. Nu puteam vedea figura celui care mă trezise. Nu-mi aduceam aminte nici de perioada cînd căzusem în transă, nici de locul în care zăceam atunci. Pe cînd rămăsesem nemişcat şi mă străduiam să-mi adun gîndurile, mîna rece mă apucă feroce de încheietură, scuturînd-o cu mînie, în timp ce vocea bolborosi din nou:

— Ridică-te! Nu ţi-am poruncit să te ridici?

— Şi cine eşti tu? am întrebat.

— Eu n-am nici un nume în regiunile unde locuiesc, răspunse glasul cu jale; am fost muritor, dar sînt un demon. Am fost neîndurător, dar sînt milos. Tu simţi doar că mă cutremur. Dinţii-mi clănţăne cînd vorbesc, totuşi nu de la răcoarea nopţii – a nopţii fără sfîrşit. Dar această hidoşenie este insuportabilă. Cum poţi *tu* dormi liniştit? Eu nu mă pot odihni de plînsetul acestor chinuri cumplite. Aceste imagini sînt mai mult decît pot eu îndura. Scoală-te! Vino cu

mine în Noaptea de afară şi-ţi voi dezveli mormintele. Nu-i acesta un spectacol al suferinţei? Priveşte!

Am privit; şi nevăzuta figură ce mă ţinea încă strîns de încheietură făcu să se deschidă mormintele întregii omeniri; şi din fiecare se strecura palida lucire fosforescentă a putreziciunii; astfel încît puteam vedea în cele mai ascunse cotloane, iar acolo să contemplu trupurile înfăşurate în linţoliu în somnul lor trist şi solemn laolaltă cu viermele. Dar – vai! – cei care se odihneau cu adevărat erau mai puţini, cu multe milioane, decît cei care nu dormeau deloc; şi era o zbatere uşoară; şi era o tristă nelinişte generală; şi din adîncurile nenumăratelor hrube venea foşnetul melancolic al veşmintelor celor îngropaţi. Şi dintre cei care păreau a se odihni în pace am văzut că un mare număr îşi schimbase, într-un grad mai mare sau mai mic, poziţia rigidă şi stingheritoare în care fuseseră iniţial îngropaţi. Şi glasul îmi spuse din nou, pe cînd priveam:

— Nu e – o, *nu* e asta o privelişte de jale? Însă, înainte să pot găsi cuvinte să-i răspund, silueta contenise să mă strîngă de încheietură, luminile fosforescente se stinseră, iar mormintele se închiseră cu o bruscă violenţă, pe cînd din ele se ridica un tumult de glasuri disperate, zicînd din nou: Nu e, o, Dumnezeule! *nu* e asta o privelişte de jale?

Închipuiri precum acestea, arătîndu-mi-se noaptea, îşi întindeau influenţa teribilă departe în orele mele de veghe. Nervii mei deveneau cu totul şubrezi şi cădeau pradă ororii perpetue. Ezitam să călăresc sau să mă plimb sau să-mi permit orice exerciţiu care m-ar fi îndepărtat de casă. De fapt, nu mai îndrăzneam să ies din prezenţa imediată a celor care ştiau de înclinaţia mea spre catalepsie, nu care cumva, avînd unul dintre obişnuitele mele accese, să fiu înmormîntat înainte de a fi fost stabilită starea mea reală. Mă îndoiam de grija, fidelitatea prietenilor mei cei mai dragi. Mă temeam că, în vreo transă de o durată mai mare decît cea obişnuită, aceştia ar putea fi convinşi să mă considere irecuperabil. Am mers chiar pînă acolo încît să mă tem că, întrucît le cauzam atîta bătaie de cap, ar fi bucuroşi să considere orice criză mai prelungită o scuză suficientă pentru a scăpa cu totul de mine. În zadar se străduiau să mă asigure cu cele mai solemne promisiuni. Le-am cerut sub cele mai sfinte jurăminte ca în nici un caz să nu mă îngroape pînă cînd procesul de descompunere nu va fi ajuns în punctul în care ar fi fost imposibil să mă mai ţină neîngropat. Şi chiar şi atunci spaimele mele de moarte refuzau să asculte de raţiune, refuzau să accepte orice consolare. Am început să iau un şir de măsuri de prevedere

elaborate. Printre alte lucruri am dispus să fie refăcut cavoul familial astfel încît să permită deschiderea uşii pe dinăuntru. Cea mai slabă apăsare pe un levier lung ce ajungea pînă departe în criptă făcea ca porţile de fier să se dea în lături. Mai erau şi alte dispozitive care să lase să pătrundă aerul şi lumina, şi recipiente potrivite pentru mîncare şi apă, în imediata apropiere a sicriului destinat să mă primească. Acest sicriu avea o căptuşeală caldă şi moale şi era dotat cu un capac, construit după acelaşi principiu ca uşa cavoului, în plus nişte arcuri astfel concepute, încît cea mai slabă mişcare a corpului să fie suficientă pentru a-l deschide. Pe lîngă toate acestea, de acoperişul mormîntului era suspendat un clopot mare, a cărui frînghie trecea printr-o gaură a sicriului şi era prinsă de una din mîinile cadavrului. Însă – vai! – la ce foloseşte vigilenţa împotriva Destinului omului? Nici măcar aceste bine concepute măsuri de securitate nu fură suficiente pentru a-l cruţa de cele mai cumplite agonii ale îngropării de viu pe nefericitul sortit acestor agonii!

Sosi o epocă, cum mai sosise adesea înainte, în care m-am trezit revenind dintr-o totală inconştienţă la cel dintîi uşor şi nedefinit sentiment al existenţei. Încet, cu paşi de broască-ţestoasă, se apropiară zorile slabe şi cenuşii ale zilei psihice. O nelinişte somnolentă. O suferinţă apatică a unei dureri surde. Nici o grijă, nici o speranţă, nici un efort. Apoi, după un lung interval, un ţiuit în urechi; apoi, după o perioadă şi mai lungă, o senzaţie de înţepături sau furnicături la extremităţi; apoi o perioadă aparent eternă de repaus plăcut, în timpul căruia sentimentele trezite se luptau să devină gîndire; apoi o scurtă recădere în nonentitate; apoi o revenire bruscă. Într-un tîrziu, tremurul uşor al unei pleoape; şi imediat după asta şocul electric al unei terori, mortale şi nedefinite, ce trimite sîngele în torente de la tîmple spre inimă. Şi acum primul efort real de a gîndi. Şi acum prima încercare de a-mi aminti. Şi acum un succes parţial şi evanescent. Şi acum memoria şi-a cîştigat supremaţia încît, într-o oarecare măsură, sînt conştient de starea mea. Simt că nu mă trezesc dintr-un somn obişnuit. Mi-amintesc că eram suferind de catalepsie. Şi acum, în cele din urmă, spiritul meu cutremurat este copleşit, ca de revărsarea unui ocean, de acea cumplită Primejdie – de acea spectrală şi precumpănitoare Idee.

Cîteva minute după ce această închipuire puse stăpînire pe mine am rămas locului nemişcat. Şi de ce? Nu găseam destul curaj să mă mişc. Nu îndrăzneam să fac efortul care să mă mulţumească de soarta mea – şi totuşi în inimă ceva îmi şoptea că *era un lucru sigur*. Disperarea – cum nici un alt fel de

nenorocire n-a născut vreodată – doar disperarea mă îndemnă, după multă şovăire, să ridic pleoapele grele ale ochilor. Le-am ridicat. Era întuneric – pretutindeni întuneric. Ştiam că atacul se sfîrşise. Ştiam că criza bolii mele trecuse de mult. Ştiam că-mi reveniseră acum deplin facultăţile văzului – şi totuşi era întuneric – pretutindeni întuneric – intensa şi desăvîrşita beznă a Nopţii ce durează de-a pururi.

Am încercat să ţip; şi buzele, şi limba uscată se mişcau convulsiv împreună în această încercare – dar nici un sunet nu ieşi din plămînii cavernoşi, care, apăsaţi parcă de greutatea unui munte suprapus, icneau şi palpitau, laolaltă cu inima, cu fiecare respiraţie mai trudnică şi mai anevoioasă.

Mişcarea fălcilor, în efortul de a striga, îmi dovedi că ele erau legate, cum se obişnuieşte la morţi. Am simţit de asemenea că eram întins pe ceva tare; şi că ceva asemănător mă înghesuia şi din laturi. Pînă acum nu îndrăznisem să-mi mişc picioarele – dar acum mi-am repezit în sus, din răsputeri, braţele, care stătuseră întinse de-a lungul trupului, cu mîinile încrucişate. Ele se loviră de un material solid şi lemnos, ce se întindea deasupra mea la o înălţime nu mai mare de şase ţoli de faţa mea. Nu mai aveam nici o îndoială că mă odihneam, în sfîrşit, într-un coşciug.

Şi acum, alături de toate nenorocirile mele fără de margini, veni duios îngerul Speranţei – căci mă gîndeam la măsurile de prevedere ce luasem. M-am zvîrcolit şi am făcut mişcări spasmodice să deschid capacul; acesta nu voia să se clintească. Am pipăit după frînghia clopotului; nu era de găsit nicăieri. Şi acum Mîngîietorul zbură pentru vecie şi o Disperare şi mai sumbră domnea triumfătoare; căci nu puteam să nu observ absenţa căptuşelii ce-o pregătisem cu atîta grijă – şi apoi, aşijderea, mă lovi în nări dintr-odată mireasma puternică şi specifică a pămîntului jilav. Concluzia era inevitabilă. *Nu* mă aflam în cavou. Căzusem în transă pe cînd eram plecat de acasă – pe cînd mă aflam printre străini – cînd sau cum, nu-mi puteam aminti – şi aceştia fură cei care mă îngropară ca pe un cîine – într-un sicriu ordinar bătut în cuie – şi azvîrlit adînc, adînc şi pentru vecie, în vreo *groapă* ordinară şi fără nume.

Pe cînd această cumplită convingere îşi făcea drum astfel în cele mai ascunse cotloane ale sufletului meu, m-am zbătut din nou să strig. Şi în această a doua încercare am reuşit. Un urlet sau răcnet prelung, sălbatic şi continuu, de agonie, răsună în tărîmurile Nopţii subterane.

— Hei! Ascultă! grăi un glas răguşit drept răspuns.

— Ce dracu’ te-a apucat? zise un al doilea.

— Ia mai termină odată! zise un al treilea.

— Ce-ţi veni să urli în halul ăsta, ca un coiot? zise un al patrulea; şi pe loc am fost apucat şi scuturat fără ceremonial cîteva minute în şir de o şleahtă de indivizi cam aspri la înfăţişare. Ei nu mă treziră din somn – căci eram treaz de-a binelea cînd am ţipat –, însă mă aduseră în deplina stăpînire a memoriei mele.

Această întîmplare avusese loc în apropiere de Richmond, în Virginia. Însoţit de un prieten, pornisem într-o expediţie de vînătoare de-a lungul rîului James, cîteva mile în aval. Se apropia noaptea şi furăm surprinşi de o furtună. Singurul adăpost la îndemînă era cabina plină de mucegai a unei mici şalupe ancorate pe rîu. Ne-am descurcat cum am putut şi am petrecut noaptea pe puntea ei. Eu am dormit într-una din cele două cuşete ale vasului – şi nu-i nevoie să descriu cuşeta unei şalupe de şaizeci-şaptezeci de tone. Cea pe care am ocupat-o eu nu avea nici un fel de aşternut. Lăţimea ei maximă era de optsprezece ţoli. Distanţa de la podea pînă la punte era exact aceeaşi. Era o treabă extrem de dificilă, am descoperit, să mă strecor în ea. Totuşi, am dormit tun; şi întreaga mea viziune – căci nu era nici vis, nici coşmar – se născu firesc din împrejurările situaţiei mele – din obişnuita predispoziţie a gîndurilor mele – şi din dificultatea, la care m-am referit deja, de a-mi concentra simţurile, şi în special de a-mi recîştiga memoria, mult timp după trezirea mea din somn. Oamenii care mă scuturau erau echipajul şalupei şi cîţiva muncitori hamali angajaţi să o descarce. De la încărcătură venea mirosul de pămînt. Bandajul din jurul fălcilor era o batistă de mătase cu care mă legasem la cap în lipsa obişnuitei mele tichii de noapte.

Chinurile îndurate erau însă indubitabil aceleaşi, în răstimpul acela, cu cele ale unei înmormîntări adevărate. Ele fură cumplite – ele fură incredibil de hidoase; dar din Rău izvorăşte Binele; căci însăşi grozăvia lor treziră în spiritul meu o inevitabilă repulsie. Sufletul meu prinse puteri – prinse vigoare. Am plecat în străinătate. Am făcut exerciţii fizice viguroase. Am respirat aerul liber al Cerului. M-am gîndit la alte subiecte decît Moartea. Am renunţat la cărţile mele de medicină. Pe Buchan l-am ars[5]. N-am mai citit *Gînduri despre noapte*[6] – nici un cuvinţel despre cimitire – nici o poveste cu gogoriţe – *precum aceasta*. Pe scurt, am devenit un om nou şi am trăit o viaţă de bărbat. Din acea memorabilă noapte am alungat pentru vecie temerile mele funerare şi odată cu

ele dispăru şi tulburarea cataleptică ce fusese, poate, mai mult consecinţa decît cauza lor.

Există momente cînd, chiar şi pentru ochiul sobru al Raţiunii, lumea tristei noastre Umanităţi poate căpăta aparenţa Iadului – însă imaginaţia omului nu e Carathis ca să-i exploreze nepedepsită toate cavernele. Vai! sumbra legiune a terorilor sepulcrale nu poate fi socotită întru totul fictivă – ci, precum Demonii în a căror tovărăşie Afrasiab a făcut călătoria pe Oxus, ele trebuie să doarmă, altminteri ne devoră – ele trebuie lăsate să doarmă, altminteri pierim.

1. *Eclesiastul, 12:6*: „pînă nu se rupe funia de argint, pînă nu se sfarmă vasul de aur….“
2. Om de litere (în fr., în orig).
3. Sursa n-a fost identificată.
4. W. Shakespeare, *Richard al II-lea*, III, 2,145: „Hai să vorbim de morminte“.
5. William Buchan (1729-1805), autor al tratatului *Domestic Medicine; or The Family Physician* (1769), manual care în 1854 ajunsese la a 29-a ediţie.
6. E vorba de volumul de poeme al medicului Edward Young (1683-1765), *Night Thoughts, of Death, Time and Immortality* (1742-45), extrem de popular în vremea lui Poe.

Farsa cu balonul

[Ştiri senzaţionale prin expres, *via* Norfolk! Atlanticul străbătut în trei zile! Extraordinarul succes al aparatului de zbor al domnului Monck Mason! Sosirea în insula Sullivan, lîngă Charleston, S.C., a domnilor Mason, Robert Holland, Henson, Harrison Ainsworth şi alţi patru, cu dirijabilul *Victoria*, după o traversare de şaptezeci şi cinci de ore de la un ţărm la altul! Detalii complete asupra călătoriei!

Acest *jeu d'esprit*, tipărit în cele ce urmează cu titlul de mai sus şi cu majuscule semeţe, bine presărat cu semne de exclamaţie, a fost publicat prima oară, ca un fapt petrecut aievea, în *New-York Sun*, gazetă cotidiană, şi prin asta şi-a slujit pe deplin scopul: acela de a produce un aliment nedigerabil pentru nişte gură-cască în răstimpul celor cîteva ceasuri scurse între perechea de curieri din Charleston. Bătaia pentru „singura gazetă care dădea ştirea" a fost ceva dincolo de orice închipuire; şi, de fapt, dacă (după cum spun unii) *Victoria* n-a realizat la modul absolut călătoria anunţată, va fi dificil de găsit un motiv pentru care *să n-o fi* realizat.]

Problema cea mare a fost în sfîrşit rezolvată! Aerul, precum pămîntul şi oceanul, a fost aservit ştiinţei, urmînd să devină o cale de acces obişnuită şi avantajoasă pentru omenire. *Atlanticul a fost străbătut de-adevăratelea într-un balon!* Iar acest lucru fără prea multă greutate, pare-se fără prea mare pericol, cu un aparat perfect controlat şi în răstimpul necrezut de scurt de şaptezeci şi cinci de ore de la un ţărm la altul! Prin strădaniile unui corespondent din Charleston, S.C., sîntem primii în măsură să-i oferim publicului o relatare detaliată asupra acestei extraordinare călătorii, realizată între sîmbătă, 6 curent, orele unsprezece dimineaţa şi marţi, 9 curent, orele două după-amiaza, de către sir Everard Bringhurst, domnul Osborne, nepotul lordului Bentinck, domnul Monck Mason şi domnul Robert Holland, faimoşii aeronauţi, domnul Harrison Ainsworth, autorul romanului *Jack Sheppard* etc. şi domnul Henson, proiectantul recentei şi nereuşitei maşini de zburat, împreună cu doi mateloţi din Woolwich – în total opt persoane. Amănuntele furnizate mai jos pot fi luate ca fiind autentice şi exacte în toate privinţele, întrucît, cu o mică excepţie, ele au fost copiate *verbatim* din jurnalele ţinute împreună de domnul Monck

Mason şi domnul Harrison Ainsworth, cărora corespondentul nostru le este îndatorat şi pentru amabilitatea cu care i-au transmis informaţii verbale privind balonul însuşi, construcţia sa şi alte lucruri de interes. Singura intervenţie în manuscrisul primit a fost operată în scopul de a da o formă legată şi inteligibilă relatării compuse în pripă de către corespondentul nostru, domnul Forsyth.

BALONUL

Două recente eşecuri cît se poate de clare – cele ale domnului Henson şi sir George Cayley – avură darul de a reduce considerabil interesul publicului faţă de subiectul privind navigaţia aeriană. Proiectul domnului Henson (care la început era socotit perfect realizabil pînă şi de oamenii de ştiinţă) se baza pe principiul unui plan înclinat, pornind de la o oarecare înălţime cu ajutorul unei forţe exterioare, aplicînd şi continuînd cu rotirea unor palete propulsoare semănînd, ca formă şi număr, cu aripile unei mori de vînt. Însă în toate experimentele cu modele realizate la Adelaide Gallery se constatase că efectul acestor palete nu numai că nu propulsa aparatul, ci, de fapt, îl împiedica să zboare. Singura forţă propulsoare rezultată era *impulsul* dobîndit ca urmare a coborîrii planului înclinat; iar acest *impuls* ducea aparatul mult mai departe atunci cînd paletele erau oprite decît atunci cînd ele erau în mişcare – fapt ce demonstrează îndeajuns inutilitatea lor; iar în lipsa propulsiei, care constituia şi forţa de *sustentaţie,* întreaga maşinărie era nevoită să coboare. Acest considerent îl făcu pe sir George Cayley să aibă în vedere un propulsor pe care numai să-l adapteze la un aparat avînd prin el însuşi o forţă autonomă de sustentaţie, într-un cuvînt, un balon; ideea lui sir George Cayley fiind nouă sau originală doar cît priveşte modul ei de punere în practică. El prezentă un model al invenţiei sale la Institutul Politehnic. Principiul, sau forţa propulsoare, se aplica şi aici asupra unor suprafeţe discontinue sau palete puse în mişcare. Aceste palete erau în număr de patru, însă ele se dovediră cu totul incapabile de a deplasa balonul sau de a ajuta forţei lui ascendente. Întreg proiectul fu de aceea un eşec total.

În acest moment critic, domnului Monck Mason (a cărui călătorie de la Dover la Weilburg în balonul *Nassau* a stîrnit aşa vîlvă în 1837) îi veni ideea de a recurge la principiul şurubului lui Arhimede în scopul propulsiei în aer, atribuind eşecul proiectului domnului Henson şi al lui sir George Cayley, pe

bună dreptate, suprafeţelor discontinue ale paletelor autonome. Prima demonstraţie publică a realizat-o la Willis’s Rooms, însă după aceea şi-a mutat modelul la Adelaide Gallery1.

Ca şi balonul lui George Cayley, aparatul său era un elipsoid. Lungimea lui era de treisprezece picioare şi şase ţoli, iar înălţimea de şase picioare şi opt ţoli. Conţinea în jur de trei sute douăzeci de picioare cubice de gaz, care, în caz că era hidrogen pur, ar fi putut susţine douăzeci şi una de livre după prima lui umflare, înainte ca gazul să se deterioreze sau să scape. Greutatea întregii maşini şi a aparatului era de şaptesprezece livre, rămînînd o rezervă de vreo patru livre. Dedesubtul balonului, la mijloc, se afla un cadru din lemn uşor, cam de nouă picioare lungime, prins de balon cu o plasă, în maniera obişnuită. De acest cadru era suspendat un coş de răchită sau o nacelă.

Şurubul constă dintr-un ax alcătuit dintr-un tub de alamă, gol pe dinăuntru, lung de optsprezece ţoli, prin care, pe o semispirală înclinată la cincisprezece grade, trec o serie de sîrme de oţel de două picioare lungime, dispuse radial, ieşind astfel în afară de fiecare parte cu cîte un picior. Aceste sîrme radiale sînt legate la capetele exterioare cu două benzi de sîrmă turtită, totul formînd în acest mod cadrul şurubului, cadru care este completat cu un înveliş de mătase îmbibată cu ulei, tăiată în clini şi întinsă astfel încît să alcătuiască o suprafaţă cît mai uniformă. La fiecare capăt al axului său acest şurub se sprijină pe nişte suporţi din tuburi goale de alamă coborînd din inel. În partea de jos a acestor tuburi sînt prevăzute nişte găuri în care se învîrtesc pivoţii axului. De la capătul axului, aflat chiar lîngă nacelă, porneşte un cilindru de oţel ce leagă şurubul de pinionul unei piese din mecanismul cu resort fixat în nacelă. Sub acţiunea acestui resort şurubul se roteşte cu mare iuţeală, transmiţînd o mişcare de înaintare întregului ansamblu. Cu ajutorul cîrmei, aparatul putea fi lesne întors în oricare direcţie. La dimensiunile sale, resortul era extrem de puternic, fiind capabil să ridice, după prima rotaţie, patruzeci şi cinci de pfunzi pe un tambur cu diametrul de patru ţoli, o greutate ce putea creşte cu fiecare rotire a resortului. Cîntărea cu totul opt pfunzi şi şase uncii. Cîrma era o construcţie uşoară din trestie, îmbrăcată în mătase, semănînd întru cîtva cu un mai, avînd vreo trei picioare lungime şi unul lăţime şi o greutate de vreo două uncii. Aceasta putea să stea *orizontal*, să fie îndreptată în sus sau în jos, aşijderea la dreapta ori la stînga, permiţîndu-i aeronautului să transfere rezistenţa aerului produsă de poziţia ei înclinată în oricare parte ar fi vrut,

orientînd astfel balonul chiar şi în direcţia opusă.

Acest model (pe care, din lipsă de timp, a trebuit să-l descriem la repezeală) a fost testat la Adelaide Gallery, unde atinse o viteză de cinci mile pe oră, deşi, fapt ciudat, trezi prea puţin interes în comparaţie cu mai vechiul şi complexul aparat al domnului Henson – lumea fiind obişnuită să dispreţuiască orice lucru aparent simplu. Ca să poţi împlini marele deziderat al navigaţiei aeriene – se credea îndeobşte – trebuie să pui în aplicare într-un mod foarte complicat nişte principii de dinamică neobişnuit de profunde.

Domnul Mason era însă atît de încîntat de ultimul succes al invenţiei sale, încît decise să construiască numaidecît, în măsura posibilităţilor, un balon îndeajuns de mare pentru a tranşa problema printr-o călătorie ceva mai lungă – scopul iniţial fiind acela să traverseze Canalul Mînecii, ca mai înainte cu balonul *Nassau*. Pentru a-şi duce la bun sfîrşit proiectul, ceru şi obţinu patronajul lui sir Everard Bringhurst şi al domnului Osborne, doi gentlemani bine cunoscuţi pentru realizările lor ştiinţifice şi îndeosebi pentru interesul ce-l arătaseră faţă de progresul aerostaticii. La dorinţa domnului Osborne, proiectul fu păstrat în mare taină faţă de public, singurele persoane cărora le-a fost încredinţat fiind cele angajate propriu-zis în realizarea aparatului, care fu construit (sub supravegherea domnului Mason, a domnului Holland, a lui sir Everard Bringhurst şi a domnului Osborne) la reşedinţa acestuia din urmă, lîngă Penstruthal, în Ţara Galilor. Domnului Henson, însoţit de prietenul său, domnul Ainsworth, i se permise să vadă balonul sîmbăta trecută, cînd cei doi gentlemani făcură ultimele pregătiri ca să ia şi dînşii parte la aventură. Nu sîntem informaţi din ce motiv au fost incluşi şi cei doi marinari, însă în decurs de o zi-două, vom pune la dispoziţia cititorilor noştri cele mai mici amănunte legate de această extraordinară călătorie.

Confecţionat din mătase şi lăcuit cu cauciuc lichid, balonul avea dimensiuni uriaşe, conţinînd mai mult de 40 000 de picioare cubice de gaz; întrucît în loc de hidrogen, mai scump şi mai incomod, s-a folosit gaz de huilă, forţa de sustentaţie a aparatului, cînd acesta este complet umflat şi imediat după umflare, nu-i mai mare de 2 500 de pfunzi. Gazul de huilă nu numai că-i mai ieftin, dar este şi mai uşor de procurat şi de manevrat.

Îi sîntem îndatoraţi domnului Charles Green pentru utilizarea acestui gaz pentru nevoile aerostaticii. Pînă la descoperirea sa, procedeul de umflare a balonului era nu doar extrem de costisitor, dar şi foarte nesigur. Deseori se

pierdeau două sau chiar trei zile în încercări zadarnice de a procura o cantitate suficientă de hidrogen pentru umplerea unui balon, din care hidrogenul avea tendinţa să iasă din pricina subtilităţii sale excesive şi a afinităţii lui cu atmosfera înconjurătoare. Într-un balon îndeajuns de perfect să reţină nealterat, răstimp de şase luni, conţinutul său de gaz de huilă, atît în ce priveşte calitatea, cît şi cantitatea, o cantitate egală de hidrogen nu se poate menţine în aceeaşi stare de puritate nici şase săptămîni.

Forţa de sustentaţie fiind estimată la 2 500 de pfunzi, iar greutatea totală a aeronauţilor ridicîndu-se abia la 1 200, rămînea un surplus de 1 300, din care iarăşi 1 200 de pfunzi erau ocupaţi de lest, depozitat în saci de diferite mărimi, pe fiecare dintre ei fiind marcată greutatea respectivă, precum şi de frînghii, barometre, telescoape, lăzi cu provizii pentru două săptămîni, butoiaşe cu apă, mantale, genţi de voiaj şi alte lucruri indispensabile, inclusiv o cafetieră ce încălzea cafeaua cu ajutorul varului nestins, pentru a se putea renunţa cu totul la foc, dacă s-ar fi socotit necesară o asemenea măsură de prevedere. Toate aceste obiecte, cu excepţia lestului şi a cîtorva mărunţişuri, erau suspendate de inelul de deasupra capului. Nacela este mult mai mică şi mai uşoară în comparaţie cu cea ataşată de model, fiind alcătuită dintr-o împletitură uşoară de răchită, uimitor de rezistentă pentru o maşinărie aparent atît de fragilă. Cadrul ei are în jur de patru picioare adîncime. Cîrma este, de asemenea, mult mai mare decît cea a modelului, iar şurubul elicei este cu mult mai mic. Balonul mai este dotat şi cu o ancoră şi o ghidropă, aceasta din urmă fiind de o covîrşitoare importanţă. Cîteva cuvinte, drept lămurire, vor fi necesare pentru acei dintre cititorii noştri care nu sînt la curent cu detaliile aerostaticii.

De îndată ce balonul părăseşte pămîntul, el este supus influenţei a numeroşi factori ce tind să creeze o diferenţă în greutatea lui, amplificîndu-i sau micşorîndu-i forţa ascensională. S-ar putea, de pildă, ca pe învelişul de mătase să se depună roua, care să atingă o greutate chiar şi de cîteva sute de pfunzi, şi atunci trebuie aruncat din lest, altminteri e cu putinţă ca aparatul să coboare. După ce va fi azvîrlit lestul, iar căldura soarelui va face ca roua să se evapore, mărind în acelaşi timp volumul gazului din burduful de mătase, întregul aparat se va înălţa din nou cu repeziciune. Ca să împiedici această ascensiune, singurul mijloc este (sau mai bine zis *era*, pînă cînd domnul Green n-a inventat ghidropa) să laşi să iasă gaz printr-o supapă; însă orice pierdere de gaz înseamnă o pierdere proporţională de forţă ascensională; astfel încît, într-un

răstimp relativ scurt, chiar şi cel mai bine construit balon îşi va epuiza toate resursele şi va coborî pe pămînt. Acesta era marele obstacol la călătoriile de durată.

Ghidropa înlătură dificultăţile în maniera cea mai simplă cu putinţă. E o simplă frînghie foarte lungă, lăsată să atîrne din nacelă, al cărei efect este să împiedice balonul să-şi schimbe în mod substanţial nivelul. Dacă, de exemplu, s-ar depune umezeală pe mătase şi în consecinţă aparatul ar începe să coboare, nu va fi nevoie să se arunce lest pentru a remedia creşterea în greutate, deoarece ea este remediată sau contracarată în exact aceeaşi proporţie, prin lăsarea pe pămînt a capătului de frînghie atît cît este necesar. Dacă, pe de altă parte, unele împrejurări ar cauza o neaşteptată pierdere în greutate, ducînd la o înălţare, această pierdere va fi numaidecît contracarată de greutatea suplimentară a frînghiei ridicate de pe pămînt. Astfel, balonul nu poate nici să urce, nici să coboare, decît în limite foarte înguste, iar resursele lui, fie în privinţa gazului ori a lestului, rămîn oarecum neştirbite. Cînd se trece peste o întindere de apă, este necesar să se recurgă la butoiaşe de aramă sau de lemn, umplute cu un lest lichid mai uşor decît apa. Plutind pe apă, ele slujesc aceloraşi scopuri ca şi simpla frînghie pe pămînt. Un alt rol cît se poate de însemnat al ghidropei este acela de a indica *direcţia* balonului. Frînghia se *tîrăşte* pe sol sau pe suprafaţa mării, în timp ce balonul este liber; în consecinţă, acesta din urmă o ia mereu înainte atunci cînd se produce cît de cît o înaintare: comparînd aşadar cu ajutorul unei busole poziţiile relative ale celor două obiecte, vom găsi întotdeauna *direcţia*. În acelaşi fel, unghiul format de frînghie cu axul vertical al aparatului indică *viteza*. Cînd nu există *nici un* unghi, cu alte cuvinte cînd frînghia atîrnă perpendicular, întreg aparatul stă pe loc; însă, cu cît este mai mare unghiul, altfel spus cu cît balonul precede capătul frînghiei, cu atît este mai mare viteza; şi invers.

Întrucît scopul iniţial era acela de a traversa Canalul Mînecii şi de a coborî cît mai aproape de Paris, călătorii avură prevederea de a-şi face rost de paşapoarte pentru toate ţările continentului, specificînd natura expediţiei, ca şi în cazul zborului *Nassau* şi scutindu-i astfel pe aceşti aventurieri de obişnuitele formalităţi birocratice; întîmplări neprevăzute însă au făcut ca aceste paşapoarte să fie de prisos.

Umflarea balonului începu în desăvîrşită tăcere în zori de zi, sîmbătă, la orele şase dimineaţa, în curte la Wheal-Vor House, reşedinţa domnului

Osborne, cam la o milă de Penstruthal, în nordul Ţării Galilor; iar la unsprezece şi şapte minute, fiind gata de plecare, i se dete drumul. Se înălţă lent dar sigur, în direcţia sud, în prima jumătate de ceas neîntrebuinţîndu-se nici elicea, nici cîrma. Acum vom trece la jurnal, aşa cum a fost el transcris de către domnul Forsyth după manuscrisele domnilor Monck Mason şi Ainsworth. Jurnalul ca atare, după cum arată, este scris de mîna domnului Mason, fiindu-i adăugat în fiecare zi cîte un post-scriptum de către domnul Ainsworth, care are în pregătire şi va da curînd publicităţii o relatare mai amănunţită şi neîndoielnic de un interes şi mai mare asupra călătoriei.

JURNALUL

Sîmbătă, 6 aprilie. Isprăvind peste noapte cu toate pregătirile ce ne-ar fi putut da bătaie de cap, ne apucarăm de umflarea balonului în zorii acestei dimineţi; însă, din cauza unei neguri dese ce îngreuna cutele învelitorii de mătase, făcînd-o impracticabilă, nu ne-am putut urni din loc pînă aproape de orele unsprezece. Abia atunci am tăiat frînghiile şi, zburdînd de fericire, ne înălţarăm lin, dar constant, ajutaţi de o briză uşoară dinspre nord, care ne purta în direcţia Canalului Bristol. Am descoperit că forţa ascensională era mai mare decît ne aşteptaserăm; şi, pe cînd ne ridicam tot mai sus şi, trecînd de stînci, ajungeam în bătaia razelor de soare, ascensiunea noastră devenea extrem de rapidă. Totuşi nu voiam să pierdem din gaz chiar de la începutul aventurii noastre, drept care am decis ca pe moment să ne continuăm ascensiunea. Curînd ni se termină ghidropa; însă, chiar şi după ce o desprinsesem de pămînt, continuam să ne înălţăm cu mare iuţeală. Balonul era neobişnuit de stabil şi arăta nemaipomenit. La vreo zece minute de la pornire, barometrul indica o altitudine de 15 000 de picioare. Vremea era nespus de frumoasă, iar priveliştea ţinutului de sub noi – unul dintre cele mai romantice de oriunde ai fi privit – era mai ales acum de-a dreptul sublimă. Numeroasele hăuri adînci păreau nişte lacuri din pricina vaporilor denşi ce le învăluiau, iar steiurile şi stîncile către sud-est, îngrămădite într-un vălmăşag de nepătruns, aduceau cu nimic altceva decît cu uriaşele cetăţi din basmele orientale. Ne apropiam rapid de munţii din partea de sud; însă altitudinea noastră era mai mult decît suficientă ca să ne permită să trecem peste ei în deplină siguranţă. În cîteva minute pluteam pe deasupra lor cu infinită graţie; iar domnul Ainsworth laolaltă cu marinarii fură

surprinşi de aparenta lor micime cînd erau priviţi din nacelă, marea înălţime la care se deplasa balonul tinzînd să reducă inegalităţile suprafeţei de sub el la un nivel aproape uniform. La unsprezece şi jumătate, ţinînd-o tot către sud, zărirăm pentru întîia dată Canalul Bristol; iar cincisprezece minute mai tîrziu apăru sub noi linia brizanţilor de pe coastă şi numaidecît ne aflam deja în largul mării. Am decis atunci să dăm drumul la gaz, doar cît să permită ghidropei de care erau prinse balizele să ajungă în apă. Isprăvind acest lucru, începurăm de îndată să coborîm, încetul cu încetul. La vreo douăzeci de minute se scufundă prima noastră baliză şi curînd după ce atinse apa şi cea de-a doua ne-am menţinut la o înălţime constantă. Eram cu toţii nerăbdători să testăm eficienţa cîrmei şi a şurubului-elice şi le-am pus îndată în funcţiune, în scopul de a o lua mai spre est, în direcţia Parisului. Cu ajutorul cîrmei am schimbat numaidecît direcţia şi cursul nostru a fost adus aproape în unghi drept cu cel al vîntului; după care am pus în mişcare resortul şurubului şi ne-am bucurat constatînd că ne propulsa rapid încotro doream noi. Am strigat atunci din toată inima de nouă ori: „Ura!“ şi am aruncat în mare o sticlă conţinînd o bucată de pergament cu o scurtă prezentare a principiului invenţiei2. Nici n-am sfîrşit însă bine cu aceste semne de bucurie că se ivi un accident neprevăzut, care ne descurajă nu în mică măsură. Vergeaua de oţel legînd propulsorul de resort sărise brusc din locul ei undeva la capătul nacelei (prin aplecarea nacelei ca urmare a mişcării făcute de unul dintre marinarii pe care-i luaserăm cu noi) şi într-o clipă rămase suspendată, la oarecare distanţă, desprinsă de pivotul axei elicei. Pe cînd ne chinuiam să o recuperăm, atenţia noastră fiind complet absorbită, nimerirăm într-un curent puternic de vînt dinspre est, care ne purta, cu o forţă şi o iuţeală tot mai mari, spre Atlantic. Curînd ne trezirăm gonind în largul mării cu o viteză care neîndoios nu putea fi mai mică de cincizeci-şaizeci de mile pe oră, astfel încît am atins Capul Clear, cam la patruzeci de mile spre nord, înainte să fi reuşit să fixăm la loc vergeaua şi să fi avut timp să chibzuim ce era de făcut. În acea clipă domnul Ainsworth făcu o propunere extraordinară, care, în opinia mea, nu era cîtuşi de puţin necugetată sau himerică, fiind pe dată secondat de domnul Holland – anume: să ne folosim de puternica furtună care ne mîna înainte şi, în loc să o luăm înapoi spre Paris, să încercăm să ajungem pe coasta Americii de Nord. După o scurtă reflecţie, mi-am dat şi eu cu dragă inimă consimţămîntul la această propunere îndrăzneaţă, care (fapt ciudat) întîmpină împotrivire doar din partea celor doi marinari. Fiind noi însă în majoritate,

trecurăm peste temerile lor şi ne ţinurăm fermi pe direcţie. Ne îndreptam către vest; dar, întrucît tîrîrea balizelor ne îngreuna serios înaintarea şi întrucît aveam control deplin asupra balonului, atît pentru înălţare, cît şi pentru coborîre, aruncarăm mai întîi cincizeci de pfunzi din lest, iar apoi, cu ajutorul unui troliu, ridicarăm puţintel frînghia, cît să o scoatem din apă. Am simţit numaidecît efectul acestei manevre printr-o viteză mult sporită; şi cum vîntul prinsese putere, zburam cu o iuţeală aproape incredibilă; ghidropa flutura în urma nacelei ca siajul unei corăbii. E de prisos să adaug că în foarte scurt timp pierdurăm din vedere coasta. Trecurăm pe deasupra unui mare număr de vase de tot soiul, unele dintre ele sforţîndu-se să înainteze, însă cele mai multe lăsîndu-se în voia valurilor. Stîrnirăm pe bordul lor un entuziasm de nedescris – entuziasm împărtăşit din plin şi de noi şi îndeosebi de cei doi oameni care, acum sub influenţa unui dram de rachiu de ienupăr, păreau gata să-şi spulbere în vînt orice scrupul sau temere. Multe dintre aceste nave traseră salve de tun drept semnalizare; şi toţi ne salutau cu puternice urale (pe care le auzeam cu o surprinzătoare claritate) şi fluturîndu-şi beretele şi batistele. Am ţinut-o în acest fel toată ziua, fără incidente majore, şi cînd umbrele nopţii se închiseră în jurul nostru am făcut un calcul aproximativ asupra distanţei străbătute. Ea nu putea fi mai mică de cinci sute de mile, fiind probabil cu mult mai mare. Propulsorul fu ţinut tot timpul în funcţiune şi, fără îndoială, ne ajuta în chip substanţial la înaintare. După ce soarele a apus, vîntul s-a înteţit, devenind un adevărat uragan, iar oceanul de sub noi se vedea nespus de clar datorită fosforescenţei sale. Vîntul a bătut toată noaptea dinspre est, dîndu-ne cele mai luminoase prevestiri de izbîndă. Sufeream nu puţin de frig, iar umezeala atmosferei era cît se poate de neplăcută; însă spaţiul mare din nacelă ne îngăduia să ne întindem şi, cu ajutorul mantalelor şi al cîtorva pături, ne-am descurcat de minune.

P.S. (de domnul Ainsworth). Ultimele nouă ore au fost indiscutabil cele mai palpitante din viaţa mea. Nu pot concepe nimic mai sublim decît primejdia stranie şi noutatea unei aventuri ca aceasta. Să dea Domnul să reuşim! Nu doresc succesul doar pentru siguranţa neînsemnatei mele persoane, ci de dragul cunoaşterii omeneşti – al măreţiei triumfului. Şi totuşi isprava este în mod atît de vădit realizabilă, încît singurul semn de întrebare ar fi de ce oamenii nu s-au încumetat să o încerce mai de mult. O singură vîntoasă, ca şi cea care ne însoţeşte acum – fie ca un vînt puternic să mîne înainte balonul vreme de patru-cinci zile (aceste vîntoase ţin uneori mai mult), şi călătorul va fi purtat cu

uşurinţă, în acest răstimp, de la o coastă la alta. Pe o asemenea vîntoasă, nemărginitul Atlantic devine un simplu lac. Acum însă sînt mai frapat de suprema tăcere ce domneşte pe marea de sub noi, cu toată frămîntarea ei, decît de orice alt fenomen. Apele nu dau glas către ceruri. Imensul şi învăpăiatul ocean se zbate în chinuri fără să se plîngă. Valuri cît munţii te duc cu gîndul la nenumăraţi demoni uriaşi şi muţi zbuciumîndu-se într-o neputincioasă agonie. Într-o noapte aşa cum este aceasta pentru mine, un om trăieşte aievea – trăieşte cît un secol întreg de viaţă obişnuită – şi n-aş da această clipă de răpitoare încîntare pentru un întreg secol de viaţă obişnuită.

Duminică, 7. (Manuscrisul domnului Mason.) În această dimineaţă, pe la orele zece, vîntoasa scăzuse, devenind o briză de opt-nouă noduri (pentru o navă pe mare) care ne poartă poate cu treizeci de mile pe oră sau mai mult. A virat-o însă considerabil mai spre nord; iar acum, în amurg, ne urmăm cursul spre vest, în principal cu ajutorul elicei şi al cîrmei, care răspund admirabil menirii lor. Consider proiectul nostru ca fiind pe deplin reuşit, iar navigarea lesnicioasă prin aer în orice direcţie (deşi nu chiar împotriva furtunii) ca nemaifiind problematică. N-am fi putut face faţă vîntului puternic de ieri, însă înălţîndu-ne, am fi putut ieşi de sub influenţa lui, în caz de nevoie. Împotriva unei brize mai puternice sînt convins că putem înainta cu propulsorul. Azi, la amiază, zvîrlind din lest ne-am înălţat la o altitudine de aproape 25 000 de picioare. Am făcut acest lucru ca să căutăm un curent mai direct, însă n-am găsit nici unul la fel de favorabil ca acela în care ne aflăm acum. Avem gaz din abundenţă ca să ne treacă peste acest iaz mititel, chiar de-ar fi să ţină călătoria trei săptămîni încheiate. N-am nici cea mai mică temere cît priveşte rezultatul. Dificultăţile au fost în chip ciudat exagerate şi prost înţelese. Îmi pot alege singur curentul, şi chiar dacă *toţi* curenţii ar sta împotriva mea, tot voi putea să înaintez cît de cît cu propulsorul. N-am avut incidente vrednice de a fi consemnate. Noaptea promite să fie frumoasă.

P. S. (de domnul Ainsworth). Am prea puţine de spus în afară de faptul (pentru mine destul de surprinzător) că, la o înălţime egală cu cea a Cotopaxiului, nu simţeam nici frigul pătrunzător, nici durere de cap, nici dificultate la respiraţie; şi aflu că nici domnul Mason, nici domnul Holland, nici sir Everard. Domnul Osborne se plîngea de o apăsare pe piept, însă ea dispăru curînd. Zburarăm cu mare iuţeală în timpul zilei şi trebuie să fi parcurs mai mult de jumătate din drumul peste Atlantic. Am trecut peste vreo douăzeci-

treizeci de vase de tot felul şi toate păreau plăcut impresionate. Traversarea oceanului într-un balon nu este la urma urmelor o treabă atît de dificilă. *Omne ignotum pro magnifico*[3]. *Notă*: La 25 000 de picioare înălţime cerul pare aproape negru, iar stelele se văd desluşit; în vreme ce marea nu pare convexă (cum s-ar putea bănui), ci, absolut şi în mod neechivoc, concavă[4]·

Luni, 8. (Manuscrisul domnului Mason.) În această dimineaţă am avut din nou ceva necazuri cu axul propulsorului, care trebuie refăcut complet de teama vreunui accident serios – vreau să spun vergeaua de oţel, nu paletele. Acestea din urmă nu puteau fi îmbunătăţite. Un vînt zdravăn dinspre nord-est a bătut necontenit toată ziua; şi pînă acum norocul pare să fie de partea noastră. Înainte să se crape de ziuă, ne-am alarmat cu toţii de unele zgomote ciudate şi de zdruncinăturile balonului, însoţite de o vădită micşorare a vitezei întregului aparat. Aceste fenomene erau cauzate de expansiunea gazului, prin creşterea temperaturii atmosferei şi prin desprinderea micilor bucăţi de gheaţă ce se încrustaseră pe învelişul balonului în timpul nopţii. Am zvîrlit cîteva sticle spre vasele de sub noi şi am văzut cum una din ele a fost pescuită de o navă mare – pare-se unul dintre pacheboturile de pe linia New York. Am încercat să-i aflăm numele, însă nu puteam fi siguri. Telescopul domnului Osborne ne arăta ceva ce aducea cu *Atalanta*. Acum sînt orele douăsprezece noaptea şi mergem tot aproape spre vest cu mare iuţeală. Marea este neobişnuit de fosforescentă.

P. S. (de domnul Ainsworth). Sînt orele două a.m. şi, din cît pot judeca, vremea pare aproape calmă – dar mi-e foarte greu să stabilesc acest lucru cu precizie, fiindcă ne mişcăm atît de complet *odată cu* aerul. N-am dormit deloc de cînd am plecat din Wheal-Vor, însă nu mai rezist şi va trebui să aţipesc niţel. Nu putem fi prea departe de coasta americană.

Marţi, 9. (Manuscrisul domnului Ainsworth.) *Ora unu* p.m. *Se vede cît se poate de clar coasta joasă a Carolinei de Sud.* Marea problemă e depăşită. Am traversat Atlanticul – l-am trecut iute şi *uşor* într-un balon! Domnul fie lăudat! Cine să mai poată spune după asta că vreun lucru ar fi cu neputinţă?

Jurnalul se încheie aici. Unele amănunte legate de coborîre au fost totuşi comunicate domnului Forsyth de către domnul Ainsworth. Domnea un calm aproape mormîntal cînd călătorii au zărit prima dată coasta, pe care amîndoi marinarii au recunoscut-o de-ndată; domnul Osborne, la fel. Întrucît acest gentleman avea unele cunoştinţe în Fort Moultrie, am luat pe loc hotărîrea să coborîm undeva în apropiere. Balonul a fost adus deasupra plajei (fiind

perioada refluxului, iar nisipul tare şi neted, admirabil pentru aterizare) şi am dat drumul ancorei, care numaidecît s-a prins zdravăn. Locuitorii insulei şi ai fortului fireşte că au dat fuga să vadă balonul; însă cu greu le venea să creadă că într-adevăr izbutiserăm această călătorie: *traversarea Atlanticului*. Ancora s-a înfipt în pămînt la orele două p.m. fix; şi astfel întreaga călătorie a fost realizată în şaptezeci şi cinci de ore5 sau chiar mai puţin, socotind de la o coastă la alta. Nu se petrecuse nici un accident serios. În nici o clipă nu ne ameninţase vreo primejdie adevărată. Balonul a fost dezumflat şi pus la păstrare fără nici o problemă; iar cînd manuscrisul după care s-a compilat această naraţiune a fost trimis la Charleston, aeronauţii se găseau încă la Fort Moultrie. Despre intenţiile lor viitoare nu se ştie nimic; însă putem sigur promite cititorilor noştri informaţii suplimentare fie pe luni, fie cel tîrziu în cursul zilei următoare.

Aceasta este indiscutabil cea mai uimitoare, cea mai interesantă şi cea mai importantă întreprindere din cîte a înfăptuit sau măcar a îndrăznit vreodată omul. Ar fi de prisos să încercăm să vorbim acum despre măreţele evenimente ce vor urma.

1. *Willis's Rooms*, din King Street, construite de William Almack, a cărui nepoată, soţia poetului N.P. Willis, le-a moştenit în 1781. Ele adăposteau celebrele „baluri de la Almack", menţionate de Poe în *Vedetism*. După R.S. Winkinson („*Poe's «Balloon-Hoax» Once More*", *American Literature*, XXXII, noiembrie, 1960, pp. 313-317), „în 1843 Monck Mason şi-a expus propriul aparat, un balon dirijabil, la Royal Adelaide Gallery din Londra".
2. Găsim asemenea mesaje în *Manuscris găsit într-o sticlă*, *Mellonta Tauta* şi *Povestea lui Arthur Gordon Pym*.
3. „Tot ce e necunoscut este luat drept minunat" (în lat, în orig) – din istoricul latin Tacit, *Agricola*, XXX.
4. Domnul Ainsworth n-a încercat să explice acest fenomen, care totuşi poate fi lămurit. O linie trasată de la o înălţime de 25 000 de picioare, perpendicular faţă de suprafaţa pămîntului (sau a mării), ar forma latura perpendiculară a unui triunghi dreptunghic, a cărui bază s-ar întinde de la unghiul drept pînă la orizont, iar ipotenuza, de la orizont pînă la balon. Însă aceste 25 000 de picioare înseamnă puţin sau chiar nimic în comparaţie cu întinderea perspectivei. Cu alte cuvinte, baza şi ipotenuza presupusului triunghi ar fi aşa de lungi în comparaţie cu perpendiculara, încît primele două ar putea fi considerate ca fiind aproape paralele. În acest mod, orizontul i-ar apărea aeronautului *la acelaşi nivel* cu nacela. Dar, întrucît punctul

aflat imediat sub el pare şi chiar este la mare distanţă sub el, fireşte, va apărea totodată ca fiind la mare distanţă de orizont. De aici impresia de *concavitate;* iar această impresie va rămîne pînă cînd înălţimea se va afla într-un raport atît de mare cu întinderea perspectivei, încît aparentul paralelism dintre bază şi ipotenuză va dispărea – cînd reala convexitate a pămîntului va deveni vădită (n.a.).

5. Mabbott, citîndu-l pe Victor Paltsits (*New York Sun*, 14 iulie 1919), observă că dirijabilul R 34 a traversat Atlanticul în iulie 1919, drumul său înapoi durînd şaptezeci şi cinci de ore, exact cît prevăzuse Poe! Hervey Allen, biograful lui Poe, remarcă în *Israfel* (1926, II, p. 588) faptul că Poe „a anticipat ştirile cu aproape un secol“.

A o mie şi doua poveste a Şeherezadei

Adevărul e mai straniu decît ficţiunea.

Vechi proverb

Avînd prilejul, de curînd, în cursul unor cercetări de orientalistică, să consult *Tellmenow Isitsöornot*, o lucrare care (la fel ca *Zoharul* lui Simeon Jochaides[1]) nu e mai deloc cunoscută, nici chiar în Europa, şi care, după ştiinţa mea, n-a fost citată niciodată de vreun american – dacă îl exceptăm, poate, pe autorul *Curiozităţilor din literatura americană*[2] –, avînd ocazia, repet, să răsfoiesc cîteva pagini din foarte remarcabila lucrare amintită prima oară, nu mică mi-a fost mirarea să descopăr că lumea literară s-a înşelat pînă acum, în mod ciudat, cît priveşte soarta fiicei vizirului, Şeherezada, cum e povestită acea soartă în *O mie şi una de nopţi* şi că deznodămîntul prezentat în această operă, chiar dacă nu întru totul inexact pînă acolo unde a reuşit să meargă, este cel puţin de blamat pentru că n-a mers mult mai departe.

Pentru informaţii amănunţite despre acest subiect interesant trebuie să-l trimit pe cititorul curios chiar la *Isitsöornot*; dar în acelaşi timp fie-mi îngăduit să dau un rezumat despre ce am descoperit acolo.

Vă veţi aminti că, în varianta obişnuită a poveştilor, un anume monarh, avînd motive temeinice să fie gelos pe regina lui, nu numai că o ucide, dar face legămînt, pe barba lui şi pe profet, să-şi ia de soţie în fiecare noapte pe cea mai frumoasă fecioară de pe domeniile sale, iar în dimineaţa următoare să o dea pe mîna călăului.

Împlinindu-şi întocmai acest legămînt, mulţi ani la rînd, şi cu o punctualitate religioasă şi o metodă ce îi aduseră mare faimă de om cu sentimente evlavioase şi cu o excelentă judecată, el fu întrerupt într-o după-amiază (neîndoielnic de la rugăciunile sale) de o vizită a marelui său vizir, a cărui fiică, pare-se, fu străbătută de o idee.

Numele ei era Şeherezada, iar ideea ei era fie să-şi mîntuie ţara de birul care îi depopula frumuseţea, fie să piară, în maniera dovedită a tuturor eroinelor, în încercarea ei.

Prin urmare, şi deşi nu găsim să fie un an bisect (ceea ce face sacrificiul

chiar mai vrednic), îl trimite pe tatăl ei, marele vizir, să-i ofere regelui mîna ei. Această mînă regele o primeşte cu bucurie (el intenţionase să o ia în orice caz şi amînase treaba de la o zi la alta doar de teama vizirului), dar, acceptînd-o acum, el dă de înţeles tuturor părţilor, cît se poate de limpede, că, mare vizir sau nu mare vizir, nu are nici cea mai mică intenţie de a renunţa cu o iotă la legămîntul sau la privilegiile sale.

Cînd, prin urmare, frumoasa Şeherezada insistă să se mărite cu regele, şi chiar o săvîrşi, în ciuda excelentului sfat al tatălui ei de a nu face aşa ceva – cînd ea vru şi se mărită cu el, repet, de voie, de nevoie, o făcu cu frumoşii ei ochi negri pe de-a-ntregul deschişi, atît cît permitea natura cazului.

Se pare totuşi că această isteaţă domnişoară (care îl citise negreşit pe Machiavelli) avea în minte un plan mititel şi cît se poate de ingenios. În noaptea nunţii puse la cale, prin nu ştiu ce specioase şiretlicuri, ca sora ei să ocupe un divan îndeajuns de aproape de cel al perechii regale pentru a-i permite să stea de vorbă cu uşurinţă de la un pat la altul; şi cu puţin înainte de cîntatul cocoşului avu grijă să-l trezească pe bunul monarh, soţul ei (care nu-i purta pică, întrucît intenţiona să-i frîngă gîtul în zori) – repet, reuşi să-l trezească (deşi, mulţumită unei conştiinţe curate şi a unei digestii uşoare, el dormea bine), prin interesul adînc stîrnit de o poveste (despre un şobolan şi o pisică neagră, cred eu) pe care i-o relata (totul în şoaptă, desigur) surorii sale. Cînd se crăpă de ziuă, se întîmplă că această poveste nu se sfîrşise de tot şi Şeherezada, prin firea lucrurilor, nu o putu isprăvi chiar atunci, întrucît sosise clipa să se scoale din pat şi să fie sugrumată – lucru cu foarte puţin mai plăcut decît spînzuratul, doar niţeluş mai nobil!

Curiozitatea regelui însă prevalînd, îmi pare rău să o spun, chiar şi asupra sănătoaselor lui principii religioase, îl îndemnă de această dată să amîne împlinirea legămîntului său pînă a doua zi dimineaţa, în scopul şi nădejdea de a auzi în acea noapte ce s-a întîmplat în cele din urmă cu pisica neagră (cred că era vorba de o pisică neagră) şi cu şobolanul.

Dar, lăsîndu-se noaptea, doamna Şeherezada nu numai că nu isprăvi cu pisica şi cu şobolanul (şobolanul era albastru), dar, înainte să-şi dea seama ce face, se trezi în miezul peripeţiilor unei naraţiuni ce se referea (dacă nu mă înşel cu totul) la un cal roz (cu aripi verzi), care alerga nemaipomenit de iute datorită unui mecanism de ceasornic şi care era întors cu o cheie de culoarea indigoului. De această istorioară regele fu chiar mai interesat decît de cealaltă –

şi întrucît se crăpase de ziuă înainte de sfîrşitul ei (în ciuda tuturor încercărilor reginei de a o termina la timp pentru a putea fi sugrumată), iarăşi nu află altă cale decît să amîne ceremonia ca mai înainte, cu douăzeci şi patru de ore. În noaptea următoare se întîmplă un lucru similar, cu un rezultat similar; şi apoi în următoarea – şi apoi iarăşi în următoarea; astfel încît, în cele din urmă, bunul monarh, fiind inevitabil lipsit de orice ocazie de a-şi ţine legămîntul într-o perioadă de nu mai puţin de o mie şi una de nopţi, fie că uită cu totul de expirarea acestui timp, fie că se simte absolvit de ea în modul obişnuit, sau (ceea ce este mai probabil) îl rupe odată pentru totdeauna, precum şi capul venerabilului său duhovnic. În orice caz, Şeherezada, care, descinzînd direct din Eva, se nimeri, poate, moştenitoarea tuturor celor şapte coşuri cu palavre pe care această din urmă doamnă, ştim cu toţii, le-a cules de sub pomii din grădina Edenului, repet, Şeherezada triumfă în cele din urmă, iar birul pe frumuseţe fu abolit.

Ei bine, acest deznodămînt (care e acela al poveştii aşa cum ni s-a păstrat ea) este, fără îndoială, extrem de potrivit şi de plăcut – dar, vai! ca multe alte lucruri plăcute este mai mult plăcut decît adevărat; şi sînt întru totul îndatorat lui *Isitsöornot* pentru mijloacele de a rectifica eroarea. *Le mieux est l'ennemi du bien*3, spune un proverb franţuzesc şi, menţionînd că Şeherezada a moştenit cele şapte coşuri de palavre, ar fi trebuit să adaug că ea le-a plasat cu dobîndă capitalizată pînă ce s-au făcut şaptezeci şi şapte.

— Draga mea surioară, zise ea, în cea de-a o mie şi doua noapte (citez *verbatim* în acest punct limbajul lui *Isitsöornot*) – draga mea surioară, spuse ea, acum că s-a spulberat toată această mică dificultate cu sugrumatul şi că, din fericire, acest bir odios a fost abolit, mă simt vinovată de o mare necuviinţă prin aceea că v-am ascuns, ţie şi regelui (care, spun cu părere de rău, sforăie – lucru pe care nici un gentleman nu l-ar face), întreg deznodămîntul poveştii lui Sinbad Marinarul. Această persoană a trecut prin numeroase alte şi chiar mai interesante aventuri decît cele pe care le-am relatat eu; adevărul însă este că mi-a fost somn în acea noapte în care le-am istorisit şi astfel am fost ispitită să le scurtez – o regretabilă greşeală de conduită pentru care singura mea speranţă este că Allah o să mă ierte. Dar nici acum nu-i prea tîrziu să repar marea mea neglijenţă – şi, după ce-l voi ciupi pe rege o dată sau de două ori ca să-l trezesc, astfel încît să înceteze să mai facă acest zgomot oribil, numaidecît am să-ţi povestesc ţie (şi lui, dacă îi va face plăcere) continuarea la această foarte

interesantă poveste.

La acestea, sora Şeherezadei, după cum am aflat din *Isitsöornot,* nu se arătă peste măsură de încîntată; regele însă, după ce fu ciupit îndeajuns, încetă în cele din urmă să mai sforăie şi în final zise „Hm!“ şi apoi „Hu!“, cînd regina, înţelegînd că aceste cuvinte (care sînt neîndoielnic arăbeşti) semnificau că el era numai urechi şi că se va strădui să nu mai sforăie – repet, regina, potrivind aceste lucruri spre mulţumirea ei, reintră astfel dintr-odată în povestea lui Sinbad Marinarul:

— Într-un tîrziu, la bătrîneţe (acestea sînt chiar cuvintele lui Sinbad, repovestite de Şeherezada), într-un tîrziu, la bătrîneţe, şi după ce m-am bucurat de ani mulţi de linişte acasă, am fost iarăşi apucat de dorul de a cutreiera prin ţări străine; şi, într-o bună zi, fără să înştiinţez pe nici unul din familia mea despre intenţia mea, am făcut cîteva boccele din mărfurile cele mai preţioase şi mai puţin voluminoase şi, tocmind un hamal ca să mi le poarte, m-am dus cu el pînă jos pe ţărmul mării ca să aştept sosirea vreunei corăbii de ocazie care să mă scoată din regat spre o regiune pe care n-o mai explorasem pînă atunci.

După ce am pus bagajele pe nisip, ne-am aşezat sub nişte copaci şi ne-am uitat spre largul oceanului în speranţa că vom zări vreo corabie, dar timp de cîteva ceasuri n-am văzut nici una. Într-un tîrziu, mi s-a părut că aud un bîzîit sau un zumzet ciudat – iar hamalul, după ce a ascultat o vreme, a declarat că şi el îl putea distinge. Numaidecît acesta crescu mai tare, tot mai tare, astfel încît nu mai aveam nici o îndoială că obiectul care îl producea se apropia de noi. În cele din urmă, pe dîra orizontului, am descoperit un punct negru care creştea cu iuţeală, pînă cînd ne-am dat seama că era un monstru uriaş, înotînd-plutind cu o mare parte a trupului său pe suprafaţa mării. Venea spre noi cu o iuţeală incredibilă, ridicînd valuri uriaşe de spumă în jurul pieptului său şi luminînd toată acea parte a mării prin care trecea cu o dîră lungă de foc ce se întindea pînă departe.

Cînd obiectul a ajuns mai aproape, l-am văzut foarte clar. Lungimea lui era egală cu cea a trei dintre cei mai înalţi copaci din lume şi era tot atît de lat ca sala cea mare de audienţă din palatul tău, o, tu cel mai sublim şi mărinimos dintre califi. Trupul său, care se deosebea de cel al peştilor obişnuiţi, era tare ca piatra şi negru ca tăciunele pretutindeni pe acea parte care plutea deasupra apei, cu excepţia unei dungi înguste, roşie ca sîngele, care îl încingea pe de-a-ntregul. Pîntecele, care înota sub apă şi pe care nu-l puteam zări decît în

răstimpuri, atunci cînd monstrul se înălţa şi cădea odată cu valurile, era acoperit în întregime cu solzi metalici, de o culoare asemănătoare cu cea a lunii pe vreme de ceaţă. Spatele îi era neted şi aproape alb, şi din el se înălţau şase ghimpi, cam jumătate din lungimea întregului trup.

Această creatură oribilă nu avea gură pe care să o putem vedea; dar, parcă pentru a compensa această deficienţă, era prevăzută cu cel puţin optzeci de ochi care ieşeau din orbite, precum cei ai libelulei verzi, şi erau dispuşi de jur împrejurul trupului în două rînduri, unul deasupra celuilalt, şi paralel cu dîra sîngerie care părea să servească drept sprînceană. Doi sau trei dintre aceşti ochi îngrozitori erau mult mai mari decît ceilalţi şi păreau din aur masiv.

Deşi această dihanie se apropia de noi, cum am spus mai înainte, cu cea mai mare iuţeală, trebuie să fi fost mişcată cu totul de necromanţie – căci nu avea nici aripioare ca peştii, nici labe palmate ca raţa, nici vele ca scoica de mare, care e mînată de vînt ca o corabie; erau alcătuite la fel, numai că nu departe de aceasta din urmă erau două găuri mici ce serveau de nări şi prin care monstrul îşi lansa răsuflarea grea cu o violenţă nemaipomenită şi cu un zgomot asurzitor, dezagreabil.

Teroarea noastră la vederea acestui lucru hidos fu foarte mare; însă şi mai mare ne fu mirarea cînd, văzîndu-l de mai aproape, am zărit pe spinarea creaturii un mare număr de vietăţi cam de mărimea şi forma oamenilor şi semănînd foarte mult cu ei, exceptînd faptul că nu purtau veşminte (cum poartă oamenii), fiind înzestrate (de natură, fără îndoială) cu o învelitoare urîtă şi incomodă, foarte asemănătoare cu postavul, însă atît de strînsă pe piele, încît bietele nenorocite arătau caraghios de stîngace şi erau supuse, pare-se, la grele chinuri. Chiar pe creştetul capului aveau un fel de cutii pătrate, care curînd am descoperit că erau extrem de tari şi îndesate, şi prin urmare am conchis că erau nişte născociri menite, prin marea lor greutate, să ţină drepte şi întregi capetele animalelor pe umeri. În jurul gîturilor creaturilor erau prinse nişte gulere negre (însemne ale robiei, fără îndoială), aşa cum le punem cîinilor noştri colane, numai că mult mai late şi infinit mai ţepene – încît le era cu totul imposibil acestor victime nenorocite să-şi mişte capetele în orice direcţie fără să-şi mişte totodată trupul; şi astfel ele erau condamnate la perpetua contemplare a nasurilor lor – o privelişte de nas turtit şi cîrn într-un grad minunat, dacă nu chiar îngrozitor.

Cînd monstrul ajunse aproape de ţărmul unde ne aflam noi, dintr-odată

îşi împinse mult în afară unul dintre ochi şi emise din el o flacără cumplită, însoţită de un nor dens de fum şi un zgomot pe care nu-l pot compara cu nimic altceva decît cu tunetul. După ce s-a risipit fumul, am zărit unul din ciudaţii oameni-animale stînd lîngă capul uriaşei dihănii cu o trompetă în mînă, prin care (punîndu-şi-o la gură) numaidecît ni s-a adresat cu accente puternice, aspre şi dezagreabile, pe care, poate, le-am fi luat drept un grai anume, dacă ele n-ar fi venit pe de-a-ntregul pe nas.

Întrucît în mod evident îmi vorbea mie, nu ştiam cum să răspund, căci nicidecum nu puteam înţelege ce se spunea; şi aflat în această încurcătură, m-am întors spre hamal, care era la un pas de a leşina de spaimă, şi i-am cerut părerea în legătură cu specia de care ţinea monstrul, ce voia el şi ce fel de vietăţi erau cele care mişunau pe spinarea lui. La aceasta, hamalul răspunse, atîta cît a putut din cauza tremurului, că auzise cîndva mai de mult de această dihanie a mării; că era un demon crud; cu măruntaie de pucioasă şi sînge de foc, plăsmuit de duhurile rele ca un mijloc de a abate nenorocirea asupra omenirii; că lucrurile de pe spinarea lui erau paraziţi precum cei care infestează uneori pisicile şi cîinii, doar cu puţin mai mari şi mai sălbatici; şi că aceşti paraziţi îşi aveau foloasele lor, oricît de rele – căci, prin tortura pe care o cauzau dihaniei prin muşcăturile şi înţepăturile lor, îi stîrneau o aşa mînie, încît o făceau să urle şi să facă prăpăd, şi astfel să împlinească ţelurile răzbunătoare şi viclene ale duhurilor răufăcătoare.

Această relatare m-a făcut să o iau la sănătoasa şi, fără să privesc o singură dată în urma mea, am alergat cît mă ţineau picioarele sus pe colină, în vreme ce hamalul alerga la fel de iute, deşi oarecum în direcţia cealaltă, astfel că, în acest fel, reuşi în cele din urmă să scape cu boccelele mele, de care n-am nici o îndoială că a avut foarte mare grijă – deşi acesta este un lucru pe care nu-l pot preciza, căci nu-mi amintesc să-l mai fi revăzut vreodată.

Cît despre mine, eram urmărit cu atîta înverşunare de un furnicar de oameni-paraziţi (care veniseră la mal în bărci), încît am fost foarte curînd ajuns din urmă, legat de mîini şi de picioare şi transportat pînă la monstru; care numaidecît începu iarăşi să înoate spre largul mării.

Îmi căiam acum amarnic nebunia de a fi părăsit un cămin confortabil ca să-mi primejduiesc viaţa în aventuri precum aceasta; regretul fiind însă de prisos, am căutat să mă împac cît mai bine cu situaţia mea şi m-am străduit să-mi asigur bunăvoinţa omului-animal care avea trompeta şi care părea să

exercite autoritate peste tovarăşii săi. Am reuşit atît de bine în această întreprindere, încît în cîteva zile creatura îşi revărsă asupra mea varii semne ale bunăvoinţei sale şi în cele din urmă îşi dădu osteneala să mă înveţe rudimentele a ceea ce ar fi prea mult să numesc graiul ei; astfel că în cele din urmă am fost în stare să conversez cu ea uşor şi am ajuns să o fac să înţeleagă dorinţa arzătoare ce aveam de a vedea lumea.

— *Vîş bîş mîş, Sinbad, hai-diridi diri, grunt unt grumble, hîs, fîs, bîs*, îmi zise el într-o dupăamiază – dar îmi cer de o mie de ori iertare, uitasem că Măria Ta nu cunoaşte dialectul cotconechezilor (aşa erau numiţi oamenii-animale; presupun că deoarece limba lor alcătuia veriga dintre cea a cailor şi cea a cocoşilor). Cu voia Domniei Tale, am să traduc. *Vîş bîş mîş* şi aşa mai departe: – adică „Sînt fericit să aflu, dragul meu Sinbad, că eşti într-adevăr un băiat de ispravă; noi facem acum un lucru care se numeşte circumnavigarea globului; şi întrucît eşti atît de doritor să vezi lumea, am să mă străduiesc să-ţi dau un bilet pe gratis pe spinarea dihaniei.“

Cînd doamna Şeherezada ajunse atît de departe, relatează *Isitsöornot*, regele se întoarse de pe partea stîngă pe partea dreaptă şi zise:

— Este, de fapt, *foarte* surprinzător, draga mea regină, că ai omis pînă acum aceste din urmă aventuri ale lui Sinbad. Ştii că le găsesc nespus de distractive şi de ciudate?

După ce regele se exprimă astfel, ni se spune că frumoasa Şeherezada îşi reluă povestea cu următoarele cuvinte:

— Sinbad continuă în acest fel cu istorisirea sa: „I-am mulţumit omului-animal pentru amabilitatea sa şi curînd m-am simţit ca la mine acasă pe monstru, care înota în ocean cu o iuţeală nemaipomenită; deşi suprafaţa acesteia din urmă nu e, în acea parte a lumii, nicidecum netedă, ci rotundă ca o rodie, astfel încît tot timpul mergeam – ca să zic aşa – cînd la deal, cînd la vale.“

— Acest lucru, socot eu, era foarte ciudat, întrerupse regele.

— Totuşi este absolut adevărat, răspunse Şeherezada.

— Am îndoielile mele, răspunse regele; dar, rogu-te, fii bună şi continuă povestea.

— Aşa voi face, spuse regina. „Monstrul“ – continuă Sinbad – „înota, după cum am zis, cînd la deal, cînd la vale, pînă cînd în cele din urmă am ajuns la o insulă cu o circumferinţă de multe sute de mile, dar care totuşi fusese

construită în mijlocul mării de o colonie de mici creaturi ca nişte omizi“4.

— Hm! făcu regele.

— „Lăsînd în urmă această insulă“, zise Sindbad [căci Şeherezada, trebuie înţeles, nu băgă în seamă intervenţia necuviincioasă a soţului ei], „lăsînd în urmă această insulă, am ajuns la o alta, unde pădurile erau de stîncă masivă şi atît de dură, încît topoarele cele mai bine călite se sfărîmară în bucăţi cînd am încercat să le tăiem“.

— Hm! făcu iar regele; însă Şeherezada, fără să-i acorde vreo atenţie, continuă în limba lui Sinbad.

— „Trecînd şi de această ultimă insulă, am ajuns într-un ţinut unde se afla o peşteră ce se întindea pe distanţa de treizeci sau patruzeci de mile în măruntaiele pămîntului şi care conţinea un număr mai mare de palate cu mult mai vaste şi mai impunătoare decît pot fi găsite în tot Damascul sau Bagdadul. De tavanul acestor palate atîrnau miriade de nestemate, ca diamantele, chiar mai mari decît oamenii; iar printre ulicioarele cu turnuri, temple şi piramide, curgeau imense rîuri, negre ca abanosul, mişunînd de peşti ce nu aveau nici un ochi“5.

— Hm! făcu regele.

— „Am plutit pe urmă într-o regiune a mării unde am găsit un munte înalt, pe ale cărui povîrnişuri curgeau torente de metal topit, dintre care unele erau de douăsprezece mile lăţime şi de şaizeci lungime6; în vreme ce dintr-un abis de pe culme ţîşnea un puhoi atît de uriaş de cenuşă, încît soarele dispăruse cu totul de pe cer şi se făcuse mai întuneric decît cel mai întunecat miez de noapte; astfel încît atunci cînd ne aflam chiar şi la distanţa de o sută cincizeci de mile de munte era imposibil să vedem vreun obiect, oricît de alb ar fi fost, chiar dacă l-am fi ţinut în faţa ochilor“7.

— Hm! făcu regele.

— „După ce am părăsit această coastă, monstrul îşi urmă călătoria pînă ce am dat peste un ţinut în care firea lucrurilor părea întoarsă pe dos – căci am văzut aici un lac mare, pe fundul căruia, la peste o sută de picioare de suprafaţa apei, creştea o pădure de arbori înfrunziţi, înalţi şi luxurianţi“8·

— Oho! făcu regele.

— „Alte cîteva sute de mile ne-au adus într-o climă unde aerul era atît de dens, încît plutea pe el fierul sau oţelul, aşa cum pe al nostru plutesc fulgii“9.

— Fleacuri! zise regele.

— „Mergînd mai departe, în aceeaşi direcţie, curînd am ajuns în cea mai minunată regiune din întreaga lume. Un fluviu falnic o străbătea, cu ocoluri, pe cîteva mii de mile. Fluviul acesta era de o negrăită adîncime şi de o transparenţă mai desăvîrşită decît a chihlimbarului. Avea de la trei la şase mile în lăţime; iar malurile sale, care, de fiecare parte, ajungeau la o înălţime de o mie două sute de picioare, erau încununate cu arbori de-a pururi înfloriţi şi cu mireasma dulce a florilor eterne, care făceau din întreg ţinutul o grădină fabuloasă; dar numele acestei luxuriante ţări era regatul Groazei, şi a pătrunde în ea însemna moartea inevitabilă“10·

— Hm! făcu regele.

— „Am părăsit acest regat în mare grabă şi după cîteva zile am ajuns într-altul, unde am fost uimiţi să zărim zeci de mii de animale monstruoase cu coarne pe cap, ca nişte coase. Aceste lighioane hidoase îşi sapă în pămînt peşteri uriaşe în formă de tunel şi le căptuşesc cu pietre, dispuse în aşa fel una peste alta, încît se prăvălesc de îndată ce sînt atinse de alte animale, azvîrlindu-le astfel în vizuinile monştrilor, unde li se suge numaidecît sîngele, iar scheletul lor este apoi aruncat cu dispreţ la mare distanţă de *peşterile morţii*“11.

— Ptiu! făcu regele.

— „Continuîndu-ne drumul, am zărit un ţinut plin de plante ce nu creşteau din pămînt, ci din aer· Mai erau altele ce răsăreau de pe tulpina altor plante; altele care îşi extrăgeau hrana din trupurile animalelor vii; şi apoi mai erau altele care peste tot străluceau cu văpăi12; altele care se mişcau din loc în loc, după plac13; şi, lucru şi mai minunat, am descoperit flori ce trăiau şi respirau şi-şi mişcau membrele în voie şi, în plus, aveau detestabila patimă a omenirii de a înrobi alte vietăţi şi de a le zăvorî în temniţe cumplite şi singuratice pînă la împlinirea sarcinilor date“14.

— Pfui! făcu regele.

— „Plecînd din această ţară, am sosit curînd într-alta, în care albinele şi păsările sînt matematiciene atît de erudite şi de geniale, încît dau zilnic lecţii în ştiinţa geometriei înţelepţilor din regat. Monarhul acelei ţări, oferind o răsplată pentru dezlegarea a două probleme foarte grele, ele fură dezlegate pe loc – una de către albine, iar cealaltă de către păsări; regele însă, ţinînd secretul asupra soluţiilor lor, numai după multă trudă şi anevoioase cercetări şi după ce s-au scris numeroase tomuri groase vreme de ani îndelungaţi au ajuns matematicienii într-un tîrziu la soluţii identice cu cele care fuseseră date pe loc

de albine şi de păsări“15·

— Vai mie! exclamă regele.

— „De-abia a dispărut din zarea noastră această împărăţie, că ne-am trezit în apropierea alteia, de pe ale cărei ţărmuri se înălţă pe deasupra capetelor noastre un stol de păsări avînd o lăţime de o milă şi o lungime de două sute patruzeci de mile; astfel încît, deşi zburau cîte o milă în fiecare minut, întregului stol îi trebui nu mai puţin de patru ceasuri ca să treacă pe deasupra noastră – în care se aflau cîteva milioane de milioane de păsări“16·

— O, vai! făcu regele.

— „N-am scăpat bine de păsările acelea, care ne-au produs multă enervare, că am fost îngroziţi de apariţia unei păsări de alt soi, infinit mai mare chiar decît pasărea Rok, pe care o întîlnisem în călătoriile mele anterioare; căci era mai mare decît cupola cea mai mare de pe seraiul Măriei Tale, o tu, cel mai mărinimos dintre califi! N-am văzut să fi avut vreun cap pasărea aceasta cumplită, ci era toată alcătuită numai din pîntece, care era de o grosime şi o rotunjime extraordinare, dintr-o substanţă moale, netedă, strălucitoare şi vărgată în mai multe culori. În ghearele sale monstrul ducea spre cuibul său din ceruri o căsuţă căreia îi smulsese acoperişul, iar înlăuntrul ei am văzut limpede nişte fiinţe omeneşti, care fără îndoială erau într-o stare de cumplită deznădejde din pricina sorţii oribile ce le aştepta. Am strigat din toate puterile noastre în speranţa că de spaimă pasărea va da drumul prăzii sale; dar ea pufni doar sau sforăi ca turbată, după care zvîrli în capul nostru un sac greu, care se dovedi a fi plin cu nisip!“17

— Baliverne! zise regele.

— „Imediat după această întîmplare, am dat peste un continent de o uriaşă întindere şi de o trăinicie nemaipomenită, dar care totuşi se sprijinea în întregime pe spinarea unei vaci albastre precum cerul şi care avea nu mai puţin de patru sute de coarne“·

— *Asta* o cred acum, zise regele, pentru că am citit ceva de soiul ăsta mai demult, într-o carte.

— „Am trecut numaidecît pe sub acest continent (navigînd printre picioarele vacii) şi după cîteva ceasuri ne-am pomenit într-un ţinut într-adevăr minunat, care, după cum m-a informat omul-animal, era chiar ţărişoara lui natală, locuită de fiinţe din aceeaşi specie. Aceasta l-a ridicat foarte mult în stima mea pe omul-animal; şi, de fapt, a început acum să-mi fie ruşine de felul

dispreţuitor în care îl tratasem; căci am aflat că oamenii-animale erau, în general, un neam de vrăjitori dintre cei mai puternici, care trăiau cu viermi în creieri, care, prin răsucirile şi zvîrcolirile lor dureroase, slujeau fără îndoială să le stimuleze cele mai miraculoase avînturi ale imaginaţiei.“

— Prostii! zise regele.

— „Printre vrăjitori erau şi cîteva animale domestice, din soiuri foarte ciudate; de pildă, era un cal uriaş ale cărui oase erau din fier şi al cărui sînge era apă clocotită. În loc de grăunţe se hrănea îndeobşte cu pietre negre; şi totuşi, în pofida unui regim atît de dur, era atît de puternic şi de ager, încît putea duce o povară mai grea decît cel mai măreţ templu din acest oraş, cu o viteză ce să întreacă zborul multor păsări“18.

— Palavre! spuse monarhul.

— „Am mai văzut printre acei oameni o găină fără pene, însă mai mare decît o cămilă; în loc de carne şi de oase avea fier şi cărămidă; sîngele ei, la fel cu cel al calului (cu care, de fapt, se înrudea de aproape), era apă clocotită; şi, aidoma lui, nu mînca decît lemn sau pietre negre. Această găină năştea foarte des cîte o sută de pui pe zi; şi, după naştere, ei îşi găseau sălaşul timp de mai multe săptămîni în pîntecele mamei lor“19·

— Aiurea! zise regele.

— „Unul din neamul ăsta de solomonari puternici a zămislit un om din alamă, lemn şi piele şi l-a înzestrat cu atîta isteţime, încît ar fi bătut la şah întreaga specie omenească, afară de marele calif Harun-al-Raşid20. Un altul dintre aceşti magi a făurit (din acelaşi material) o făptură ce ar fi făcut de ruşine chiar şi geniul celui care a creat-o; căci atît de mare era puterea ei de judecată, încît într-o secundă reuşea să facă nişte calcule atît de lungi, încît ele ar fi necesitat truda a cincizeci de mii de oameni de carne adunaţi laolaltă timp de un an de zile21· Dar un solomonar şi mai iscusit şi-a făurit pentru sine un lucru extraordinar, care nu era nici om, nici fiară, dar care avea creier de plumb, amestecat cu o pastă neagră ca smoala, şi nişte degete pe care le folosea cu o iuţeală şi o dexteritate atît de neverosimile, încît nu i-ar fi fost deloc greu să scrie într-un singur ceas douăzeci de mii de copii ale *Coranului*; iar asta cu o precizie atît de desăvîrşită, încît în toate aceste copii nu s-ar fi găsit una care să se deosebească de cealaltă nici cît un fir de păr de altul. Acest lucru era de o forţă nemaipomenită, încît înălţa sau nimicea dintr-o singură suflare cele mai falnice împărăţii; dar puterile sale erau folosite deopotrivă în bine şi în rău“22.

— Ridicol! zise regele.

— „În neamul ăsta de necromanţi mai era unul care avea în vine sînge de salamandră; căci nu se sfia să se aşeze, ca să tragă din ciubuc, într-o sobă încinsă la roşu, pînă cînd i se prăjea mîncarea pe podeaua ei23. Un altul avea darul de a preschimba metalele obişnuite în aur, fără ca măcar să se uite la ele în timpul acestui proces24· Un altul avea nişte degete aşa de fine, încît făcea o sîrmă atît de subţire că aceasta era invizibilă25. Un altul avea un ochi atît de ager, încît putea socoti toate feluritele mişcări ale unui corp elastic, în timp ce acesta sărea înainte şi înapoi de nouă sute de milioane de ori pe secundă“26.

— Absurd! zise regele.

— „Un altul dintre aceşti magi, cu ajutorul unui fluid pe care nu l-a văzut încă nimeni, putea face ca trupurile lipsite de viaţă ale prietenilor săi să-şi mişte braţele, să dea din picioare, să lupte sau chiar să se ridice şi să danseze după voinţa lui27. Un altul îşi cultivase glasul în aşa măsură, încît se putea face auzit de la un capăt la altul al pămîntului28. Un altul avea un braţ atît de lung, încît putea să se aşeze în Damasc şi să ticluiască o scrisoare în Bagdad – sau, la drept vorbind, la orice depărtare29. Un altul poruncea fulgerului să pogoare la el din ceruri şi acesta venea; iar cînd venea, devenea obiectul lui de joacă. Un altul a luat două sunete puternice şi din ele a făcut tăcere. Un altul a creat o beznă adîncă din două lumini strălucitoare30. Un altul a făcut gheaţă într-un cuptor încins la roşu31. Un altul îi ordona soarelui să-i facă portretul, iar soarele se supunea32. Un altul lua acest luminător împreună cu luna şi cu planetele şi, după ce mai întîi le cîntărea cu scrupuloasă precizie, le sonda adîncimile şi găsea substanţa solidă din care erau făcute. Dar neamul ăsta întreg este într-adevăr atît de iscusit într-ale necromanţiei, încît nici măcar copiii lor, nici chiar cîinii sau pisicile cele mai de rînd nu au vreo greutate în a vedea obiecte ce nu există cîtuşi de puţin sau care au pierit de pe faţa pămîntului cu douăzeci de milioane de ani mai înainte de naşterea neamului însuşi“33.

— De necrezut! zise regele.

— „Soţiile şi fiicele acestor înţelepţi şi preamăriţi magi – continuă Şeherezada, fără a fi în vreun fel deranjată de aceste repetate şi cît se poate de necuviincioase întreruperi ale soţului ei –, soţiile şi fiicele acestor iluştri solomonari sînt tot ce poate fi mai desăvîrşit şi mai rafinat; şi ele ar fi tot ce poate fi mai încîntător şi mai interesant dacă n-ar apăsa asupra lor o nefericită fatalitate, de care nici chiar puterile miraculoase ale soţilor şi părinţilor lor n-au

fost în măsură să le mîntuie pînă acum. Unele destine iau un anume chip, altele alt chip – dar cel despre care vorbesc eu s-a ivit sub chipul unui moft.“

— Unui ce? întrebă regele.

— „Unui moft, zise Şeherezada. Unul dintre duhurile rele care stau veşnic de veghe ca să aducă o nenorocire le-a vîrît în cap acestor doamne desăvîrşite că lucrul pe care noi îl denumim frumuseţea unei persoane constă în întregime din protuberanţa regiunii ce se întinde nu cu mult mai jos de spinare. Frumuseţea perfectă, spun ele, este direct proporţională cu mărimea acestei cocoaşe. Fiind ele de multă vreme posedate de ideea aceasta, iar pernele fiind ieftine în acea ţară, s-au dus demult zilele cînd era cu putinţă să deosebeşti o femeie de un dromader.“…

— Destul! zise regele, nu mai pot răbda asta şi n-am să mai rabd. Mi-ai dat deja o durere de cap cumplită cu minciunile tale. Dar văd că se crapă de ziuă. De cînd sîntem căsătoriţi? – conştiinţa mea începe iarăşi să fie neliniştită. Şi apoi, treaba aia cu dromaderul – mă iei drept idiot? Pe scurt, ai face bine să te scoli şi să fii strangulată.

Vorbele acestea, după cum aflu din *Isitsöornot*, o îndurerară şi totodată o uimiră pe Şeherezada; ştiind însă că regele era un om de o integritate ireproşabilă şi cu totul incapabil să-şi calce cuvîntul, se supuse sorţii cu dragă inimă. Îşi găsi totuşi mare consolare (pe cînd şireangul i se tot strîngea) la gîndul că multe poveşti rămăseseră încă nespuse şi că irascibilitatea brutalului ei soţ îi adusese acestuia o cît se poate de dreaptă răsplată, lipsindu-l de nenumărate aventuri nemaipomenite.

1. *Tellmenow Isitsöornot*: adică „Tell me now, is it so or not?“ [Spune-mi degrabă, aşa e sau nu?] E vorba de o lucrare fictivă. *Zoharul*: comentariul cabalistic al primelor cinci cărţi ale *Vechiului Testament*, atribuit rabinului Simeon ben Jochai, din veacul al II-lea e.n. După Pollin, autorul ar fi Moses de Leon.
2. *Curiozităţi din literatura americană*: supliment redactat de Rufus Griswold pentru ediţia americană a popularei cărţi a lui Isaac D’Israeli, *Curiosities of Literature*, 1844.
3. *Le mieux est l’ennemi du bien*: „Mai binele este duşmanul binelui“ (în fr., în orig) – din *Contes Moreaux* de Voltaire, scrise în 1772 (ediţia Beuchôt, 1828), XVI, 407.
4. Colonii de coralieri.
5. *Mammoth Cave* [Peştera Mamutului] din Kentucky (n.a.).
6. În Islanda, 1783 (n.a.).

7. „În timpul erupţiei vulcanului Hecla, în 1766, nori ca aceştia au făcut să se întunece atît de tare, încît la Glaumba, care este la peste cincizeci de leghe de munte, lumea nu-şi găsea drumul decît orbecăind. În timpul erupţiei Vezuviului, în 1794, la Caserta, la patru leghe distanţă, lumea nu putea umbla decît la lumina torţelor. La 1 mai 1812, un nor de cenuşă vulcanică şi de nisip, provenind de la un vulcan de pe insula St. Vincent, a acoperit întregul Barbados, învăluindu-l într-un întuneric atît de profund, încît ziua în amiaza mare, în aer liber, nu se puteau vedea copacii sau obiectele mai apropiate, nici măcar o batistă albă ţinută la o depărtare de şase degete de ochi.“ – *Murray*, p. 215, *Phil. edit.* (n.a.).
8. „În anul 1790, la Caracas, în timpul unui cutremur, o parte din solul granitic s-a scufundat şi a dat naştere unui lac cu un diametru de opt sute de iarzi şi o adîncime de la optzeci la o sută de picioare. Terenul care se scufundase era o parte din pădurea Aripao şi copacii au rămas verzi sub apă vreme de cîteva luni.“ – *Murray*, p. 221 (n.a.).
9. Oţelul cel mai dur obţinut vreodată poate fi, sub acţiunea unei ţevi pentru sudat, transformat într-o pulbere impalpabilă, care va pluti uşor în atmosferă (n.a.).
10. Valea Nigerului. Vezi Simmond, *Colonial Magazine* (n.a.).
11. *Myrmeleon* – furnica-leu. Termenul „monstru“ este la fel de potrivit pentru vietăţile mici şi anormale, cît şi pentru cele mari, în vreme ce epitete ca „uriaş“ sînt numai comparative. Peştera *myrmeleon*-ului este *uriaşă* în comparaţie cu groapa furnicii roşii obişnuite. Un grăunte de silex este şi el o „piatră“ (n.a.).
12. În mine şi peşteri naturale găsim o specie de *fungus cryptogamous*, care emite o lumină fosforescentă intensă (n.a.).
13. Orchis, scabius şi vallisneria (n.a.).
14. „Corola acestei flori (*Aristolochia Clematitis*), care este tubulară, dar terminîndu-se în partea superioară cu un membru ligulat, se îngroaşă la bază în formă de glob. Partea tubulară este prevăzută în interior cu peri aspri, cu vîrful în jos. Partea globulară conţine pistilul, care constă numai dintr-un ovar şi un stigmat, laolaltă cu staminele dimprejur. Dar staminele, fiind mai scurte decît chiar ovarul, nu-şi pot descărca polenul, astfel încît acesta să fie scuturat deasupra stigmatului, întrucît floarea stă tot timpul dreaptă pînă după fecundaţie. Şi astfel, fără un ajutor mai deosebit din afară, polenul trebuie numaidecît să cadă la baza florii. Ei bine, ajutorul pe care l-a dat natura în acest caz este cel al micuţei insecte *Tipula Pennicornis*, care, pătrunzînd în tubul corolei în căutarea mierii, coboară pînă la fund şi scormoneşte acolo pînă cînd este în întregime acoperită cu polen; dar, neputînd să-şi croiască drum afară, din cauza orientării în jos a perilor, care converg spre un punct precum sîrmele unei curse de şoareci, şi fiind oarecum deranjată de întemniţarea sa, se zbate încoace şi încolo, încercînd fiecare ungher, pînă cînd, după ce trece de mai multe ori peste stigmat, îl acoperă cu destul polen pentru fecundarea lui, urmarea fiind că

floarea în curînd începe să se ofilească, iar perii să se tragă spre pereţii tubului, creînd un pasaj uşor prin care să iasă insecta.“ – Rev. P. Keith, *System of Physiological Botany* [*Sistemul botanicii fiziologice*] (n.a.).

15. Albinele – de cînd sînt albine pe lume – îşi construiesc în aşa fel pereţii celulelor, ca număr şi ca înclinaţie, încît, după cum s-a demonstrat (într-o problemă care implică cele mai profunde principii matematice), exact acest număr de pereţi şi această înclinaţie a lor le oferă creaturilor spaţiul cel mai larg cu putinţă, care să fie totodată compatibil cu stabilitatea maximă a construcţiei.

În a doua jumătate a veacului trecut, printre matematicieni s-a ivit chestiunea „de a determina forma cea mai potrivită care s-ar putea da aripilor unor mori de vînt, în funcţie de distanţele variabile ale paletelor ce se rotesc, şi de asemenea de centrele de revoluţie“. Aceasta este o problemă extrem de complexă; căci înseamnă, cu alte cuvinte, să afli poziţia cea mai bună cu putinţă faţă de o infinitate de distanţe variate şi de o infinitate de puncte pe braţ. Au fost o mie şi una de încercări neizbutite de a răspunde la întrebare din partea unor iluştri matematicieni; iar cînd în cele din urmă fu descoperită o soluţie de necontestat, oamenii şi-au dat seama că aripile păsărilor o dăduseră cu absolută precizie chiar din clipa cînd prima pasăre a săgetat văzduhul (n.a.).

16. El a urmărit un stol de porumbei zburînd între Frankfort şi teritoriul Indiana, pe o lăţime de cel puţin o milă; i-au trebuit patru ore ca să-l treacă; ceea ce, la o viteză de o milă pe minut, dă o lungime de 240 de mile; şi, presupunînd că sînt trei porumbei pe fiecare iard pătrat, aceasta face 2 230 272 000 de porumbei – *Travels in Canada and the United States* [*Călătorii în Canada şi Statele Unite*] de locotenentul F. Hall (n.a.).
17. „Monstrul“ e un balon cu nacelă din care se aruncă o parte din lest.
18. Pe marea linie Western Railway, între Londra şi Exeter, s-a atins o viteză de 71 mile pe oră. Un tren cîntărind 90 de tone a mers de la Puddington la Didcot (53 de mile) în 51 de minute (n.a.).
19. *Eccaleobion* (n.a.).
20. Jucătorul de şah automat al lui Maelzel (n.a.).
21. Maşina de calculat a lui Babbage (n.a.).
22. „Lucrul extraordinar“ este desigur tiparniţa.
23. *Chabert*, şi după el alţi o sută (n.a.).
24. Galvanoplastia (n.a.).
25. *Wollaston* a făcut pentru cîmpul de viziune al unui telescop un fir de platină care are în grosime a optsprezecea mia parte dintr-un ţol. El poate fi văzut numai cu ajutorul unui microscop (n.a.).
26. Newton a demonstrat că, sub influenţa razei violete a spectrului, retina vibrează de 900 000 000 de ori pe secundă (n.a.).

27. Pila voltaică (n.a.).
28. Telegraful electric transmite ştirile instantaneu la orice distanţă, cel puţin pe pămînt (n.a.).
29. Teleimprimatorul electric (n.a.).
30. Experienţe obişnuite de fizică. Dacă două raze roşii de la două puncte luminoase sînt lăsate să pătrundă într-o cameră obscură în aşa fel ca să cadă pe o suprafaţă albă, şi dacă diferă ca lungime de undă cu 0,0000258 dintr-un ţol, intensitatea lor se dublează. La fel se întîmplă dacă diferenţa de lungime de undă este un multiplu întreg al acestei fracţii. Un multiplu de 2¼, 3¼ etc. dă o intensitate egală cu cea a unei singure raze; dar un multiplu de 2½, 3½ etc. dă ca rezultat întuneric total. Cu razele ultraviolete apar rezultate similare atunci cînd diferenţa de lungime de undă este de 0,0000157 dintr-un ţol; şi cu toate celelalte raze rezultatele sînt aceleaşi – diferenţa variind cu o creştere uniformă a lungimii de undă de la violet la roşu. Experienţe analoage privind sunetul produc rezultate analoage (n.a.).
31. Puneţi un creuzet de platină pe o lampă de alcool şi încălziţi-l pînă la roşu; turnaţi în el puţin acid sulfuric, care, deşi cea mai volatilă dintre substanţe la temperatura normală, se va vedea că este perfect stabil în creuzetul fierbinte şi nu se evaporă nici o picătură – fiind înconjurat de propria lui atmosferă, el nu atinge, de fapt, pereţii. Introduceţi acum cîteva picături de apă, şi acidul, venind imediat în contact cu pereţii fierbinţi ai creuzetului, se transformă în vapori de acid sulfuric, şi atît de rapidă este evaporarea, încît absoarbe căldura din apă, care, devenită cub de gheaţă, cade la fund; profitînd de moment înainte ca ea să se retopească, se poate scoate o bucată de gheaţă dintr-un vas încins la roşu (n.a.).
32. Dagherotipul (n.a.).
33. Deşi lumina străbate 167 000 de mile pe secundă, distanţa pînă la constelaţia Lebedei (singura stea a cărei distanţă e cunoscută) este atît de incredibil de mare, încît razele ei ar avea nevoie de mai mult de zece ani ca să atingă pămîntul. Pentru stele dincolo de aceasta, 20 – sau chiar 1 000 de ani – ar fi o apreciere modestă. Astfel, dacă ele au fost anihilate cu 20 sau cu 1 000 de ani în urmă, noi le putem încă vedea astăzi în lumina ce *a pornit* de pe suprafeţele lor acum 20 sau 1 000 de ani. Că multe dintre cele pe care le vedem zilnic sînt într-adevăr stinse, nu este imposibil – nici măcar improbabil (n.a.).

Mellonta Tauta

CĂTRE REDACTORII REVISTEI *LADY'S BOOK*:

Am onoarea de a vă trimite, pentru revista dumneavoastră, un articol pe care sper că veţi reuşi să-l înţelegeţi chiar mai bine decît mine însumi. E vorba despre traducerea prietenului meu, Martin Van Buren Mavis (poreclit uneori „prorocul atoatevăzător"), a unui manuscris oarecum ciudat, pe care l-am găsit, cam cu un an în urmă, închis bine în interiorul unei sticle ce plutea pe *Mare Tenebrarum* – mare descrisă atît de temeinic de geograful nubian, însă rareori vizitată în zilele noastre, cu excepţia transcendentaliştilor şi a căutătorilor de comori.

Al dumneavoastră,
EDGAR A. POE

LA BORDUL BALONULUI *CIOCÎRLIA*
1 aprilie 2848

Ei bine, draga mea prietenă – acum va trebui să înduri pentru păcatele tale chinul unei scrisori lungi şi clevetitoare. Îţi spun limpede că am să te pedepsesc pentru toate obrăzniciile tale, încercînd să fiu cît mai plicticoasă, cît mai discursivă, cît mai incoerentă şi cît mai nesuferită cu putinţă. În plus, iată-mă sinistrată în balonul ăsta jegos, cu o sută sau două de *canaille*, venite cu toatele într-o excursie *de plăcere* (ce idee bizară au unii oameni despre plăcere!) şi n-am nici o perspectivă de a atinge *terra firma* vreme de cel puţin o lună de zile. Nimeni cu care să schimbi o vorbă. Nimic de făcut. Cînd n-ai nimic de făcut, este timpul să corespondezi cu prietenele. Vei înţelege, aşadar, de ce-ţi scriu această epistolă – din pricina *ennui*-ului meu şi a păcatelor tale.

Pregăteşte-ţi ochelarii şi fii hotărîtă să te laşi plictisită: am de gînd să-şi scriu în fiecare zi pe durata acestei călătorii odioase.

Vai! cînd oare va fi vizitat craniul omenesc de vreo *Invenţie*? Fi-vom condamnaţi pe vecie la miile de neajunsuri ale balonului? Nu va născoci *nimeni* un mod mai rapid de locomoţie? Mişcarea asta la trap este, în opinia mea, o adevărată tortură. Pe cuvîntul meu, n-am făcut mai mult de o sută de mile pe

oră de cînd am plecat de acasă! Chiar şi păsările ne bat – cel puţin unele dintre ele. Te asigur că nu exagerez cîtuşi de puţin. Deplasarea noastră, fără îndoială, pare mai înceată decît este în realitate – asta din cauza faptului că nu avem nici un fel de obiecte în jurul nostru cu care să ne calculăm viteza şi din cauză că mergem cu vîntul în spate. Bineînţeles, ori de cîte ori întîlnim cîte un balon, avem prilejul să ne dăm seama de viteza noastră şi atunci, recunosc, lucrurile nu par chiar atît de rele. Cu toate că sînt obişnuită cu acest mod de a călători, nu-mi pot învinge un fel de ameţeală ori de cîte ori chiar pe deasupra capetelor noastre trece cîte un balon purtat de curent. Întotdeauna mi se arată ca o imensă pasăre de pradă, gata să se repeadă asupra noastră şi să ne ducă în ghearele ei. Chiar în dimineaţa asta, pe la răsăritul soarelui, a trecut unul pe deasupra noastră şi încă atît de aproape, încît ghidropa lui aproape că a şters plasa ce ţine suspendată nacela, producîndu-ne serioase temeri. Comandantul nostru ne-a spus că, dacă materialul capsulei noastre ar fi fost „mătasea“ lucioasă de acum cinci sute sau o mie de ani, inevitabil am fi fost avariaţi. Această mătase, după cum mi-a explicat el, era o ţesătură alcătuită din măruntaiele unei specii de viermi. Viermii erau bine hrăniţi cu dude – un soi de fruct asemănător cu pepenele verde – şi, cînd erau îndeajuns de graşi, erau zdrobiţi într-o piuă. Pasta astfel obţinută era denumită *papirus* în starea ei primară şi trecea printr-o serie de procese pînă cînd devenea, în cele din urmă, „mătase“. Ciudat să spun, cîndva era mult admirată ca articol de *îmbrăcăminte femeiască*! Baloanele, de asemenea, erau confecţionate îndeobşte din ea. Un material mai bun, pare-se, a fost descoperit mai apoi în puful care înconjoară pericarpul unei plante denumite popular *euphorbium* şi, în limbajul botanicii de atunci, laptele-cucului. Acest din urmă soi de mătase era numit *silk-buckingham*, datorită durabilităţii ei superioare, iar pentru uz era impregnată de obicei cu o soluţie de cauciuc – substanţă care, în unele privinţe, trebuie să fi semănat cu *gutta percha*, aflată acum în folosinţă. Acest cauciuc era numit uneori „gumă de India“ sau „gumă de whist“ şi era, fără îndoială, una dintre numeroasele specii de *fungi*. Să nu-mi mai spui niciodată că n-aş fi o adevărată amatoare de antichităţi.

Apropo de ghidropă – a noastră s-ar părea că tocmai în clipa asta a răsturnat peste bord un om de pe unul dintre micile propulsoare magnetice care viermuiesc în oceanul de sub noi – o navă de vreo şase mii de tone şi, din toate privinţele, ruşinos de supraîncărcată. Acestor bărci minuscule ar trebui să li se

interzică să transporte peste un anumit număr de pasageri. Omul, fireşte, n-a fost lăsat să urce din nou la bord şi curînd dispăru din vedere, cu colacul lui de salvare cu tot. Mă bucur, draga mea prietenă, că trăim într-o epocă atît de luminată, încît nici nu se mai concepe să existe ceea ce noi numim individ. Adevărata umanitate nu se îngrijeşte decît de mase. Apropo, vorbind de umanitate, ştii că nemuritorul nostru Wiggings nu este chiar atît de original în vederile sale despre Condiţia Socială şi toate celelalte, pe cît sînt înclinaţi să presupună contemporanii săi? Punditul mă asigură că aceleaşi idei au fost formulate, aproape în acelaşi mod, cu vreo mie de ani în urmă, de un filozof irlandez, pe nume *Furrier*1, ca urmare a faptului că ţinea un magazin cu amănuntul cu blănuri de pisică şi de alte animale. Pundit *ştie*, vezi bine; nu poate fi nici o greşeală în privinţa asta. Cît de minunat vedem cum se adevereşte, zi de zi, profunda observaţie a hindusului Aries Totel (după cum este ea citată de Pundit): „Trebuie, aşadar, să spunem că nu doar o dată sau de două ori, sau de cîteva ori, ci cu reluări aproape infinite, aceleaşi păreri revin în cerc printre oameni“2.

2 aprilie. Transmis azi cuterului magnetic responsabil cu secţiunea mediană a cablurilor telegrafice plutitoare. Aflu că prima oară cînd a fost pus în funcţiune acest gen de telegraf de către Horse3 se credea că era aproape imposibil de întins cablurile pe mare; acum însă ne vine greu să înţelegem în ce consta dificultatea! Deh, se mai schimbă lumea. *Tempora mutantur* – scuză-mă că-l citez pe etrusc4. Ce ne-am face *oare* fără telegraful atlantic? (Pundit spune că „atlantic“ era adjectivul antic.) Am zăbovit cîteva minute ca să punem cîteva întrebări celor de pe cuter şi, printre alte veşti glorioase, am aflat că în Africia a izbucnit războiul civil, în timp ce în Yuropa şi în Aysher ciuma îşi face treaba în chipul cel mai frumos. Nu e într-adevăr remarcabil că înainte ca umanitatea să-şi reverse asupra filozofiei mirifica ei lumină, lumea era obişnuită să considere Războiul şi Ciuma drept nişte calamităţi? Ştii că în templele antice se înălţau rugăciuni pentru ca aceste *rele* (!) să nu se abată asupra omenirii?

Nu este oare într-adevăr greu de înţeles pe ce principiu al interesului acţionau străbunii noştri? Erau atît de orbi încît să nu vadă că nimicirea a zeci de mii de indivizi nu e decît în marele folos al masei!

3 aprilie. Este într-adevăr foarte amuzant să te caţeri pe scara de frînghie ce duce spre creştetul balonului şi de acolo să contempli lumea înconjurătoare. Din nacela de dedesubt, după cum ştii, perspectiva nu e chiar atît de

cuprinzătoare – poţi vedea foarte puţin în plan vertical. Dar şezînd aici (de unde îţi scriu această misivă), pe platforma deschisă şi luxos capitonată din creştet, poţi vedea tot ce se întîmplă, în toate direcţiile. Chiar acum se văd o puzderie de baloane, şi ele oferă un spectacol foarte animat, iar văzduhul răsună de zumzetul atîtor milioane de glasuri omeneşti. Am auzit afirmaţia că atunci cînd Yellow sau (după cum *pretinde* Pundit) Violet, despre care se presupune că ar fi fost primul aeronaut, a susţinut posibilitatea traversării atmosferei în toate direcţiile, prin simpla înălţare sau coborîre pînă cînd dădeai de un curent favorabil, n-a fost ascultat cîtuşi de puţin de contemporanii săi, care îl considerau un soi de nebun inventiv, căci filozofii (?) timpului declaraseră că acest lucru era imposibil. Zău că mi se pare acum *absolut* inexplicabil cum de un lucru atît de vădit realizabil a putut scăpa perspicacităţii anticilor *savans*[5]. Dar în toate epocile, marile obstacole în calea progresului în Artă au fost ridicate de aşa-zişii oameni de ştiinţă. Desigur, oamenii *noştri* de ştiinţă nu sînt chiar atît de bigoţi precum cei din vechime: o, am să-ţi spun ceva *cît se poate de* bizar în legătură cu acest subiect. Ştii că nu sînt decît o mie de ani de cînd metafizicienii au consimţit să-i elibereze pe oameni de ciudata închipuire că ar exista numai *două căi posibile pentru atingerea Adevărului*! Crede, dacă poţi! Se pare că demult, cu mult timp în urmă, în noaptea Timpului, trăia un filozof turc (sau poate hindus), pe nume Aries Totel. Individul ăsta a introdus sau, în orice caz, a propagat ceea ce se chema metoda deductivă sau *a priori* de investigaţie. A început cu ceea ce susţinea el că ar fi *axiome* sau „adevăruri de la sine înţelese“, iar de aici a purces „în mod logic“ la rezultate. Cei mai mari discipoli ai săi au fost unul Neuclid şi unul Cant. Ei bine, Aries Totel a domnit suprem pînă la apariţia unui anume Hog, poreclit „Eltrick Păstorul“, care propovăduia un sistem complet diferit, pe care l-a botezat *à posteriori* sau inductiv. Schema lui privea exclusiv Senzaţia. Proceda prin observarea, analizarea şi clasificarea faptelor – *instantiae naturae*, cum erau ele denumite cu o expresie preţioasă – în legi generale. Metoda lui Aries Totel, într-un cuvînt, se baza pe *noumena*; a lui Hog pe *phenomena*. Ei bine, atît de mare era admiraţia trezită de acest din urmă sistem, încît, imediat ce el a fost introdus, Aries Totel a căzut în dizgraţie; dar în cele din urmă a recîştigat din terenul pierdut şi i s-a îngăduit să împartă tărîmul Adevărului cu rivalul său mai modern. Aceşti *savans* susţineau acum că singurele căi posibile spre cunoaştere erau calea aristoteliană şi cea *baconiană*. „Baconian“, se cade să ştii, era un

adjectiv inventat ca un echivalent, mai sonor şi mai demn, pentru *hog*-ian.

Ei bine, draga mea prietenă, te asigur cît se poate de ferm că expun această chestiune în modul cel mai corect, pe baza celor mai serioase surse; şi lesne îţi vei da seama cum o noţiune atît de absurdă în chiar expresia ei trebuie să fi acţionat pentru întîrzierea progresului întregii cunoaşteri adevărate – care avansează aproape invariabil prin salturi intuitive. Străvechea idee restrîngea investigaţia la un soi de *tîrîş;* şi timp de sute de ani atît de mare a fost iubirea pentru Hog, mai ales, încît s-a pus capăt, virtualmente, oricărei cugetări vrednice de acest nume. Nici un om nu îndrăznea să rostească un adevăr pentru care se simţea îndatorat numai şi numai propriului său *suflet*. Nu conta dacă adevărul era un adevăr chiar *demonstrat*, căci îndărătnicii *savans* ai vremii luau în considerare numai *calea* prin care s-a ajuns la el. Nici măcar nu se *uitau* la scop. „Să vedem mijloacele“, ţipau ei, „mijloacele!“ Dacă, după cercetarea mijloacelor, se descoperea că ele nu intrau nici în categoria Aries (adică Berbec), nici în categoria Hog, ei bine, atunci aceşti *savans* se mulţumeau să-l declare pe „teoretician“ un smintit şi nu mai voiau să aibă nimic de-a face cu el sau cu adevărul său.

Ei bine, nu se poate susţine nici măcar că prin sistemul „tîrîşului“ s-ar putea ajunge, după un lung şir de epoci, la cel mai mare volum de adevăr, întrucît reprimarea *imaginaţiei* era un rău ce nu putea fi compensat de nici o *certitudine* superioară în ce priveşte vechile metode de investigare. Eroarea acestor jurmani, acestor vranţuji, acestor ingleji şi acestor amriccani (aceştia din urmă, în treacăt spus, au fost strămoşii noştri direcţi) a fost o eroare întru totul analoagă celei a deşteptului care îşi închipuie că neapărat vede un obiect cu atît mai bine cu cît îl ţine mai aproape de ochi. Aceşti oameni se lăsau orbiţi de detalii. Cînd procedau în maniera lui Hog, „faptele“ lor nu erau nici într-un caz întotdeauna fapte – chestiune lipsită de importanţă dacă ei n-ar fi insistat că ele erau într-adevăr fapte şi trebuiau să fie fapte numai pentru că păreau să fie astfel. Cînd mergeau pe calea Berbecului, direcţia lor nu era mai dreaptă decît cornul unui berbec, fiindcă *niciodată nu aveau* o axiomă care să fie cu adevărat o axiomă. Trebuie să fi fost tare orbi să nu vadă acest lucru, chiar şi pe vremea lor; căci, chiar pe vremea lor, multe din demult „statornicitele“ axiome fuseseră deja respinse. De pildă, *ex nihilo nihil fit*; „un corp nu poate acţiona acolo unde el nu este“; „nu pot exista antipozi“; „întunericul nu poate ieşi din lumină“ – toate astea şi o duzină de alte formulări asemănătoare, înainte vreme admise

fără şovăire ca axiome, erau socotite, chiar în perioada despre care vorbesc, ca fiind de nesusţinut. Cît de absurdă atunci la aceşti oameni insistenţa cu care se încredeau în „axiome“ ca baze imuabile ale Adevărului! Dar chiar şi din gurile celor mai serioşi gînditori ai lor este uşor de demonstrat futilitatea, precaritatea axiomelor lor în general. Care era totuşi cel mai serios dintre logicienii lor? Să vedem! Mă duc să-l întreb pe Pundit şi mă întorc într-un minut… Uite, am găsit! Iată o carte scrisă cu aproape o mie de ani în urmă şi tradusă de curînd din ingleză – care, în treacăt spus, pare să fi stat la baza amriccanei. Pundit spune că, hotărît lucru, este cea mai deşteaptă lucrare antică din domeniul ei, logica. Autorul (despre care s-a vorbit mult pe vremea sa) era un anume Miller, sau Mill; şi aflăm menţionat despre dînsul, ca un aspect de oarecare însemnătate, că avea un cal de moară botezat Bentham. Dar să aruncăm o privire asupra tratatului!

Vai! „Capacitatea sau incapacitatea de a-l concepe“, spune domnul Miller foarte potrivit, „nu trebuie înţeleasă în nici un caz ca un criteriu al adevărului axiomatic“. Care *modern* în toate minţile sale s-ar gîndi vreodată să conteste acest truism? Singurul lucru care ar trebui să ne mire este cum s-a întîmplat ca domnul Mill să considere necesar chiar şi să facă aluzie la un fapt atît de vădit. Pînă aici în regulă, dar să mai întoarcem o filă. Ce avem aici? „Contrariile nu pot fi amîndouă adevărate – adică nu pot coexista în natură“. Aici domnul Mill vrea să zică, de pildă, că un copac trebuie sau să fie un copac sau să nu fie un copac – că nu poate să fie în acelaşi timp un copac şi să nu fie un copac. Foarte bine; dar eu îl întreb *de ce*. Iată răspunsul dumnealui – şi dînsul nu pretinde niciodată că el ar putea fi altul decît acesta – „pentru că este imposibil să concepi că ambele contrarii pot fi adevărate“. Dar acesta nu e nici un fel de răspuns, după cum el însuşi a arătat; căci n-a admis el mai înainte ca pe un truism că „această capacitate sau incapacitate de a-l concepe nu trebuie înţeleasă *în nici un caz* ca un criteriu al adevărului axiomatic“?

Ei bine, nu mă plîng de aceşti antici pentru că logica lor este, după cum ei înşişi arată, cu totul neîntemeiată, lipsită de valoare şi complet fantezistă, cît mai ales din cauza îngîmfatei şi imbecilei lor proscrieri a tuturor *celorlalte* căi ale Adevărului, a tuturor *celorlalte* mijloace de a-l atinge în afara celor două căi absurde – una a tîrîşului şi cealaltă a grăpişului – la care au îndrăznit să reducă Sufletul care nu doreşte nimic mai tare decît *să zboare*.

Apropo, draga mea prietenă, nu crezi că aceşti antici dogmatici ar fi fost

derutaţi dacă li s-ar fi demonstrat pe *care* din aceste două căi a fost atins, de fapt, cel mai important şi mai sublim dintre *toate* adevărurile lor? Am în vedere adevărul Gravitaţiei. Newton i-l datora lui Kepler. Kepler a admis că cele trei legi ale sale au fost *ghicite* – aceste trei legi dintre toate legile care l-au condus pe marele matematician inglez la principiul său, baza întregului principiu fizic – dincolo de care va trebui să pătrundem în Împărăţia Metafizicii. Kepler a ghicit – adică *a imaginat*. El era esenţialmente un „teoretician“ – cuvîntul acesta atît de plin de sfinţenie astăzi, mai demult un epitet al dispreţului. De asemenea, nu i-ar fi derutat oare pe sobolii ăia bătrîni dacă li s-ar fi explicat prin care din cele două „căi“ dezleagă criptograful o criptogramă cum nu se poate mai enigmatică sau prin care dintre cele două căi Champollion a îndreptat omenirea spre acele adevăruri durabile şi aproape fără de număr ce au rezultat din descifrarea de către dînsul a hieroglifelor?

Încă un cuvînt despre acest subiect şi n-am să te mai plictisesc. Nu *apare* oare ciudat faptul că, în veşnica lor pălăvrăgeală despre *căile* spre Adevăr, acestor bigoţi le-a scăpat din vedere ceea ce noi vedem acum atît de clar ca fiind calea supremă – cea a Concordanţei? Nu pare straniu că n-au izbutit să deducă din lucrările lui Dumnezeu faptul vital că o perfectă concordanţă *trebuie să fie* un adevăr absolut! Cît de vădit a fost progresul nostru din momentul în care a fost anunţată această propoziţie! Cercetarea a fost smulsă din mîinile sobolilor şi dată, ca sarcină, adevăraţilor şi singurilor gînditori adevăraţi, oamenii cu o imaginaţie aprinsă. Aceştia din urmă *teoretizează*. Îţi poţi imagina exclamaţia de dispreţ cu care cuvintele mele ar fi primite de străbunii noştri dacă ar putea să privească acum peste umărul meu? Oamenii aceştia, zic, *teoretizează*; şi teoriile lor sînt doar corectate, reduse, sistematizate – curăţate, încetul cu încetul, de zgura lor de neconcordanţă – pînă cînd, în cele din urmă, iese la iveală o concordanţă perfectă, pe care chiar şi cei mai *îndărătnici* o acceptă, întrucît *este* o concordanţă, ca un *adevăr* absolut şi indiscutabil.

4 aprilie. Gazul cel nou face minuni, în combinaţie cu noile îmbunătăţiri cu gutaperca. Cît de sigure, de comode, de uşor de mînuit şi, în toate privinţele, de convenabile sînt baloanele noastre moderne! Iată unul imens apropiindu-se de noi cu o viteză de cel puţin o sută cincizeci de mile pe oră. Pare să fie înţesat de oameni – poate sînt trei sau patru sute de pasageri – şi cu toate acestea zboară la o înălţime de aproape o milă, uitîndu-se la bieţii de noi cu un dispreţ suveran. O sută sau chiar două sute de mile pe oră e o viteză mică, la urma

urmelor. Îţi aminteşti de călătoria noastră pe calea ferată pe întinsul continentului Kanadaw6? – trei sute de mile pe oră – *asta* da călătorie! Nimic de văzut însă – nimic de făcut decît să flirtezi, să petreci şi să dansezi în saloanele acelea magnifice. Îţi aminteşti ce senzaţie ciudată aveam cînd, din întîmplare, zăream cîte un obiect din afară, pe cînd vagoanele noastre parcă zburau? Totul părea unic – într-o singură masă. În ce mă priveşte, nu pot zice decît că preferam călătoria mai lentă cu trenul, cu o sută de mile pe oră. Aici ne era permis să avem ferestre de sticlă – şi chiar să le deschidem – şi priveliştea ţinutului era ceva mai clară… Pundit spune că *ruta* marii căi ferate spre Kanadaw trebuie să fi fost trasată, într-o oarecare măsură, cu vreo nouă sute de ani în urmă! De fapt, el merge pînă acolo încît să afirme că sînt încă vizibile urmele unui drum – urme ce trimit la o perioadă tot atît de veche precum cea menţionată. Calea ferată, pare-se, avea doar o linie *dublă*; a noastră, ştii bine, are douăsprezece linii; şi alte trei sau patru sînt în pregătire. Vechile şine erau foarte subţiri şi dispuse atît de aproape una de cealaltă, încît ele sînt, după ideile noastre moderne, destul de superficiale, dacă nu chiar periculoase la extrem. Lăţimea actuală a căii ferate – de cincizeci de picioare – este considerată, pe bună dreptate, nu îndeajuns de sigură. Din partea mea, nu mă îndoiesc că în vremurile foarte îndepărtate *trebuie* să fi existat un fel de cale ferată, după cum afirmă Pundit; căci, după părerea mea, nimic nu poate fi mai clar decît că, într-o anumită perioadă – fireşte, nu cu mai puţin de şapte secole în urmă – continentele de nord şi de sud ale Kanadaw-ului erau *unite*; kanadawdienii ar fi fost atunci împinşi, de nevoie, spre o mare cale ferată care să străbată continentul.

5 aprilie. Sînt aproape devorată de *ennui*. Pundit e singura persoană de la bord cu care se poate conversa; iar el, bietul suflet! Nu e în stare să vorbească de nimic altceva decît despre Antichitate. S-a străduit toată ziua să mă convingă că vechii amriccani *se autoguvernau*! – a mai auzit cineva o asemenea absurditate?, că existau într-un soi de confederaţie condusă după principiul „fiecare pentru sine“; după modelul „cîinilor de prerie“ despre care citim în poveşti. El spune că aceştia au început cu cea mai stranie idee imaginabilă, adică: toţi oamenii se nasc liberi şi egali – şi asta în pofida legilor *gradaţiei* atît de vădit imprimate asupra tuturor lucrurilor atît din universul moral, cît şi din cel fizic. Fiecare om „vota“, cum numeau ei asta – adică se amesteca în treburile obşteşti –, pînă cînd, într-un tîrziu, s-a descoperit că ceea ce era treaba

fiecăruia nu era treaba nimănui şi că „Republica“ (aşa era botezat lucrul ăsta absurd) era fără nici un fel de guvernare. Se povesteşte însă că prima împrejurare ce a zgîlţîit în mod deosebit automulţumirea filozofilor care au construit această „Republică“ a fost surprinzătoarea descoperire că sufragiul universal dădea prilej unor aranjamente frauduloase prin care oricînd putea fi înregistrat orice număr dorit de voturi fără posibilitatea împiedicării sau măcar descoperirii acestei fraude de vreun partid destul de josnic spre a nu-i fi ruşine de ea. O simplă reflecţie asupra acestei descoperiri a fost suficientă pentru a scoate în evidenţă consecinţele, şi anume că infamia *trebuia* să domnească – într-un cuvînt, că un guvern republican nu *putea* fi niciodată altceva decît un guvern infam. Pe cînd însă filozofii erau ocupaţi să roşească de propria lor neghiobie de a nu fi prevăzut aceste rele inevitabile şi concentraţi să inventeze noi teorii, chestiunea a fost rezolvată brusc de un individ pe nume *Mob*, care a luat totul în mîinile sale şi a instaurat un despotism, în comparaţie cu care cele ale fabuloşilor Zeros şi Hellofagabaluses păreau respectabile şi agreabile. Acest Mob (un venetic, în treacăt fie spus) a fost, se spune, cel mai odios dintre toţi oamenii care au făcut vreodată umbră Pămîntului. Ca statură era un uriaş – insolent, rapace, murdar; avea fierea unui bou, cu inima unei hiene şi creierul unui păun. A murit, în cele din urmă, din pricina propriilor sale energii, care l-au epuizat. Cu toate acestea, şi-a avut întrebuinţările sale, ca orice lucru, oricît de rău, dînd omenirii o lecţie pe care nici în ziua de azi ea nu e în pericol de a o uita – să nu mergi niciodată pe o cale nemijlocit contrară analogiilor naturale. Cît despre republicanism, nu s-a putut găsi pentru el nici o analogie pe faţa pămîntului – afară doar de cazul „cîinilor de prerie“, excepţie ce pare să demonstreze, dacă nu altceva, că democraţia este o formă admirabilă de guvernămînt – pentru cîini.

6 aprilie. Aseară am avut o imagine clară a Alpha Lyrae-i, al cărei disc, prin ocheanul comandantului nostru, descrie un unghi de o jumătate de grad, semănînd foarte mult cu soarele nostru atunci cînd te uiţi la el cu ochiul liber, pe o zi ceţoasă. Alpha Lyrae, deşi *mult* mai mare decît soarele nostru, în treacăt fie spus, seamănă cu el foarte mult în ce priveşte petele, atmosfera şi multe alte asemenea amănunte. Abia în veacul trecut, îmi spune Pundit, a început să fie bănuită relaţia binară ce există între aceşti doi aştri. Vădita mişcare a sistemului nostru în spaţiul ceresc era (ciudat să spun asta!) raportată la orbita unei prodigioase stele din centrul galaxiei. S-a afirmat că, în jurul acestei stele sau în

orice caz în jurul unui centru de gravitaţie comun tuturor aştrilor din Calea Lactee şi presupus a se afla undeva lîngă Alcyon, în constelaţia Pleiadelor, se rotea fiecare dintre aceşti aştri, al nostru efectuînd circuitul într-o perioadă de 117 000 000 de ani! *Noi*, cu luminile noastre de azi sau cu uriaşele îmbunătăţiri aduse telescoapelor noastre ş.a.m.d., fireşte, înţelegem cu greu *temeiurile* unei idei precum aceasta. Cel dintîi susţinător al ei a fost un oarecare Mudler. E de presupuscă el a fost condus la această ipoteză bizară, în primă instanţă, de o simplă analogie; dar aşa stînd lucrurile, ar fi trebuit măcar să adere la o analogie în dezvoltare. În fapt, un mare glob central era într-adevăr sugerat; pînă aici Mudler a fost consecvent. Acest glob central însă, din punct de vedere dinamic, ar fi trebuit să fie mai mare decît toate globurile sale înconjurătoare luate la un loc. S-ar fi putut pune atunci întrebarea: „De ce nu-l vedem noi?“ – *noi* mai ales, cei care ocupăm regiunea mediană a constelaţiei – chiar locul *lîngă* care, la o adică, trebuie să fie situat acest soare central de neconceput. Astronomul, ajuns în acest punct, s-a refugiat, poate, în ipoteza non-luminozităţii; iar aici analogia a fost brusc abandonată. Însă, chiar admiţînd că globul central ar fi non-luminos, cum a reuşit el să explice neputinţa sa de a fi făcut vizibil de numărul incalculabil de sori strălucitori ce luminează în toate direcţiile în jurul său? Fără îndoială, ceea ce a susţinut el în cele din urmă era doar un centru de gravitaţie comun tuturor aştrilor rotitori – dar aici iarăşi analogia trebuie să fi fost abandonată. Sistemul nostru se roteşte, este adevărat, în jurul unui centru comun de gravitaţie, dar face acest lucru în legătură cu şi ca o consecinţă a unui soare material, a cărui masă contrabalansează din plin restul sistemului. Cercul matematic este o curbă alcătuită dintr-o infinitate de linii drepte; însă ideea asta de cerc – această idee despre el, pe care, cît priveşte întreaga geometrie pămîntească, o considerăm a fi o idee pur matematică, în opoziţie cu cea practică – este, la drept vorbind, concepţia *practică* pe care numai noi avem dreptul să o susţinem în legătură cu acele cercuri titanice cu care avem de-a face, cel puţin în imaginaţie, atunci cînd presupunem că sistemul nostru, cu toţi membrii săi, se roteşte în jurul unui punct din centrul galaxiei. Încerce numai chiar şi cea mai viguroasă imaginaţie omenească să facă un singur pas spre înţelegerea unui circuit atît de incomprehensibil! N-ar fi cîtuşi de puţin paradoxal să spui că pînă şi raza fulgerului, străbătînd *de-a pururi* circumferinţa acestui cerc de neconceput, l-ar străbate totuşi *de-a pururi*, în linie dreaptă. Că drumul soarelui nostru de-a lungul unei asemenea

circumferinţe – că direcţia sistemului nostru pe o asemenea orbită – ar devia, pentru orice percepţie omenească, în vreun grad, oricît de mic, de la linia dreaptă, chiar şi într-un milion de ani, este o ipoteză de nesusţinut; şi totuşi aceşti vechi astronomi erau, pare-se, foarte ispitiţi să creadă că ar fi apărut o curbură decisivă în decursul scurtei perioade a istoriei lor astronomice – în punctul abia schiţat – în neantul absolut a două sau trei mii de ani! Cît de incomprehensibil că asemenea consideraţii precum aceasta nu le-au atras numaidecît luarea-aminte la adevărata stare de lucruri – aceea despre revoluţia binară a soarelui nostru şi a Alpha Lyrae-i în jurul unui centru comun de gravitaţie!

7 aprilie. Ne-am continuat, în seara trecută, distracţiile astronomice. Am avut o imagine clară a celor cinci asteroizi neptunieni şi am urmărit cu mult interes înălţarea unui uriaş postament pe doi buiandrugi în noul templu din Daphnis, pe Lună. Era amuzant să te gîndeşti că nişte creaturi atît de minuscule precum lunarienii şi care semănau atît de puţin cu oamenii dovedeau cu toate acestea o ingeniozitate tehnică mult superioară celei a noastre. Este, de asemenea, greu de conceput că uriaşele mase pe care aceste vietăţi le mînuiesc cu atîta vioiciune sînt, de fapt, uşoare, după cum ne spune însăşi raţiunea noastră.

8 aprilie. Evrika! Pundit este în culmea gloriei sale. Un balon din Kanadaw a luat legătura cu noi astăzi şi ne-a aruncat pe bord cîteva gazete recente: ele conţin unele ştiri extrem de ciudate cu privire la antichităţile kanawdiene sau mai degrabă amriccane. Presupun că ştii că de cîteva luni bune au fost angajaţi mai mulţi muncitori care să pregătească terenul pentru o fîntînă nouă în Paradis – principala grădină de plăceri a împăratului. Paradisul, pare-se, a fost, *literal* vorbind, o insulă din timpuri imemoriale – adică hotarul ei de la miazănoapte a fost dintotdeauna (după cele mai vechi hrisoave) un rîuleţ sau mai curînd un braţ de mare foarte îngust. Braţul acesta s-a lăţit încetul cu încetul pînă cînd a ajuns la lăţimea lui prezentă – de o milă. Întreaga lungime a insulei este de nouă mile; lăţimea variază considerabil. Întreaga arie (aşa pretinde Pundit) a fost acoperită, cu vreo opt sute de ani în urmă, pretutindeni cu case, unele dintre ele înalte de douăzeci de etaje; terenul din chiar vecinătatea sa fiind socotit (din motive cît se poate de obscure) foarte preţios. Dar cutremurul îngrozitor din anul 2050 a produs stricăciuni şi pagube atît de mari oraşului (căci era prea mare ca să fie numit sat), încît nici cei mai

infatigabili dintre arheologii noştri n-au reuşit încă să obţină de la faţa locului date suficiente (sub formă de monede, medalii sau inscripţii) cu care să construiască chiar şi un simulacru de teorie cu privire la moravurile, obiceiurile etc., etc., etc., ale locuitorilor aborigeni. Aproape tot ce am aflat pînă acum despre ei este că făceau parte din tribul sălbaticilor knickerbocker, care infestau continentul la data primei sale descoperiri de către Recorder Riker, un cavaler al Lînii de Aur. Totuşi nu erau cîtuşi de puţin necivilizaţi, căci cultivau diverse arte şi chiar ştiinţe, în maniera lor proprie. Se spune despre ei că erau iscusiţi în multe privinţe, dar că, în mod bizar, sufereau de monomania de a construi ceea ce, în vechea americană, se numeau „biserici“ – un soi de pagode instituite pentru adorarea a doi idoli, care erau cunoscuţi sub numele de Bogăţie şi Modă. În cele din urmă, se spune că insula a devenit, nouă zecimi din ea, numai biserici. S-ar părea că, de asemenea, femeile erau deformate, în mod bizar, de o protuberanţă naturală în regiunea dorsală inferioară – deşi, cu totul inexplicabil, această deformaţie era considerată ca un semn de frumuseţe. În fapt, una sau două din pozele acestor femei ciudate ni s-au păstrat în chip miraculos. Ele arată foarte, foarte straniu – ceva între un curcan şi un dromader.

Ei bine, aceste cîteva amănunte sînt aproape tot ce ne-a parvenit în legătură cu vechii *knickerbockeri*. Se pare însă că, pe cînd săpau în centrul grădinii împăratului (care, după cum ştii, acoperă întreaga insulă), cîţiva lucrători au dezgropat un bloc de granit de formă cubică şi evident şlefuit cu dalta, cîntărind cîteva sute de livre. Se păstrase în bună stare, fără a fi suferit, din cîte se pare, decît vătămări superficiale în urma cutremurului ce îl îngropase în pămînt. Pe una din feţele sale era o lespede de marmură cu (închipuieşte-ţi numai!) o *inscripţie – o inscripţie lizibilă*. Pundit este în extaz. După ce a fost dată la o parte lespedea, a apărut o cavitate, conţinînd o ladă de plumb plină cu felurite monede, un sul lung cu nume, mai multe documente ce par să semene cu nişte gazete, cu alte lucruri de mare interes pentru un arheolog! Nu poate fi nici o îndoială că toate acestea sînt relicve amriccane originale aparţinînd tribului numit knickerbocker. Ziarele aruncate pe bordul balonului nostru sînt pline cu reproduceri în facsimil ale monedelor, manuscriselor, înscrisurilor tipografice etc., etc. Transcriu pentru amuzamentul tău inscripţia knickerbocker de pe lespedea de marmură:

Această piatră de temelie a monumentului în

memoria lui
GEORGE WASHINGTON
a fost aşezată cu ceremoniile cuvenite în
ziua a 19-a din octombrie 1847,
aniversarea capitulării
lordului Cornwallis
în faţa generalului Washington la Yorktown,
A.D. 1781
sub auspiciile
Asociaţiei Monumentului Washington din
oraşul New York

Asta este, aşa cum ţi-am redat-o eu, o traducere cuvînt de cuvînt realizată de Pundit însuşi, astfel încît *nu* poate fi nici o greşeală la mijloc. Din puţinele cuvinte astfel păstrate, deducem cîteva lucruri importante, dintre care nu cel mai puţin interesant este faptul că în urmă cu o mie de ani *adevăratele* monumente nu mai erau la modă – cum era şi foarte firesc –, oamenii mulţumindu-se, aşa cum facem noi acum, cu o simplă schiţare a proiectului de a ridica un monument cîndva, în viitor; piatra de temelie fiind pusă cu grijă să străjuiască „singuratică şi solitară“7 (scuză-mă că citez din marele poet american Benton!) ca o garanţie a generoasei *intenţii*. Constatăm, de asemenea, foarte clar, din această admirabilă inscripţie, cum, unde şi cine a făcut marea capitulare în chestiune. Cît priveşte *unde*, a fost la Yorktown (oriunde va fi fost locul ăsta), iar cît priveşte *cine*, a fost generalul Cornwallis (fără îndoială, un bogat negustor de grîne). *El* a capituîn lat, în orig Inscripţia comemorează capitularea – cui? – păi, „a lordului Cornwallis“. Singura întrebare este pentru ce anume i-ar fi dorit sălbaticii capitularea. Dar, cînd ne aducem aminte că aceşti sălbatici erau neîndoielnic nişte canibali, ajungem la concluzia că intenţionau să facă din el cîrnaţi. Cît despre *cum*, nici un limbaj nu poate fi mai explicit. Lordul Cornwallis a fost silit să capituleze (pentru cîrnaţi) „sub auspiciile Asociaţiei Monumentului Washington“ – fără îndoială, o instituţie caritabilă pentru aşezarea pietrelor de temelie. Dar cerul să mă binecuvînteze! Care e problema? Aha, pricep – balonul a explodat şi o să ne prăvălim în mare. Prin urmare, nu mai am timp decît să adaug că, din rapida frunzărire a facsimilelor din gazete etc., etc., aflu că, dintre amriccani, *marii* oameni ai acelor zile erau un anume John, fierar de meserie, şi un anume Zacchary,

croitor.

Adio, pînă la revedere. Dacă vei primi sau nu această epistolă are prea puţină importanţă, căci eu scriu numai pentru propriul meu amuzament. Am să vîr însă manuscrisul într-o sticlă şi am să o arunc în mare.

A ta pe vecie,
PUNDITA

1. *Furrier*: e vorba de François Marie-Charles Fourier (1772-1837), socialist francez, fondatorul comunităţilor de tip *phalanstère*, unde toţi membrii îşi procură cele trebuincioase vieţii prin muncă fizică liber consimţită. *Brook Farm Institute* (1841-1847), falansterul la care au aderat unii colegi de breaslă ai lui Poe, de pildă, Nathaniel Hawthorne, era modelat după planurile lui Fourier. „Frenchman“ (francezul) era pe atunci porecla dată irlandezilor.
2. Citat din *Meteorologia*, I, iii, lucrarea filozofului grec Aristotel (384-322 î.e.n.).
3. *Horse*, adică Samuel F.B. Morse (1791-1872), inventatorul telegrafului electric; *Cf. A o mie şi doua poveste a Şeherezadei*. Cablul translatlantic a fost instalat abia în 1866, dar pe fundul oceanului şi nu la suprafaţa lui, aşa cum crezuse Poe.
4. *Etruscul*, adică latinul; aluzie la poetul latin Ovidiu.
5. Formă arhaică a lui *savants* = savanţi (în fr., în orig).
6. „Kanadaw“ e numele generic dat de futurieni Americilor.
7. Sintagma „Singuratică şi solitară“ apare în Laurence Sterne, *Sentimental Journey*, cap. XXXI, „Paris“, dar Poe şi contemporanii săi o asociau cu Thomas Hart Benton (1782-1858), senator de Missouri, care a utilizat-o într-un celebru discurs din 1837.

Scrisoarea furată

Nil sapientiae odiosius acumine nimio.

Seneca[1]

La Paris, într-o seară furtunoasă din toamna anului 18…, curînd după lăsarea întunericului, mă delectam cu îndoitul lux al meditaţiei şi al unei pipe din spumă de mare, în tovărăşia prietenului meu C. Auguste Dupin, în mica şi retrasa lui bibliotecă sau cabinet de lucru, *au troisième, No. 33, Rue Dunôt, Faubourg St. Germain*. De mai bine de un ceas păstram amîndoi o adîncă tăcere, iar unui privitor de ocazie am fi părut fiecare adînc şi exclusiv preocupaţi de rotocoalele ondulate de fum ce împovărau atmosfera din încăpere. Cît despre mine însă, frămîntam în minte anumite chestiuni ce fuseseră subiectul conversaţiei noastre ceva mai devreme în acea seară; mă refer la cazul din Rue Morgue şi la misterul din jurul uciderii lui Marie Rogêt. Iată de ce mi s-a părut o treabă de coincidenţă cînd uşa apartamentului nostru fu dată în lături, lăsînd să intre vechea noastră cunoştinţă, monsieur G., prefectul poliţiei pariziene.

I-am urat din inimă bun-venit; căci omul era aproape tot atît de amuzant pe cît de vrednic de dispreţ, şi nu-l mai văzusem de cîţiva ani. Stătuserăm pînă atunci pe întuneric şi Dupin se scula acum să aprindă o lampă, dar se aşeză din nou, fără să mai facă acest lucru, la spusele lui G. cum că venise să se consulte cu noi sau mai degrabă să-i ceară prietenului meu părerea, în legătură cu o anume problemă oficială ce prilejuise multe necazuri.

— Dacă e un lucru care cere gîndire, observă Dupin, renunţînd să mai aprindă fitilul, îl vom examina cu mai mult folos pe întuneric.

— Asta este încă una dintre noţiunile dumitale bizare, zise prefectul, care avea obiceiul să numească „bizar“ orice lucru care depăşea înţelegerea lui, trăind astfel în mijlocul unei întregi legiuni de „bizarerii“.

— Foarte adevărat, zise Dupin, oferindu-i o pipă musafirului său şi împingînd spre el un fotoliu confortabil.

— Şi care e acum dificultatea? am întrebat. Sper că nu e iarăşi vorba de vreun asasinat?

— O, nu, nimic de felul ăsta. Fapt este că afacerea este într-adevăr *foarte* simplă şi nu mă îndoiesc că şi noi i-am putea da de capăt destul de bine; dar pe urmă m-am gîndit că i-ar face plăcere lui Dupin să audă amănuntele ei, fiind nemaipomenit de *bizară*.

— Simplă şi bizară, zise Dupin.

— Mda, cam aşa şi nu prea. Fapt este că sîntem cu toţii foarte nedumeriţi, întrucît afacerea este într-adevăr atît de simplă, şi totuşi ne depăşeşte cu totul.

— Poate că tocmai simplitatea acestui lucru vă face să greşiţi, zise prietenul meu.

— Ce absurditate spui dumneata! exclamă prefectul, rîzînd din toată inima.

— Poate că misterul e un pic *prea* vădit, zise Dupin.

— O, ceruri! Cine a mai auzit o asemenea idee?

— Un pic *prea* evident.

— Ha! ha! ha! – ha! ha! ha! – ho! ho! ho! hohoti musafirul nostru, amuzat la culme, o, Dupin, mă faci să mor, zău!

— Şi la urma urmei, despre ce e vorba? am întrebat.

— Cum să nu, am să vă povestesc, răspunse prefectul îngîndurat, scoţînd o trîmbă de fum lungă şi deasă şi aşezîndu-se mai bine în fotoliu. Am să vă povestesc în cîteva cuvinte; dar, înainte să încep, daţi-mi voie să vă atrag atenţia că afacerea asta reclamă cel mai desăvîrşit secret şi aproape sigur că mi-aş pierde postul ce-l deţin acum dacă s-ar afla că l-am divulgat cuiva.

— Dă-i drumul, am zis.

— Sau nu, spuse Dupin.

— Bine, atunci; am fost informat personal, dintr-un mediu foarte înalt, că din apartamentele regale a fost sustras un document de cea mai mare importanţă. Se ştie cine este individul care l-a sustras; asta fără nici un dubiu; a fost văzut luîndu-l. Se ştie şi că el se mai află încă în posesia lui.

— De unde se ştie asta?

— Se deduce clar din natura documentului, răspunse prefectul, precum şi din neapariţia unor anumite consecinţe care ar decurge imediat ce el n-ar mai fi în posesia hoţului, adică din utilizarea lui în scopul în care el are de gînd să-l utilizeze pînă la urmă.

— Fii niţel mai explicit, zise Dupin.

— Bine, tot ce pot spune este că documentul îi dă deţinătorului său o anumită putere într-un anumit cerc, unde o asemenea putere are o valoare imensă.

Prefectului îi era drag jargonul diplomaţiei.

— Totuşi nu prea înţeleg, zise Dupin.

— Nu? Ei bine, dezvăluirea documentului unei a treia persoane, care trebuie să rămînă anonimă, ar pune în joc onoarea unui personaj de cel mai înalt rang; iar acest fapt îi dă deţinătorului documentului o ascendenţă asupra ilustrului personaj, ale cărui onoare şi linişte ar fi astfel primejduite.

— Dar această ascendenţă, am intervenit, ar presupune ca hoţul să ştie că păgubaşul îl ştie pe hoţ. Cine ar îndrăzni…?

— Hoţul, zise G., este ministrul D., care îndrăzneşte orice, tot ce este nevrednic şi tot ce este vrednic de un om. Metoda acestei sustrageri a fost pe cît de ingenioasă, pe atît de îndrăzneaţă. Documentul în chestiune – vorbind deschis, o scrisoare – a fost primit de persoana căreia i-a fost sustras în timp ce aceasta se afla singură în *boudoir*-ul regal. Pe cînd o citea, a fost brusc întreruptă de intrarea celuilalt înalt personaj de care ţinea în mod deosebit să o ascundă. După o grabnică şi zadarnică încercare de a o arunca într-un sertar, a fost nevoită să o lase, deschisă cum era, pe masă. Adresa însă era deasupra, iar cuprinsul nedezvăluit, astfel că scrisoarea scăpă atenţiei. În acest moment intră ministrul D. Ochiul lui de linx vede imediat documentul, recunoaşte scrisul de pe adresă, observă tulburarea persoanei în cauză şi îi descoperă secretul. După cîteva discuţii pe chestiuni de afaceri, în felul său grăbit dintotdeauna, scoate la iveală o scrisoare întru cîtva asemănătoare cu cea în discuţie, o deschide, se preface că o citeşte, iar pe urmă o pune în imediata apropiere a celeilalte. Iarăşi mai discută vreo cincisprezece minute despre treburi obşteşti. Într-un tîrziu, luîndu-şi rămas-bun, ia de pe masă şi scrisoarea ce nu-i aparţinea. Proprietara de drept l-a văzut, dar bineînţeles n-a îndrăznit să atragă atenţia asupra acestui fapt în prezenţa celui de-al treilea personaj care stătea lîngă dînsa. Ministrul o şterse, lăsînd pe masă propria lui scrisoare, una fără nici o importanţă.

— Prin urmare, îmi zise Dupin, ai acum exact ce-ţi trebuie pentru ca ascendenţa asta să fie completă: hoţul ştie că păgubaşul îl ştie pe hoţ.

— Da, răspunse prefectul; şi puterea astfel dobîndită a fost exercitată, în ultimele cîteva luni, într-o măsură extrem de primejdioasă, în scopuri politice. Cu fiecare zi păgubaşa este tot mai convinsă de necesitatea de a-şi recupera

scrisoarea. Dar, fireşte, acest lucru nu se poate face pe faţă. În fine, mînată de disperare, mi-a încredinţat această afacere mie.

— Decît care, presupun, zise Dupin, din mijlocul unui vîrtej perfect de fum, nu se putea dori şi nici măcar imagina un agent mai perspicace.

— Mă flataţi, răspunse prefectul, dar este posibil să se fi avut în vedere o asemenea părere.

— E clar, am zis, precum vedeţi, că scrisoarea se află încă în posesia ministrului; întrucît tocmai această posesie şi nu vreo altă întrebuinţare a scrisorii e ceea ce conferă puterea. Odată cu întrebuinţarea dispare şi puterea.

— Adevărat, zise G., şi exact după această convingere ne-am călăuzit. Prima mea grijă a fost să fac o cercetare amănunţită a locuinţei ministrului; iar aici treaba cea mai neplăcută pentru mine era că trebuia să o cercetez fără ştirea lui. Dincolo de toate, fusesem prevenit de pericolul care s-ar naşte dacă i-aş da motive să bănuiască planul nostru.

— Dar cît priveşte aceste investigaţii sînteţi absolut *au fait*[2], am zis. Poliţia pariziană a mai făcut acest lucru adeseori.

— O, da! Şi tocmai din acest motiv n-am disperat. În plus, obiceiurile ministrului îmi dădeau un mare avantaj. Lipseşte frecvent de acasă toată noaptea. Servitorii lui nu sînt deloc numeroşi. Ei dorm la oarecare distanţă de apartamentul stăpînului lor şi, fiind mai toţi napolitani, pot fi uşor îmbătaţi. După cum ştiţi, am chei cu care pot deschide orice cameră sau birou din Paris. De trei luni încoace n-a trecut noapte din care să nu fi petrecut cea mai mare parte scotocind eu însumi casa D. Este în joc onoarea mea şi, să vă spun un mare secret, răsplata este enormă. Aşa că n-am abandonat căutările pînă ce nu m-am convins pe deplin că hoţul este un ins mai viclean decît mine. Cred că am cercetat fiecare ungher al casei unde ar fi putut fi ascunsă scrisoarea.

— Dar nu s-ar putea, am sugerat, ca scrisoarea, deşi încă în posesia ministrului, cum neîndoielnic şi este, să fi fost ascunsă de el altundeva decît în propria sa locuinţă?

— E puţin probabil, zise Dupin. Actuala stare cam ciudată a treburilor de la curte şi îndeosebi intrigile în care se ştie că D. este implicat ar face din imediata disponibilitate a documentului – adică din posibilitatea de a fi arătat pe loc – un aspect de o importanţă aproape egală cu însuşi faptul posesiei sale.

— Posibilitatea de a fi arătat pe loc? am întrebat.

— Adică de a fi *distrus*, zise Dupin.

— Adevărat, am observat; în mod clar, scrisoarea e în casă. Cît despre posibilitatea ca ea să se afle asupra persoanei ministrului, o putem considera în afara oricărei discuţii.

— Absolut, zise prefectul. A fost ambuscat de două ori, chipurile de nişte tîlhari, şi riguros cercetat chiar sub ochii mei.

— Aţi fi putut să vă cruţaţi de această trudă, zise Dupin. Presupun că D. nu e nebun de-a binelea şi, cum nu este, trebuie să fi anticipat aceste ambuscade ca pe ceva firesc.

— Nu nebun *de-a binelea*, zise G., ci poet, pe care îl socot a fi doar la un pas de nebun[3].

— Adevărat, zise Dupin îngîndurat, după ce scoase o trîmbă lungă de fum din pipa lui din spumă de mare, cu toate că şi eu m-am făcut vinovat de unele versuri.

— Ar fi bine să detaliezi amănuntele cercetării dumitale.

— Prea bine; fapt este că am luat-o pe îndelete şi am *căutat* pretutindeni. Am o experienţă îndelungată în acest gen de treburi. Am luat toată clădirea, încăpere cu încăpere, rezervînd fiecăreia nopţile unei întregi săptămîni. Mai întîi am examinat mobilierul din fiecare apartament. Am deschis fiecare sertar; şi ştiţi, presupun, că pentru un agent de poliţie bine instruit nu există ceea ce se cheamă sertar *secret*. E un dobitoc cel care lasă să-i scape vreun sertar „secret“ într-o cercetare de acest gen. Treaba este *atît de* simplă. Există un anume volum – spaţiu – ce trebuie luat în calcul la fiecare şifonier. Avem apoi reguli precise. Nu ne poate scăpa nici a cincizecea parte dintr-o linie. După şifoniere am luat scaunele. Pernele le-am încercat cu ace lungi şi subţiri, cum m-aţi mai văzut folosind. De pe mese am desprins tăbliile.

— De ce asta?

— Uneori tăblia unei mese, sau oricare altă piesă de mobilier de formă similară, este demontată de persoana care doreşte să ascundă un obiect; este scos apoi piciorul, depozitat obiectul în scobitură şi aşezată tăblia la loc. Tălpile şi vîrfurile stîlpilor patului sînt folosite în acelaşi fel.

— Dar nu s-ar putea detecta scobitura după sunet? am întrebat.

— Sub nici o formă, dacă, după ce a fost depozitat obiectul, în jurul său s-a pus o cantitate suficientă de vată. În plus, în cazul nostru, eram siliţi să acţionăm fără zgomot.

— Dar nu puteaţi desprinde – nu puteaţi desface în bucăţi *toate* piesele

de mobilier în care s-ar fi putut pune ceva în modul pe care l-aţi menţionat. O scrisoare poate fi răsucită într-un sul subţire, spiralat, care nu se deosebeşte mult, ca formă sau volum, de o andrea mai mare; şi sub forma asta ar putea fi vîrîtă, de exemplu, în braţul unui scaun. Că doar n-aţi desfăcut în bucăţi toate scaunele?

— Fireşte că nu; dar am procedat chiar mai bine – am cercetat braţele fiecărui scaun din casă şi, desigur, încheieturile fiecărei piese de mobilier, cu ajutorul unui microscop dintre cele mai puternice. Dacă ar fi rămas vreo urmă de intervenţie recentă, n-am fi omis să o detectăm numaidecît. Un singur firicel de rumeguş de la burghiu, de exemplu, ar fi fost tot atît de evident ca un măr. Orice neglijenţă cît priveşte încleierea, orice fisură mai neobişnuită la încheieturi ar fi fost destul pentru a fi detectată.

— Presupun că v-aţi uitat la oglinzi, între panouri şi plăci şi că aţi verificat paturile şi aşternuturile, precum şi perdelele şi covoarele.

— Bineînţeles; şi după ce am isprăvit în felul ăsta cu absolut fiecare piesă de mobilier, am cercetat şi casa. Am împărţit întreaga ei suprafaţă în compartimente, pe care le-am numerotat, nu care cumva să ne scape vreunul; am cercetat apoi cu microscopul, ca mai înainte, fiecare centimentru pătrat din toată clădirea, inclusiv cele două case din imediata vecinătate.

— Cele două case învecinate! am exclamat; trebuie că aţi avut multă bătaie de cap.

— Am avut; însă recompensa oferită este nemaipomenită.

— Aţi inclus şi *terenul* din jurul caselor?

— Întreg terenul este pavat cu cărămizi. Ne-a dat puţină bătaie de cap, comparativ vorbind. Am cercetat muşchiul dintre cărămizi şi l-am găsit neatins.

— V-aţi uitat desigur şi printre hîrtiile lui D. şi în cărţile din bibliotecă?

— Bineînţeles; am deschis fiecare dosar, fiecare plic; am deschis nu numai fiecare carte, dar am întors fiecare filă din fiecare volum, nemulţumindu-ne doar să le scuturăm, cum fac unii dintre ofiţerii noştri de poliţie. Am măsurat, de asemenea, cu cele mai precise măsurători, grosimea fiecărei *coperte* de carte şi am supus-o pe fiecare celui mai atent examen la microscop. Dacă s-ar fi umblat recent pe la legători, ar fi fost cu totul imposibil ca faptul să scape observaţiei. Vreo cinci sau şase volume, tocmai ieşite din mîinile legătorului, le-am verificat cu grijă, pe transversală, cu ace.

— Aţi cercetat podelele de sub covoare?

— Fără îndoială. Am scos fiecare covor şi am cercetat scîndurile cu microscopul.

— Şi tapetul de pe pereţi?

— Da.

— V-aţi uitat în pivniţe?

— Ne-am uitat.

— Atunci, am zis, aţi făcut o socoteală greşită şi scrisoarea *nu* se află în locuinţă, aşa cum presupuneţi.

— Mă tem că ai dreptate aici, zise prefectul. Şi acum, Dupin, ce mă sfătuieşti să fac?

— Să faci o nouă cercetare amănunţită a locuinţei.

— Este absolut inutil, răspunse G.. Nu sînt mai sigur că respir decît că scrisoarea nu se află în locuinţă.

— N-am alt sfat mai bun să-ţi dau, zise Dupin. Ai, desigur, o descriere precisă a scrisorii?

— O, da! şi, scoţînd un carneţel, prefectul începu să citească cu glas tare un raport minuţios asupra înfăţişării interioare şi mai ales a celei exterioare a documentului dispărut. De îndată ce sfîrşi de citit această descriere, îşi luă rămas-bun, într-o stare de spirit mult mai proastă decît mi-a fost dat să văd vreodată la acest domn cumsecade.

După vreo lună de zile ne făcu o nouă vizită şi ne găsi ocupaţi aproape la fel ca înainte. Îşi luă o pipă şi un scaun şi intră în vorbă despre unaalta. Într-un tîrziu am zis:

— Dar ce se mai aude, G., cu scrisoarea furată? Presupun că în cele din urmă te-ai convins că nu e chip să-l birui pe ministru?

— Să-l ia naiba, într-adevăr; am făcut totuşi o nouă percheziţie, cum mi-a sugerat Dupin, dar totul a fost trudă zadarnică, aşa cum ştiam de altfel că se va întîmpla.

— Cît de mare ai spus că e recompensa oferită? întrebă Dupin.

— Păi, foarte mare… o recompensă *foarte* mare… nu-mi place să spun cît anume, precis; dar ţin să spun un lucru, că nu mi-ar părea rău să dau din propriul buzunar cincizeci de mii de franci celui care mi-ar putea obţine această scrisoare. Fapt este că, pe zi ce trece, ea devine tot mai importantă, iar recent recompensa a fost dublată. Dar, chiar dacă ar fi triplată, tot n-aş putea face mai mult decît am făcut.

— Mda, într-adevăr, zise Dupin, cu glas tărăgănat, dintre rotocoalele de fum ale pipei sale, totuşi, G., cred că în problema asta nu ţi-ai dat silinţa… prea tare. Ai putea… cred eu… să te mai străduieşti un pic, eh?

— Cum? În ce fel?

— Păi… puf, puf… ai putea… puf, puf… să te consulţi cu cineva în problema asta, eh?… puf, puf, puf. Îţi aminteşti povestea care circula în legătură cu Abernethy?4

— Nu. Ducă-se naibii Abernethy!

— Desigur! Ducă-se naibii şi basta. Dar odinioară un oarecare bogătaş zgîrcit concepu planul de a-i smulge acestui Abernethy un sfat medical. Provocînd în acest scop o conversaţie obişnuită într-un grup restrîns, îi strecură doctorului cazul său ca pe cel al unui individ imaginar. Să presupunem, zise zgîrcitul, că simptomele lui sînt cutare şi cutare; ei bine, doctore, ce l-ai sfătui *dumneata* să ia? Să ia! zise Abernethy, să ia nişte *sfaturi*, bineînţeles.

— Dar eu, zise prefectul, un pic cam stingherit, sînt *perfect* de acord să iau nişte sfaturi şi să plătesc pentru ele. Aş da bucuros cincizeci de mii de franci celui care ar binevoi să mă ajute în problema asta.

— În acest caz, răspunse Dupin, deschizînd un sertar şi scoţînd un carnet de cecuri, ai putea foarte bine să-mi completezi un cec cu suma menţionată. După ce îl semnezi, am să-ţi înmînez scrisoarea.

Eram uluit. Prefectul părea ca şi trăsnit. Cîteva minute rămase fără grai şi nemişcat, uitîndu-se neîncrezător la prietenul meu cu gura căscată şi cu nişte ochi ce păreau să-i iasă din orbite; apoi, venindu-şi parcă în fire niţel, apucă o pană şi, în sfîrşit, după mai multe ezitări şi căutături buimace, completă şi semnă un cec de cincizeci de mii de franci pe care îl întinse peste masă lui Dupin. Acesta îl cercetă cu grijă şi îl puse în portofelul său; apoi, descuind un *escritoire*, scoase de acolo o scrisoare şi i-o dădu prefectului. Funcţionarul o apucă, într-o perfectă agonie a fericirii, o deschise cu o mînă tremurîndă, aruncă o privire rapidă asupra cuprinsului ei, iar apoi, zbătîndu-se şi luptîndu-se să ajungă la uşă, o zbughi, într-un tîrziu, fără nici un fel de ceremonie, afară din încăpere şi din casă, fără să fi rostit o silabă din clipa în care Dupin îi ceruse să completeze cecul.

După ce plecă, prietenul meu îmi dădu cîteva explicaţii.

— Poliţiştii parizieni, zise el, sînt extrem de abili în meseria lor. Sînt perseverenţi, ingenioşi, vicleni şi profund versaţi în cunoştinţele pe care par să

le reclame în principal îndatoririle lor. Astfel, cînd G. ne-a detaliat modul în care a cercetat toate încăperile din locuinţa lui D., am avut deplină încredere că a făcut o percheziţie mulţumitoare, pe măsura strădaniilor lui.

— Pe măsura strădaniilor lui? am zis.

— Da, spuse Dupin. Măsurile adoptate erau nu doar cele mai bune de acest fel, dar ele au fost îndeplinite absolut la perfecţie. Dacă scrisoarea ar fi fost ascunsă undeva în perimetrul cercetărilor lor, fără îndoială că aceşti indivizi ar fi găsit-o.

Am rîs doar, însă el părea foarte serios în tot ce spunea.

— Măsurile, aşadar, urmă el, erau bune în felul lor şi bine executate; defectul lor consta în faptul că ele erau inaplicabile acestui caz şi acestui om. Un anume set de stratageme extrem de ingenioase sînt, pentru prefect, un soi de pat al lui Procust, după care îşi adaptează cu de-a sila planurile. Dar el greşeşte mereu prin aceea că e fie prea profund, fie prea superficial în chestiunea respectivă; şi sînt numeroşi şcolari chiar mai buni analişti decît dînsul. L-am cunoscut pe unul, în vîrstă de vreo opt ani, al cărui succes la jocul „Cu sau fără soţ“ stîrnea admiraţia tuturor. Jocul e simplu şi se joacă cu bile. Un jucător ţine în mînă un număr oarecare dintre aceste jucării şi îl întreabă pe celălalt dacă acest număr e cu sau fără soţ. Dacă ghiceşte corect, cîştigă o bilă; dacă greşeşte, pierde una. Băiatul la care mă refer cîştiga toate bilele din şcoală. Bineînţeles, avea el un anume principiu de a ghici, iar acesta consta în simpla observare şi măsurare a perspicacităţii adversarilor săi. Adversarul său, de pildă, e un prostănac notoriu, care, ridicîndu-şi pumnul închis, îl întreabă: „Cu sau fără soţ?“. Şcolarul nostru îi răspunde: „Fără“ şi pierde; dar la a doua încercare cîştigă, fiindcă de data asta îşi zice în sinea lui: „La prima încercare prostănacul le-a avut cu soţ, şi cîtă şiretenie are el numai bine o să-l facă să le aibă fără soţ şi a doua oară; am să spun, aşadar, «fără»“; spune „fără“ şi cîştigă. Ei bine, cu un prostănac aflat cu un grad deasupra primului ar fi raţionat astfel: „Tipul ăsta ştie că prima oară am ghicit «fără» şi astfel a doua oară îşi va propune, sub primul impuls, o simplă variaţie de la cu soţ la fără soţ, aşa cum a procedat prostănacul dintîi; dar apoi un al doilea gînd îi va sugera că aceasta e o variaţie prea simplă şi astfel, în final, va decide să aleagă «cu soţ» ca mai înainte. Am să spun deci «cu soţ»“; răspunde „cu soţ“ şi cîştigă. Ei bine, acest gen de raţionament la şcolarul nostru, căruia colegii îi spuneau „norocosul“, ce este el, în ultimă analiză?

— Nu e decît o identificare a intelectului analistului cu cel al adversarului său, am spus.

— Aşa e, zise Dupin; şi cînd l-am întrebat pe băiat prin ce mijloace realiza *acea identificare completă* în care consta succesul său, am primit răspuns precum urmează: „Cînd vreau să descopăr cît de deştept, sau de prost, sau de bun, sau de rău e cineva, sau care sînt gîndurile sale în acel moment, îmi compun expresia feţei cît mai exact cu putinţă după expresia feţei lui, iar pe urmă aştept să văd ce gînduri sau sentimente se nasc în mintea sau inima mea, ca şi cînd s-ar potrivi sau ar corespunde acestei expresii“. Acest răspuns al elevului stă la baza întregii aşa-zise profunzimi ce a fost atribuită lui Rochefoucault, La Bruyère, Machiavelli şi Campanella.

— Iar această identificare, am zis, a intelectului analistului cu cel al adversarului său depinde, dacă te înţeleg bine, de precizia cu care e măsurat intelectul adversarului.

— Pentru că valoarea sa practică depinde de acest lucru, răspunse Dupin, iar prefectul şi cohorta lui greşesc atît de frecvent, mai întîi, din lipsa acestei identificări şi, în al doilea rînd, prin greşita măsurare sau, mai exact, nemăsurare a intelectului cu care sînt confruntaţi. Ei ţin seama numai de *propriile* lor idei despre ingeniozitate, şi dacă e vorba să caute un obiect ascuns, nu se gîndesc decît la modul în care ei *înşişi* l-ar fi ascuns. Au dreptate doar în aceasta: că propria lor ingeniozitate e o reprezentare fidelă a celei a *masei;* dar cînd şiretenia unui anumit răufăcător se deosebeşte în caracter de a lor, răufăcătorul îi păcăleşte, bineînţeles. Asta se întîmplă întotdeauna cînd ea se află mai sus decît a lor, şi foarte des atunci cînd se află sub a lor. În cercetările lor nu recurg la nici o variaţie a principiului; cel mult, atunci cînd sînt mînaţi de vreo urgenţă mai neobişnuită, de vreo răsplată extraordinară, amplifică sau exagerează vechile lor metode de *lucru*, fără a se atinge de principiile lor. Ce s-a făcut, de exemplu, în cazul lui D. pentru a varia principiul acţiunii? Ce sînt toate aceste perforări, măsurători, sondări şi examene la microscop şi împărţirea suprafeţei clădirii în pătrăţele numerotate, ce sînt toate acestea decît o exagerare în *aplicarea* unui singur principiu sau set de principii de cercetare, care se bazează pe un singur set de noţiuni privind ingeniozitatea umană, cu care fusese obişnuit prefectul în îndelungatul exerciţiu al funcţiilor sale? Nu vezi că lui i se pare firesc ca *toţi* oamenii să vrea să ascundă o scrisoare, dacă nu exact într-o gaură făcută cu burghiul într-un picior de scaun, măcar într-o gaură sau

ungher secret sugerat de acelaşi gen de raţionament care l-ar îndemna pe cineva să dosească o scrisoare într-o gaură sfredelită într-un picior de scaun? Şi nu vezi, de asemenea, că nişte ascunzători atît de *recherchés*[5] sînt adaptate numai pentru ocazii obişnuite, fiind adoptate doar de intelectele obişnuite; căci în toate cazurile de dosire pitirea obiectului de ascuns, o pitire în această manieră *recherché*, dă de bănuit şi chiar este bănuită din prima clipă; şi astfel descoperirea sa nu depinde deloc de discernămîntul, ci numai şi numai de atenţia, răbdarea şi stăruinţa celor care îl caută; iar cînd e vorba de un caz mai important sau, ceea ce în ochii poliţiei înseamnă cam acelaşi lucru, cînd recompensa e mare, calităţile în chestiune, aşa cum s-a văzut, n-au dat greş *niciodată*. Vei înţelege acum ce voiam să spun cînd sugeram că, dacă scrisoarea furată ar fi fost ascunsă undeva în perimetrul cercetărilor prefectului, cu alte cuvinte dacă principiul ascunderii ei ar fi fost înţeles în cadrul principiilor prefectului, descoperirea ei ar fi fost o treabă absolut indiscutabilă. Acest funcţionar însă s-a înşelat cu totul; iar cauza îndepărtată a înfrîngerii sale stă în presupunerea că ministrul ar fi nebun, întrucît şi-a cîştigat renumele de poet. Toţi nebunii sînt poeţi[6]; prefectul *simte* acest lucru şi nu se face vinovat decît de *non distributio medii*[7] atunci cînd deduce de aici că toţi poeţii sînt nebuni.

— Dar asta o fi într-adevăr poetul? am întrebat. Ştiu că sînt doi fraţi şi amîndoi şi-au dobîndit reputaţia în domeniul literelor. Cred că ministrul a scris erudit despre calculul diferenţial. E matematician, nu poet.

— Greşeşti; îl cunosc bine: e şi una, şi alta. Ca poet *şi* matematician ar raţiona bine; ca simplu matematician, n-ar fi putut raţiona deloc, şi astfel ar fi fost la discreţia prefectului.

— Mă uimeşti cu aceste opinii care au fost contrazise de glasul lumii, am zis. Nu intenţionezi, desigur, să reduci la nimic o idee statornicită de-a lungul secolelor. Raţiunea matematică e de mult timp considerată drept raţiunea *par excellence*.

— *Il y a à parier*, răspunse Dupin, citînd din Chamfort, *que toute idée publique, toute convention reçue, est une sottise, car elle a convenu au plus grand nombre*[8]. Matematicienii, sînt şi eu de acord, au făcut tot ce le-a stat în putinţă să răspîndească eroarea populară la care te referi şi care nu e mai puţin eroare chiar dacă este decretată drept adevăr. Cu o artă vrednică de o cauză mai bună, de exemplu, ei au strecurat termenul de „analiză“ în operaţiunile de algebră. Francezii sînt autorii acestei înşelătorii anume; dar, dacă un termen are

cît de cît importanţă, dacă cuvintele îşi capătă valoarea din aplicabilitatea lor, atunci cel de „analiză“ îl sugerează pe cel de „algebră“ cam tot atît cît în latină *ambitus* presupune „ambiţie“, *religio*, „religie“ sau *homines honesti*, un grup de oameni „onorabili“9.

— Văd că ai ceva de împărţit cu unii dintre algebricienii Parisului; dar continuă.

— Contest eficacitatea şi astfel şi valoarea unei raţiuni cultivate în oricare altă formă specială decît cea abstract logică. Contest mai ales raţiunea derivată din studiul matematic. Matematicile sînt ştiinţa formei şi a cantităţii; raţionamentul matematic nu e altceva decît logica aplicată cercetării formei şi cantităţii. Marea eroare constă în presupunerea că pînă şi adevărurile a ceea ce se cheamă algebră *pură* sînt adevăruri abstracte sau generale. Iar această eroare e atît de evidentă, încît sînt uimit de universalitatea cu care a fost îmbrăţişată. Axiomele matematice *nu* sînt axiome de adevăr general. Ce este adevărat cît priveşte *relaţia* – de formă şi de cantitate – adesea este absolut fals în ce priveşte moravurile, de exemplu. În această ştiinţă, de cele mai multe ori este *ne*adevărat că părţile componente sînt egale cu întregul. În chimie, aşijderea, axioma dă greş. În considerarea forţei motrice, dă greş; căci două forţe, fiecare de o valoare dată, cînd sînt unite, nu au necesarmente o valoare egală cu suma valorilor lor separate. Există numeroase alte adevăruri matematice care sînt adevăruri doar în limitele *relaţiei*. Dar matematicianul argumentează cu *adevărurile sale finite*, din obişnuinţă, ca şi cînd ele ar avea o aplicabilitate absolut generală – cum, într-adevăr, şi le imaginează lumea. Bryant, în foarte erudita sa *Mitologie*, menţionează o sursă analoagă de erori atunci cînd afirmă că „deşi miturile păgîne nu sînt crezute, totuşi mereu uităm de noi şi facem deducţii din ele ca din nişte realităţi existente“10. Cu algebricienii însă, care sînt şi ei păgîni, „miturile păgîne“ ajung să fie crezute, iar deducţiile se fac nu atît din lipsa memoriei, cît dintr-o inexplicabilă tulburare a creierului. Pe scurt, încă n-am întîlnit matematicianul pur căruia, odată scos din rădăcinile pătrate, să-i pot da crezare, nici pe vreunul care să susţină, pe ascuns, drept un punct propriu de credinţă, că $x^2 + px$ este în mod absolut şi necondiţionat egal cu q. Spune unuia dintre aceşti gentlemani, ca simplu experiment, că dumneata crezi că se pot ivi ocazii în care $x^2 + px$ *nu* este chiar egal cu q, şi după ce l-ai făcut să înţeleagă ce vrei să spui, dispari din faţa lui cît poţi de iute, căci, fără îndoială, va încerca să te facă una cu pămîntul.

Vreau să spun, continuă Dupin, în timp ce eu doar rîdeam de ultimele lui observaţii, că, dacă ministrul nu era decît un simplu matematician, prefectul n-ar fi fost nevoit să-mi dea acest cec. Eu însă îl ştiam deopotrivă matematician şi poet, şi măsurile mele fură adaptate după capacitatea lui, în funcţie de împrejurările în care se afla. Îl ştiam şi curtean, şi *intriguant* îndrăzneţ. Un astfel de om, socoteam eu, nu putea să nu fie conştient de metodele de lucru obişnuite ale poliţiei. Nu putea să nu anticipeze – iar evenimentele au dovedit că nu putea să nu anticipeze – capcanele ce i s-au întins. Trebuie să fi prevăzut, am reflectat, percheziţiile la locuinţa sa. Frecventele sale absenţe de acasă, noaptea, care au fost salutate de prefect ca nişte ajutoare sigure în vederea succesului său, eu nu le-am considerat decît un fel de *şiretlicuri* menite să dea poliţiştilor prilejul unei cercetări mai temeinice şi să-i aducă astfel mai devreme la convingerea la care G. a şi ajuns, de fapt, în cele din urmă – convingerea că scrisoarea nu se află în casă. Simţeam, de asemenea, că tot lanţul ăsta de idei, pe care m-am străduit din răsputeri să ţi-l detaliez adineauri, în legătură cu principiul invariabil de acţiune al poliţiei aflate în căutarea unor obiecte ascunse – simţeam că tot acest lanţ de idei va fi trecut necesarmente şi prin mintea ministrului. Obligatoriu îl va fi condus să dispreţuiască toate *ascunzătorile* obişnuite. Nu putea fi, reflectam eu, atît de slab de minte încît să nu vadă că ungherul cel mai tainic şi mai îndepărtat din locuinţa sa va fi tot atît de deschis ca orice odaie obişnuită ochilor, sondelor, burghielor şi microscoapelor prefectului. În fine, am văzut că el va fi fost mînat – o chestie firească – spre *simplitate*, dacă nu chiar deliberat atras de ea – o chestie de gust. Poate îţi aminteşti cu cîtă poftă rîdea prefectul cînd i-am sugerat, la prima noastră întîlnire, că e foarte posibil ca acest mister să-l deranjeze aşa de tare tocmai din pricină că era *atît de* evident.

— Da, am zis, îmi amintesc bine de veselia lui. Mă şi gîndeam că o să se strice de atîta rîs.

— Lumea materială, continuă Dupin, abundă în analogii foarte precise cu cea imaterială; şi astfel i s-a dat o anume nuanţă de adevăr dogmei retorice după care metafora sau comparaţia poate întări un argument sau poate înfrumuseţa o descriere. Principiul *vis inertiae*11, de pildă, pare a fi identic în fizică şi în metafizică. Nu e mai adevărat în cea dintîi că un corp mare este pus în mişcare cu mai multă greutate decît unul mai mic şi că *impulsul* său subsecvent este direct proporţional cu această greutate, decît în a doua că

inteligenţele de o mai mare capacitate, deşi mai viguroase, mai constante şi mai productive în mişcările lor decît cele de grad inferior, sînt totuşi mai greu de urnit, mai stingherite şi mai pline de ezitare în primii cîţiva paşi ai progresului lor. Altceva: ai observat vreodată care dintre firmele de pe stradă, cele de deasupra uşilor prăvăliilor, atrag cel mai mult atenţia?

— Nu m-am gîndit niciodată la asta, am zis.

— Există un joc de-a ghicitul, continuă el, care se joacă pe o hartă. Un partener de joc îi cere celuilalt să găsească un cuvînt dat – nume de oraş, rîu, stat sau imperiu – pe scurt, orice cuvînt, pe suprafaţa pestriţă şi încîlcită a hărţii. Un începător într-ale jocului caută în general să-şi încurce adversarii dîndu-le numele scrise cu cele mai mărunte litere; dar cunoscătorul selectează cuvintele ce se întind, cu caractere mari, de la un capăt la altul al hărţii. Acestea, întocmai ca firmele şi afişele cu litere uriaşe de pe stradă, scapă atenţiei prin aceea că sînt mult prea vădite; şi aici eroarea fizică e perfect analoagă uşurinţei morale cu care intelectul lasă să treacă neobservate consideraţiile ce sînt în chip prea agasant sau prea palpabil evidente. Dar se pare că acesta este un lucru oarecum mai presus sau mai prejos de înţelegerea prefectului. Nici măcar o dată acesta nu s-a gîndit că ar fi probabil sau posibil ca ministrul să fi pus scrisoarea chiar sub nasul întregii lumi – cel mai bun mijloc de a împiedica pe oricare membru al acestei lumi să o observe.

Dar, cu cît reflectam mai mult la ingeniozitatea îndrăzneaţă, impetuoasă şi subtilă a lui D., la faptul că documentul trebuie să fi fost tot timpul *la îndemînă*, dacă avea de gînd să-l folosească cu succes, şi la dovezile decisive, obţinute de prefect, că el nu era ascuns între hotarele cercetării obişnuite a acestui demnitar, cu atît mai satisfăcut eram că, pentru a ascunde scrisoarea, ministrul recursese la soluţia simplă şi inteligentă de a nu încerca să o ascundă deloc.

Plin de aceste idei, m-am înarmat cu o pereche de ochelari verzi12 şi, într-o frumoasă dimineaţă, m-am înfiinţat, ca din întîmplare, la reşedinţa ministrului. L-am găsit pe D. acasă, căscînd, trîndăvind şi pierzîndu-şi vremea, ca de obicei, şi pretinzînd a fi în ultimul grad de *ennui*. Poate că este realmente cel mai energic om din cîţi există, dar asta numai cînd nu-l vede nimeni.

Ca să fiu pe picior de egalitate cu el, m-am văitat de ochii mei slăbiţi şi m-am plîns de nevoia de a purta ochelari, la adăpostul cărora am cercetat, prudent şi cu de-amănuntul, întreg apartamentul, părînd totuşi a fi atent numai

la conversaţia amfitrionului meu.

Am dat atenţie în special unei mese de lucru mari, la care şedea şi pe care zăceau în dezordine nişte scrisori miscelanee şi alte hîrtii, unul sau două instrumente muzicale şi cîteva cărţi. Totuşi, după o îndelungă şi foarte decisă cercetare, n-am văzut aici nimic care să-mi trezească vreo bănuială.

În cele din urmă, dînd ocol încăperii, ochii mi-au căzut pe o mapă de carton în filigran, ponosită, ce atîrna prinsă cu o panglică albastră şi murdară de un mîner mic de alamă, chiar la mijloc sub consola şemineului. În această mapă, care avea trei sau patru despărţituri, erau cinci sau şase cărţi de vizită şi o scrisoare solitară. Aceasta din urmă era foarte soioasă şi mototolită. Era aproape ruptă în două, pe la mijloc, ca şi cînd intenţia, în primul moment, de a o rupe în bucăţele, ca pe un lucru fără valoare, ar fi fost schimbată sau anulată în cel de-al doilea. Avea un sigiliu mare, negru, purtînd iniţiala D., *foarte* vizibil, şi era adresată, cu un scris diminutiv de femeie, lui D., ministrul însuşi. Era vîrîtă neglijent şi, din cîte se părea, chiar cu dispreţ, într-una din despărţiturile de sus ale mapei.

De cum am zărit această scrisoare am conchis că era cea pe care o căutam. Bineînţeles că era, după toate aparenţele, radical diferită de cea despre care prefectul ne-a citit o descriere atît de amănunţită. Aici sigiliul era mare şi negru, cu iniţiala D; acolo, el era mic şi roşu, cu blazonul ducal al familiei S. Aici, adresa ministrului era diminutivă şi feminină; acolo, adresa către un anume personaj regal era extrem de îndrăzneaţă şi hotărîtă; singură mărimea prezenta un punct de asemănare. Dar atunci *radicalismul* acestor diferenţe, care era excesiv, murdăria, condiţia hîrtiei, soioasă şi ruptă, atît de nepotrivite cu *adevăratele* habitudini metodice ale lui D. şi atît de sugestive cît priveşte planul de a-l amăgi pe privitor cu ideea lipsei de valoare a documentului, aceste lucruri, împreună cu poziţia de-a dreptul ostentativă a acestui document, în văzul oricărui vizitator, şi astfel exact în acord cu concluziile la care ajunsesem anterior, aceste lucruri, repet, întăreau din plin suspiciunea unuia venit cu intenţia de a suspecta.

Mi-am prelungit vizita cît am putut mai mult şi, în timp ce purtam cu ministrul o discuţie dintre cele mai animate despre un subiect care ştiam bine că n-a încetat nicicînd să-l intereseze şi să-l pasioneze, mi-am pironit, de fapt, atenţia asupra scrisorii. În decursul acestei examinări mi-am întipărit în memorie înfăţişarea exterioară şi poziţia ei în mapă şi, într-un tîrziu, am mai

făcut o descoperire care a risipit orice urmă de îndoială aş mai fi avut. Uitîndumă cu luare-aminte la marginile hîrtiei, am observat că ele erau mai *uzate* decît s-ar fi cuvenit. Prezentau aspectul *frînt* al unei coli rigide, care, după ce a fost îndoită o dată şi apăsată cu un cuţit de tăiat hîrtie, a fost reîndoită în direcţia opusă, pe aceleaşi cute sau margini ce alcătuiseră prima împăturire. Această descoperire mi-a fost de ajuns. Era clar pentru mine că scrisoarea fusese întoarsă ca o mănuşă, cu partea dinăuntru spre afară, readresată şi resigilată. Mi-am luat rămas-bun de la ministru şi am plecat de îndată, lăsînd o tabacheră de aur pe masă.

Dimineaţa următoare m-am dus după tabacheră şi am reluat, cu aceeaşi însufleţire, conversaţia din ziua precedentă. Dar pe cînd eram astfel ocupaţi, o puternică detunătură, ca de pistol, se auzi chiar sub ferestrele clădirii, care fu urmată de o serie de ţipete de spaimă şi de strigătele unei mulţimi îngrozite. D. se repezi la un geam, îl deschise şi se uită afară. În acest răstimp eu m-am apropiat de mapă, am luat scrisoarea, am pus-o în buzunar şi am înlocuit-o cu un *facsimil* (cît priveşte aspectul exterior) pe care îl pregătisem cu grijă de acasă, imitînd foarte bine monograma lui D. cu ajutorul unui sigiliu din miez de pîine.

Zarva de pe stradă fusese iscată de purtarea nechibzuită a unui om cu o muschetă. O descărcase în aer, în mijlocul unei mulţimi de femei şi de copii. Totuşi ea se dovedi a fi fost fără glonţ şi individul fu lăsat să-şi urmeze drumul, ca un nebun sau beţiv ce era. După plecarea lui, D. a venit de la fereastra unde îl urmasem şi eu imediat ce pusesem mîna pe obiectul dorit. Curînd după asta mi-am luat rămas-bun de la dînsul. Pretinsul nebun era un om plătit de mine.

— Dar ce scop urmăreai, am întrebat, prin înlocuirea scrisorii cu un *facsimil*? N-ar fi fost mai bine, de la prima vizită, să o fi înşfăcat pe faţă şi să fi plecat?

— D., răspunse Dupin, este un om disperat şi un bărbat nestăpînit. Locuinţa lui, de asemenea, nu e fără slujitori devotaţi intereselor sale. Dacă aş fi făcut încercarea nebunească pe care o sugerezi, s-ar putea să nu mai fi părăsit niciodată viu locuinţa ministrului. Posibil ca vrednicii locuitori ai Parisului să nu mai fi auzit de mine. Dar pe lîngă aceste consideraţiuni aveam un scop anume. Cunoşti convingerile mele politice. În această problemă acţionez ca partizan al doamnei în cauză. Vreme de optsprezece luni ministrul a avut-o în puterea lui. Acum îl are ea într-a ei, întrucît, neştiind că scrisoarea nu se mai

află în posesia lui, el va continua cu ameninţările sale ca şi cînd ar mai fi încă. Drept care o să se implice numaidecît şi inevitabil în propria-i ruină politică. De asemenea, căderea lui va fi nu mai puţin neaşteptată decît jenantă. Poţi foarte bine vorbi de *facilis descensus Averni*13, însă în orice gen de suiş, cum zicea Catalani despre cîntat, e mult mai uşor să urci decît să cobori. În cazul de faţă n-am nici o simpatie, nici măcar milă, pentru cel care coboară. El este acel *monstrum horrendum*14, un om de geniu fără principii. Mărturisesc însă că mi-ar plăcea foarte mult să cunosc natura precisă a gîndurilor sale cînd, înfruntat de cea pe care prefectul o numeşte „un anumit personaj“, va fi nevoit să deschidă scrisoarea pe care i-am lăsat-o în mapă.

— Cum? Ai scris ceva anume în ea?

— Mda, nu mi se părea întru totul corect să las partea dinăuntru goală, ar fi fost o insultă. Odată, la Viena, D. mi-a jucat o festă urîtă, pe care i-am spus, cît se poate de vesel, că am să o ţin minte. Prin urmare, ştiind că va simţi o oarecare curiozitate pentru identitatea persoanei care îl păcălise, m-am gîndit că ar fi păcat să nu-i dau un indiciu. Îmi cunoaşte bine scrisul şi tocmai de aceea am copiat pe mijlocul paginii goale cuvintele:

— Un dessein si funeste,
S’il n’est digne d’Atrée, est digne de Thyeste.

Ele se găsesc în *Atrée* a lui Crébillon15.

1. *Motto*: „Nimic mai nesuferit înţelepciunii decît despicarea firului în patru“, citat latin atribuit lui Seneca, dar rămas neidentificat. Poe l-a mai folosit în varianta din 1843 a *Crimelor din Rue Morgue*, însă l-a omis din variantele ulterioare.
2. În cunoştinţă de cauză (în fr., în orig).
3. Vezi William Shakespeare, *Visul unei nopţi de vară*, V,1: „Lunatecul, poetu,’-ndrăgostitul,/Sunt întruparea-nchipuirii goale“ (trad. Dan Grigorescu, BPT, 1981, vol. III, p. 87).
4. Povestea circula nu pe seama chirurgului englez John Abernethy (1764-1831), ci în legătură cu chirurgul sir Isaac Pennington (1745-1817).
5. Căutate (în fr., în orig).
6. În *Vedetism* (*PCU*, p. 132), sir Paradoxul Absolut „observă că toţi nebunii sînt filozofi şi toţi filozofii nebuni“.
7. Distribuirea eronată a termenului mediu al silogismului (în lat, în orig).
8. „Se poate pune pariu că orice idee publică, orice punct de vedere acceptat, este o

prostie, întrucît a fost pe placul celor mulţi“ (în fr., în orig) – citat din *Maximes et Pensées*, II, p. 42, ale filozofului cinic francez Sébastien-Roch Nicolas, zis de Chamfort (1740-1794). Poe a mai folosit această referinţă în recenziile sale la J.P. Robertson, *Solomon Seasaw* (*Burton’s*, septembrie 1839), *Writings of Charles Stragne* (*Graham’s*, mai 1841) şi H.W. Longfellow, *Ballads and Other Poems* (*Graham’s*, martie 1842); îl va relua în *Marginalia*, nr. 250 (*Southern Literary Messenger*, iunie 1849).

9. *homines honesti* e termenul lui Cicero pentru oamenii din grupul său.

10. Remarca lui *Jacob Bryant* (1715-1804) provine din *A New System of Antient Mythology* (Third Edition, 1807), II, 173. Poe va reveni la ea în *Eureka*.

11. Forţa inerţiei (în lat, în orig).

12. *Ochelari verzi*: atribuiţi de Poe studenţilor la teologie (vezi *Clubul In-Folio*, *PCU*, n. 10, p. 595); găsim ochelari verzi şi în *Bon-Bon* şi *Misterul lui Marie Rogêt*.

13. Din Vergilius, *Eneida*, VI, 126. George Coşbuc traduce cu „uşor e să mergi în Avernus“ – vezi ediţia îngrijită de Stella Petecel, Editura Univers, 1980, p. 193. *Avernus* era un crater activ din Italia, socotit a fi poarta Infernului. Poe mai folosise acest citat într-un comentariu asupra volumului *Tales and Sketches* de dra Sedgwick (*Southern Literary Messenger*, ianuarie 1836).

14. Monstru respingător (în lat, în orig), din Vergilius, *Eneida*, III, 658, cu referire la Polyphem. George Coşbuc traduce cu „groaznic la chip“. *Cf. Sistemul doctorului Catran şi al profesorului Pană*.

15. „Un plan atît de funest, dacă nu-i vrednic de Atreu, atunci e vrednic de Thyeste“ (în fr., în orig); din *Atrée et Thyeste* (1707), V, iv, 13-15, de poetul francez *Prosper-Jolyot de Crébillon* (1674-1762).

Poveste din Munţii Colţuroşi

În toamna anului 1827, pe cînd locuiam în apropiere de Charlottesville, Virginia, am făcut cunoştinţă, din întîmplare, cu domnul Augustus Bedloe. Acest tînăr gentleman era deosebit în toate privinţele, încît îmi trezi un profund interes şi curiozitate. Îmi era imposibil să-l înţeleg atît sub aspect moral, cît şi fizic. Despre familia sa n-am putut obţine nici o relatare satisfăcătoare. De unde venea, nu aveam să aflu niciodată. Chiar şi în privinţa vîrstei – deşi îl numesc tînăr gentleman – era ceva ce mă uimea nu într-o mică măsură. Sigur *părea* tînăr – şi nu uita să amintească de tinereţea sa –, şi totuşi erau momente cînd lesne mi-l puteam imagina de o sută de ani. Dar în nici o privinţă nu era mai ciudat ca la înfăţişare. Era neobişnuit de înalt şi de slab. Era bine adus de spate. Membrele-i erau extrem de lungi şi complet emaciate. Fruntea-i era lată şi joasă. Tenul său era absolut anemic. Gura îi era mare şi mobilă, iar dinţii, deşi sănătoşi, erau îngrozitor de neregulaţi, dinţi cum nu mai văzusem niciodată la vreo fiinţă omenească. Cu toate acestea, expresia zîmbetului său nu era defel neplăcută, cum s-ar putea presupune; însă nu varia cîtuşi de puţin. Era de o profundă melancolie, de o negrăită şi neîncetată tristeţe. Ochii îi erau anormal de mari şi rotunzi, ca de pisică. Pupilele, la fel, ori de cîte ori creştea sau scădea lumina, se contractau sau se dilatau, cum se poate observa la rasa felinelor. În momentele de agitaţie, orbitele îi străluceau aproape incredibil, de parcă ar fi emis nişte raze luminoase, de un lustru nu atît reflectat, cît intrinsec, cum face o lumînare sau soarele; cu toate acestea, starea lor obişnuită era atît de complet ştearsă, ceţoasă şi nebuloasă, încît dădeau impresia unor ochi de cadavru îngropat demult.

Aceste ciudăţenii ale omului păreau să-i pricinuiască multă supărare, căci făcea întruna aluzie la ele pe un ton jumătate de justificare, jumătate de scuză, care, cînd l-am auzit prima oară, m-a impresionat nespus de dureros. Curînd însă m-am obişnuit cu el şi neliniştea mea a dispărut. Intenţia lui părea mai degrabă aceea de a insinua decît de a afirma direct că, din punct de vedere fizic, nu fusese dintotdeauna aşa cum era, ci că o prelungită serie de atacuri nevralgice îl reduseseră, de la condiţia unei frumuseţi mai mult decît obişnuite, la ceea ce vedeam eu. Cu mulţi ani în urmă fusese îngrijit de un medic pe nume Templeton, un venerabil gentleman, probabil în vîrstă de şaptezeci de ani, pe

care l-a întîlnit prima oară la Saratoga şi a cărui îngrijire, în răstimpul petrecut acolo, fie că i-a adus, fie îşi închipuia numai că i-ar fi adus mult folos. Rezultatul a fost că Bedloe, care era bogat, a făcut un tîrg cu doctorul Templeton prin care acesta consimţea, în schimbul unei substanţiale rente anuale, să-şi dedice timpul şi experienţa medicală exclusiv îngrijirii invalidului.

Doctorul Templeton călătorise mult în anii tinereţii, iar la Paris devenise în mare măsură un adept al doctrinelor lui Mesmer. Doar cu ajutorul remediilor magnetice reuşise să aline durerile acute ale pacientului său; iar acest succes, în chip cît se poate de firesc, îi inspiră acestuia din urmă o oarecare încredere în opiniile din care se trăgeau aceste remedii. Totuşi doctorul, ca toţi entuziaştii, se luptase din răsputeri să facă din elevul său un adept convins, şi în cele din urmă îşi atinsese scopul, reuşind să-l convingă pe suferind să se supună la numeroase experimente. Prin frecventa repetare a acestora s-a ajuns la un rezultat care în ultimul timp a devenit atît de obişnuit, încît nu mai trezeşte decît prea puţin interes sau chiar deloc, dar care în perioada despre care scriu era foarte puţin cunoscut în America. Vreau să spun că între doctorul Templeton şi Bedloe se înfiripase încetul cu încetul un *rapport* sau o relaţie magnetică foarte distinctă şi puternic individualizată. Nu sînt pregătit însă să afirm că acest *rapport* ar fi depăşit limitele simplei puteri generatoare a somnului; dar în sine această putere atinsese o mare intensitate. La prima încercare de a induce somnolenţa magnetică, mesmeristul eşuă cu totul. La a cincea sau a şasea reuşi numai parţial şi după un efort îndelung şi susţinut. Abia la a douăsprezecea fu triumful complet. După asta voinţa pacientului cedă rapid celei a medicului, astfel că la data cînd am făcut cunoştinţă prima oară cu cei doi somnul se producea aproape instantaneu prin simpla voinţă a operatorului, chiar şi atunci cînd invalidul nu era conştient de prezenţa sa. Abia acum, în anul 1845, cînd asemenea miracole sînt atestate zilnic cu miile îndrăznesc să consemnez această aparentă imposibilitate ca pe un fapt serios.

Temperamentul lui Bedloe era sensibil, excitabil, entuziast în cel mai înalt grad. Imaginaţia lui era neobişnuit de viguroasă şi de creatoare; şi neîndoielnic îşi extrăgea forţa suplimentară de la porţia obişnuită de morfină pe care o consuma în mari cantităţi şi fără de care i-ar fi fost imposibil să trăiască. Avea obiceiul să ia o doză foarte mare imediat după micul dejun, în fiecare dimineaţă – sau mai exact imediat după ceaşca de cafea tare, căci nu mînca nimic pînă la prînz –, iar apoi o pornea de unul singur sau însoţit doar de cîine

într-o preumblare prin lanţul de coline pustii şi mohorîte ce se întindeau la vest şi la sud de Charlottesville, şi care acolo sînt cinstite cu numele de Munţii Colţuroşi.

Într-o zi ceţoasă, caldă, tulbure, spre sfîrşitul lui noiembrie, şi în straniul *interregnum*1 dintre anotimpuri, care în America se cheamă *vara indiană*2, domnul Bedloe o porni ca de obicei în direcţia colinelor. Trecu ziua şi el încă nu se întorsese.

Pe la orele opt seara, foarte îngrijoraţi de prelungita lui absenţă, eram pe punctul de a porni în căutarea lui, cînd pe neaşteptate îşi făcu apariţia, nu mai puţin sănătos ca de obicei şi într-o stare de spirit oarecum neobişnuită. Relatarea pe care ne-o oferi despre expediţia sa şi despre evenimentele ce-l reţinuseră fu cît se poate de ciudată.

— Îţi vei aminti, zise el, că era în jur de nouă dimineaţa cînd am plecat din Charlottesville. Mi-am îndreptat paşii imediat în direcţia munţilor şi pe la nouă am pătruns într-un defileu cu totul nou pentru mine. Am urmat şerpuirile acestei trecători cu mult interes. Peisajul care mi se înfăţişa din toate părţile, deşi cu greu l-ai putea numi măreţ, avea un aspect indescriptibil, iar pentru mine, de-a dreptul încîntător, de tristă pustietate. Sălbăticia părea absolut neîntinată. Nu-mi venea să cred că iarba şi pietrele cenuşii pe care păşeam nu mai fuseseră călcate niciodată de picior de om. Atît de complet izolată şi în fapt inaccesibilă este intrarea în viroagă, decît printr-o serie de locuri accidentate, încît nu e cîtuşi de puţin imposibil ca într-adevăr eu să fi fost primul călător – cel dintîi şi singur călător care a pătruns vreodată în ungherele sale.

Ceaţa sau aburul dens şi straniu ce deosebeşte *vara indiană* şi care plutea acum greu deasupra tuturor lucrurilor servea neîndoielnic la adîncirea impresiilor vagi pe care le creau aceste lucruri. Atît de deasă era această ceaţă plăcută, încît în nici un moment nu puteam vedea poteca mai departe de doisprezece iarzi înaintea mea. Poteca aceasta era extraordinar de încîlcită şi, cum nu se zărea soarele, curînd am pierdut orice noţiune despre direcţia în care mergeam. În acest răstimp morfina îşi făcea efectul obişnuit – acela de a conferi întregii lumi exterioare un interes sporit. În tremurul unei frunze, în nuanţa unui fir de iarbă, în forma unui trifoi, în bîzîitul unei albine, în sclipirea unui bob de rouă, în respiraţia vîntului, în blîndele arome ce răzbăteau dinspre pădure venea un întreg univers de sugestii – un şir vesel şi pestriţ de gînduri rapsodice şi fără de orînduială.

Ocupat cu asta, m-am mai plimbat vreo cîteva ceasuri pînă cînd ceaţa din jurul meu deveni atît de deasă, încît în cele din urmă am ajuns pur şi simplu să bîjbîi drumul. Iar acum puse stăpînire pe mine o nelinişte indescriptibilă – un soi de ezitare şi tremur nervos. Îmi era frică să păşesc, nu care cumva să cad în vreo prăpastie. Mi-am amintit, de asemenea, de ciudatele poveşti care circulau despre aceşti Munţi Colţuroşi şi despre triburile primitive şi feroce care sălăşluiau în dumbrăvile şi peşterile lor. O mie de închipuiri vagi mă apăsau şi mă tulburau – închipuiri cu atît mai chinuitoare, cu cît erau vagi. Pe neaşteptate atenţia îmi fu reţinută de un răpăit puternic de tobe.

Uimirea mea fu desigur extremă. O tobă pe aceste coline era un lucru necunoscut. Nici la sunetul trîmbiţei Arhanghelului3 n-aş fi fost mai surprins. Însă apăru o nouă şi mai uimitoare sursă de interes şi de nedumerire. Se auzi un fel de zăngănit sau zornăit violent, ca de la o legătură de chei mari – şi în aceeaşi clipă se năpusti pe lîngă mine, cu un urlet, un bărbat cu chipul întunecat şi pe jumătate gol. Venise atît de aproape de mine, încît am simţit pe chip răsuflarea lui fierbinte. Într-o mînă ţinea un instrument compus dintr-o legătură de inele de oţel pe care le scutura cu vigoare în timp ce alerga. De-abia dispăruse în ceaţă că în urma lui, gîfîind, cu gura deschisă şi cu ochi sticloşi, ţîşni un animal uriaş. Nu mă puteam înşela asupra naturii sale. Era o hienă.

Priveliştea acestui monstru, în loc să-mi sporească teroarea, mai mult mi-o domoli – căci acum eram sigur că visasem şi mă sforţam să-mi recapăt conştiinţa trează. Am păşit înainte sprinten şi cu îndrăzneală. M-am frecat la ochi. Am scos un strigăt. Mi-am pişcat membrele. Înaintea ochilor îmi apăru un mic izvor de apă, iar aici, aplecîndu-mă, mi-am spălat mîinile, capul şi gîtul. Asta păru să alunge senzaţiile tulburi ce mă chinuiseră pînă atunci. M-am trezit, cum socoteam eu, un om nou, şi am pormit mai departe, hotărît şi mulţumit, pe drumul meu necunoscut.

În cele din urmă, extenuat de efort şi de o anume apropiere sufocantă a atmosferei, m-am aşezat sub un copac. Deodată apăru o vagă lucire de soare şi umbra frunzelor arborelui căzu uşor, dar distinct pe iarbă. La umbra asta m-am uitat mirat minute în şir. Aspectul ei mă uluia. Am privit în sus. Arborele era un palmier.

M-am sculat acum degrabă şi într-o stare de cumplită agitaţie – căci impresia că visam nu-mi mai era de folos. Vedeam – simţeam că am control perfect asupra simţurilor – şi aceste simţuri aduceau acum în sufletul meu o

lume de noi şi neobişnuite senzaţii. Căldura devenise dintr-odată insuportabilă. Un miros ciudat îngreuna briza. Un murmur grav şi continuu, aidoma celui ce se înalţă dintr-un rîu plin, dar blînd curgător, îmi ajungea la urechi, amestecat cu zumzetul ciudat al unei mulţimi de glasuri omeneşti.

Pe cînd ascultam cu nemaipomenită uimire, pe care nu-i nevoie să încerc să o descriu, o scurtă şi puternică rafală de vînt împrăştie ceaţa apăsătoare întocmai ca bagheta unui vrăjitor.

M-am trezit la poalele unui pisc înalt, privind jos la o cîmpie vastă prin care şerpuia un rîu maiestuos. Pe malul acestui rîu se înălţa un oraş cu aspect oriental, aidoma celor despre care citim în *O mie şi una de nopţi*, însă de un caracter chiar mai ciudat decît oricare dintre cele descrise acolo. Din poziţia mea, care era mult deasupra nivelului oraşului, puteam să-i văd fiecare ungher şi colţişor, ca şi cînd ar fi fost desenat pe o hartă. Străzile păreau fără de număr, intersectîndu-se neregulat în toate direcţiile, însă erau mai degrabă nişte alei lungi şi întortocheate decît străzi, şi literalmente viermuiau de locuitori. Casele erau de un pitoresc extraordinar. De fiecare parte erau puzderie de balcoane, verande, minarete, sanctuare şi foişoare fantastic sculptate. Abundau bazarurile, iar în acestea erau expuse belşug de mărfuri de o infinită varietate şi bogăţie – mătăsuri, museline, cele mai orbitoare tacîmuri, cele mai splendide giuvaieruri şi nestemate. Pe lîngă aceste lucruri se mai vedeau în toate părţile steaguri şi palanchine, lectici cu femei de rang, bine voalate, elefanţi cu cioltare minunate, idoli ciopliţi grotesc, tobe, drapele şi gonguri, suliţe şi buzdugane de argint şi de aur. Iar în mijlocul norodului, în larma, învălmăşeala şi confuzia generală, printre miile de bărbaţi negri şi galbeni, cu turbane şi robe, şi cu bărbile în vînt, se plimba o nesfîrşită procesiune de tauri sacri, în timp ce uriaşe legiuni de maimuţe, murdare, dar sacre se căţărau, sporovăind şi ţipînd, pe cornişele moscheelor4 sau se agăţau de minarete şi de foişoare. Din străzile înţesate şi pînă la malul rîului coborau nenumărate scări ce duceau spre nişte băi, rîul însuşi părînd să-şi croiască cu greu drum printre flotele de corăbii, încărcate ochi, care-i înnegreau în lung şi în lat suprafaţa. Dincolo de hotarele oraşului se înălţau, în dese şi maiestuoase pîlcuri, palmierul şi cocotierul, împreună cu alţi arbori gigantici şi ciudaţi, foarte bătrîni; iar ici-colo se puteau zări cîte un cîmp de orez, coliba de stuf a vreunui ţăran, un bazin, un templu rătăcit, o tabără de ţigani sau o fată graţioasă, singură, îndreptîndu-se, cu un urcior pe cap, spre malurile rîului magnific.

Acum vei zice desigur că am visat; dar nu-i aşa. Ce-am văzut – ce-am auzit – ce-am simţit – ce-am gîndit – n-are nimic de-a face cu inconfundabila idiosincrazie a visului. Totul era de o riguroasă consecvenţă. La început, îndoindu-mă că aş fi cu adevărat treaz, am trecut printr-un şir de încercări care m-au convins numaidecît că eram treaz de-adevăratelea. Ei bine, cînd cineva visează şi în visul său are impresia că visează, impresia *nu încetează nicicînd să se confirme*, iar cel adormit se trezeşte aproape imediat. Astfel, Novalis nu greşeşte cînd spune că „sîntem aproape de trezie atunci cînd visăm că visăm“. Dacă viziunea mi s-ar fi întîmplat mie aşa cum o descriu, fără să bănuiesc că e vis, atunci ar fi fost vis adevărat, însă, petrecîndu-se în felul în care s-a petrecut, bănuită şi testată cum a fost, sînt nevoit să o clasez printre alte fenomene.

— În privinţa asta nu sînt sigur că nu greşeşti, observă doctorul Templeton, dar continuă. Te-ai sculat şi ai coborît în oraş.

— M-am sculat, urmă Bedloe, privindu-l pe doctor cu un aer de profundă uimire, m-am sculat, precum zici, şi am coborît în oraş. Pe drum m-am amestecat cu mulţimea norodului care înţesa toate bulevardele, mergînd cu toţii în aceeaşi direcţie şi manifestînd, prin fiecare gest, cea mai vie emoţie. Cu totul pe neaşteptate şi dintr-un impuls de neconceput, am fost cuprins de un aprig interes pentru tot ce se întîmpla. Parcă simţeam că am de jucat un rol important, fără să înţeleg exact care anume. Totuşi faţă de mulţimea care mă înconjura simţeam un sentiment profund de animozitate. M-am desprins de ea şi cu iuţeală, pe un drum ocolit, am ajuns şi am intrat în oraş. Aici totul era o sfadă şi o zarvă cumplite. Un mic grup de bărbaţi îmbrăcaţi în straie pe jumătate indiene, pe jumătate europene şi condus de nişte gentlemani în uniforme parţial britanice se lupta, în mare inferioritate, cu mulţimea ce invadase aleile. M-am alăturat grupului mai slab, luînd armele unui ofiţer căzut şi bătîndu-mă habar n-am cu cine, cu apriga ferocitate a disperării. Curînd am fost copleşiţi de numărul lor şi siliţi să căutăm refugiu într-un soi de pavilion. Aici ne-am baricadat şi pentru moment am fost în siguranţă. Printr-un crenel aproape de vîrful pavilionului am văzut o gloată uriaşă, în mare fierbere, înconjurînd şi asaltînd un palat impunător ce se înălţa deasupra rîului. Deodată, de la fereastra de sus a acestui palat, un personaj cu alură efeminată coborî cu ajutorul unei frînghii confecţionate din turbanele slujitorilor săi. O barcă se afla în preajmă, cu care omul reuşi să scape pe partea cealaltă a rîului.

Iar acum un nou obiectiv puse stăpînire pe sufletul meu. Însoţitorilor mei

le-am spus cîteva cuvinte grăbite, dar energice şi, izbutind să-i cîştig de partea mea pe cîţiva, am dat iureş din pavilion. Ne-am croit drum prin mulţimea care-l împresura. Mai întîi s-au retras din faţa noastră. S-au regrupat, au atacat cu înverşunare şi iarăşi s-au retras. În acest răstimp ne-am îndepărtat mult de pavilion, pierzîndu-ne şi rătăcindu-ne pe uliţele înguste, cu case înalte înclinîndu-se şi de o parte, şi de alta, în ale căror unghere soarele nu reuşise nicicînd să strălucească. Mulţimea se năpusti impetuos asupra noastră, hărţuindu-ne cu suliţele şi împroşcîndu-ne cu o ploaie de săgeţi. Acestea din urmă erau absolut remarcabile, semănînd în unele privinţe cu pumnalele răsucite ale malaiezilor. Erau făcute să imite trupul unui şarpe ce se tîrăşte şi erau lungi şi negre, cu vîrful otrăvit. Una din ele mă izbi în tîmpla dreaptă. M-am clătinat şi am căzut. M-a cuprins un rău instantaneu şi de moarte. M-am zbătut – mi s-a tăiat răsuflarea – am murit.

— N-ai să insişti *acum*, am zis zîmbind, că toată aventura ta n-a fost vis. Doar nu vrei să susţii că eşti mort?

Spunînd aceste cuvinte, mă aşteptam, fireşte, la o replică viguroasă din partea lui Bedloe; dar, spre uimirea mea, acesta ezită, începu să tremure, deveni înfiorător de palid şi rămase tăcut. Am aruncat o privire spre Templeton. Stătea drept şi rigid pe scaun – dinţii îi clănţăneau, iar ochii îi ieşiseră din orbite.

— Continuă! îi zise el răguşit lui Bedloe într-un tîrziu.

— Multe minute, urmă acesta, singura mea senzaţie – singurul meu sentiment – era de întuneric şi de nonentitate, cu conştiinţa morţii. În cele din urmă, prin sufletul meu păru să treacă un şoc violent şi brusc, ca acela produs de electricitate. Cu el veni senzaţia de elasticitate şi de lumină. Pe aceasta din urmă am simţit-o, n-am văzut-o. Într-o clipă, mi se păru că mă ridic de pe pămînt. Dar nu aveam nici o prezenţă corporală, vizibilă, audibilă ori palpabilă. Mulţimea se îndepărtase. Tumultul încetase. Oraşul era în repaus relativ. Sub mine zăcea propriul meu cadavru, cu o săgeată în tîmplă, tot capul umflat îngrozitor şi desfigurat. Dar toate aceste lucruri le simţeam – nu le vedeam. Nu mă interesa nimic. Chiar şi cadavrul părea o treabă ce nu mă interesa deloc. Voinţă nu aveam deloc, dar ea părea constrînsă la mişcare şi zbură vioi din oraş, refăcînd drumul ocolit pe care intrasem în el. Cînd am atins acel punct al defileului din munţi unde întîlnisem hiena, am simţit iarăşi un şoc ca de la o baterie galvanică; revenise senzaţia de greutate, de voinţă, de substanţă. Am devenit sinele meu originar şi mi-am îndreptat nerăbdător paşii spre casă – însă

trecutul nu-şi pierduse însufleţirea realului – şi nici acum, chiar şi pentru o clipă, nu-mi pot constrînge raţiunea să-l considere vis.

— Nici n-a fost, zise Templeton, cu un aer de adîncă solemnitate, şi totuşi ar fi dificil de spus cum altfel ar trebui numit. Să presupunem numai că sufletul omului de azi se află la răspîntia unei fantastice descoperiri psihice. Să ne mulţumim cu această presupoziţie. Cît despre restul, am de dat cîteva explicaţii. Iată o acuarelă pe care ar fi trebuit să v-o arăt mai înainte, dar pe care un inexplicabil sentiment de oroare m-a împiedicat pînă acum să o fac.

Ne-am uitat la tabloul pe care ni l-a prezentat. N-am văzut în el nimic ce să aibă un caracter extraordinar; dar efectul său asupra lui Bedloe fu nemaipomenit. Era cît pe ce să leşine cînd l-a văzut. Şi totuşi nu era decît un portret în miniatură – neîndoielnic unul miraculos de precis – al propriilor sale trăsături cu totul remarcabile. Cel puţin asta fu reflecţia mea cînd l-am privit.

— Veţi observa, zise Templeton, data acestui tablou – este aici, abia vizibilă, în acest colţişor – 1780. În anul acela a fost realizat portretul. E portretul unui prieten mort – un oarecare domn Oldeb – de care m-am legat foarte tare în Calcutta pe vremea administraţiei lui Warren Hastings. Nu avea decît douăzeci de ani pe atunci. Cînd te-am văzut prima oară, domnule Bedloe, la Saratoga, asemănarea miraculoasă dintre dumneata şi tablou m-a făcut să te abordez, să-ţi caut prietenia şi să pun la cale acele aranjamente ce au rezultat în faptul că am devenit însoţitorul dumitale constant. Pentru împlinirea acestui lucru eram îndemnat în parte, şi poate în principal, de amintirea regretată a dispărutului, însă în parte şi de o curiozitate neliniştită şi nu cu totul lipsită de oroare în ce te priveşte.

— În relatarea dumitale despre viziunea pe care ai avut-o printre coline, descriai cu cea mai mare precizie oraşul indian Benares, pe Rîul Sfînt. Tulburările, luptele, masacrul erau evenimentele reale ale insurecţiei lui Cheyte Sing, care a avut loc în 1780, cînd Hastings a fost pus în pericolul iminent de a-şi pierde viaţa. Omul care a scăpat cu frînghia confecţionată din turbane era însuşi Cheyte Sing. Detaşamentul din pavilion erau cipai şi ofiţeri britanici conduşi de Hastings. Mă aflam şi eu în acest detaşament şi am făcut tot ce mi-a stat în putinţă să împiedic atacul impetuos şi fatal asupra ofiţerului care a căzut, pe aleile ticsite, de săgeata otrăvită a unui bengalez. Acel ofiţer era prietenul meu cel mai drag. Era Oldeb. Veţi înţelege din aceste manuscrise (aici vorbitorul scoase un carneţel din care cîteva pagini păreau să fi fost scrise de

curînd) că tocmai în perioada în care ţi-ai imaginat aceste lucruri printre coline eram ocupat cu punerea lor pe hîrtie aici, acasă.

La vreo săptămînă de la această conversaţie, într-o gazetă din Charlottesville apărură următoarele paragrafe:

„Avem trista datorie de a anunţa moartea domnului AUGUSTUS BEDLO, un gentleman ale cărui maniere amiabile şi nenumărate virtuţi l-au făcut drag cetăţenilor din Charlottesville.

Domnul B. suferise în ultimii ani de nevralgie care ameninţa deseori să se termine fatal; dar ea nu poate fi socotită decît cauza intermediară a decesului său. Cauza imediată este una extrem de ciudată. Într-o excursie în Munţii Colţuroşi, în urmă cu cîteva zile, dînsul contractă o uşoară răceală şi febră, însoţite de o mare acumulare de sînge în cap. Pentru a-i aduce alinare, doctorul Templeton recurse la obişnuita sîngerare. Fură aplicate lipitori la tîmple. Într-un răstimp înfiorător de scurt pacientul muri, căci se pare că în borcanul cu lipitori fusese introdusă accidental una dintre veninoasele *sangsues vermiculare* ce se mai găsesc uneori în iazurile din vecinătate. Această creatură se fixă pe o mică arteră din tîmpla dreaptă. Marea ei asemănare cu lipitoarea medicinală a făcut ca greşeala să fie ignorată pînă prea tîrziu.

N.B. Veninoasa *sangsue* din Charlottesville poate fi întotdeauna deosebită de lipitoarea medicinală prin culoarea ei neagră şi mai ales prin mişcările ei contorsionate sau vermiculare, care seamănă foarte mult cu acelea ale şarpelui“.

Vorbind cu editorul gazetei în chestiune despre acest accident nemaipomenit, îmi trecu prin minte să-l întreb cum de s-a întîmplat ca numele decedatului să fie dat ca Bedlo.

— Presupun, am zis, că aveţi împuternicire pentru această ortografiere, dar eu întotdeauna am crezut că numele acesta se încheie cu *e*.

— Împuternicire? – nu, răspunse el. Nu-i decît o eroare tipografică. Numele este Bedloe cu *e*, clar ca bună ziua, şi în viaţa mea n-am ştiut să se fi ortografiat altfel.

— Atunci, am bolborosit eu, răsucindu-mă pe călcîie, atunci într-adevăr s-a întîmplat ca un singur adevăr să fie mai straniu decît orice ficţiune – căci ce este Bedloe fără *e*, dacă nu Oldeb inversat? Iar omul ăsta îmi spune că-i o eroare tipografică!

1. Interregn (în lat, în orig).
2. *Cf. Cabana lui Landor*: „O ceaţă fumurie, ca în verile indiene, învăluia totul, fireşte, sporindu-mi deruta“.
3. *Cf. Tesaloniceni, 4:16*: „Căci însuşi Domnul, cu un strigăt, cu glasul arhanghelului şi cu trîmbiţa lui Dumnezeu, Se va pogorî din cer….“
4. Marea moschee din Benares a fost construită de împăratul mongol Aurunzebe (1678-1707) pentru a-i umili pe hinduşi în cel mai sacru oraş al lor. Numele împăratului înseamnă literal „podoaba tronului“.

Pisica neagră

Pentru povestioara incredibilă şi totuşi cît se poate de obişnuită pe care am să o încredinţez condeiului nu aştept şi nici nu pretind crezare. Nebun de-a binelea aş fi dacă aş face-o într-un caz în care pînă şi simţurile-mi resping propria lor dovadă. Totuşi nebun nu sînt – şi în mod sigur nici nu visez. Însă mîine voi fi mort, iar astăzi vreau să-mi descarc sufletul. Scopul meu imediat este acela de a pune înaintea lumii, simplu, succint şi fără comentarii, o serie de întîmplări strict domestice. Cît priveşte consecinţele, aceste evenimente m-au înspăimîntat – m-au torturat – m-au distrus. Cu toate acestea, n-am să încerc să le explic. Pentru mine ele nu au însemnat altceva decît Oroare – multora nu li se vor părea mai teribile decît nişte *barroques*[1]. Mai tîrziu se va găsi poate o minte care să reducă fantasma mea la un loc comun – o minte mai calmă, mai logică şi mai puţin înfierbîntată decît a mea, care va înţelege, din împrejurările pe care le detaliez cu atîta oroare, doar o succesiune obişnuită de cauze şi efecte dintre cele mai naturale.

Din copilărie eram recunoscut pentru firea mea docilă şi omenoasă. Bunătatea mea era atît de vădită, încît devenisem obiectul de batjocură al colegilor mei. Îmi plăceau mai ales animalele, iar părinţii mei mă răsfăţau adeseori cu asemenea prieteni. Cea mai mare parte a timpului mi-o petreceam cu ele şi nu eram mai fericit decît atunci cînd le hrăneam şi le dezmierdam. Această ciudăţenie a firii mele se dezvolta odată cu mine, iar la maturitate am găsit în ea una dintre sursele mele principale de bucurie. Celor care au nutrit afecţiune pentru un cîine credincios şi inteligent nu-i nevoie să le explic natura sau intensitatea plăcerii astfel dobîndite. În dragostea altruistă şi dezinteresată a unui animal există ceva ce îi merge drept la inimă celui care a avut adesea prilejul de a pune la încercare prietenia meschină şi frivola fidelitate a *Omului*.

M-am însurat de timpuriu şi am fost fericit să descopăr la soţia mea o fire asemănătoare cu a mea. Văzîndu-mi preferinţa pentru animalele domestice, nu pierdea nici un prilej să-mi procure unele dintre cele mai drăgălaşe specii. Aveam păsări, peştişori aurii, un cîine splendid, iepuri, o maimuţică şi *un motan*.

Acesta din urmă era un animal foarte mare şi frumos, complet negru şi uimitor de inteligent. Vorbind de inteligenţa lui, soţia mea, care în adîncul

sufletului era cam superstiţioasă, făcea deseori aluzie la vechea credinţă populară după care toate pisicile negre ar fi nişte vrăjitoare deghizate. Nu că ar fi vorbit vreodată *la modul serios* despre acest lucru – şi menţionez asta doar pentru că mi-a venit în minte acum.

Pluto – acesta era numele motanului – era prietenul şi tovarăşul meu de joacă preferat. Îl hrăneam numai eu, iar el mă urma pretutindeni prin casă. Abia reuşeam să-l împiedic să nu se ţină după mine pe stradă.

Prietenia noastră dură astfel cîţiva ani la rînd, răstimp în care temperamentul şi firea mea în general – prin acţiunea Demonului Necumpătării – suferiră (roşesc să mărturisesc) o radicală schimbare în rău. Din zi în zi eram tot mai ursuz, mai irascibil, mai nepăsător faţă de sentimentele celorlalţi. Îmi permiteam să uzez de un limbaj necuviincios în faţa soţiei mele. Pînă la urmă am ajuns să fiu chiar violent faţă de ea. Evident, şi animalele mele aveau să simtă schimbarea petrecută în firea mea. Nu numai că le neglijam, dar le şi chinuiam. Totuşi, pentru Pluto păstram destulă consideraţie ca să nu-l chinui, însă nu-mi făceam nici un scrupul din a chinui iepurii, maimuţa sau chiar cîinele, atunci cînd, din întîmplare sau pentru a-şi manifesta afecţiunea, se nimereau în calea mea. Dar boala tot creştea în mine – căci ce boală este ca Alcoolul! – şi în cele din urmă chiar şi Pluto, care îmbătrînise de-acum şi de aceea era cam posac – chiar şi Pluto începuse să simtă efectele proastei mele dispoziţii.

Într-o seară, întorcîndu-mă acasă cam băut dintr-una din escapadele mele prin oraş, mi se păru că motanul se ferea de prezenţa mea. L-am prins; cînd, speriat de violenţa mea, îmi făcu cu dinţii o rană uşoară la mînă. Pe dată m-a cuprins o furie drăcească. Nu mai ştiam de mine. Sufletul meu originar părea să-şi fi luat dintr-odată zborul din trupul meu; şi o răutate mai ceva decît diavolească, alimentată de gin, îmi scutura fiecare fibră a corpului. Din buzunarul jiletcii am scos un briceag, l-am deschis, am apucat biata creatură de beregată şi cu premeditare i-am scos un ochi din orbită! Roşesc, ard, mă cutremur, cînd aştern pe hîrtie această condamnabilă atrocitate.

Cînd, odată cu zorile, îmi reveni şi raţiunea – după ce somnul alungă aburii dezmăţului de peste noapte –, am încercat un sentiment pe jumătate de oroare, pe jumătate de remuşcare, pentru nelegiuirea de care mă făcusem vinovat; dar în cel mai bun caz era un sentiment plăpînd şi echivoc, iar sufletul rămase neatins. M-am dedat iarăşi exceselor şi curînd am înecat în vin orice

amintire a faptei.

În acest răstimp, motanul îşi revenea încetul cu încetul. Orbita ochiului pierdut avea, este adevărat, o înfăţişare fioroasă, însă el nu mai părea să sufere nici o durere. Umbla prin casă ca de obicei, însă, cum era de aşteptat, la apropierea mea fugea cuprins de o spaimă cumplită. În inima mea bătrînă mai aveam destul ca să fiu la început mîhnit de această vădită antipatie din partea unei creaturi care mă iubise atîta cîndva. Însă acest sentiment făcu loc curînd iritării. Iar apoi veni, ca un fel de prăbuşire finală şi irevocabilă, spiritul PERVERSITĂŢII. Acest spirit filozofia nu-l ia în seamă. Şi totuşi nu sînt mai sigur că sufletul meu este viu decît că perversitatea este unul dintre impulsurile primare ale inimii omeneşti – una dintre facultăţile sau sentimentele primare indivizibile care dau sens caracterului Omului. Cine oare nu s-a trezit de o sută de ori comiţînd un act josnic sau prostesc nu pentru alt motiv decît că ştia că *nu* ar fi trebuit să-l comită? Nu avem în noi o înclinaţie perpetuă, în pofida judecăţii noastre, de a viola ceea ce se cheamă *Legea* numai pentru că o înţelegem ca atare? Acest spirit al perversităţii, spun, mi-a adus prăbuşirea finală. Această insondabilă dorinţă a sufletului *de a se tortura pe sine* – de a-şi violenta propria natură – de a face rău doar de dragul răului – fu cea care mă îndemnă să continui şi în final să desăvîrşesc răul pe care îl pricinuisem inofensivului dobitoc. Într-o dimineaţă, cu sînge rece, i-am petrecut un laţ în jurul gîtului şi l-am spînzurat de ramura unui copac; l-am spînzurat, cu lacrimile şiroindu-mi din ochi şi cu cele mai amarnice remuşcări în inimă; l-am spînzurat *pentru că* ştiam că mă iubise şi *pentru că* simţeam că nu-mi dăduse nici un motiv de supărare; l-am spînzurat *pentru că* ştiam că, făcînd astfel, comiteam un păcat – un păcat de moarte ce-mi primejduia într-atît sufletul nemuritor, încît îl punea – dacă este posibil un asemenea lucru – chiar dincolo de infinita milă a Celui Mai Milostiv şi Mai Teribil Dumnezeu.

În noaptea zilei în care a fost săvîrşită această cumplită faptă am fost trezit din somn cu strigăte de „foc!“. Perdelele de la pat erau în flăcări. Întreaga casă ardea. Cu mare greutate am reuşit soţia mea, un servitor şi cu mine să scăpăm din incendiu. Prăpădul a fost total. Întreaga mea avere lumească fu înghiţită de foc şi din acea clipă m-am abandonat disperării.

Nu sînt atît de slab încît să caut să stabilesc o relaţie între cauză şi efect, între dezastru şi atrocitate. Însă acum detaliez o înlănţuire de fapte – şi n-aş vrea să las nici o verigă imperfectă. În ziua ce urmă focului m-am dus să văd

ruinele. Pereţii, cu o singură excepţie, se prăbuşiseră. Această excepţie era un perete de sprijin, nu prea gros, aflat în mijlocul casei, şi de care se rezema căpătîiul patului meu. Aici tencuiala rezistase în mare măsură acţiunii focului, fapt pe care l-am atribuit aplicării sale recente. O mare mulţime se adunase în jurul acestui perete, iar mai multe persoane păreau să cerceteze cu încordată atenţie o anumită porţiune a sa. Cuvinte ca *straniu*, *bizar*, precum şi alte expresii similare îmi treziră curiozitatea. Apropiindu-mă, am văzut, parcă sculptată în *basorelief*, pe suprafaţa albă, conturul unei *pisici* gigantice. Imaginea era redată cu o acurateţe absolut remarcabilă. În jurul gîtului animalului era o frînghie.

Zărind pentru prima oară această arătare – căci nu o puteam socoti altfel –, uimirea şi spaima mea au fost extreme. Însă judecata îmi veni pînă la urmă în ajutor. Pisica, mi-am amintit, fusese spînzurată într-o grădină învecinată cu casa. La alarma focului grădina se umpluse imediat de o mulţime de oameni, dintre care posibil ca vreunul să fi tăiat frînghia şi să fi aruncat animalul prin fereastra deschisă în camera mea. Probabil că o făcuse cu intenţia de a mă trezi din somn. Prăbuşirea celorlalţi pereţi strivise victima cruzimii mele în substanţa tencuielii proaspete, iar varul, flăcările şi amoniacul din hoit desăvîrşiră apoi imaginea pe care o văzusem eu.

Cu toate că raţiunii, dacă nu pe deplin şi conştiinţei, i-am explicat astfel iute uimitorul fapt detaliat adineauri, el nu încetă să producă o adîncă impresie asupra imaginaţiei mele. Luni de zile n-am putut scăpa de fantasma pisicii, răstimp în care se întoarse în spiritul meu un vag sentiment ce părea, chiar dacă nu era, de remuşcare. Am ajuns pînă acolo încît să regret dispariţia animalului şi să caut prin crîşmele ordinare pe care le frecventam acum destul de regulat un animal din aceeaşi rasă şi eventual cu aceeaşi înfăţişare cu care să-l înlocuiesc.

Într-o seară, şezînd năucit de băutură într-unul din birturile cele mai ordinare, atenţia îmi fu atrasă deodată de un obiect negru stînd pe capacul unuia dintre butoaiele uriaşe cu gin sau cu rom ce alcătuiau principalul mobilier din încăpere. Minute în şir am privit întruna capacul acestui butoi, şi ceea ce mă surprindea acum era faptul că nu observasem mai devreme obiectul de deasupra. M-am apropiat de el şi l-am atins cu mîna. Era un motan negru, foarte mare, la fel de mare ca Pluto, şi semănînd leit cu el în toate privinţele afară de una. Pluto nu avusese păr alb pe nici o porţiune a trupului, pe cînd

acest motan avea o pată mare, albă, deşi cam neclară, care îi acoperea aproape întreaga regiune a pieptului.

Atingîndu-l, acesta se sculă imediat şi începu să toarcă zdravăn, frecîndu-mi-se de mînă şi părînd bucuros de atenţia mea. Iată, aşadar, exact animalul pe care-l căutam. Pe dată m-am oferit să-l cumpăr de la cîrciumar, însă omul ridică din umeri – nu ştia nimic de el – nu-l mai văzuse niciodată înainte.

Am continuat să-l mîngîi şi, pe cînd mă pregăteam să merg acasă, animalul îşi manifestă dorinţa de a mă însoţi. L-am lăsat să o facă, iar pe drum mă aplecam din cînd în cînd şi îl mîngîiam. Ajuns acasă, se domestici repede, devenind imediat marele favorit al soţiei mele.

Cît despre mine, curînd am descoperit trezindu-se în mine o repulsie faţă de el. Era exact reversul a ceea ce anticipasem; însă nu ştiu cum sau de ce – vădita lui afecţiune pentru mine mai mult mă dezgusta şi mă enerva. Încet-încet aceste senzaţii de dezgust şi de enervare se preschimbară în amarul urii. Evitam creatura; un anume sentiment de ruşine şi amintirea vechiului meu act de cruzime mă împiedicau să o chinui fizic. Cîteva săptămîni n-am lovit-o şi nici n-am fost violent cu ea; dar încet-încet – foarte încet – am ajuns să o privesc cu o ură nespusă şi să fug pe tăcute de odioasa sa prezenţă ca de suflarea unei molime.

Ceea ce fără îndoială se adăugă urii mele faţă de animal a fost descoperirea, a doua zi după ce îl adusesem acasă, că, la fel ca Pluto, fusese şi el lipsit de un ochi. Această împrejurare însă o făcu pe nevastă-mea să-l îndrăgească şi mai mult, căci, aşa cum am spus deja, poseda în cel mai înalt grad acel sentiment de umanitate care fusese cîndva trăsătura mea caracteristică şi sursa multora dintre bucuriile mele cele mai simple şi mai curate.

Dar odată cu aversiunea mea faţă de această pisică, părea să crească şi ataşamentul ei pentru mine. Mă urmărea cu o stăruinţă pe care greu aş putea să i-o explic cititorului. Cînd mă aşezam pe un scaun, se ghemuia sub el sau îmi sărea pe genunchi, copleşindu-mă cu mîngîierile sale scîrboase. Dacă mă ridicam să plec, mi se vîra printre picioare, încît eram gata-gata să mă împiedic sau, înfigîndu-şi ghearele lungi şi ascuţite în haina mea, mi se căţăra în acest fel pe piept. În asemenea clipe, deşi simţeam dorinţa să o nimicesc dintr-o lovitură, mă reţinea totuşi pe de o parte amintirea vechii mele nelegiuiri, dar îndeosebi – trebuie să o mărturisesc pe dată – absoluta *groază* pe care mi-o inspira animalul.

Această groază nu era exact groaza de un rău fizic – şi totuşi mi-e cu neputinţă să o definesc altfel. Mi-e aproape ruşine să mărturisesc – da, chiar şi în celula asta de criminal, mi-e aproape ruşine să mărturisesc – că teroarea şi oroarea pe care mi le inspira animalul erau accentuate de una dintre cele mai fantastice himere ce pot fi concepute. Soţia mea îmi atrăsese atenţia în mai multe rînduri asupra petei de păr alb despre care am mai vorbit şi care constituia singura diferenţă vizibilă dintre animalul ăsta ciudat şi cel pe care îl omorîsem. Cititorul îşi va aminti că această pată, deşi destul de mare, la început era nedesluşită; însă încetul cu încetul – în urma unor prefaceri aproape imperceptibile, pe care multă vreme Raţiunea mea se luptase să le respingă ca pe nişte închipuiri – ea căpătase în cele din urmă un contur precis. Era acum reprezentarea unui obiect pe care mă înfior să îl rostesc – şi iată de ce, înainte de toate, detestam şi mă temeam şi m-aş fi scăpat de acest monstru *dacă aş fi îndrăznit* – acum era, spuneam, imaginea unui lucru hidos – îngrozitor – a unei SPÎNZURĂTORI! – o, lugubră şi cumplită unealtă a Ororii şi Crimei – a Agoniei şi a Morţii!

Şi cu adevărat eram acum mai nenorocit decît întreaga nenorocire a Omenirii. Şi *o bestie de animal* – al cărui semen îl omorîsem cu dispreţ – *o bestie de animal* să-mi producă *mie* – mie, om făcut după chipul Înaltului Dumnezeu – o suferinţă atît de cumplită! Vai! nici ziua, nici noaptea nu mai ştiam de binecuvîntarea Odihnei! Ziua, creatura nu mă lăsa un moment singur; iar noaptea, mă trezeam, din oră în oră, din vise de negrăită spaimă, ca să descopăr suflarea fierbinte a *acestui obiect* pe faţa mea şi imensa-i greutate – Coşmar întrupat pe care nu aveam puterea să îl scutur de pe mine – de-a pururi apăsîndu-mă pe *inimă*!

Sub povara atîtor chinuri, firavele resturi ale binelui din mine se năruiră. Gîndurile rele deveniră singurii mei tovarăşi – cele mai negre şi mai rele dintre toate gîndurile. Obişnuita mea stare de iritare se preschimbă într-o ură faţă de toţi şi de toate; iar în crizele de furie, bruşte, frecvente şi incontrolabile, cărora mă abandonam acum orbeşte, tăcuta mea soţie era – vai! – cea mai obişnuită şi mai răbdătoare dintre victime.

Într-o zi, mă însoţi cu o treabă de gospodărie în beciul casei vechi în care sărăcia ne silea să locuim. Pisica mă urmă pe scările abrupte şi, fiind cît pe ce să mă duc de-a berbeleacul din cauza ei, mă aduse în pragul nebuniei. Ridicînd o secure şi uitînd în furia mea de teama copilărească ce-mi reţinuse pînă atunci

mîna, am îndreptat lovitura asupra animalului, care desigur s-ar fi dovedit fatală, dacă ar fi nimerit acolo unde voiam eu. Însă lovitura fu reţinută de mîna soţiei mele. Cuprins de o furie mai ceva decît diavolească la această intervenţie, mi-am smuls braţul din strînsoarea ei şi am îngropat securea în creierul ei. A căzut moartă pe loc, fără un geamăt.

Odată înfăptuită această crimă hidoasă, m-am apucat numaidecît, cu premeditare, de sarcina de a ascunde cadavrul. Ştiam că nu-l puteam scoate din casă, nici ziua, nici noaptea, fără riscul de a fi observat de vecini. Prin minte mi se perindară mai multe planuri. La un moment dat m-am gîndit să tai cadavrul în bucăţi şi să le distrug prin ardere. Într-altul m-am gîndit să-i sap mormîntul sub podeaua beciului. Iarăşi am plănuit să-l azvîrl în puţul din curte – să-l vîr într-o ladă, ca pe o marfă, după metoda obişnuită, şi să chem un hamal să o scoată din casă. În cele din urmă, m-am oprit la ceea ce am socotit eu a fi o soluţie mult mai bună decît oricare dintre acestea. M-am hotărît să-l zidesc în beci – aşa cum se spune că-şi zideau victimele călugării din Evul Mediu.

Pentru un asemenea scop beciul era cît se poate de potrivit. Zidurile sale erau prost construite şi nu demult ele fuseseră date peste tot cu o tencuială ceva mai zgrunţuroasă, pe care umezeala din aer o împiedicase să se întărească. Mai mult, unul dintre pereţi avea o ieşitură, un fel de horn mascat sau o vatră care era astupată şi făcută să semene cu restul beciului. Nu aveam nici o îndoială că puteam desprinde uşor cărămizile din acest loc, puteam vîrî cadavrul şi zidi totul la loc ca mai înainte, astfel încît nici un ochi să nu poată detecta ceva suspect.

Şi nu m-am înşelat în aceste calcule. Cu o rangă am dislocat uşor cărămizile şi după ce am depus cu grijă cadavrul şi l-am rezemat de zidul interior, l-am proptit bine în această poziţie, după care, fără prea multă trudă, am refăcut întreaga structură aşa cum fusese ea la început. Făcînd rost de mortar, nisip şi păr, am preparat, cu cele mai mari precauţii, o tencuială care să nu poată fi deosebită de cea veche şi am trecut-o foarte atent peste noua zidărie. Isprăvind, m-am simţit mulţumit că totul era perfect. Zidul nu arăta nici cea mai vagă urmă de intervenţie. Am adunat cu cea mai mare grijă molozul de pe jos. M-am uitat în jur triumfător şi mi-am zis în sinea mea: „Aşadar, măcar aici truda mea n-a fost în zadar“.

Următorul pas a fost să caut animalul care fusese cauza unei nenorociri atît de mari; căci în cele din urmă eram ferm decis să-l ucid. Dacă aş fi reuşit să

dau de el în momentul acela, n-ar fi existat nici o îndoială cît priveşte soarta lui; dar se pare că vicleanul animal, alarmat de violenţa furiei mele anterioare, se ferea să-şi facă apariţia în starea în care mă aflam. E imposibil de descris sau de imaginat sentimentul adînc de fericire, de uşurare, pe care mi l-a adus în suflet absenţa detestatei creaturi. Nu-şi făcu apariţia nici în timpul nopţii – şi astfel, măcar pentru o noapte de cînd se aciuise în casa mea, am putut dormi adînc şi liniştit; da, *am dormit* chiar şi cu povara crimei pe sufletul meu!

Trecură a doua şi a treia zi; şi călăul meu încă nu sosise. Am răsuflat iarăşi ca un om liber. De spaimă monstrul fugise din aceste locuri pentru totdeauna! N-am să-l mai văd niciodată! Eram în culmea fericirii! Vinovăţia întunecatei mele fapte mă deranja prea puţin. Se întreprinseră unele cercetări, însă ele primiră repede răspuns. Se dispuse chiar şi o percheziţie – însă, fireşte, nu aveau să descopere nimic. Viitorul fericit îmi apărea ca absolut sigur.

Într-a patra zi de la asasinat, pe neaşteptate descinse la mine acasă o echipă de poliţişti care iarăşi s-a apucat să facă o riguroasă cercetare a locuinţei. Încrezător însă în ascunzătoarea mea de nepătruns, nu mă simţeam cîtuşi de puţin stingherit. Poliţiştii îmi cerură să-i însoţesc în căutările lor. Nu lăsară nici un ungher sau colţişor necercetat. La urmă, pentru a treia sau a patra oară, coborîră în beci. Nu-mi tresărea nici un muşchi. Inima îmi bătea calm, ca unuia care doarme un somn nevinovat. Umblam prin beci dintr-un capăt în celălalt. Cu braţele încrucişate pe piept mă plimbam sprinten încoace şi încolo. Poliţiştii erau cît se poate de mulţumiţi şi se pregăteau să plece. În inima mea bucuria era prea mare ca să o pot struni. Ardeam de nerăbdare să rostesc măcar un cuvînt în semn de triumf şi să-i asigur îndoit de nevinovăţia mea.

— Domnilor, am zis într-un sfîrşit, pe cînd poliţiştii urcau scările, îmi pare bine că v-am risipit bănuielile. Vă doresc tuturor sănătate şi ceva mai multă politeţe. În treacăt fie zis, domnilor, casa – casa asta este foarte bine construită. [În dorinţa mea turbată de a vorbi cît mai firesc, nu mai ştiam deloc ce spuneam.] Aş zice o casă *excelent* construită. Zidurile acestea – plecaţi, domnilor? –, zidurile acestea sînt solid durate; şi zicînd acestea, din simpla frenezie a bravadei, am izbit tare cu bastonul pe care îl ţineam în mînă chiar în porţiunea de zidărie dinapoia căreia se afla cadavrul nefericitei mele soţii.

Dar Dumnezeu să mă ferească şi să mă scape din ghearele Tartorului! Nici nu se stinse bine ecoul loviturilor mele că-mi răspunse un glas din mormînt! – un plînset, la început înfundat şi întretăiat, ca scîncetul unui copil,

devenind iute apoi un ţipăt prelung, puternic şi continuu, absolut anormal şi neomenesc – un urlet – un răcnet jeluitor, jumătate de oroare, jumătate de triumf, cum numai din iad ar fi putut veni, din gîturile celor osîndiţi la chinuri şi deopotrivă dintr-ale demonilor care exultă în osîndă.

Despre propriile mele gînduri ar fi o prostie să mai vorbesc. Aproape leşinat, m-am dus clătinîndu-mă spre zidul opus. O clipă, poliţiştii rămaseră încremeniţi pe scări, cuprinşi de o spaimă şi oroare de necuprins. În clipa următoare, o duzină de braţe vînjoase lucrau de zor la zid. Zidul căzu cu totul. În faţa ochilor spectatorilor stătea ţeapăn cadavrul, deja aproape putred şi năclăit de sînge. Pe capul lui, cu gura roşie larg deschisă şi un singur ochi de foc, şedea hidosul animal a cărui viclenie mă împinsese la omor şi al cărui glas denunţător m-a dat pe mîna călăului. Zidisem monstrul în mormînt!

1. Bizarerii (în fr., în orig)